

การเปรียบเทียบวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดกมาดฉบับภาษาเขมร

วิทยานิพนธ์

ของ

Peng Phat

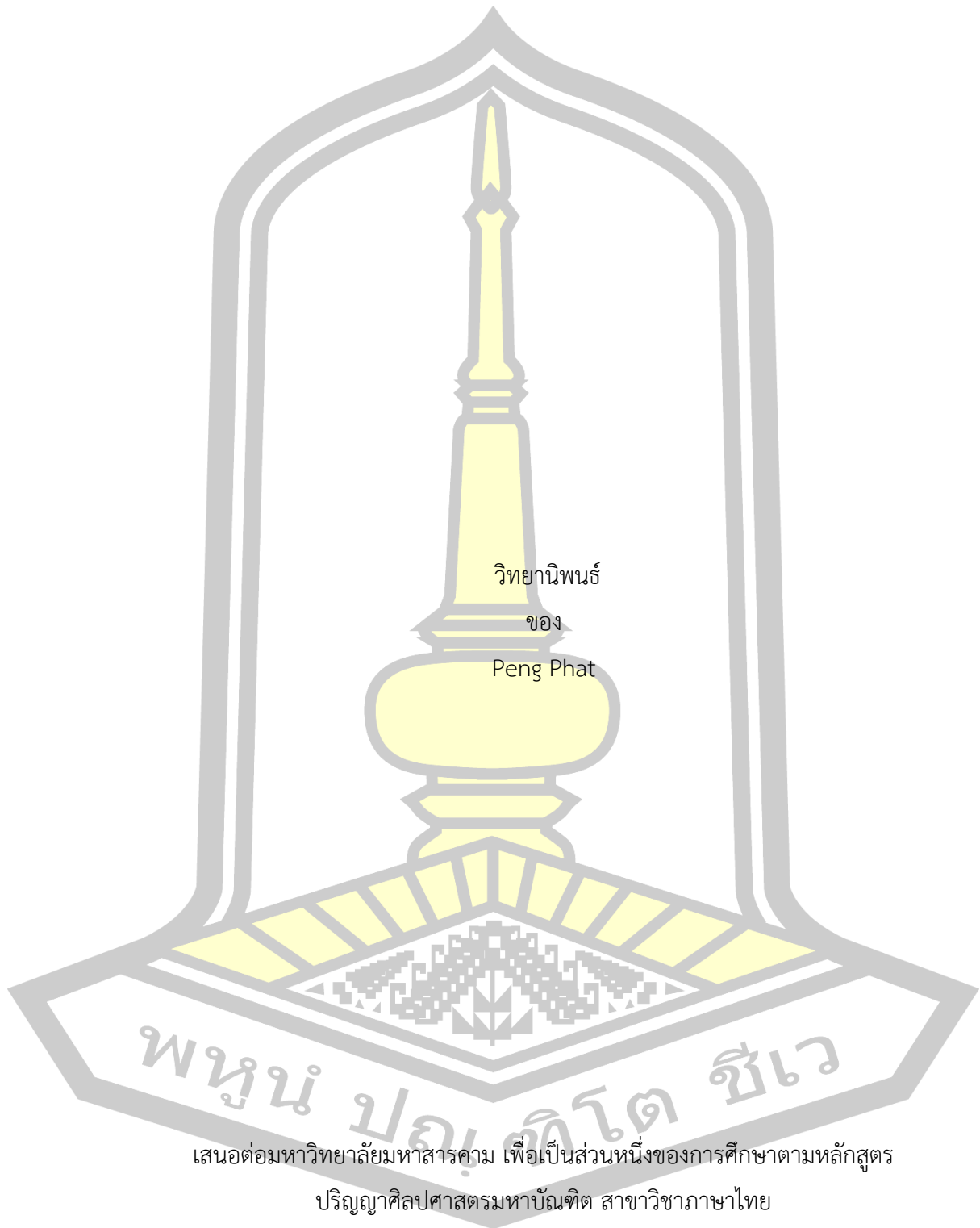
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

มิถุนายน 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การเปรียบเทียบวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดกมาตฉบับภาษาเขมร

วิทยานิพนธ์

ของ

Peng Phat

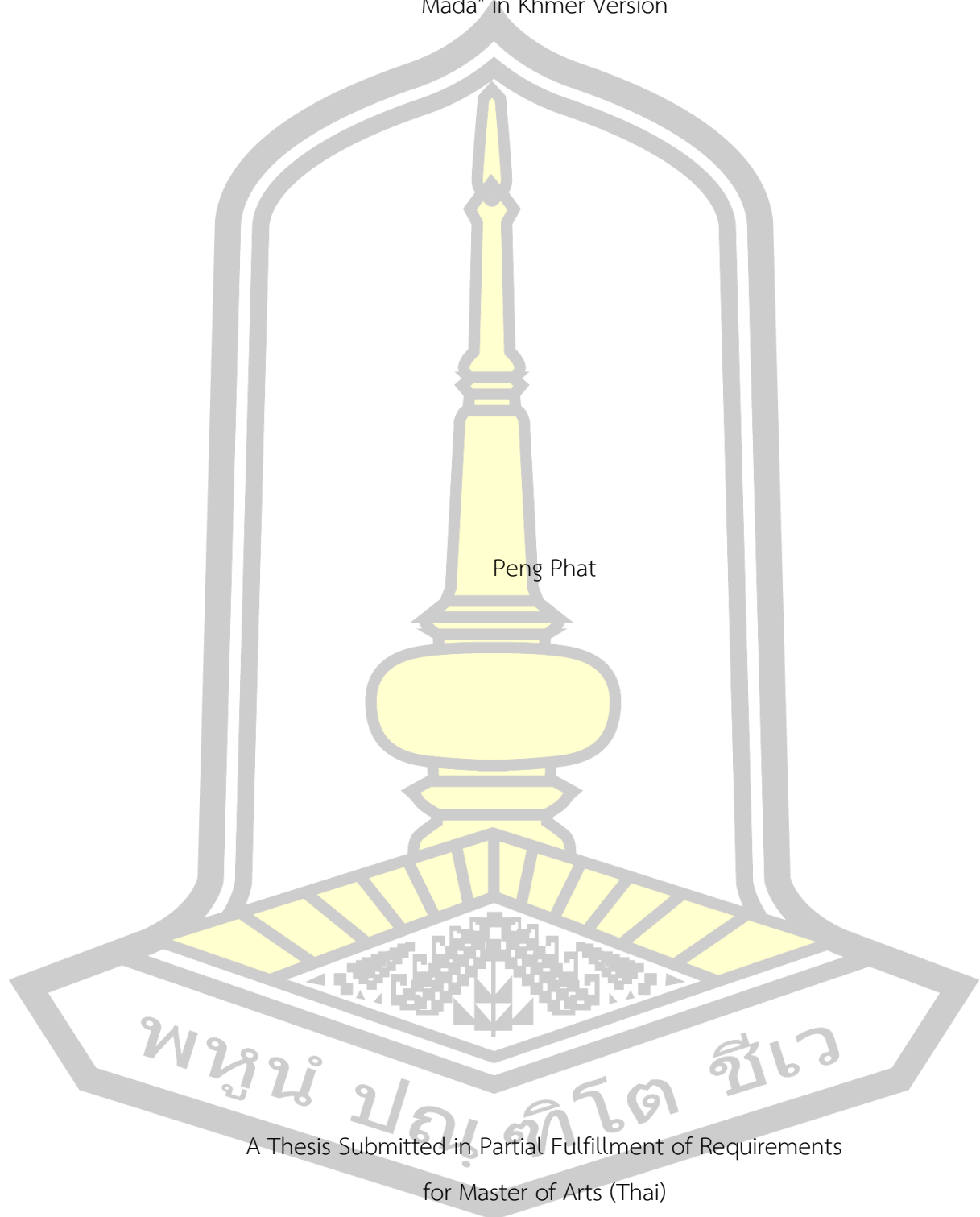
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

มิถุนายน 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

A Comparative of Tale Literary work "Pla Bu Thong" in Thai Version with "Morana
Mada" in Khmer Version

Peng Phat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Thai)

June 2019

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ Mr. Peng Phat แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. นิตยา วรรณกิติ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รศ. ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. บุญญติ สาลี)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผศ. ดร. กัลยา กุลสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

.....
(ผศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การเปรียบเทียบวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดมมาตาฉบับภาษาเขมร		
ผู้วิจัย	Peng Phat		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	ภาษาไทย
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2562

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการรับรู้เรื่องมรดมมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย และเพื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดมมาตาฉบับภาษาเขมร โดยศึกษาจากวรรณกรรมนิทานสองฉบับ ได้แก่ วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2557 กับ วรรณกรรมนิทานเรื่องมรดมมาตาฉบับภาษาเขมร ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2507 (แปลเป็นภาษาไทยโดยผู้วิจัย) โดยใช้แนวคิดและระเบียบวิธีทางคติชนวิทยาเป็นเครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบนิทาน กับแนวคิดองค์ประกอบทางวรรณกรรม

ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้วรรณกรรมทั้งสองฉบับในแต่ละวัฒนธรรมนั้นจะมีการรับรู้มีลักษณะเหมือนกัน เช่น ในวัฒนธรรมไทยการรับรู้วรรณกรรมนิทานปลาบู่ทองในรูปแบบ มุขปาฐะ คือมีการบอกเล่า ในความเชื่อ ศิลปะการแสดง และในเพลง การรับรู้วรรณกรรมนิทานปลาบู่ทองในรูปแบบลายลักษณ์ คือการที่นำนิทานเนื้อหาเรื่องปลาบู่ทองมาเขียนเป็นหนังสือต่างๆ เช่น ปลาบู่ทองในวรรณคดีร้อยกรอง ปลาบู่ทองในหนังสือนิทานพื้นบ้าน และปลาบู่ทองในวรรณกรรมสำหรับเด็ก เป็นต้น ส่วนการรับรู้วรรณกรรมนิทานเรื่องมรดมมาตาในวัฒนธรรมของเขมรนั้น คือมีลักษณะเหมือนกันกับเรื่องปลาบู่ทองของไทยทั้งสองรูปแบบ คือรูปแบบมุขปาฐะ และรูปแบบลายลักษณ์

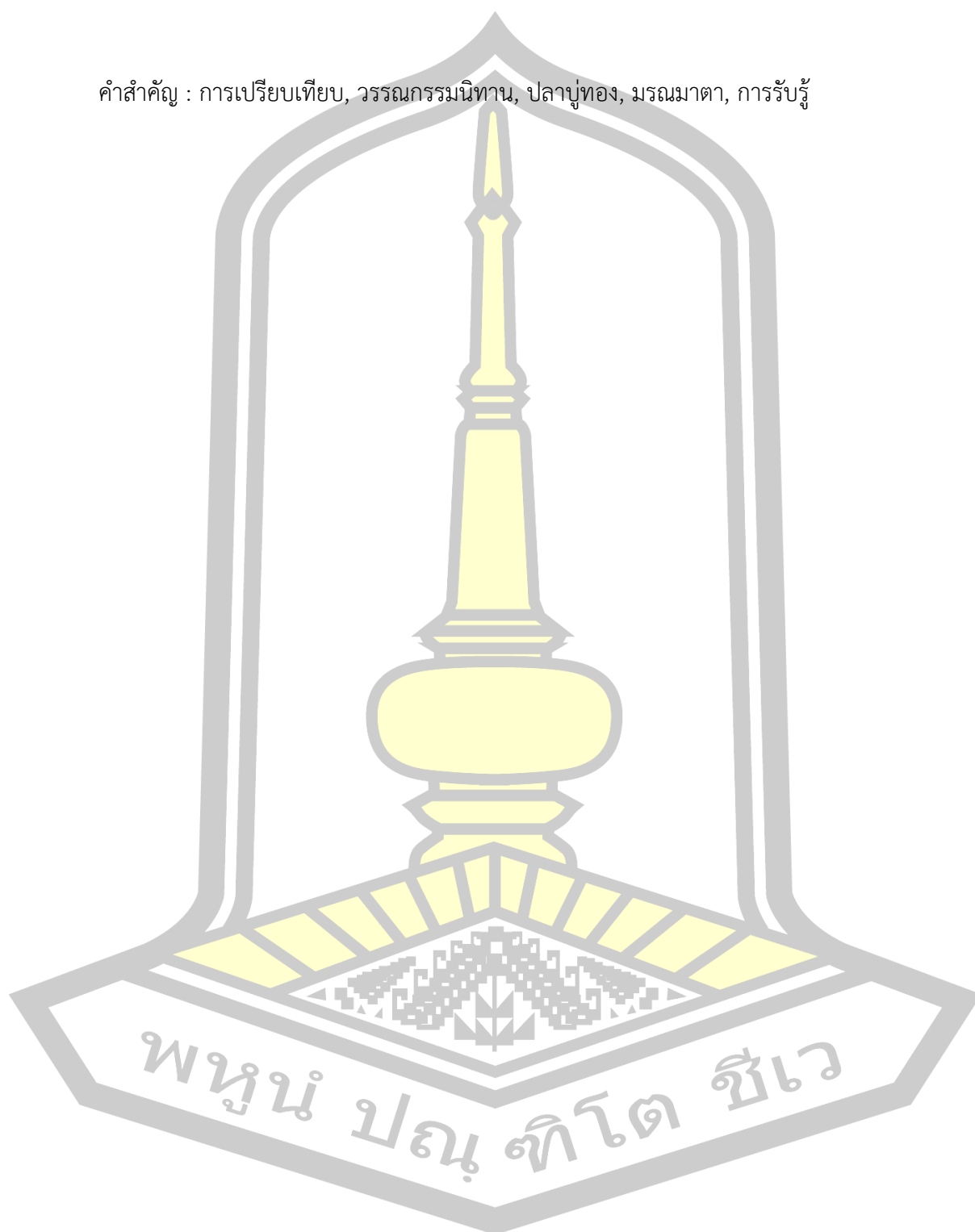
ส่วนการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม พบว่ามีทั้งลักษณะเหมือนและแตกต่างในวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับ คือ ในด้านการเปรียบเทียบชื่อเรื่อง พบว่ามีชื่อเรื่องต่างกัน วรรณกรรมนิทานฉบับภาษาไทย คือ ปลาบู่ทอง ซึ่งจากชื่อเรื่องผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า เรื่องปลาบู่ทองเป็นเรื่องที่น่าเสนอเกี่ยวกับธรรมชาติที่น่าเสนอผ่านสัตว์ คือ ปลาบู่ แต่ในวรรณกรรมนิทานฉบับภาษา

เขมร คือ มรณมาตา ซึ่งเป็นการนำเสนอถึงหลักวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านตัวบุคคล เพราะเนื้อเรื่องโดยรวมคือเป็นหลักการสั่งสอนผู้คนให้รับรู้ถึงความเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ การเปรียบเทียบโครงเรื่องของวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับมีลักษณะต่างกันในตอนเปิดเรื่อง ในด้านการเปรียบเทียบแก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับ พบว่าแก่นเรื่องหลักมีลักษณะต่างกัน เรื่องปลาบู่ทองคือความอัจฉริยภาพของแม่เลี้ยงต่อลูกเลี้ยงที่เป็นนางเอก แต่เรื่องมรณมาตาคือการสั่งสอนหลักศีลธรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ ในด้านการเปรียบเทียบตัวละคร คือมีลักษณะเหมือนคล้ายและแตกต่าง ลักษณะเหมือนกัน คือหน้าที่และบทบาทของตัวละครในวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับที่เป็นตัวแทนให้เห็นถึงคนดีและคนไม่ดีที่มีอยู่ในสังคมมนุษย์ที่แท้จริง ลักษณะแตกต่างในด้านตัวละคร คือจำนวนตัวละคร ชื่อตัวละคร ตลอดจนถึงตัวละครที่เป็นพืชก็ต่างกัน เช่น ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยจะปรากฏเห็นเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง แต่ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรจะปรากฏเห็นเป็นต้นทองกลาง ซึ่งการที่ผู้แต่งนำเอาพืชทั้งสองชนิดมาเป็นตัวละครที่ต่างกัน คือผู้แต่งปรับตามความเชื่อของแต่ละวัฒนธรรมนั่นเอง ในด้านการเปรียบเทียบฉากพบว่าวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับมีลักษณะเหมือนและแตกต่าง คือ ฉากที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ ฉากแม่น้ำ ฉากป่า ฉากที่บ้านนางเอก และฉากในวังเป็นต้น ส่วนฉากที่ต่างกันนั้น คือ ฉากอยู่ในป่าที่กล่าวถึงความวอดกลัของพ่อแม่นางเอกตอนที่หลบหนีในป่า และฉากตอนที่อยู่ในหมู่บ้านโจร คือหมู่บ้านชนบทที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ในด้านการเปรียบเทียบเหตุการณ์ พบว่ามีเหตุการณ์ส่วนมากมีความเหมือนคล้ายกัน แต่ในขณะเดียวกันยังพบเหตุการณ์ที่ต่างกัน คือ เหตุการณ์ในป่า เหตุการณ์ ณ หมู่บ้านโจร และเหตุการณ์ตอนที่หนูกัดจมูกนางฉันเดียวเป็นการแก้แค้นแทนนางมรณมาตาเป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทอง

การศึกษาการรับรู้เรื่องมรณมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย และการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ทำให้ทราบและเข้าใจความคิด วิถีชีวิต ความเชื่อ และวิถีผูกมัดปัญหาของผู้แต่ง วิธีสร้างตัวละคร ตลอดจนถึงแนวคิดของผู้แต่งที่มีลักษณะเหมาะสมไปตามความนิยมของแต่ละวัฒนธรรม การที่วรรณกรรมสองฉบับมีลักษณะเหมือนคล้ายและต่างกันนั้น จึงเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความจริง ความเหมือนคล้ายของนิทานทั้งสองฉบับอาจเนื่องจากประเทศไทยกับกัมพูชาเป็นประเทศเพื่อนบ้านกันจึงทำให้มีความสัมพันธ์อันดีงามต่อกันในด้านการเล่าเรื่องสู่กันฟังตลอดจนถึงทำให้มีนิทานที่คล้ายคลึงกัน ความแตกต่างของนิทานทั้งสองฉบับนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ในการแต่งนิทาน

และความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรมนั่นเอง

คำสำคัญ : การเปรียบเทียบ, วรรณกรรมนิทาน, ปลาบู่ทอง, มรณมาตา, การรับรู้

TITLE	A Comparative of Tale Literary work "Pla Bu Thong" in Thai Version with "Morana Mada" in Khmer Version		
AUTHOR	Peng Phat		
ADVISORS	Associate Professor Pathom Hongsuwan , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Thai
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2019

ABSTRACT

The purposes of this research were to investigate the recognition of Morana Mada in Khmère culture with Pla Bu Thong in Thai culture and to compare the factors of literature in storyline, theme, players, scene and events in both story telling literatures. The researcher has studied in both story telling literatures: Pla-Bu-Thong in Thai (published in 2014) and Morana Mada in Khmère (published in 1964 and translated in Thai by the researcher). The research instrument was a folklore e.g. Concepts of comparing the story telling and the factors of literature.

The results of the study found that the recognition in both literatures of culture was similarity such as Pla Bu Thong in Thai in mouthpiece type means the story telling in believe, performance arts and songs. Besides, the cognition in written type means applying Pla Bu Thong written in variety styles such as folktale poem and children's literature, etc. And the recognition of Morana Mada in Khmère was a similarity with Pla Bu Thong in Thai in both types: mouthpiece type and written type.

Secondly, comparing the factors of literature revealed that both Thai and Khmer literature had similarities and differences. The title of storyline is deference such as Pla Bu Thong in Thai but in Cambodia is Morana Mada. The plot is deference is the storyline that has the beginning and the end of the storyline is similarity. However, comparing the players was similarity and difference. The

similarity is the role of player as representative person in terms of good and bad behavior in real human society. And the difference are the names of players including with players as different plants e.g Bho-nguen- Bho thong tree in Pla Bu Thong, but Thong –larn tree in Morana Mada. It implied that the writers of both literatures could name both plant players differently because the writers applied their names according to believe and culture of each country.

Comparing the events found that most of events had similarities. Meanwhile there is different event e.g. a forest event, a thief village event and a rat bite Mrs. Chhanthea's nose which revenged for Morana Mada. These events did not appear with Pla Bu Thong.

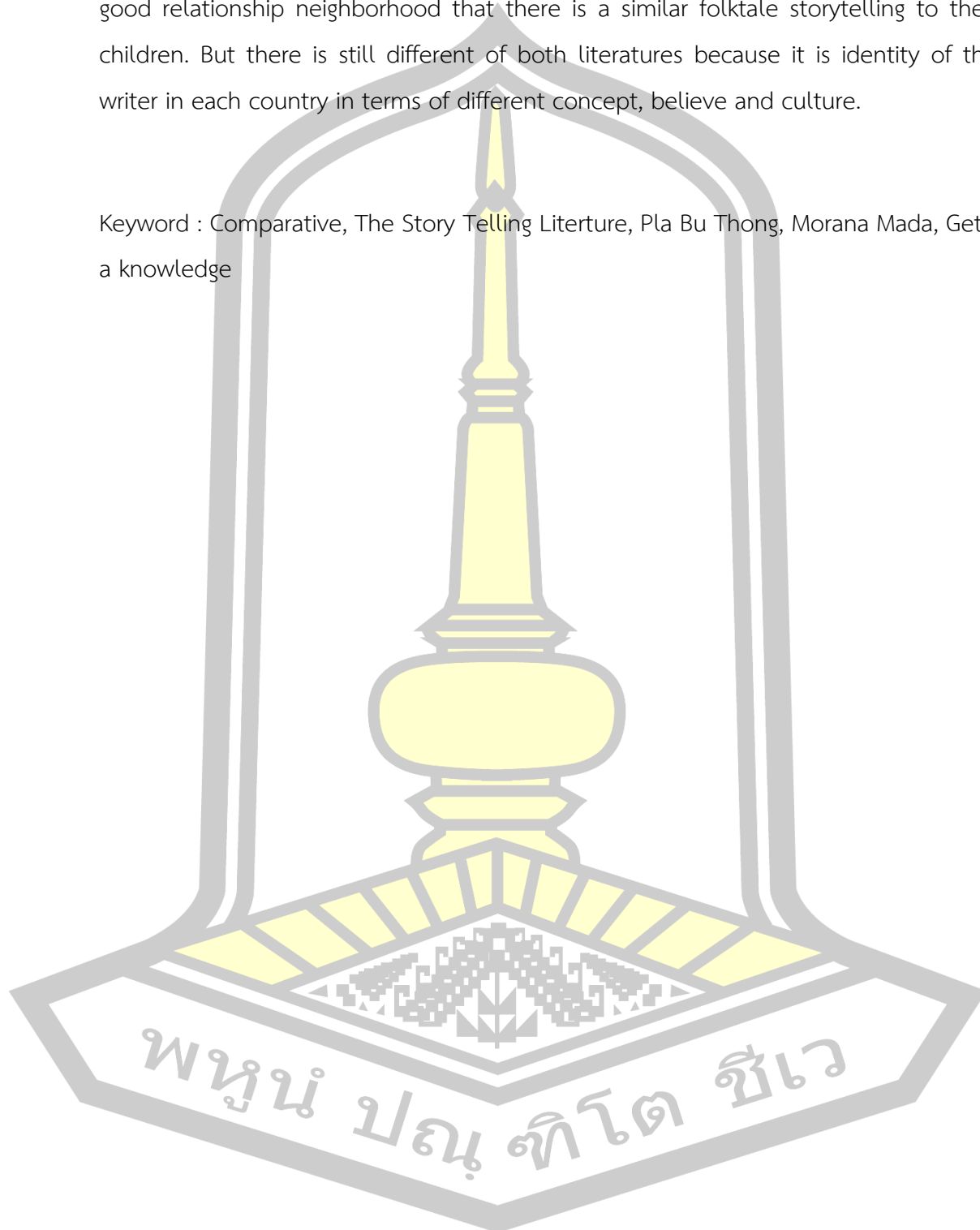
Then, comparing the scene found that that both Thai and Khmer literature had similarities and differences. The similarity is a river scene e.g. an episode of the king went to the forest, heroin walked down on engine board and living in the palace. On the other hand, the different scene is an episode of heroin's parents scared when they escaped in the forest and a thief village episode where is a local village appearing in Khmer literature.

And comparing the theme reveled that that both Thai and Khmer literature had similar main theme in terms of heartburn theme such as a stepmother is jealous to a stepson, a mistress is jealous to the first wife. The main theme said was a cause of sub-theme e.g. a poor heroin encountered the difficulties and then she would get married with the king later, the sub-theme of karma rule in Buddhism.

According to the study of recognition under the title of Morana Mada in Khmer culture and Pla Bu Thong in Thai culture and comparing the factors of literature in terms of storyline, theme, players, scenes and events appearing in both literature demonstrated and realized in concepts, ways of life, believes, how to plot the story outline of the writer, how to create role's players and writer's concepts could apply the story appropriately with popularity and culture. The similarities and

differences of both literature demonstrated that both Thailand and Cambodia are a good relationship neighborhood that there is a similar folktale storytelling to their children. But there is still different of both literatures because it is identity of the writer in each country in terms of different concept, believe and culture.

Keyword : Comparative, The Story Telling Literture, Pla Bu Thong, Morana Mada, Get a knowledge

พหุมนุ ปณ จิต ชีเว

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวกจากรองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้านคติชนแก่ผู้วิจัย อีกทั้งยังได้สละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในงานวิจัยเพื่อให้เกิดความละเอียดถี่ถ้วนตลอดจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ และสิ่งสำคัญประการหนึ่งซึ่งมีความหมายอย่างยิ่งในงานวิจัยครั้งนี้ ที่ผู้วิจัยสัมผัสได้คือ อาจารย์เป็นผู้ที่ดูแลเอาใจใส่อย่างดีเสมอมา ท่านอาจารย์เป็นแรงผลักดัน ค่อยห่วงใยให้กำลังใจในยามท้อและเป็นที่พักอันประเสริฐแก่ศิษย์ ความเมตตาที่ท่านอาจารย์มีแก่ศิษย์นั้นมากเกินจะพรรณนามีอาจหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบได้ ศิษย์ขอกราบขอบพระคุณพระคุณท่านอาจารย์ผู้เป็นที่รักและเคารพสุดหัวใจไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิติ์ ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ สาลี กรรมการสอบ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา กุลสุวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้กรุณาชี้แนะแนวทางและให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์

ขอกราบขอบพระคุณกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (TICA) ที่เมตตาให้ความอุปถัมภ์ด้านทุนทรัพย์ในการศึกษาและให้การสนับสนุนด้านการเรียนตลอดจนประสบความสำเร็จการศึกษา

สุดท้ายนี้ ขอน้อมรำลึกถึงพระคุณของ “บิดาและมารดา” ผู้มีพระคุณสูงสุดที่คอยเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ออกาสลูกได้ดำเนินชีวิตในทางที่ชอบ ทั้งยังเป็นกำลังทรัพย์อันสำคัญ และเป็นกำลังใจอันประเสริฐสุดของลูก

คุณค่าและสารประโยชน์ทั้งปวงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอยกเป็นคุณงามความดีให้กับท่านทั้งหลายที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ก็ดี ที่ไม่ได้กล่าวถึงก็ดี ขอผลานิสงส์แห่งวิทยาทานนี้จงถลันดาลให้ทุกท่านมีสติปัญญาเลิศ และมีสุขภาพพลานามัยที่ดีตลอดกาล

สารบัญ

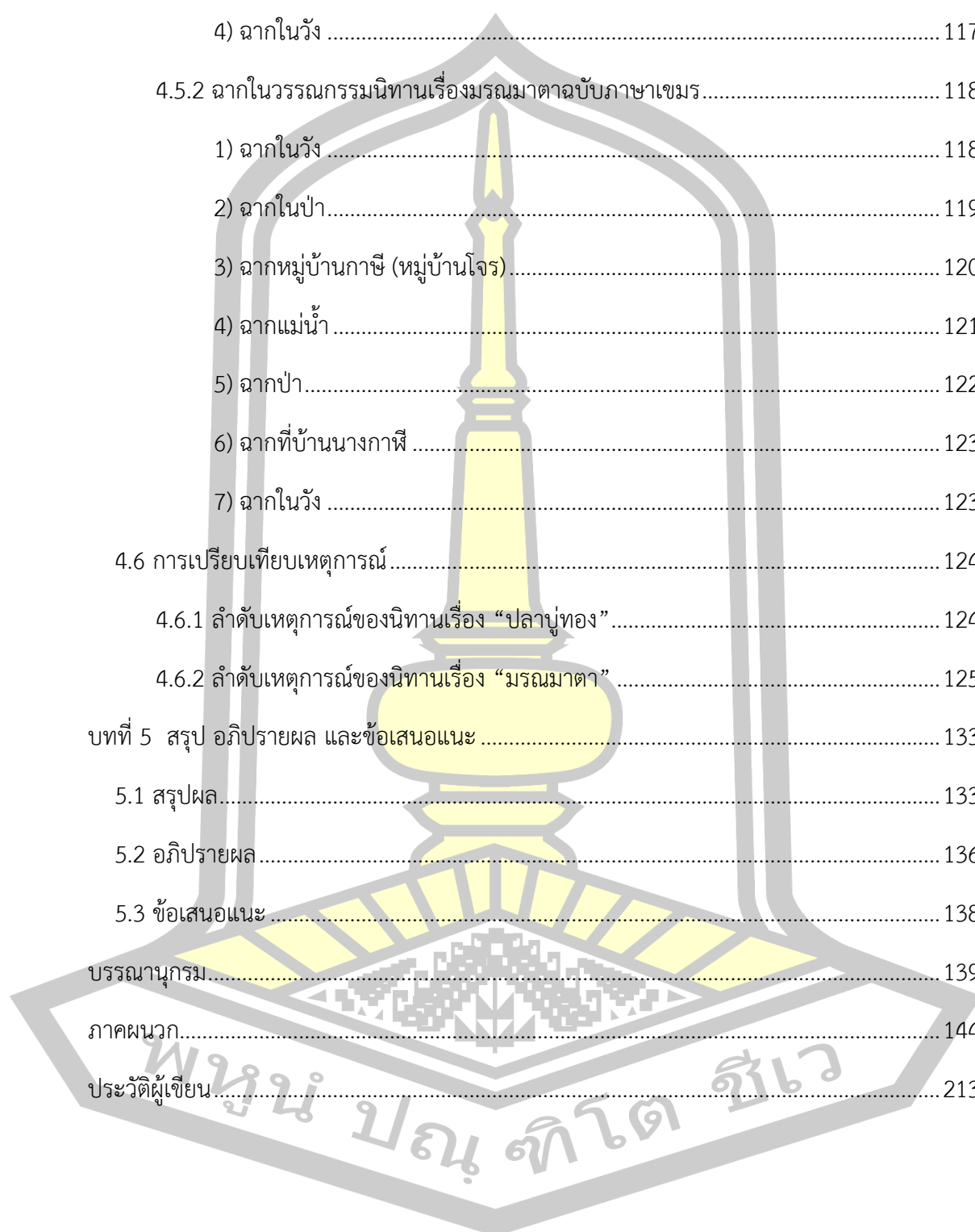
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ญ
สารบัญ.....	ฎ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพประกอบ.....	ด
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง.....	1
1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
1.3 คำถามหลักในการวิจัย.....	5
1.4 ความสำคัญของการวิจัย.....	6
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	6
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	7
1.9 กรอบแนวคิดหลักในการวิจัย.....	12
1.9.1 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้วรรณกรรมนิทาน.....	12
1.9.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม.....	13
1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
1.10.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบวรรณกรรมเรื่อง ปลาบู่ทองกับเรื่องมารณมาตา.....	15

1.10.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนิทาน	19
1.10.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการแพร่หลายของวรรณกรรมนิทาน	21
บทที่ 2 รูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร	25
2.1 วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย	25
2.1.1 ที่มาของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทอง	26
2.1.2 ลักษณะคำประพันธ์	26
2.1.2.1 กาพย์ยานี 11	27
2.1.2.2 กาพย์ฉก 16	28
2.1.2.3 กาพย์สุรางคนางค์ 28	29
2.1.3 เนื้อเรื่องย่อ	30
2.1.4 ความแพร่หลาย	32
2.2 วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร	34
2.2.1 ที่มาของวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร	34
2.2.2 ลักษณะคำประพันธ์	35
2.2.2.1 บทพินอล (ปมโนล)	35
2.2.2.2 บทกาคติ	36
2.2.2.3 บทพรหมคีติ	38
2.2.2.4 บทภุชงค์ลีลา	39
2.2.3 เนื้อเรื่องย่อ	40
2.2.4 ความแพร่หลาย	43
บทที่ 3 การรับรู้เรื่องมรณมาตาในวัฒนธรรมเขมรและเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย	45
3.1 มรณมาตาในวัฒนธรรมมุขปาฐะของเขมร	45
3.1.1 มรณมาตาในการบอกเล่าของเขมร	45

3.1.2 มรณมาตาในความเชื่อ.....	51
3.1.3 มรณมาตาในศิลปะการแสดง.....	53
3.1.4.1 ภาพยนตร์เรื่อง “มรณมาตา”.....	53
3.1.4.2 ละครเวที “มรณมาตา”.....	54
3.1.4.3 รายการตลกขบขัน “มรณมาตา”.....	55
3.2.3 มรณมาตาในเพลง.....	55
3.2 มรณมาตาในวัฒนธรรมลายลักษณ์ของเขมร.....	56
3.2.1 มรณมาตาในวรรณคดีร้อยกรอง.....	57
3.2.2 มรณมาตาในหนังสือนิทานพื้นบ้าน.....	58
3.3 ปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุขปาฐะของไทย.....	59
3.3.1 ปลาบู่ทองในการบอกเล่าของไทย.....	59
3.3.2 ปลาบู่ทองในความเชื่อ.....	60
3.3.3 ปลาบู่ทองในศิลปะการแสดง.....	61
3.3.3.1 ละครโทรทัศน์เรื่อง ปลาบู่ทอง.....	62
3.3.3.2 รายการ “ตลกขบขัน”.....	63
3.3.3.3 การ์ตูนเรื่องปลาบู่ทอง.....	64
3.3.3.4 ปลาบู่ทองในเพลง.....	65
3.4 ปลาบู่ทองในวัฒนธรรมลายลักษณ์ของไทย.....	65
3.4.1 ปลาบู่ทองในวรรณคดีร้อยกรอง.....	65
3.4.2 ปลาบู่ทองในหนังสือนิทานพื้นบ้าน.....	66
3.4.3 ปลาบู่ทองในวรรณกรรมสำหรับเด็ก.....	67
บทที่ 4 การเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับ ภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร.....	68
4.1 การเปรียบเทียบชื่อเรื่อง.....	68

4.1.1	ปลาบู่ทอง.....	68
4.1.2	มรณมาตา.....	68
4.2	การเปรียบเทียบโครงเรื่อง.....	69
4.2.1	การเปิดเรื่อง.....	69
4.2.2	การดำเนินเรื่อง.....	70
1)	ปัญหาที่เริ่มปรากฏ (Inciting Moments).....	70
2)	การขยายตัวของของปัญหา (Development).....	71
3)	การที่ปัญหาได้รับการแก้ไข (Climax).....	72
4)	การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ เป็นช่วงเวลาที่แก้ไขปัญหา (Denouement)	72
5)	การที่ปัญหาได้รับการแก้ไข (Climax).....	73
6)	การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ เป็นช่วงเวลาที่แก้ไขปัญหา (Denouement)	74
4.2.3	การปิดเรื่อง หรือจุดจบของปัญหา (Conclusion)	75
4.3	การเปรียบเทียบแก่นเรื่อง.....	76
4.3.1	วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย.....	77
4.3.2	วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร	78
4.4	การเปรียบเทียบตัวละคร	79
4.4.1	ตัวละครที่เป็นเทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์.....	79
4.4.2	ตัวละครที่เป็นมนุษย์.....	80
4.4.3	ตัวละครที่เป็นสัตว์.....	99
4.4.4	ตัวละครที่เป็นพืช.....	108
4.5	การเปรียบเทียบฉาก	113
4.5.1	วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย.....	114
1)	ฉากแม่น้ำ	114
2)	ฉากในป่า.....	115

3) ฉากที่บ้านนางชนิษฐี.....	116
4) ฉากในวัง	117
4.5.2 ฉากในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร.....	118
1) ฉากในวัง	118
2) ฉากในป่า.....	119
3) ฉากหมู่บ้านกาชี (หมู่บ้านโจร).....	120
4) ฉากแม่น้ำ	121
5) ฉากป่า.....	122
6) ฉากที่บ้านนางกาฬี	123
7) ฉากในวัง	123
4.6 การเปรียบเทียบเหตุการณ์.....	124
4.6.1 ลำดับเหตุการณ์ของนิทานเรื่อง “ปลาบู่ทอง”.....	124
4.6.2 ลำดับเหตุการณ์ของนิทานเรื่อง “มรณมาตา”	125
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	133
5.1 สรุปผล.....	133
5.2 อภิปรายผล	136
5.3 ข้อเสนอแนะ	138
บรรณานุกรม.....	139
ภาคผนวก.....	144
ประวัติผู้เขียน.....	213

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 ตารางเปรียบเทียบการเรียกชื่อตัวละครในภาษาเขมรและภาษาไทย.....	10
ตาราง 2 ตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยและ มรณมาตาฉบับภาษาเขมร.....	127

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	14
ภาพประกอบ 2 ภาพแผนผังกายภาพยานี 11.....	27
ภาพประกอบ 3 ภาพแผนผังกายภาพฉับ 16.....	28
ภาพประกอบ 4 ภาพแผนผังกายภาพสร้างคนงค์ 28.....	29
ภาพประกอบ 5 ภาพแผนผังบทพโนล (ปุมโนล).....	36
ภาพประกอบ 6 ภาพแผนผังบทกาคคต.....	37
ภาพประกอบ 7 ภาพแผนผังบทพรหมคต.....	38
ภาพประกอบ 8 ภาพแผนผังบทภูขคลล.....	39
ภาพประกอบ 9 ภาพตัวอย่างของภาพยนตรเรื่องมรณมาตา.....	54
ภาพประกอบ 10 ภาพตัวอย่างจากละครเวทีเรื่องมรณมาตา.....	54
ภาพประกอบ 11 ภาพรายการตลกขบขันเรื่องมรณมาตา.....	55
ภาพประกอบ 12 ภาพละครพื้นบ้านโทรทัศนเรื่องปลาบู่ทอง.....	62
ภาพประกอบ 13 ภาพรายการตลกเรื่องปลาบู่ทอง.....	63
ภาพประกอบ 14 ภาพการ์ตูนนิทานพื้นบ้านเรื่องปลาบู่ทอง.....	64
ภาพประกอบ 15 ภาพหน้าปกวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตา.....	144

พูน ปณ ทิต ชีเว

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

วรรณกรรมนิทาน เป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่มีการสร้างสรรค์และสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน โดยผ่านการบอกเล่าสู่กันฟังจากรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนกระทั่งได้มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเก็บเป็นคลังความรู้ของผู้เป็นเจ้าของข้อมูลทางวัฒนธรรมนั้น ๆ วรรณกรรมนั้นมีหลายประเภท เช่น วรรณกรรมศาสนา วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมนิราศ แต่วรรณกรรมที่ผู้คนรู้จักกันเป็นจำนวนมากนั้น พบว่าวรรณกรรมประเภทนิทานถือเป็นวรรณกรรมที่เป็นที่รับรู้และนิยมกันอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุที่วรรณกรรมประเภทนี้เกิดจากวิถีชีวิต วัฒนธรรมของประชาชนเป็นสำคัญ และยังมีความไพเราะ เน้นความสนุกสนานบันเทิง รวมถึงยังได้ให้แง่คิดคติสอนใจได้ด้วย ดังที่ สุกัญญา สุฉายา (2556: 2) กล่าวว่า วรรณกรรมของทุกชนชาติเริ่มต้นที่ภาษาพูดซึ่งไม่ได้บันทึกไว้ จึงไม่สามารถระบุอายุสมัยได้เหมือนภาษาเขียน แต่ได้มีการท่องจำเล่าเรื่องถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นบทเพลง นิทาน เรื่องเล่า คำสอนหรือข้อห้ามในการดำเนินชีวิตที่เกิดจากสังขมประสบการณ์ วรรณกรรมปากเปล่าเหล่านั้นจึงมีความเก่าแก่และมีในชนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าตามหุบเขาหรือคนเมืองที่มีระดับความเจริญทางวัฒนธรรมอยู่ในขั้นสูง บางกลุ่มชนแม้จะมีภาษาเขียนแล้วก็ตาม เช่น ไทย ลาว เขมร แต่ชาวบ้านโดยทั่วไปก็ยังนิยมวรรณกรรมปากเปล่ามากกว่า ในพัฒนาการของวรรณกรรมหลายชาติจึงมีการสร้างสรรค์วรรณกรรมทั้งสองแบบควบคู่กันตลอดมา

เรื่องปลาบู่ทอง นับเป็นวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านสำคัญที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในสังคมไทยซึ่งมีทั้งที่ปรากฏอยู่ในประเพณีมุขปาฐะ (oral tradition) และประเพณีลายลักษณ์ (literary tradition) ที่ได้บอกเล่าถ่ายทอดสืบต่อกันมา ปลาบู่ทองเป็นนิทานพื้นบ้านภาคกลางของไทยที่บอกเล่ากันมา มีทั้งที่เป็นเรื่องเล่ามุขปาฐะ ร้อยแก้ว และร้อยกรอง มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กสาวชาวบ้านผู้มีใจเมตตาที่ได้รับความทุกข์ยากลำบากจากแม่เลี้ยง แต่ภายหลังก็ได้แต่งงานกับเจ้าชายผู้เป็นกษัตริย์และได้ครองบ้านครองเมืองอย่างมีความสุข วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองถือเป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่า สามารถสะท้อนชีวิตและอุปนิสัยของคนในสังคม พร้อมทั้งสอดแทรกข้อคิดในการดำเนินชีวิต อันเป็นครรลองที่พึงปฏิบัติในวิถีชีวิตทางสังคม

วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองเป็นวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของคนไทยภาคกลางเรื่องหนึ่งที่ได้เล่าขานกันมานานและยังคงแพร่หลายรับรู้อยู่ในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน การแพร่หลายของนิทานที่ได้แพร่กระจายไปสู่ถิ่นอื่นนั้นอาจจะเป็นรูปแบบของลายลักษณ์และมุขปาฐะ

จากการสำรวจผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับกลอนสวดภาคกลางของประเทศไทยเป็นวรรณกรรมนิทานที่มีความนิยมและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย แล้วยังได้กระจายทั่วทุกภูมิภาคของไทยอีกด้วย เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทยจะมีนิทานเรื่องปลาบู่ทองที่เป็นสำนวนท้องถิ่นอีสาน ส่วนในภาคเหนือของประเทศไทยก็มีนิทานเรื่องปลาบู่ทองเช่นกัน ในขณะเดียวกันในภาคใต้ของประเทศไทยก็มีนิทานเรื่องปลาบู่ทองปรากฏอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของผู้คนในสังคมด้วย กล่าวคือ ในวิถีวัฒนธรรมของคนไทยบางกลุ่มนิยมปล่อยปลาบู่เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลและเป็นการทำบุญที่เชื่อว่าได้บุญมาก บ้างก็เชื่อว่าปลาบู่มีชีวิตและจิตใจเหมือนกับมนุษย์ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของนิทานที่เล่าสู่กันฟังเรื่อยมา ทำให้ชาวบ้านบางถิ่นไม่นิยมบริโภคปลาบู่เป็นอาหาร เป็นต้น

ผู้คนทุกชนชั้นต่างก็ได้รับรู้กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน เช่นนี้จึงทำให้เห็นถึงคุณค่าที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องมีความน่าสนใจและเป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิดของผู้คน อีกทั้งเนื้อเรื่องยังแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ของคนไทยในสมัยนั้น ๆ ได้อีกด้วย ดังที่ วิเชียร เกษประทุม (2551: 3) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองไว้ว่า เรื่องปลาบู่ทองเป็นนิทานพื้นบ้านของไทยที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จัดเป็นนิทานประจำถิ่น ซึ่งนิทานเรื่องปลาบู่ทองอาจจะเป็นเรื่องเก่า แต่ก็แฝงไว้ด้วยคุณค่าหลายด้าน นอกจากด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อของคนไทยในสมัยก่อนแล้ว คุณค่าด้านคุณธรรมด้านตัวละครในเรื่องนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคุณธรรมเรื่อง “ความกตัญญู” ซึ่งหาได้ยากในสังคมปัจจุบัน

วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองนอกจากจะให้คุณค่าด้านคุณธรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว วรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองยังได้สร้างความสนุกสนานบันเทิงให้แก่ผู้อ่านและผู้ฟังได้อีกด้วย ดังที่ ริสา แก้วจินดา (2546: 9) ได้กล่าวไว้ว่า วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองได้สร้างความสุขให้แก่ผู้ฟัง ผู้อ่านมาหลายยุคและยังมีส่วนช่วยบันทึกสภาพสังคมไทยได้อีกทางหนึ่ง เพราะในการสร้างสรรค์วรรณกรรมนั้นผู้แต่งอาศัยบริบทของสังคมเพื่อมาประกอบเป็นเรื่องราว วรรณกรรมซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาและความสามารถของคน สามารถสื่อให้เห็นถึงแนวคิด จินตนาการ ตลอดจนพฤติกรรมในสังคม อันแสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมยังเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนสังคมได้อีกทางด้วย ดังที่ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2557: 28 - 29) ได้กล่าวให้เห็นลักษณะของเรื่องปลาบู่ทองว่า

“หากกล่าวถึงนิทานเรื่องปลาบู่ทอง หลายคนคงไม่ปฏิเสธว่ารู้จักนิทานเรื่องนี้เป็นอย่างดีเพราะเป็นนิทานพื้นบ้านของไทยที่มีการสืบทอดทั้งทางมุขปาฐะและลายลักษณ์มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเนื้อเรื่องกล่าวถึงหญิงสาวกำพร้าที่ใช้ชีวิตอยู่กับแม่เลี้ยงและลูกเลี้ยงใจร้ายซึ่งหญิงสาวกำพร้านี้ถูกกลั่นแกล้ง แต่ด้วยคุณงามความดีของเธอจึงทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เห็นใจ แล้วได้มาปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือจนหญิงสาวกำพร้าผู้นี้ได้แต่งงานกับเจ้าชาย แล้วครองบ้านครองเมืองอย่างมีความสุข โคร่งเรื่องเช่นนี้มีความคล้ายกับนิทานสากลที่ผู้คนรู้จักกันทั่วโลก นั่นก็คือ เรื่องซินเดอเรลลา เพราะโครงเรื่องนิทานในทำนองนี้ซึ่งตรงกับของไทย คือเรื่องปลาบู่ทองนี้ไม่ได้มีเฉพาะในไทยเท่านั้น ทั้งนี้ในประเทศภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในหลายประเทศก็มีโครงเรื่องนิทานเช่นนี้ ไม่ว่าจะเป็นเงินตอนใต้ พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม”

ในกรณีวรรณกรรมของกัมพูชานั้น ผู้วิจัยพบว่ามีการนิทานเรื่อง “มรณมาตา” ซึ่งในสำเนียงภาษาเขมรออกเสียงว่า “มรณะเมียตา” ก็มีโครงเรื่องแบบปลาบู่ทองของไทย หรืออาจเรียกว่าวรรณกรรมเรื่องนี้คือเรื่องปลาบู่ทองของกัมพูชา เพราะมีเนื้อหาค่อนข้างคล้ายกัน กล่าวคือ มีตัวละครสำคัญ คือ หญิงสาวกำพร้าแม่ มีปลาบู่สีทองเป็นอนุภาคสำคัญในเรื่องเช่นกัน นอกจากนี้ตอนจบของเรื่องหญิงสาวกำพร้าก็ได้แต่งงานกับเจ้าชายและได้ครองบ้านเมืองอย่างมีความสุขเช่นกัน

ในหนังสือภาษาเขมรเรื่อง “มหาบุรุษ พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา” (ชบาบุรุษ ฤๅณ ภา สนาเสฐีประเสริฐ ฤๅณ) เรียบเรียงโดยเชิน สุวรรณนิ (2555: 174-176) ได้กล่าวว่า มรณมาตา ประพันธ์ขึ้นเป็นคำกาพย์ ผู้ประพันธ์คือกวีชื่ออุก ซึ่งในปี ค.ศ. 1877 ตรงกับ พ.ศ. 2420 คัดลอกมาจากคัมภีร์ภาษาบาลี เรื่องมรณมาตาเป็นวรรณกรรมแนวโศกนาฏกรรม มีเนื้อหาหลายตอน และยังคงได้รับความนิยมกันอย่างมากมาจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมนิทานมรณมาตาเป็นเรื่องที่ทำให้ชาวเขมรบางถิ่นไม่บริโภคปลาบู่เช่นกัน นอกเหนือจากนี้ มรณมาตายังเป็นเรื่องที่ประกอบด้วยคติโลกและคติธรรม แล้วยังมีเนื้อหา รูปแบบ และคุณค่าทางด้านอักษรศาสตร์ที่มีความงดงามยิ่ง อีกทั้งยังมีการแปลจากภาษาบาลีและได้ประพันธ์ขึ้นเป็นคำกาพย์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนโรดม (ព្រះករុណា នរោត្តម) ในการเริ่มเรื่องจะเห็นว่า ต้นฉบับของเรื่องนี้มาจากคัมภีร์ภาษาบาลีชื่อ เจตนาพุทธาฯ (เจตนา พุทธาฯ ฤๅณ)

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาไม่ใช่เรื่องที่อยู่ในความทรงจำและการรับรู้ของชาวเขมรเท่านั้น แต่ยังอยู่ในอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนโลกทัศน์ทางสังคมวัฒนธรรมในวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยอีกด้วย นอกจากนี้ในหนังสือวรรณกรรมเรื่องมรณมาตาที่ตีพิมพ์โดย พุทธศาสนบัณฑิต (พุทธศาสนบัณฑิต, 2507: คำนำ) ได้กล่าวเกี่ยวกับนิทานเรื่องมรณมาตาว่า เรื่องมรณมาตาเป็นเรื่องที่ประกอบด้วยคติโลกและคติธรรมและยังเป็นตำราที่ใช้ในการสอนทางด้านอักษรศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ต้นฉบับเดิมของเรื่องมรณมาตาซึ่งเป็นภาษาบาลีที่มีชื่อว่า “เจตนาพุทธา” ซึ่งต่อมาท่านภิกษุอุก นามฉายาอินทปัญญา ได้แปลความจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาเขมร แล้วแต่งขึ้นเป็นคำกาพย์ในปีพุทธศักราช 2420 มหาศักราช 1799 จุลศักราช 1239 (ตรงกับคริสต์ศักราช 1877) ในรัชกาลฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พระสุวรวงศ์)

เรื่องมรณมาตาเป็นวรรณกรรมแนวโศกนาฏกรรม มีความไพเราะ มีคติสอนใจ และเป็นเรื่องที่ประทับใจของผู้คนโดยทั่วไป อีกทั้งพระสงฆ์ในพระราชอาณาจักรกัมพูชายังได้มีการเผยแพร่วรรณกรรมเรื่องนี้ออกสู่สาธารณะในหลากหลายรูปแบบ กล่าวคือ สถาบันพุทธศาสนบัณฑิตแห่งกรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา ได้มีการตรวจชำระและคัดลอกมาจากใบลานที่มีอยู่ในหอสมุดของสถาบันแล้วจัดพิมพ์เผยแพร่ขึ้นเพื่อให้มีการศึกษาทางด้านอักษรศาสตร์ อันทรงคุณค่าของประเทศชาติกันอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งฝีมือของกวีนิพนธ์เขมรโบราณ และสืบทอดความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบต่อไป อันเป็นการสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้อ่านผู้ฟัง ดังนี้ 1) ทำให้ทราบอย่างชัดเจนว่า ชาติเขมรเรา มีมรดกด้านอักษรศาสตร์หลายแบบหลายอย่าง 2) ทำให้ทราบเหตุการณ์อักษรศาสตร์เขมรสมัยโบราณ 3) ทำให้มีความรู้ตระหนักในคุณค่าของนิทานและคำศัพท์โบราณ และ 4) เปรียบเทียบสำนวนโวหารสมัยเก่ากับสมัยใหม่ และเพื่อเป็นตัวอย่างในการแต่งคำประพันธ์เรื่องต่าง ๆ ให้มีความไพเราะและให้มีคุณค่าในทุกสมัย

เรื่องมรณมาตาเป็นวรรณกรรมสำคัญเรื่องหนึ่งของชาวเขมรมาแต่โบราณ อีกทั้งยังมีคุณค่าเชิงเนื้อหาและรูปแบบที่เป็นงานอักษรศาสตร์ที่ถือว่าเป็นงานชั้นครูหรือเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาวเขมรที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เรื่องมรณมาตาได้แพร่หลายทั่วถึงประเทศกัมพูชาโดยการแพร่หลายนั้นมีหลากหลายรูปแบบ เช่น มีเรื่องที่มีลักษณะโครงเรื่องเหมือนกัน แต่เนื้อหาโดยรวมคือให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นมาและการตั้งชื่อของต้นไม้ ดังในหนังสือประชุมนิทานโบราณ ภาค 7 (2545:17) ได้กล่าวถึงความเป็นมาและการตั้งชื่อของต้นทองหลางที่มีเนื้อเรื่องคล้ายๆ เรื่องมรณมาตาว่า เนื่องจากต้นทองหลางเป็นต้นไม้ที่มีลักษณะพิเศษกว่าต้นไม้อื่น ๆ จึงนำเอาอนุภาคนี้ไปสร้างสรรค์เป็นนิทานพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีการนำเอาเรื่องมรณมาตามาถ่ายเป็นภาพยนตร์ ถ่ายละคร และได้เอาเนื้อหามาบางส่วนไปแสดงในสื่อต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน ดังที่ ละครโทรทัศน์ ใน YouTube เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจศึกษาค้นคว้า รวมทั้งแปลเรื่องมรณมาดาฉบับภาษาเขมรเป็นภาษาไทย ทั้งนี้เพื่อใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบเชิงวรรณกรรมระหว่างสองประเทศ คือ ไทยกับกัมพูชา ว่าวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองสำนวนกลอนสวดภาคกลางของไทย ซึ่งพิมพ์โดยราชบัณฑิตยสถานของไทย และวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาดาสำนวนคำกาพย์ของกัมพูชา ซึ่งพิมพ์เป็นฉบับสถาบันพุทธศาสนบัณฑิต ประเทศกัมพูชามีเนื้อเรื่อง ลักษณะองค์ประกอบทางวรรณกรรม ตลอดจนมีอนุภาค มีแนวความคิด โลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อ อุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านเรื่องราวในเนื้อหาวรรณกรรมนิทานเรื่องดังกล่าวนี้อย่างไร ทั้งนี้การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาการรับรู้วรรณกรรมเรื่องมรณมาดาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย ตลอดจนถึงการเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่างเชิงวรรณกรรมของประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มประเทศอาเซียนร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีคติความเชื่อทางศาสนาร่วมกัน นั่นคือ การนับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทว่าได้อย่างไร อิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์และนำเสนอความคิดความเชื่อผ่านเรื่องเล่าวรรณกรรมนิทานอย่างไร การศึกษาวิจัยทางวรรณกรรมศึกษาและคติชนวิทยาในครั้งนี้จึงนับเป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลวรรณกรรมนิทานที่มีปรากฏอยู่ในสองประเทศที่เป็นประเทศเพื่อนบ้าน เสมือนเป็นบ้านพี่เมืองน้อง และมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมายาวนานนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาดาฉบับภาษาเขมร” ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายหลักของการศึกษาไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการรับรู้เรื่องมรณมาดาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ในด้าน ชื่อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาดาฉบับภาษาเขมร

1.3 คำถามหลักในการวิจัย

1. ในวัฒนธรรมเขมรและในวัฒนธรรมไทยมีการรับรู้วรรณกรรมเรื่องมรณมาดากับเรื่องปลาบู่ทองอย่างไร
2. องค์ประกอบทางวรรณกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาดาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะเหมือนและลักษณะต่างกันอย่างไร

1.4 ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบการรับรู้เรื่องมรดกมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย
2. ทำให้ทราบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ในด้าน ชื่อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดกมาตาฉบับภาษาเขมร

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ข้อมูลประเภทวรรณกรรมนิทานจำนวน 2 ฉบับเป็นหลัก ได้แก่ วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทย ตีพิมพ์เผยแพร่โดยกรมศิลปากร พ.ศ. 2557 และวรรณกรรมนิทานเรื่องมรดกมาตาฉบับภาษาเขมร ตีพิมพ์เผยแพร่โดยสถาบันพุทธศาสนบัณฑิต พ.ศ. 2507 ซึ่งผู้วิจัยได้แปลและเรียบเรียงมาจากภาษาเขมรเป็นภาษาไทยเพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการเลือกต้นฉบับทั้ง 2 ฉบับเพื่อนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากเป็นต้นฉบับทั้ง 2 เล่มนั้นมีความสมบูรณ์และได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ออกสู่สังคมในวงกว้าง นอกจากนี้ยังเป็นฉบับที่มีการเรียบเรียงและแต่งคำประพันธ์ในรูปแบบร้อยแก้วที่มุ่งเน้นความงดงามทางภาษา และต้องการสร้างอารมณ์สุนทรียภาพให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านผู้ฟังเป็นสำคัญอีกด้วย เช่นนี้ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้กรณีศึกษาจากแหล่งที่มาทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวข้างต้น

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาการรับรู้เรื่องมรดกมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทยและเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม

1.2 รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาการรับรู้เรื่องมรดกมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทยและเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม

1.3 ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลวรรณกรรมนิทานเรื่องมรดกมาตา และนำมาแปลจากภาษาเขมรเป็นภาษาไทย

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ศึกษาการรับรู้เรื่องมรดกมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย

2.2 เปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ในด้านชื่อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดกมาตา

ฉบับภาษาเขมร ตามความมุ่งหมายของการวิจัยในประเด็นหัวข้อที่สอง เพื่อให้เห็นถึงลักษณะเหมือนและต่างทางวรรณกรรมเป็นสำคัญ โดยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้เป็นหลักในศึกษาการวิเคราะห์

3. ชี้นำเสนอผลการวิจัย

3.1 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

3.2 นำเสนอโดยใช้รูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

การเปรียบเทียบ หมายถึง การนำเอาวรรณกรรมนิทานปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดกมาตาฉบับภาษาเขมรมาเปรียบเทียบกัน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นลักษณะเหมือนและลักษณะต่างระหว่างวรรณกรรมทั้งสองสำนวน ในด้านชื่อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์

วรรณกรรมนิทาน หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนแล้วถูกนำมาเขียนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือออกมา

ปลาบู่ทอง หมายถึง เรื่องปลาบู่ทองที่เคยเล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมาอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทย แล้วถูกนำมาเขียนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือไทยออกมา

มรดกมาตา หมายถึง เรื่องมรดกมาตาที่เคยเล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมาอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของเขมร แล้วถูกนำมาเขียนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือเขมรออกมา

การรับรู้ หมายถึง การแพร่กระจายของวรรณกรรมนิทานผ่านการเล่าเรื่องที่ เป็นข้อมูลมุขปาฐะ และผ่านข้อมูลลายลักษณ์รวมถึงการแพร่กระจายวรรณกรรมนิทานผ่านสื่ออื่น ๆ

1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น

การแปลภาษาเขมรมาเป็นภาษาไทยใน “วรรณกรรมนิทานเรื่องมรดกมาตา” นั้น ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์ในการแปลคือ “ถอดความ” โดยพยายามรักษารูปศัพท์รวมทั้งสำนวนโวหารเดิมไว้ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะการใช้คำและสำนวนของภาษาเขมร ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะยึดอักษรวิธีไทยตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เป็นหลัก มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. การแปลภาษาเขมรเป็นภาษาไทยในงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้หลักเกณฑ์ ดังนี้

1.1 การถ่ายทอดรูปพยัญชนะ

รูปแบบพยัญชนะซ้อนในภาษาเขมร มี 32 รูป ยกเว้น ฦ /ลอ/ เมื่อเขียนด้วยพยัญชนะตัวเต็มและมีพยัญชนะตัวเชิงของตนเองซ้อนอยู่ข้างใต้ จัดเรียงตามวรรครูปลักษณะเป็นดังนี้

พยัญชนะซ้อนอักษรเสียง				
วรรคกะ	ก	ข	ค	ฦ
	ก	ข	ค	ฦ
วรรคจ	จ	ฦ	ฦ	ฦ
	จ	ฦ	ฦ	ฦ
วรรคฎ	ฎ	ฦ	ฦ	ฦ
	ฎ	ฦ	ฦ	ฦ
วรรคด	ด	ฦ	ฦ	ฦ
	ด	ฦ	ฦ	ฦ
วรรคป	ป	ฦ	ฦ	ฦ
	ป	ฦ	ฦ	ฦ
เศษวรรค				
	ฦ	ฦ	ฦ	ฦ
	ฦ	ฦ	ฦ	ฦ
	ฦ	ฦ	ฦ	ฦ
	ฦ	ฦ	ฦ	ฦ

1.2 การถ่ายทอดรูปสระ

สระจมีหลักในการแปล ดังนี้

อักษรเสียง

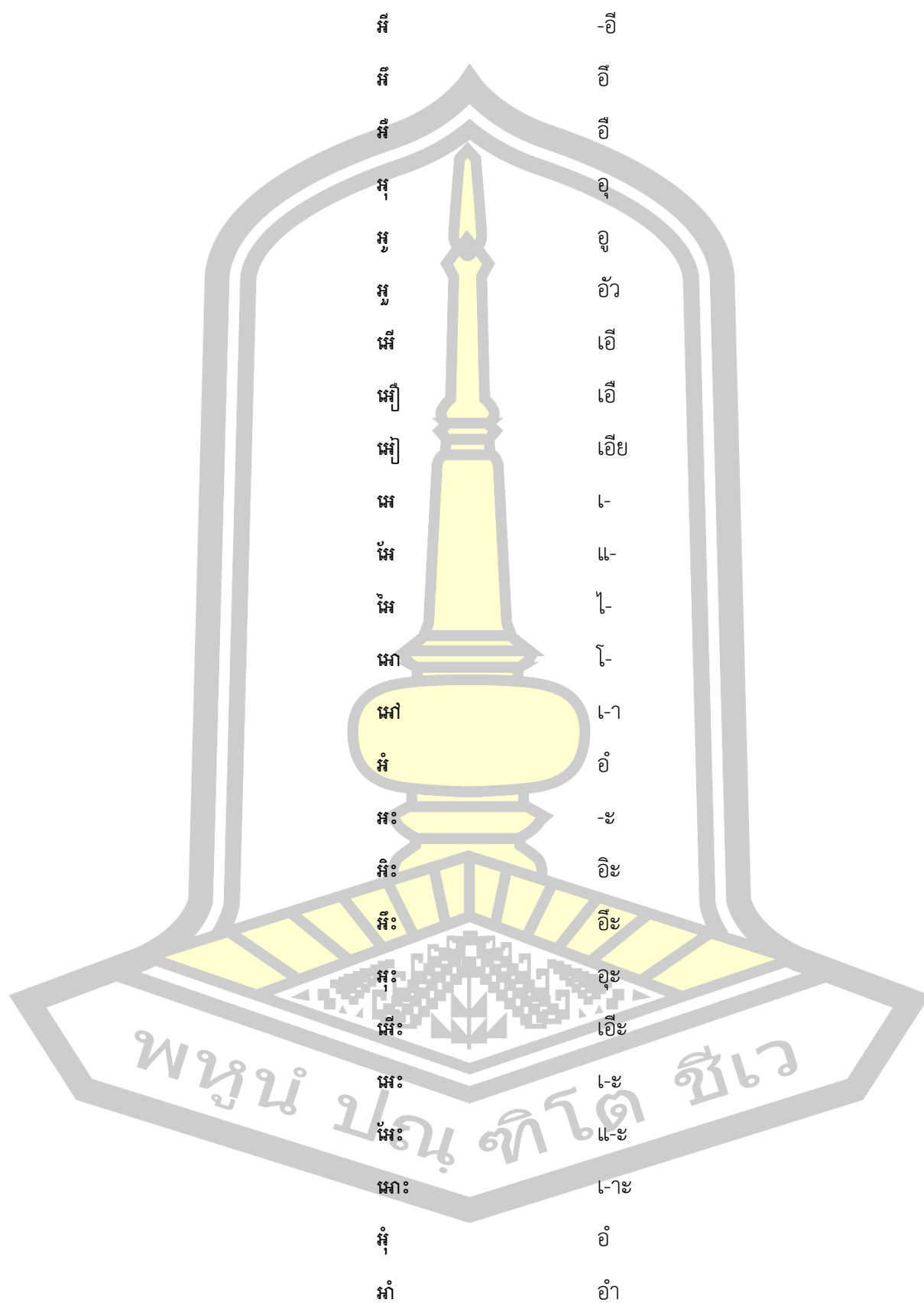
แปลเป็นอักษรไทย

ฦ

-า

ฦ

-อิ

สระลอย ใช้ในการแปล ดังนี้

อักษรเขรียง

แปลเป็นอักษรไทย

ศ

ณ

ข

ฉ

ฐ

ฐ

ณ

ณ

ณ

อิ

อี

อุ

โอ

เอา

ฤ

ฤ

ฤ

ฤ

2. ในด้านชื่อตัวละคร เช่น พระนามของพระมหากษัตริย์ และราชทินนามของขุนนาง รวมทั้งชื่อเฉพาะของตัวละครของกัมพูชาที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจัยได้เขียนเป็นอักษรไทย พร้อมกับคำอ่าน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจถึงชื่อตัวละครที่เป็นภาษาเขมร และออกเสียงเป็นภาษาเขมร ได้ถูกต้องอีกด้วย เช่น

ตาราง 1 ตารางเปรียบเทียบการเรียกชื่อตัวละครในภาษาเขมรและภาษาไทย

ชื่อเป็นภาษาเขมร	คำอ่าน(สำเนียงเขมร)	ชื่อเป็นภาษาไทย
ริษณธรรมา	วิ-มล-ธอม-เรียจ	วิมลธรรมราช
กุณฐี	กุล-ลี-ยะ	กุลลียะ
ไกร์เกส	แก้ว-เก-เสีย	แก้วเกส
กุลเกส	กุล-เก-เสีย	กุลเกส
กุณฐี	กุ-ณุม-ปี	กุณุมปี
มรณมาตา	มรณเมียดา	มรณมาตา
กาฐี	กา-เลีย	กาฬี

ตาราง 1 (ต่อ)

ชื่อเป็นภาษาเขมร	คำอ่าน(สำเนียงเขมร)	ชื่อเป็นภาษาไทย
ចន្ទី	จัน-ดี	จันทรดี
ចន្ទាសាលី	จัน-เตีย-สา-ลิ-นี	จันทาสาลินี
កាលីនីយា	กา-ลิ-นิ-ยา	กาลีนียา
ឆន្ទា	ฉัน-เตีย	ฉันทา

3. ส่วนการแปลบทร้อยกรองหรือคำประพันธ์ใน “วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตา” นั้น ผู้วิจัยพยายามแปลโดยวางรูปลักษณะฉันทะลักษณะไว้ตามต้นฉบับเดิม เพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำมาใช้ในการศึกษาฉันทะลักษณะวรรณกรรมร้อยกรองของเขมรได้ เช่น

កុដុត្តិក៍នោះណា ស្នើហូច្បើយ	នូវនាងកវិយា ឥតភ័យឥតមោះ អាសូរស្រឡាញ់។	សុខសាន្តស្មានស្មោះស្មាន ដោយមេស្រុកនោះ
<u>คำอ่าน</u> กุฎุมพิกอนั้นนา เสมอเหตุเดียว	โนวเนียงเพียะริเยีย อิทเกียอิทไม๊ส อาไซ้สรอลัญ ។	โส๊ะसानสมาน โดยแม่สโระโน๊ส
<u>คำแปล</u> กุฎุมพินันหนา เต็มเหตุทัย	กับนางกรรยา พลัดจากเหน้อยกาย เจ้าเมืองหลงรัก ។	สนุกสบาย โดยมีขุนนาย

1.9 กรอบแนวคิดหลักในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดที่จะนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดการรับรู้วรรณกรรม และแนวคิดการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่ปรากฏวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดกมาตามฉบับภาษาเขมร ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มแนวคิดหลัก ดังนี้

1.9.1 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้วรรณกรรมนิทาน

1.9.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม

1.9.1 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้วรรณกรรมนิทาน

แนวคิดที่จะใช้ในการศึกษาการรับรู้วรรณกรรมนิทาน เพื่อศึกษาการรับรู้เรื่องมรดกมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะใช้แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้นิทานเชิงเปรียบเทียบ ดังที่

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2537: 98 - 101) ได้กล่าวถึงนิทานในเชิงเปรียบเทียบไว้ 2 แนวทาง คือ 1) การศึกษาความแตกต่างของนิทานพื้นบ้านเรื่องเดียวกันแต่ต่างสำนวน ปัจจัยที่ทำให้นิทานเรื่องเดียวกันมีลักษณะเนื้อเรื่องเปลี่ยนแปลงไปมี 3 ประการ คือ ผู้เล่านิทาน ผู้ฟังนิทาน และจุดประสงค์ในการเล่า 2) การศึกษาความสัมพันธ์ของนิทานพื้นบ้านรูปแบบต่าง ๆ คือการเปรียบเทียบนิทานจากหลายๆ แหล่งทำให้เห็นความสัมพันธ์ของนิทานบางรูปแบบ คือนิทานมหัศจรรย์และนิทานชีวิต มักมีความสัมพันธ์กับนิทานประจำถิ่นและนิทานอธิบายเหตุ กล่าวคือนิทานประจำถิ่นบางเรื่องเมื่อมีการเล่าในถิ่นอื่น อาจกลายเป็นนิทานมหัศจรรย์หรือนิทานชีวิตไป เพราะไม่ได้กล่าวถึงที่มาของชื่อสถานที่แต่อย่างใด

การรับรู้นิทานเรื่องมรดกมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทยนั้น ผู้วิจัยจะนำแนวคิดดังกล่าวข้างต้น เพื่อมาศึกษาให้เห็นถึงการรับรู้วรรณกรรมนิทานทั้งสองสำนวน เช่น การรับรู้ในวัฒนธรรมมุขปาฐะการรับรู้ในวัฒนธรรมลายลักษณ์ การรับรู้ในวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์และการรับรู้ในวัฒนธรรมสื่ออื่น ๆ

การรับรู้วรรณกรรมนิทาน หมายถึงรูปแบบของการสื่อสารโดยใช้ภาษาถ้อยคำ รวมถึงรูปภาพที่ถ่ายทอดจากวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกับเรื่องมรดกมาตา ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจถึงการรับรู้ในวัฒนธรรมมุขปาฐะ การรับรู้ในวัฒนธรรมลายลักษณ์ การรับรู้ในวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์และการรับรู้ในวัฒนธรรมสื่ออื่น ๆ ที่ปรากฏในสังคมไทยและสังคมเขมรผ่านวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกับเรื่องมรดกมาตา เหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้วรรณกรรมนิทานเชิงเปรียบเทียบของ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2537: 98 - 101) เพื่อศึกษาการรับรู้นิทานมรดกมาตาในวัฒนธรรมเขมรและปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย ต่างสะท้อนให้เห็นมิติของการรับรู้นิทานใน

ลักษณะ เช่นนี้ การรับรู้ในวัฒนธรรมมุขปาฐะการรับรู้ในวัฒนธรรมลายลักษณ์ การรับรู้ในวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์และการรับรู้ในวัฒนธรรมสื่ออื่น ๆ

1.9.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม

แนวคิดการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมรในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ดังนี้

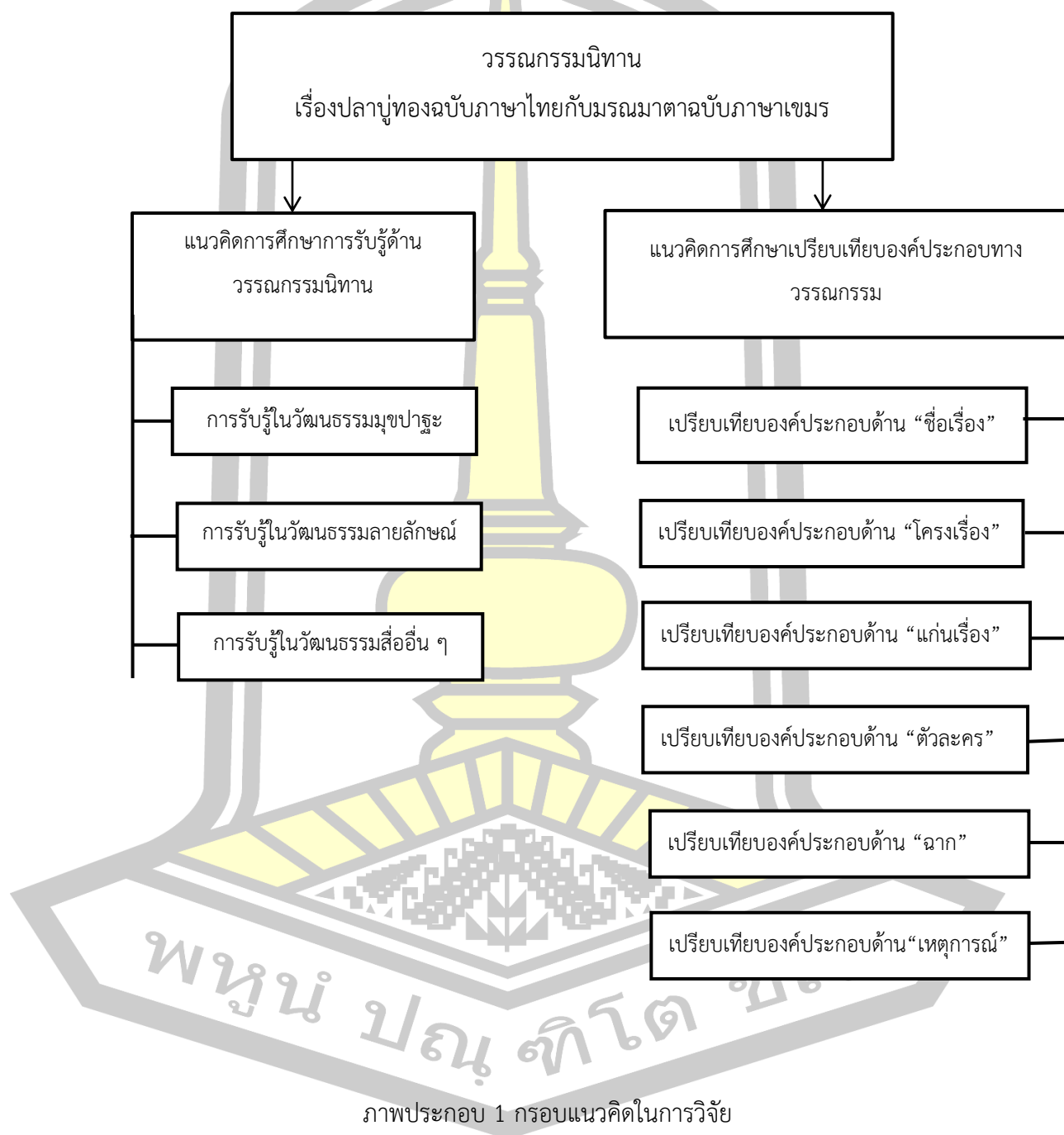
สิทธา พินิจภูวดลและคณะ (2515: 457) ได้กล่าวว่า การศึกษาวรรณคดีเชิงเปรียบเทียบในแนวนอน (Horizontal) เป็นการศึกษาวรรณคดีเชิงเปรียบเทียบวรรณกรรมระหว่างชาติ ซึ่งมีลักษณะร่วมกัน มีอารยธรรมร่วมกัน มีบ่อเกิดร่วมกัน หรือใช้ภาษาตระกูลเดียวกัน

นอกจากนี้ อีราวัต ไตลังคะ (2543) ยังได้กล่าวว่า องค์ประกอบทางวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าต่าง ๆ นั้น ประกอบด้วย โครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) แนวคิด (Theme) และฉาก (Setting) ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักในการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร เพื่อให้เห็นถึงลักษณะร่วมและต่างทางวรรณกรรม

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมพบว่าในการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนั้น สามารถใช้แนวคิดเปรียบเทียบได้อย่างหลากหลาย แต่ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ อีราวัต ไตลังคะ (2543) เป็นแนวคิดหลัก โดยมองว่าองค์ประกอบทางวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าต่าง ๆ นั้น ประกอบด้วย โครงเรื่อง (Plot) ที่นำเสนอผ่านวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ตัวละคร (Character) ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับ แนวคิด (Theme) ที่อันแสดงถึงความคิดของผู้แต่ง และฉาก (Setting) ที่นำเสนอถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานทั้งสองเรื่อง เพื่อศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง เนื้อหา ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ตามความมุ่งหมายของการวิจัยในประเด็นหัวข้อที่สอง เพื่อให้เห็นถึงลักษณะร่วมและต่างทางวรรณกรรมเป็นสำคัญ โดยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์

จากแนวคิดข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า การวิจัยในครั้งนี้จำเป็นต้องใช้ 2 แนวคิดเพื่อการเปรียบเทียบให้เห็นถึงลักษณะร่วมกับลักษณะแตกต่างที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร โดยจะนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ดังนี้ เพื่อศึกษาการรับรู้เรื่องมรณมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองใน

วัฒนธรรมไทยและเพื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดกมาตฉบับภาษาเขมร จะทำให้เห็นถึงลักษณะร่วมและต่างทางวรรณกรรม ทั้งในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยข้างต้นนี้ จะเห็นว่าหากนำแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดมมาตาฉบับภาษาเขมร จะทำให้เห็นถึงลักษณะร่วมและต่างทางวรรณกรรม ทั้งในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง เนื้อหา ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ รวมถึงการนำแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อความหมายสังคมวัฒนธรรมจากวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้ในการเปรียบเทียบความหมายทางสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดมมาตาฉบับภาษาเขมร จะทำให้เห็นถึงมิติของการสื่อความหมายในเรื่องชนชั้น ศาสนา เพศ และชาติพันธุ์ได้อย่างน่าสนใจ

1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดมมาตาฉบับภาษาเขมรในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรม และความหมายทางสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรดมมาตาฉบับภาษาเขมร ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1.10.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองกับเรื่องมรดมมาตา
- 1.10.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนิทาน
- 1.10.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการแพร่หลายของวรรณกรรมนิทาน

1.10.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองกับเรื่องมรดมมาตา

จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนั้น พบว่าจะมีการเปรียบเทียบองค์ประกอบในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น การศึกษาโครงเรื่อง ตัวละคร แบบเรื่อง หรือ ฉาก เป็นต้น ขึ้นอยู่กับการกำหนดความมุ่งหมายของผู้เขียน ในการศึกษาแบบเรื่องนั้นก็ใช้องค์ประกอบส่วนหนึ่งของวรรณกรรม

บุญเหลือ เทพสุวรรณ (2539) กล่าวถึงนิทานเรื่องปลาบู่ทองในแคว้นวรรณกรรมและเนื้อหาสรุปได้ว่า นิทานเรื่องปลาบู่ทองของไทยมีโครงเรื่องตรงกับแบบเรื่อง 510 A ในดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ด้วยมีโครงเรื่องประเภทแม่เลี้ยงกับลูกสาวอิจฉานางเอกซึ่งเป็นลูกเลี้ยงและคอยกลั่นแกล้งนางเอกอยู่เสมอ ส่วนนางเอกมีมารดาที่เสียชีวิตไปแล้วแต่ยังมีอำนาจวิเศษมาช่วยเหลือนางเอก และ

ทำให้นางเอกได้แต่งงานกับเจ้าชายที่เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นิทานเรื่องปลาบู่ทองจัดเป็นนิทานในแบบเรื่องซินเดอเรลลาหรือเป็นนิทานแบบเรื่องเดียวกัน ดังที่ประเทศทางตะวันตกเรียกกันว่า Cinderella Theme คือแนวคิดเรื่องหญิงตกยากได้แต่งงานกับเจ้าชาย

อารี รุ่งเรืองรัตน์ (2539) ได้ศึกษาวิเคราะห์นิทานกลอนอ่านนิทานเรื่องปลาบู่ทอง โดยได้ศึกษาสภาพทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในนิทานเรื่องปลาบู่ทอง ว่าเป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยว เช่น ท้าวพรหมทัตที่มีพระมเหสีเพียงคนเดียวคือนางเอื้อยและมาพบปัญหาคือปัญหาแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง เช่นนางเอื้อยกับแม่เลี้ยง ในด้านการประกอบอาชีพที่ปรากฏในนิทานเรื่องปลาบู่ทองนี้คือ การทำการประมง การเลี้ยงสัตว์ (วัว เป็ด ไก่ เป็นต้น) นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมที่พบร่ายในนิทานกลอนอ่าน คือตัวละครฝ่ายชายมีภรรยาเยอะ เช่น เศรษฐีมีภรรยาสอง คือนางชนิษฐากับนางชนิษฐ์

ฉันทนา เย็นนาน (2539) ได้วิเคราะห์คุณธรรมในนิทานพื้นบ้านภาคกลางพบว่าเรื่องปลาบู่ทองแสดงให้เห็นคุณธรรมโดยปรากฏออกมาทางการกระทำของตัวละครหรือความนึกคิดของตัวละคร คุณธรรมที่บ่งความเฉพาะตนมักเป็นเรื่องที่บุคคลกระทำหรือแสดงต่อผู้อื่นในลักษณะตัวต่อตัว บุคคลที่มีคุณธรรมเฉพาะตนจะเป็นที่ชื่นชมและได้รับการสรรเสริญจากบุคคลรอบข้าง นอกจากนี้นิทานเรื่องปลาบู่ทองยังแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมเรื่องความเมตตาของสัตว์ที่มีต่อมนุษย์ เป็นพฤติกรรมของตัวละครที่เป็นสัตว์ปรารถนาที่จะช่วยเหลือมนุษย์ให้พ้นทุกข์ เช่น เป็ดที่คอยให้ความช่วยเหลือนางเอื้อย

ดวงเด่น บุญปก (2541: 18 - 19) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “มรดกมาตา” ว่า ปลาบู่ทองฉบับภาษาเขมร ว่านิทานเรื่องปลาบู่ทองเป็นเรื่องที่ได้รับการนิยมนำมาเล่าทั้งในประเทศไทยและประเทศเขมร มีการเล่าเป็นสำนวนมุขปาฐะและพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรทั้งสำนวนร้อยแก้วและสำนวนร้อยกรอง ดังเช่นนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาเขมรได้แก่เรื่องมรดกมาตา และเรื่องต้นทองทองกลาง นิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยได้แก่ ปลาบู่ทองฉบับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี ปลาบู่ทองฉบับโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ และเรื่องนางเต่าคำเป็นนิทานพื้นบ้านไทยถิ่นอีสานซึ่งมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกันกับมรดกมาตาและปลาบู่ทอง จากการศึกษาวิเคราะห์นิทานเรื่องมรดกมาตาและนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น พบว่าองค์ประกอบสำคัญที่สร้างสีสันและความบันเทิงใจให้แก่ผู้เสพก็คือความขัดแย้งระหว่างตัวละครฝ่ายดีกับตัวละครฝ่ายร้ายที่นำไปสู่จุดสุดยอดของเรื่องเป็นปมขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัวระหว่างเมียหลวงกับเมียน้อย แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง พี่เลี้ยงกับน้องเลี้ยง ส่วนด้านโครงเรื่องพบว่าคล้ายคลึงกันแต่ก็มีความแตกต่างกันในด้านรายละเอียดต่าง ๆ ของเนื้อเรื่อง สำหรับด้านแนวคิดก็มีแนวคิดหลักเหมือนกันคือแนวคิดเรื่องบุญกรรมทุกชีวิตต้องถูกกำหนดด้วยบุญกรรม การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ

ต่อมามีเชียร เกษประทุม (2542) ได้ศึกษาลักษณะความขัดแย้งนิทานเรื่องปลาบู่ทองไว้ในนิทานพื้นบ้าน พบว่าความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน โดยชี้ให้เห็นตัวอย่างอาทิ การที่พ่อนางเอื้อยทอดแหได้ปลาบู่แต่แม่นางเอื้อยกลับปล่อยปลาบู่ไป นางเอื้อยไม่ว่าจะทำอะไรแม่เลี้ยงและ

นางอ้ายก็จะตามไปทำลายหมด เช่น แม่นางเอื้อยไปเกิดเป็นปลาบู่ นางอ้ายก็ไปจับมากิน แม่นางเอื้อยเกิดเป็นต้นมะเขื่อนางอ้ายและแม่ก็ไปถอนทิ้ง การศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันแสดงให้เห็นตัวละครมนุษย์ที่ก่อให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ และความขัดแย้งจะสิ้นสุดลงเมื่อตัวละครเอาชนะหรือมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาช่วยขจัดความขัดแย้ง

เสาวลักษณ์ อนันตศาสตร์ (2543) ได้ศึกษาเปรียบเทียบนิทานแบบเรื่องที่ 510: ซินเดอเรลลาในสังคมตะวันตกและสังคมตะวันออก (A Comparative Study of Type 510: Cinderella in the Western and the Eastern Societies) พบว่าซินเดอเรลลาของไทย (ปลาบู่ทอง) มีแนวคิดแบบเดียวกับเรื่องซินเดอเรลลา คือแม่เลี้ยงอิจฉาริษยาลูกเลี้ยง นางขนิษฐาอิจฉานางเอื้อย จงล้างผลาญเอื้อย จึงพยายามทำลายกลั่นแกล้งเอื้อยทุกวิถีทาง แล้วแนวคิดอีกแนวหนึ่งก็คือ หญิงตกยากได้แต่งงานกับเจ้าชาย นอกจากนี้ก็มีเรื่องของกรรมแทรกเข้ามาอยู่ด้วย นิทานเรื่องปลาบู่ทองนี้ นอกจากให้ความบันเทิงแล้วยังมุ่งที่เสนอหลักธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชาวพุทธทั่วไปและเน้นเรื่องกฎแห่งกรรม คือตอนที่กล่าวว่าพระโพธิสัตว์เสด็จมาโปรดและเทศนาให้รู้ว่า การที่เอื้อยประสบเคราะห์กรรมจนถึงชีวิตก็เนื่องมาจากกรรมเก่า แต่อย่างไรก็ตามเอื้อยเป็นตัวละครฝ่ายดีซึ่งถูกตัวละครฝ่ายร้ายรังแกอยู่เสมอๆ ความอดทนและความดีทำให้เอื้อยได้รับชัยชนะในบั้นปลาย ซึ่งตรงกับความคิดที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

ส่วนริสา แก้วจินดา (2546) วิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาคกลางกับนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาอีสานด้วยความมุ่งหมายสองอย่างด้วยกันคือ การศึกษาเปรียบเทียบเชิงวรรณกรรมกับการศึกษาเปรียบเทียบเชิงสังคม จากการศึกษาพบว่า ในนิทานเรื่องปลาบู่ทองทั้งสองฉบับมีความคล้ายคลึงกันกับแตกต่างกัน เช่น เชิงวรรณกรรม เมื่อนิทานเรื่องเดียวกันแพร่กระจายไป ผู้เล่าหรือแต่งไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ลักษณะทั่วไปเชิงวรรณกรรมของนิทานเรื่องเดียวกันมีโครงเรื่องโดยรวมคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดย่อย นอกจากนี้การศึกษาลักษณะทั่วไปเชิงวรรณกรรมยังแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ความนิยมของท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง ดังเช่นนิทานเรื่องปลาบู่ทองที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของภาษาไทยถิ่นภาคกลางและภาษาไทยถิ่นภาคอีสาน ส่วนในเชิงสังคมนิทานเรื่องปลาบู่ทองทั้งสองฉบับก็จะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะร่วมกันของสังคมใหญ่ และความแตกต่างกันในกลุ่มสังคมย่อย ดังเช่นการศึกษาค่านิยมในนิทานเรื่องปลาบู่ทองทั้งสองฉบับที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมที่ดำรงของสังคมไทย เช่น การยกย่องผู้ที่มีความกตัญญู ด้านของความเชื่อ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในสังคมไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งความเชื่อดั้งเดิมความเชื่อตามพระพุทธศาสนา ซึ่งต่างก็เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นเพื่อจุดประสงค์ที่ไม่แตกต่างกัน นั่นคือความต้องการความสุขความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินของมนุษย์

ศิริพร ณ ถลาง (2557: 111) ได้กล่าวว่าการศึกษารูปแบบเรื่องซินเดอเรลลา-ปลาบู่ทอง และแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง มีประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบนิทานหลายเรื่องที่ดีเป็นคนละเรื่องกันซึ่งเมื่อพิจารณาตามโครงเรื่องหรือลำดับเหตุการณ์สำคัญ ผลการศึกษาพบว่าเป็นนิทานในแบบเรื่องเดียวกันจึงทำให้เราสามารถศึกษาในแง่อิทธิพลของเค้าโครงความคิดเดียวกันที่แตกไปเป็นนิทานเรื่องต่าง ๆ ในชื่อต่าง ๆ กันทำให้เกิดเป็นแบบเห็นความน่าสนใจในความหลากหลายของสำนวนต่าง ๆ นิทานเรื่องต่าง ๆ ในแบบเรื่องหลักแบบเรื่องเดียวกันได้ด้วย

นอกจากนี้ ปฐม หงส์สุวรรณ (2557: 27 - 63) ยังได้เขียนบทความเรื่อง “เต็มกำม นิทานซิลเดอเรลลา: การรื้อสร้างความเป็นผู้หญิงในโลกสังคมเวียดนาม” ซึ่งบทความนี้มุ่งศึกษาว่า นิทานเรื่องเต็มกำม หรือนิทานซิลเดอเรลลาสำนวนเวียดนามมีเนื้อหาแตกต่างจากซิลเดอเรลลาที่ผู้คนส่วนใหญ่รู้จัก เพราะมีการปรุงแต่งเนื้อหาโดยสอดแทรกอุดมการณ์ทางการเมืองของเวียดนามในบริบทของประเทศสังคมนิยมด้วย โดยมีเนื้อหาและเหตุการณ์ในเรื่องเล่าที่พยายามชี้ให้เห็นถึงความสุขของตัวละครที่เป็นจุดจบของเรื่องนั้น ไม่ได้เกิดจากความเป็นหญิงในแบบจารีตประเพณี แต่ทว่าเกิดจากความเป็หญิงที่แสดงบทบาทหน้าที่ในแบบจารีตการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์แห่งรัฐในระบอบสังคมนิยม เนื้อเรื่องนิทานเต็มกำมถูกประกอบสร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของวิธีคิดสำคัญสองแบบ คือ “ความเป็นสังคมแบบจารีต” กับ “ความเป็นผู้หญิงแนวชนบประเพณี” ซึ่งดูแตกต่าง ผิดเพี้ยนไปจากภาพของ “ความเป็นสังคมแบบใหม่” กับ “ผู้หญิงแนวการเมืองสังคมนิยม” ที่เน้นการต่อสู้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

สรุปจากเอกสารและงานวิจัยข้างต้น พบว่าในการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองกับเรื่องมารณมาตา ผู้วิจัยสามารถเลือกวิธีเปรียบเทียบได้หลากหลายรูปแบบ ดังจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบองค์ประกอบข้างต้นมา ทำให้ผู้วิจัยเห็นแนวทางในการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมารณมาตาฉบับภาษาเขมร ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง เนื้อหา ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมารณมาตาฉบับภาษาเขมรได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

พูน ปรณ จิตโต ชีเว

1.10.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนิทาน

ในการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนั้น มีผู้คนที่ได้เปรียบเทียบเทียบในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ผกา ปรีชาญาณ (2535: 250 - 252) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมล้านนา ไทยอีสานและลาว เรื่องจำปาสีตัน ผลของการวิจัยพบว่า เนื่องจากต้นฉบับของวรรณกรรมแตกต่างกัน อักษรและการวางรูปพยัญชนะต่าง ๆ ก็แตกต่างกัน ส่วนในด้านวรรณศิลป์ พบในเรื่องจำปาสีตันของล้านนา ฉบับอีสานและฉบับลาวเวียงจันทน์เป็นนิทานแต่งแบบชาดก มีเค้าโครงเรื่องฉาก ตัวละคร และแก่นเรื่องมีลักษณะอันเดียวกัน แต่จะแตกต่างกันในด้านธรรมเนียมการแต่งเรื่อง ลักษณะคำประพันธ์ และถ้อยคำสำนวน ซึ่งใช้สำนวนภาษาถิ่นของตนเอง ในส่วนของสังคมพบว่า เรื่องจำปาสีตันทั้งสามฉบับมีลักษณะคล้ายคลึงกันในด้านสภาพสังคม ค่านิยม ประเพณี หลักธรรมคำสอน ความเชื่อ ตลอดจนคุณค่าของความรู้แต่ละท้องถิ่น เช่น สะท้อนให้เห็นว่า ชาวเหนือ ชาวอีสาน และชาวลาว เชื่อเรื่องวิบากกรรม การเวียนว่ายตายเกิด และประเพณีปฏิบัติในทางพุทธศาสนา ได้แก่ การทำบุญให้ทาน การรักษาศีล การฟังธรรม เมื่อเสียชีวิตไปจะได้ไปเกิดที่สวรรค์ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ อาทิ เชื่อในเรื่องความฝัน การบนบานศาลกล่าว เป็นต้น

วรปฐมา คำหมู่ (2535) ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องนางอุทธารามิ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมล้านนาเรื่องนางอุทธารามิกับวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเหมือนกัน ทั้งในประเทศไทยและในประเทศใกล้เคียงในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง อนุภาค ตัวละคร ฉาก และความคิดเชิงปรัชญาของผู้แต่ง ตลอดจนแง่คิดด้านวัฒนธรรมความเชื่อของสังคมท้องถิ่น ซึ่งเป็นภาพสะท้อนที่เห็นได้จากสำนวนต่าง ๆ รวมทั้งหมดจำนวน 94 สำนวน นอกจากนี้ยังพบว่าเรื่องนางอุทธารามิได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายดังจะเห็นได้จากการที่มีคร่าวธรรมปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก นอกเหนือจากการแต่งคร่าวขอ และสำนวนมุขปาฐะ ตลอดจนสำนวนต่าง ๆ ของกลุ่มชนอื่นในเขตใกล้เคียงที่มีโครงเรื่องเหมือนกัน เพียงแต่อนุภาค ตัวละคร ฉาก ความคิดเชิงปรัชญา ตลอดจนสะท้อนวัฒนธรรมที่ผิดเพี้ยนกันไปบ้าง โดยเฉพาะสำนวนจากประเทศลาวคล้ายคลึงกับสำนวนล้านนาเป็นอย่างยิ่ง

กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ (2541: 216) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบนิทานศรีธนญชัยของไทยกับนิทานศรีธนญชัยในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลของการศึกษาพบว่า ลักษณะส่วนใหญ่ของนิทานเรื่องศรีธนญชัยในประเด็นศึกษาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง แนวคิด หรือตัวละคร มีความคล้ายคลึงกันมาก ซึ่งจะแตกต่างกันบ้างเฉพาะประเด็นที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพทางภูมิศาสตร์ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนค่านิยมของแต่ละชาตินั้นแตกต่างกัน จึงทำให้รายละเอียดในนิทานแต่ละประเทศแตกต่างกัน

ไพรวรรณ เครือวรรณ (2541) ได้ศึกษานิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบปรากฏว่าองค์ประกอบทางด้านเนื้อหา มีโครงเรื่อง 2 ขั้นตอน คือ ลำดับขั้นการนำเสนอ การสร้างความขัดแย้ง แก่นเรื่องมี 5 ประเภทคือ การใช้ปัญญา การรู้จักข่มใจ ความรัก ความกตัญญูและกฎแห่งกรรม ส่วนฉากที่มีบรรยายฉากชมเมือง ฉากจินตนาการ ฉากท้องน้ำ และฉากสวน ด้านภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมพบว่าค่านิยมที่ปรากฏในนิทานมีความกตัญญู ความซื่อสัตย์ การเป็นผู้นำ การศึกษาเล่าเรียน ความรัก ความเชื่อ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แลภูตผีปิศาจ

ต่อมา ประภาพร บุญพาเกิด (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านหนองกุง ตำบลกุดบง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย กับนิทานพื้นบ้านบ้านโนนสาย เมืองปากงึม แขวงนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า แก่นเรื่องที่มีลักษณะร่วมกันมีจำนวนมาก เนื่องจากเนื้อหาของนิทานส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน แก่นเรื่องที่พบส่วนมากเป็นด้านการอบรมสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี กตัญญูรู้บุญคุณ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเสียสละ ไม่ประมาทต่อผู้อื่นที่อ่อนแอกว่า เป็นต้น ส่วนแก่นเรื่องที่มีลักษณะแตกต่างกันพบว่า นิทานที่มีเนื้อหาแตกต่างกัน เนื่องจากเนื้อหาของนิทานมีขนาดยาว จึงทำให้เนื้อหาที่มีลักษณะซับซ้อนผู้เล่าอาจจะสับสน เป็นต้น

วิจิตรนวัน งามสะพรั่ง (2543) ศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านลาว เขมรและกวยกรณี : บ้านศรีษะเรด อำเภอพุทไธสง บ้านประโคนชัย อำเภอประโคนชัย และบ้านหนองบัวเจ้าป่า อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาพบว่า นิทานพื้นบ้านของทั้งสามหมู่บ้านมีลักษณะร่วมกันดังนี้ ด้านองค์ประกอบหลักของนิทานได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมพุทธศาสนาและด้านบริบททางสังคม พบว่ามีลักษณะร่วมคือ การตั้งถิ่นฐาน อาชีพ การคมนาคม การศึกษา การสาธารณสุข ระบบครอบครัว ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เหมือนกันและความสัมพันธ์ระหว่างสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับนิทาน ส่วนลักษณะที่ต่างกัน คือ ความแตกต่างทางด้านประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของทั้งสามกลุ่ม

ณัฐกานต์ เกาศล (2545) ศึกษาวิจัยในหัวข้อการเปรียบเทียบนิทานคำสอนของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษา พบว่าในนิทานนั้นมีลักษณะร่วมกันในด้านเนื้อหาส่วนมากมักจะเน้นความบันเทิง แล้วจะแทรกไปด้วยคติสอนใจอีกด้วย ส่วนในด้านองค์ประกอบทางวรรณกรรมในนิทานทั้งสองถิ่นนี้ ผลการศึกษาพบว่า ในด้านตัวละครมักจะมีลักษณะนิสัยเหมือนผู้คนในสังคมจริง ๆ คือ มีทั้งการทำความดี และการทำความชั่ว อันแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมในยุคนั้นโดยนำเสนอจากวรรณกรรม ในด้านองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่เป็นฉากก็แสดงให้เห็นถึงสังคมเกษตรกรรม เป็นต้น แล้วในด้านแก่นเรื่องพบว่า นิทานเหล่านั้นล้วนสอนในผู้คนทุกชนชั้นประพฤติตนเป็นคนดีตามหลักเกณฑ์คำสอนของพระพุทธศาสนา ส่วนในลักษณะต่างกันทาง

วรรณกรรมในนิทานทั้งสองภาคนั้น พบว่า ในด้านโครงเรื่องของนิทานผู้แต่งกำหนดให้มีเหตุการณ์หรือความขัดแย้งกันเกิดขึ้น โดยเฉพาะตัวละครในนิทานภาคกลางจะสร้างให้มีความขัดแย้งระหว่างบุคคลในครอบครัวเดียวกัน แล้วจะมีการกำหนดให้มีตัวละครที่เป็นบุคคลที่มีความรู้เหนือกว่าตัวละครอื่น ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการปรับเปลี่ยนลักษณะนิสัยของตัวละครเหล่านั้นด้วย แต่ในนิทานภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะสร้างตัวละครโดยให้ตัวละครตัดสินใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของตัวละครในส่วนเรื่องของความต่างกันในด้านสังคมพบว่า มีวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหารการกินต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่นในภาคของตนและประเพณีที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นเป็นต้น

โดยสรุปจากการศึกษาข้างต้น พบว่าในการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถเลือกวิธีเปรียบเทียบได้หลากหลายรูปแบบ ดังจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบองค์ประกอบข้างต้นมา ทำให้ผู้วิจัยเห็นแนวทางในการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตฉบับภาษาเขมร ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง เนื้อหา ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตฉบับภาษาเขมร ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นองค์ความรู้ด้านวรรณกรรมศึกษาและคติชนวิทยาทั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายหลักของการวิจัยในลำดับต่อไป

1.10.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการแพร่หลายของวรรณกรรมนิทาน

นักวิชาการที่ศึกษาประเพณีปรัมปราพื้นบ้านต่างก็เข้าใจกันว่า ประเพณีปรัมปรานี้ได้รับเอาข้อมูลจากอดีตมาอย่างต่อเนื่องและปฏิรูปข้อมูลนี้อย่างต่อเนื่องเช่นกัน ดังนั้นก็จะมีส่วนประกอบที่คล้ายคลึงกันของโครงเรื่อง และแก่นเรื่องจำนวนมากที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันในประเพณีปรัมปราของชาติต่าง ๆ และเกิดขึ้นในระยะเวลาต่างกันด้วย ประเด็นสำคัญข้อหนึ่งของการค้นคว้าของคติชนจึงเป็นการอธิบายปรากฏการณ์นี้ได้อย่างพอใจ ประเด็นนี้ก็คือ การกำเนิดจากแหล่งเดียวกัน (Monogenesis) คือการเกิดของแก่นเรื่องเพียงครั้งเดียว และการแพร่กระจาย (diffusion) ที่ตามมาภายหลัง ทั้งนี้การแพร่กระจาย (diffusion) คือ การที่ลักษณะการวัฒนธรรมแผ่กว้างออกไป อาจจะเป็นไปโดยการยืมหรือโดยการย้ายถิ่นของบุคคลจากภูมิภาคหนึ่งไปยังอีกภูมิภาคหนึ่ง หรือโดยการแพร่จากชนกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน (เสาวลักษณ์ อนันตศาสตร์, 2543: 360 - 361)

นิทานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะรูปแบบหนึ่ง ในสมัยก่อนผู้คนมักจะนิยมเล่าสู่กันฟังเพื่อความบันเทิง ในการเล่าแต่ละครั้งนิทานเรื่องเดียวกันอาจจะมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกัน เมื่อเกิดการพิมพ์หนังสือ มีการนำนิทานสำนวนต่าง ๆ มาตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรหรือเรียกกันว่าวรรณกรรมลายลักษณ์ ต่อมามีการนำนิทานเหล่านั้นมาเสนอในรูปแบบอื่น ๆ นอกเหนือจากการเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ เช่น ละคร ดนตรี หุ่นกระบอก เป็นต้น จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการแพร่กระจายของนิทาน ผู้วิจัยพบว่ามียุคสมัยที่นำเสนอมากมายเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไปตามลำดับ ดังนี้

วินัย ภูะหงษ์ (2520) ได้ทำการศึกษาเรื่องพระสุธน-นางมโนราห์ : การศึกษาเปรียบเทียบที่มาและความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่าง ๆ วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาค้นคว้าหาต้นเค้าของเรื่องพระสุธน-นางมโนราห์ การแพร่หลายมาสู่ประเทศไทย และความนิยมเรื่องนี้ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่าง ๆ โดยอาศัยหลักฐานที่เป็นต้นฉบับเรื่องพระสุธน-นางมโนราห์ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์แบ่งเป็น 6 บทคือ บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาของปัญหา บทที่ 2 กล่าวถึงความนิยมเรื่องพระสุธน-นางมโนราห์ในประเทศไทย ซึ่งปรากฏในรูปของนิทานพื้นเมือง บทกล่อมเด็ก และในรูปของการแสดง บทที่ 3 กล่าวถึง พระสุธน-นางมโนราห์ฉบับต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยพร้อมทั้งเปรียบเทียบเรื่องเพื่อศึกษาว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ อย่างไร บทที่ 4 กล่าวถึงเรื่องพระสุธน-นางมโนราห์ที่เป็นภาษาต่างประเทศพร้อมทั้งหาความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่าง ๆ เหล่านั้น บทที่ 5 กล่าวถึงต้นเค้าและการแพร่หลายของเรื่องพระสุธน-นางมโนราห์ ตลอดจนต้นเรื่องและการแพร่หลายมาสู่ประเทศไทย บทที่ 6 เป็นบทสรุปถึงต้นเค้าการแพร่หลายและความนิยมเรื่องพระสุธน-นางมโนราห์ในด้านต่าง ๆ พร้อมด้วยข้อเสนอแนะให้มีการศึกษาค้นคว้าเรื่องอื่น ๆ ที่มีในหนังสือปัญญสาขาคัดต่อไป

นอกจากนี้ จีรวรรณ คงจิตต์ (2528) ยังได้ศึกษาศึกษาเปรียบเทียบกาถิฉบับต่าง ๆ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะรวบรวมและศึกษาเรื่องกาถิในประเทศไทย ทั้งที่เป็นวรรณกรรมร้อยแก้วและวรรณกรรมร้อยกรอง เพื่อให้เห็นถึงความแพร่หลายของเรื่อง และเปรียบเทียบเรื่องกาถิสำนวนต่าง ๆ ว่ามีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร จากการศึกษาพบว่าเรื่องกาถิเป็นเรื่องที่แพร่หลายมากเรื่องหนึ่ง มีปรากฏทั้งในรูปแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง เรื่องกาถิที่เป็นร้อยกรองนั้นแต่งด้วยคำประพันธ์หลายรูปแบบ ได้แก่ กลอน กาพย์ คำฉันท์ กลอนสวด และลิลิต ส่วนร้อยแก้ว ได้แก่ ชาดกในพระไตรปิฎก แหล่งที่พบเรื่องกาถิมากที่สุด คือภาคกลาง รองลงไป คือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ไม่พบในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรื่องกาถิมีที่มาจากนิบาตชาดกในขุททกนิาย พระสุตตันตปิฎก ในพระไตรปิฎกเมื่อกวีไทยนำเรื่องราวมานแต่งในรูปแบบต่าง ๆ หลายสำนวน จึงเกิดความแตกต่างในด้านเนื้อหาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนรายละเอียดของเรื่องในเหตุการณ์เดียวกัน และในเหตุการณ์บางช่วง และความแตกต่างกันเนื่องมาจากการเพิ่มความ

ซึ่งมีทั้งการเพิ่มเหตุการณ์และเพิ่มเรื่องย่อย ในด้านลักษณะการแต่งพบว่ามีแตกต่างกันในเรื่อง กลวิธีการแต่งและการใช้ภาษาอันเนื่องมาจากรูปแบบการแต่ง และความต้องการแสดงออกซึ่ง ความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ของกวี ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ควรจะศึกษาวรรณกรรมที่มีที่มาจาก นิบาตชาดกเรื่องอื่น ๆ เพื่อดูความแพร่หลายในวรรณกรรมไทย

ศิราพร ฐิตฐาน ณ ถลาง (2537) ได้นำเสนอบทความเรื่องรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นของ ไทย การปรับเปลี่ยนและการดำรงอยู่ในชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย พบว่าการแลกเปลี่ยนทาง วัฒนธรรมระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาเมื่อมีการสังสรรค์กันทางวัฒนธรรม เจ้าของ วัฒนธรรมก็จะรับและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมที่รับมาให้เข้ากับระบบและความนิยมของคนใน วัฒนธรรมนั้น แม้ประเทศต่าง ๆ ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับอารยธรรมจากอินเดียมา เป็นเวลานานในประวัติศาสตร์ แต่ละประเทศก็เลือกรับและปรับวัฒนธรรมอินเดียให้เข้ากับพื้นฐาน ทางวัฒนธรรมของตนและประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ก็ยังมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันเองอีก ตลอดเวลา ประเทศใดที่อยู่ใกล้กันก็อาจมีความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมมากกว่าประเทศที่อยู่ห่างไกลกัน ออกไป เช่น มีความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมระหว่างมาเลเซียกับอินโดนีเซีย หรือระหว่างไทยกับลาว และแม้แต่ในประเทศเดียวกันเองก็ยังมีประกอบด้วยกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ต่างมี การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันตลอดเวลา ฉะนั้นกระบวนการปรับวรรณคดีหรือ วรรณกรรมหรือวัฒนธรรมที่รับมาจากภายนอกให้เป็นท้องถิ่นเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่ น่าสนใจยิ่ง

ส่วน วัชรภรณ์ ดิษฐป่าน (2545) ก็ศึกษาแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง: ความแพร่หลายและ การแต่งเรื่อง วิชยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาความแพร่หลายของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง และปรากฏการณ์การแต่งเรื่องของนิทานที่เกิดขึ้นในกระบวนการแพร่กระจายของนิทานสังข์ทอง ผู้วิจัยได้รวบรวมนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้ 72 สำนวนจากนิทานของคนไทยภาคต่าง ๆ ใน ประเทศไทย รวมทั้งนิทานของกลุ่มชนชาติไทที่อยู่นอกประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่าแบบเรื่อง นิทานสังข์ทองเป็นแบบเรื่องที่แพร่หลายมากในกลุ่มชนชาติไท เพราะปรากฏทั้งในนิทานของไทยภาค ต่าง ๆ และในกลุ่มชนชาติไททั้งในและนอกประเทศ ซึ่งมีความรู้เรื่องสังข์ทองและนิทานในแบบ เรื่องนิทานสังข์ทองที่คล้ายคลึงกัน การวิเคราะห์โครงสร้างของนิทานสังข์ทองพบว่าแบบเรื่องนิทาน สังข์ทองประกอบไปด้วยเหตุการณ์สำคัญ 4 ตอน คือ กำเนิดผดุงกิตติ - ตัวเอกออกผจญภัย - ตัวเอกที่ ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ - การเผยแพร่และการยอมรับ และมีพฤติกรรมหลักทั้งหมด 11 พฤติกรรมที่กำหนดโครงสร้างของแบบเรื่อง คือการกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด การแสดง ความสามารถพิเศษ การออกเดินทาง การได้ผู้อุปถัมภ์ การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ การอำพราง ตัวหรือรูปลักษณะที่น่ารังเกียจ การเลือกคู่ การทดสอบความสามารถ การแต่งงาน การถอดรูป และ เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว ผู้วิจัยได้นำเหตุการณ์สำคัญทั้ง 4 ตอนและพฤติกรรมหลักทั้ง 11

พฤติกรรมมาใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างนิทานทั้ง 72 สำนวน ทำให้สามารถจำแนกโครงสร้างในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้เป็น 3 แบบ ได้แก่ แบบเรื่อง ก **สังข์ทอง** แบบเรื่อง ข ก่ำกาดำ แบบเรื่อง ขก ท้าวแก้ว การศึกษาปรากฏการณ์การแตกเรื่องของนิทานทำให้พบว่าความแพร่หลายของนิทานสังข์ทองทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่องจากโครงเรื่องสังข์ทองอันเป็นโครงเรื่องต้นแบบ นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่องนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่าง ๆ ทั้งในระดับพฤติกรรมและโครงเรื่อง ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแตกเรื่องของนิทานสามารถสรุปได้ 8 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลัก การตัดเนื้อหาบางตอนหรือตัดบางพฤติกรรมหลักออกจากโครงเรื่อง การนำโครงเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่ การเพิ่มจำนวนครั้งในบางพฤติกรรมหลักเพื่อเน้นพฤติกรรมหลักในบางตอน การเพิ่มพฤติกรรมใหม่และเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม การเพิ่มโครงเรื่องย่อย การผนวกเรื่อง และการคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม ทำให้นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่องมีความแตกต่างจากนิทานต้นฉบับแม้ว่าจะยังคงมีโครงสร้างหลักร่วมกัน

สายป่าน บุริวรรณชนะ (2548) ศึกษาเรื่องลักษณะเด่นของตำนานประจําถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจำแนกแบบเรื่อง (TALE TYPE) ของตำนานประจําถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย รวมถึงวิเคราะห์ลักษณะเด่นของตำนานประจําถิ่นดังกล่าว โดยมีขอบเขตการวิจัยคือตำนานประจําถิ่นที่พบในจังหวัดภาคกลาง 35 จังหวัด ทั้งจากข้อมูลเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผลการศึกษาพบว่าแบบเรื่องตำนานประจําถิ่นมี 12 แบบเรื่อง ได้แก่ แบบเรื่องมาทางน้ำ ซึ่งเป็นแบบเรื่องที่พบมากที่สุด กล่าวคือพบถึง 38 เรื่อง แบบเรื่องสามพี่น้อง พบ 19 เรื่อง แบบเรื่องเทวดารักษา พบ 14 เรื่อง แบบเรื่องผ่านทางพบเทพ พบ 12 เรื่อง แบบเรื่องจระเข้เจ้า พบ 12 เรื่อง แบบเรื่องตายในน้ำเป็นสังข์ศักดิ์สิทธิ์แห่งท้องน้ำ พบ 7 เรื่อง แบบเรื่องเหยียบน้ำทะเลจืด พบ 4 เรื่อง แบบเรื่องผู้วิเศษประลองฤทธิ์ พบ 4 เรื่อง แบบเรื่องผู้สยบสัตว์ร้าย พบ 4 เรื่อง แบบเรื่องผู้วิเศษแปลงกายเป็นจระเข้ พบ 3 เรื่อง แบบเรื่องตามองลาย และแบบเรื่องน้ำไม่ท่วมผู้มีบุญซึ่งเป็นแบบเรื่องที่พบน้อยที่สุด พบ 2 เรื่อง นอกจากนี้ยังมีตำนานประจําถิ่นเรื่องเบ็ดเตล็ดอีก 12 เรื่อง โดยตำนานแต่ละแบบเรื่องแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสังข์ศักดิ์สิทธิ์กับสายน้ำ ทั้งในด้านประวัติความเป็นมาและอภินิหารของสังข์ศักดิ์สิทธิ์ และมีอนุภาคสำคัญที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ลักษณะเด่นของตำนานประจําถิ่นสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ ภูมินาม และสถานที่สำคัญในท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน สภาพเศรษฐกิจ และการคมนาคม ซึ่งต้องอาศัยแม่น้ำและทะเลเป็นสำคัญ นอกจากนี้ตำนานประจําถิ่นยังสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ หลายวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง

บทที่ 2

รูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับเรื่องมรณ มาตาฉบับภาษาเขมร

เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหาและการแพร่หลายของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ตามลำดับ ดังนี้

2.1 วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย

นิทานมีอิทธิพลต่อคนในสังคมอย่างมากและอย่างยืนยวนนับตั้งแต่มีกำเนิดขึ้นมาในโลกนี้ ซึ่งเราจะเห็นได้จากหนังสือนิทานจำนวนมากที่มีคนนำมาเล่า นำมาแปล เรียบเรียง หรือนำเอาเค้าโครงเรื่องของนิทานของชาติอื่นมาแต่งใหม่ นอกจากนี้ก็มีการทำเป็นนิทานภาพ ภาพระบายสี การ์ตูนอันเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่สิ่งที่เป็นมรดกเก่าแก่ของมนุษย์ก็ยังคงมีบทบาทอยู่ในสังคมอย่างกว้างขวางและไม่รู้จบ บทบาทที่สำคัญของนิทานคือ ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของมนุษย์ ทำให้เกิดความสนุกเพลิดเพลิน และได้รับผลพลอยได้คือ หลักการประพฤติปฏิบัติในชีวิต จริยธรรม คุณธรรม ที่แทรกอยู่ในเนื้อหาของนิทาน ที่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้ซึมซับเข้าไปในจิตใจโดยไม่ต้องสั่งสอนโดยตรง (เสาวลักษณ์ อนันตศาสตร์, 2540: คำนำ)

ปลาบู่ทอง เป็นนิทานพื้นบ้านภาคกลางของไทย ที่เล่าโดยผ่านวิธีมุขปาฐะตลอดจนถึงมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นมา วรรณกรรมนิทานดังกล่าวจึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวบ้านว่า ปลาบู่เคยเป็นคนมาก่อน ทำให้ชาวบ้านบางท้องถิ่นไม่บริโภคปลาบู่เป็นอาหาร

ในฐานะที่วรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองเป็นนิทานพื้นบ้าน ดังนั้น เรื่องปลาบู่ทองย่อมเป็นเรื่องที่ผู้คนทุกชนชั้นต่างก็ได้รับรู้กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน ทำให้เห็นถึงคุณค่าที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องมีความน่าสนใจและเป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิดของผู้คน อีกทั้งเนื้อเรื่องยังแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ของคนไทยในสมัยนั้น ๆ ได้อีกด้วย ดังที่ วิเชียร เกษประทุม (2551: 3) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองไว้ว่า เรื่องปลาบู่ทองเป็นนิทานพื้นบ้านของไทยที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จัดเป็นนิทานประจำถิ่น ซึ่งนิทานเรื่องปลาบู่ทองอาจจะเป็นเรื่องเก่า แต่ก็แฝงไว้ด้วยคุณค่าหลายด้าน นอกจากด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อของคนไทยในสมัยก่อนแล้ว คุณค่าด้านคุณธรรมด้านตัวละครในเรื่องนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคุณธรรมเรื่อง “ความกตัญญู” ซึ่งหาได้ยากในสังคมปัจจุบัน

วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองนอกจากที่ให้คุณค่าด้านคุณธรรมดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว วรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองก็ยังได้สร้างความสนุกสนานบันเทิงให้แก่ผู้อ่านและผู้ฟังได้อีกด้วย ดังที่ ริสา แก้วจินดา (2546: 9) ได้กล่าวไว้ว่า วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองได้สร้างความสุขให้แก่ผู้ฟัง ผู้อ่านมาหลายยุคและยังมีส่วนช่วยบันทึกสภาพสังคมไทยได้อีกทางหนึ่ง เพราะในการสร้างสรรค์วรรณกรรมนั้นผู้แต่งอาศัยบริบทของสังคมเพื่อมาประกอบเป็นเรื่องราว วรรณกรรมซึ่งเกิดจากภูมิปัญญา และความสามารถของคนสามารถสื่อให้เห็นถึง แนวคิด จินตนาการ ตลอดจนถึงพฤติกรรมในสังคม แล้วจึงอาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมยังเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนสังคมได้อีกทางด้วย

2.1.1 ที่มาของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทอง

วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทอง เป็นนิทานไทยที่มีมาตั้งแต่โบราณ แล้วในยุคปัจจุบันนี้ นิทานเรื่องปลาบู่ทองได้แพร่กระจายไปเป็นที่รู้จักกันอย่างดีของชาวไทยทุกภูมิภาค

วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้คือ วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวด ที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่โดยกรมศิลปากร พ.ศ. 2557 วรรณกรรมดังกล่าวไม่ปรากฏชื่อหรือข้อมูลเกี่ยวกับผู้แต่ง ทราบเพียงข้อมูลเกี่ยวกับการจัดพิมพ์ดังใน ปลาบู่ทองกลอนสวด (สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2557: 17 - 19) กล่าวว่า ในการตรวจสอบชำระเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวด เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ในคราวนี้ ใช้เอกสารสมุดไทยเลขที่ 678 เป็นหลัก ส่วนในการตรวจสอบชำระและจัดพิมพ์นั้นได้มีการปรับปรุงอักขรวิธีบางส่วนให้ใกล้เคียงกับปัจจุบัน เพื่อรักษาเรื่องราวนิทานไทยและเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจวรรณกรรมสามารถเข้าใจเรื่องได้ตลอด แล้วในส่วนผู้ที่ประสมคำจะอ่านหรือจะศึกษาค้นฉบับเดิมทั้งหมดสามารถสืบค้นจากสมุดไทยซึ่งเก็บรักษาไว้ที่สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรได้

2.1.2 ลักษณะคำประพันธ์

จากการศึกษาวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ 3 ชนิด คือ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉก 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 กาพย์เป็นบทคำประพันธ์ชนิดหนึ่งที่ผู้แต่งเรื่องนิยมเอามาแต่งเพื่อให้เห็นถึงเอกลักษณ์และศิลปะการประพันธ์ของไทย

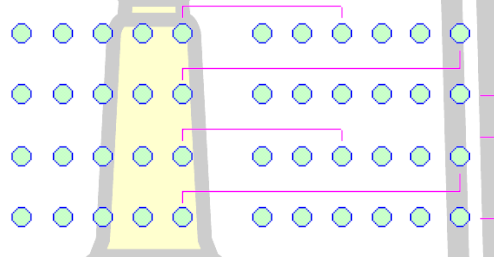
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554: 87) ได้ให้ความหมายของ “กาพย์” ไว้ว่า กาพย์หมายถึงร้องกรองจำพวกหนึ่ง มีหลายอย่าง เช่น กาพย์ฉก กาพย์ยานี และกาพย์สุรางคนางค์

วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ 3 ชนิด คือ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉก 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 แต่ไม่ได้วางกฎเกณฑ์ว่าต้องเริ่มต้นเรื่อง

หรือจดจบของเรื่องด้วยคำประพันธ์ประเภทใด เพราะในเนื้อหาของเรื่องผู้วิจัยพบว่า ผู้แต่งจะใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ทั้ง 3 ชนิดดังกล่าวสลับกันไป เช่น

2.1.2.1 กาพย์ยานี 11

คำประพันธ์ไทยประเภทกาพย์หนึ่งที่กวีนิยมแต่งมากที่สุด มีทั้งแต่งสลับกับคำประพันธ์ประเภทอื่นและแต่งเพียงลำพัง กาพย์ยานีบทหนึ่งมีสองบาท บาทละ 11 คำ หนึ่งบทมีสองบาท บาทละ 11 พยางค์ แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคแรก 5 พยางค์ วรรคหลัง 6 พยางค์ บังคับสัมผัสระหว่างวรรคที่ 1, 2 และ 3 ทั้งสัมผัสวรรคที่ 4 สัมผัสระหว่างบทส่งจากท้ายบทแรกไปยังท้ายบาทแรกของบทต่อไป ดังมีแผนผังแสดงสัมผัสต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2 ภาพแผนผังกาพย์ยานี 11

จากการนิยามความหมายและการกล่าวถึงลักษณะแผนผังของกาพย์ยานี ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองมีการประพันธ์ขึ้นเป็นกาพย์ยานี ดังคำประพันธ์ ที่ว่า

ตั้งแต่นั้นนั้นหนา	นางกำพริ้วผู้ทรมวย
ร้อนอกร้อนใจ	จางให้แก่มารดา
นางเอาเข้ามาดำ	ร้อนเอารำทุกเวลา
ประสงค์เออลงมา	ให้มารดาเป็นอาจณ
เข้าตำราอ่อนอ่อน	รำลือร้อนมาให้กิน
เร็วเร็วจงไฉน	เชิญมากินเถิดมารดา

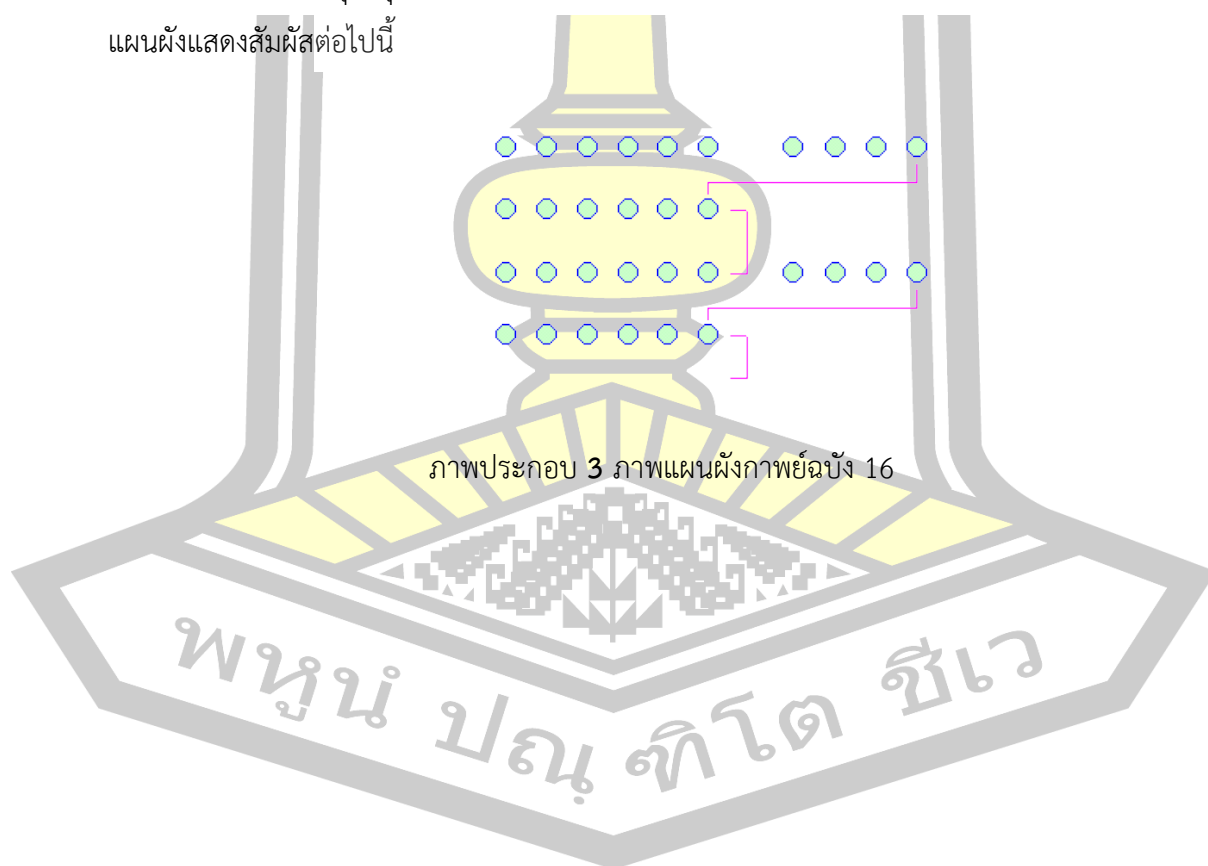
(ปลาบู่ทอง, 2557: 19)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางเอี้ยด้าข้าวเพื่อที่จะนำเอาร้าอ่อนอ่อนให้แก่ มารดาของตนกิน เป็นคำประพันธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูของนางเอี้ยด้าแก่มารดา คือหลังนาง ทราบข่าวว่ามารดาของตนกลับมาเกิดเป็นปลาบู่ นางเอี้ยด้าเป็นลูกจึงเป็นผู้ที่ต้องแสวงหาอาหาร ให้แก่มารดาได้รับประทานโดยการด้าข้าวแล้วร่อนเอาร้าให้แก่มารดาดังในเนื้อหาที่ผู้วิจัยยกมาเป็น ตัวอย่างข้างต้น

2.1.2.2 ภาพยณบึง 16

ภาพยณบึง หมายถึง คำประพันธ์ประเภทภาพยณ แต่ไม่ปรากฏว่ามาจากฉันทลักษณ์ใด และไม่เหมือนภาพยณชนิดใดในตำราภาพยณ ขณะที่สุจิตต์ วงษ์เทศ ระบุว่าภาพยณบึงเป็นฉันทลักษณ์ เขมร โดย ยณบึง มีรากจากคำเขมรว่า “จบบ้าง” หรือ “จบบ้าง” (ไทยใช้ว่า จบบ้าง) แปลว่า รบ, สงคราม แต่กวีเขมรบรรยายฉากสงคราม, เคลื่อนทัพ, สู้รบ ด้วยฉันทลักษณ์ที่เขมรเรียกบทพนอล (ปุมโนล) แล้ว ไทยเรียกยณบึง ภาพยณบึงบทหนึ่งมีเพียงหนึ่งบท บาทละ 3 วรรค บังคับจำนวนคำและสัมผัส ไม่มี บังคับเอก-โท หรือครุ-ลหุ ภาพยณบึงที่กวีนิยมใช้ในวรรณกรรมตั้งแต่โบราณคือ ภาพยณบึง 16 ดังมี แผนผังแสดงสัมผัสต่อไปนี้

ภาพประกอบ 3 ภาพแผนผังภาพยณบึง 16

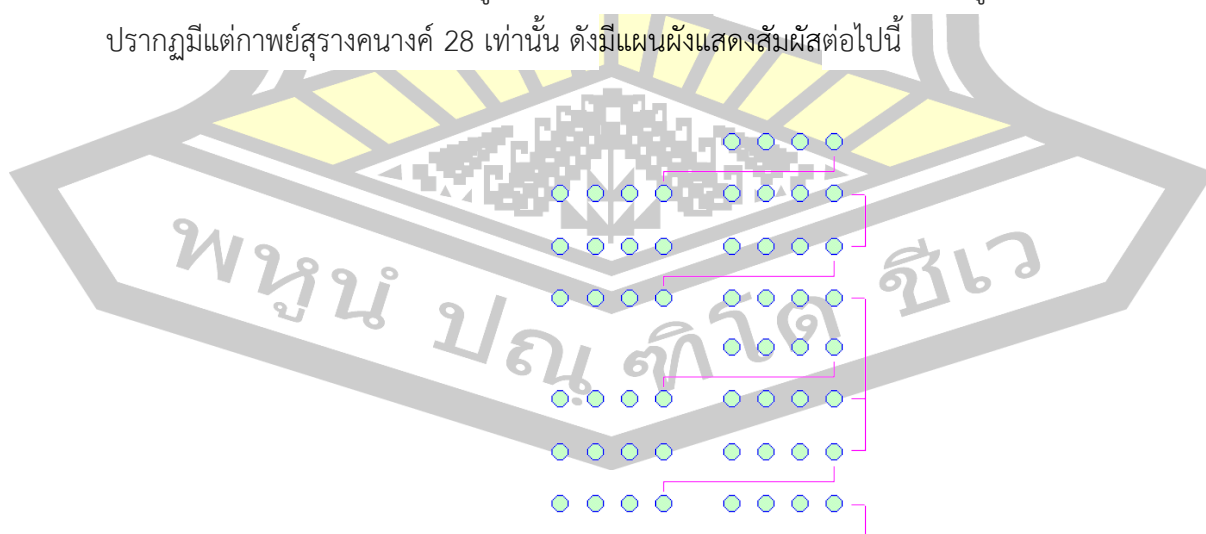
จากการนิยามความหมายและการกล่าวถึงลักษณะแผนผังของภาพย้ง ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองมีการประพันธ์ขึ้นเป็นภาพย้ง ดังคำประพันธ์ ที่ว่า

บัดนั้นผิวเมียสองรา ครั้นถึงเพลาก
ก็มาถึงบ้านด้วยพลัน
ได้กึ่งได้ปลาครามครัน เรียกลูกจอมขวัญ
เร็วพลันทั้งสามสายใจ
นางเอียนนางอายวิ่งไป อุ่มน้องทรมวย
ลงไปรับพ่อแม่มา
(ปลาบู่ทอง, 2557: 6)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่อุทาร์กเศรษฐีกับนางชนิษฐีกลับมาจากหาปลา โดยการที่ไปหาปลาครั้งนี้ได้ทั้งกุ้งและปลามากมายเมื่อกลับถึงบ้านลูกๆก็วิ่งไปรับพ่อแม่ด้วยความดีใจ พร้อมทั้งอุม่นางอี่ที่เป็นน้องคนเล็กไปด้วย เหตุการณ์ตรงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรักและความคิดถึงของสมาชิกครอบครัวอย่างอบอุ่นที่มีความรู้สึกดีต่อกัน

2.1.2.3 ภาพย้งสุรางคนางค์ 28

ภาพย้งสุรางคนางค์ เป็น[ภาพย้ง]ชนิดหนึ่งที่กวีนิยมแต่งใน[วรรณกรรม]ไทย แบ่งเป็น 3 ชนิด คือ ภาพย้งสุรางคนางค์ 28 ภาพย้งสุรางคนางค์ 32 (ภาพย้งธัญชยางค์) และภาพย้งสุรางคนางค์ 36 (ภาพย้งขับไม้) จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยปรากฏมีแต่ภาพย้งสุรางคนางค์ 28 เท่านั้น ดังมีแผนผังแสดงสัมผัสต่อไปนี้

ภาพประกอบ 4 ภาพแผนผังภาพย้งสุรางคนางค์ 28

จากการนิยามความหมายและการกล่าวถึงลักษณะแผนผังของภาพยสุรางคนางค์ ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองมีการประพันธ์ขึ้นเป็นภาพยสุรางคนางค์ ดังคำประพันธ์ ที่ว่า

พรหมทัตธิดา

ป่าพงดงดาน

ให้เตรียมมรดก

เสนีรีพล

เราจักลีนลา

เมื่อนั้นพระบาท

พระทัยสำราญ

จักใคร่ประพาस

มีราชโองการ

ตรัสสั่งเสนา

ผูกคชกัณฐ์

เร่งรัดตรวจตรา

ทหารซ้ายขวา

ประพาसในไพร

(ปลาบู่ทอง, 2557: 29)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนพระบาทพรหมทัตธิดาพระองค์อยากประพาसป่าจึงสั่งให้เสนาเตรียมมรดกเพื่อเป็นยานรวมถึงพระองค์ทรงสั่งให้เสนาตรวจตราอย่างเร่งรัดมี เสนีรีพล และเตรียมทหารซ้ายขวาเพื่อแห่ขบวนประพาसป่าของพระองค์ในครั้งนี้

2.1.3 เนื้อเรื่องย่อ

เศรษฐีอุทาร์ก ภรรยาชื่อนางขนิษฐาหรือนางแก้วขนิษฐา มีบุตรสาวชื่อนางเอื้อย ต่อมาอุทาร์กเศรษฐีได้ภรรยาอีกคนหนึ่งชื่อนางขนิษฐี มีบุตรสาวสองคนพี่น้องคือ นางอ้ายและนางอีนับตั้งแต่ นางอ้ายกับนางอีนเกิด ครอบครัวนี้ก็ยากจนลงเป็นลำดับ จนถึงกับอุทาร์กเศรษฐีต้องเที่ยวทอดแหหาปลาขายเลี้ยงชีวิต ภรรยาทั้งสองผลัดกันไปทอดแหกับสามี เมื่อนางเอื้อยอายุได้ 7 ขวบมารดาไปทอดแหกับอุทาร์กเศรษฐีผู้บิดา ให้นางเอื้อยอยู่บ้านกับน้อง ๆ วันนั้นอุทาร์กเศรษฐีทอดแหลงไปคราวใดก็ได้ปลาอื่นนอกจากปลาบู่ติดขึ้นมาตัวเดียว นางขนิษฐาอยากได้ปลาบู่ไปฝากนางเอื้อยจึงอ้อนวอนขอ ทำให้สามีนึกโกรธและปล่อยปลาบู่ลงน้ำไป ทอดแหลงไปอีกหลายคราวก็ติดแต่ปลาบู่เดิม นางขนิษฐาก็เฝ้าอ้อนวอนขอสามีจะเอาปลาบู่ตัวนั้นไปฝากลูกสาวสามีบันดาลโทสะทุบตีนางขนิษฐาจนตกน้ำตายแล้วพายเรือกลับบ้านตามลำพัง

เมื่อนางชนิษฐาจะสิ้นชีวิตนั้นจิตประหวัดอยู่กับปลาบู่ จึงกำเนิดเป็นปลาบู่ ฝ่ายนางเอื้อยเฝ้ารอมารดาอยู่ที่ทำนน้ำหน้าบ้าน เห็นแต่บิดากลับมาเพียงคนเดียวก็ถามถึง บิดาก็ตอบบายเบี่ยงไปว่านางชนิษฐาหนีตามชู้ไปอยู่ที่วัดจรม วังลอย และวังเปื่อย นางเอื้อยเฝ้ารอร้องให้คร่ำครวญถึงมารดาและลูก บิดากับนางชนิษฐามารดาเลี้ยงเขียนด้อย่างทารุณ ตั้งแต่มารดาตายไปนางเอื้อยก็ถูกใช้ต่างทาสให้ไปเลี้ยงวัวอยู่กลางทุ่งนา

ฝ่ายนางชนิษฐาซึ่งไปเกิดเป็นปลาบู่ มีความห่วงใยบุตรสาวจึงว่ายน้ำมาอาศัยวนเวียนอยู่บริเวณทำนน้ำบ้านของอุทาร์กเศรษฐี ครั้นนางเอื้อยลงไปอาบน้ำ แม่ปลาบู่จึงเข้ามาหาและเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ฟัง แต่นั้นมานางเอื้อยก็ลงไปหาแม่และนำรำข้าวไปโปรยให้แม่ปลาบู่กินทุกวัน จนนางอ้ายเห็นเข้าจึงนำความไปบอกนางชนิษฐี สองแม่ลูกจึงหาวิธีที่จะกำจัดนางปลาบู่ วันหนึ่งขณะที่นางเอื้อยออกไปเลี้ยงวัว นางอ้ายไปจับแม่ปลาบู่มาให้นางชนิษฐีปรุงอาหารกินและให้หมากับแมวกินด้วย ส่วนเปิดนิกงสารนางเอื้อยจึงลอบอมเกล็ดปลาบู่ไว้ให้ นางเอื้อยกลับมาถึงบ้านก็ลงไปหาแม่แต่ไม่เห็นถามหาและแมวก็นิยามบอก เปิดจึงเล่าความจริงให้ฟังและคายเกล็ดปลาบู่ที่อมไว้ออกมาให้ นางเอื้อยจึงพิษฐานแล้วนำเกล็ดแม่ปลาบู่ไปฝังที่ชายทุ่ง ก็บันดาลให้เกล็ดปลานั้นงอกเป็นต้นมะเขือเปราะ นางเฝ้าชมเขยต้นมะเขืออยู่ทุกวันจนนางอ้ายกับนางชนิษฐีทราบความ ก็ไปหักทำลายและเอามะเขือไปแกงจนไม่เหลือร่องรอย ฝ่ายเปิดก็คิดสงสารนางเอื้อยจึงอมเมล็ดมะเขือเก็บไว้ให้ นางเอื้อยก็นำเมล็ดมะเขือนั้นมาพิษฐาน นำไปปลูกที่ป่าชายทุ่งก็บันดาลเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองอันงดงาม นางเอื้อยก็เฝ้าเชยชมมาจนอายุย่างเข้ารุ่นสาว

กล่าวถึงท้าวพรหมทัต กษัตริย์กรุงพาราณสี เสด็จประพาสและประทับแรมบริเวณใกล้ ๆ กับต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองของนางเอื้อย ทอดพระเนตรเห็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง มีพระสงฆ์จะนำไปปลูกไว้ในพระราชวัง ตรัสถามได้ความว่านางเอื้อยเป็นผู้ปลูกไว้จึงมีรับสั่งให้เข้ามาเฝ้า นางเอื้อยทูลเรื่องราวของตนให้ทรงทราบ พระเจ้าพรหมทัตทรงเมตตานาง จึงรับนางไปเป็นนมเหสี

ฝ่ายนางชนิษฐีมารดาเลี้ยงมีความริษยาจึงไปหายายเฒ่ากลีสาตให้คิดกลอุบายฆ่านางเอื้อย ยายเฒ่ากลีสาตทำประดาษยันต์แล้วให้นางอ้ายกับนางอู่ไปลวงนางเอื้อยว่าบิดาป่วยหนัก นางเอื้อยจึงออกไปเยี่ยมบิดาที่บ้าน นางเหยียบกระดาษยันต์ตกลงในกระทะน้ำร้อนถึงแก่ความตาย นางชนิษฐีจึงให้ยายเฒ่ากลีสาตทำคุณไสย และให้นางอ้ายปลอมเป็นนางเอื้อยเข้าไปในวังแทน ท้าวพรหมทัตถูกเสน่ห์ไม่ทรงทราบความจริงจึงได้นางอ้ายเป็นชายา

นางเอื้อยตายแล้วกำเนิดเป็นนกแขกเต้าบินไปยังพระราชวังแล้วเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ท้าวพรหมทัตฟัง พระองค์โปรดให้ทำกรงทองเลี้ยงนกแขกเต้าขึ้นไว้ใกล้ที่บรรทม ต่อมาพราณผู้หนึ่งส่งข่าวมาว่า พบช้างสำคัญในป่าควรจะเป็นช้างคู่บารมี ท้าวพรหมทัตจึงเสด็จไปคล้องช้าง

ระหว่างที่ท้าวพรหมหัตถ์ไม่อยู่ในพระนคร นางอ้ายลอบขึ้นไปถึง ไกล่ที่บรรทม จับเอานกแขกเต้ามาให้คนครัวปรุงอาหาร คนครัวถอนขนปีกขนหางนกแขกเต้าแล้วไปเตรียมเครื่องแกง ฝ่ายนกแขกเต้ากระเสือกกระสนหนีจนตกลงไปในรูลูก นกแขกเต้าอาศัยอยู่กับหนูจนขนปีกขนหางค่อยงอกขึ้น จึงล่าหนูบินไปสู่ป่าได้พบกับพระฤาษีตนหนึ่ง พระฤาษีชุนนกแขกเต้าให้เป็นคน และชุกุมารน้อยคนหนึ่งชื่อลบกุมารให้เป็นบุตรบุญธรรมของนาง นางเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้บุตรฟัง ลบกุมารจึงอาสาเดินทางเข้าไปในเมืองพาราณสีทูลให้ท้าวพรหมหัตถ์ทรงทราบ พระองค์จึงให้ลบกุมารพาไปยังอาศรมพระฤาษี แล้วรับนางอ้ายกลับมาเป็นมเหสีดังเดิม

ท้าวพรหมหัตถ์ทรงสอบสวนนางอ้ายแล้วลงพระอาญา ฝ่ายนางอ้ายกลัวความผิดจึงกินยาตายในระหว่างถูกจองจำ ท้าวพรหมหัตถ์ให้เพชรฆาตนำศพนางอ้ายมาทำเป็นเนื้อส้มใส่ไหส่งไปให้นางขนิษฐา ต่อมานางอ๊อบว่าเนื้อส้มที่พวกตนกินกันนั้นเป็นเนื้อของนางอ้าย อุทาร์กเศรษฐีและนางขนิษฐาเข้าใจว่านางอ้ายต้องพระอาญาจนถึงสิ้นชีวิตก็กลัวความผิด จึงพากันและทั้งบ้านเรือนหนีเข้าป่า ทั้งสามได้พบพระปัจเจกพุทธเจ้าที่ต้นไทรใหญ่ พระปัจเจกพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนให้ทั้งสามถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งและรักษาศีลห้าไม่เบียดเบียนผู้อื่น

2.1.4 ความแพร่หลาย

นิทานไม่ได้เพียงเป็นการถ่ายทอดหรือเล่าสู่กันฟังแต่ในครอบครัวหรือในสังคมเล็ก ๆ เท่านั้น แต่เมื่อผู้คนได้เดินทางและได้ติดต่อกับสังคมอื่น ๆ ก็เกิดให้มีการถ่ายทอดนิทานของสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งอีกด้วย และคนที่ถ่ายทอดนิทานของตนให้ผู้อื่นฟังก็อาจรับนิทานของสังคมนั้น ๆ ได้เช่นกัน แล้วคนที่ได้รับนิทานของสังคมใหม่นั้นจะนำเรื่องมาเล่าให้คนในสังคมของตนฟังด้วย ซึ่งคล้ายกับ ศิราพร ณ ถลาง (2557: 144) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ทุกชาติมักจะมีวรรณกรรมนิทานประจำชาติของตนอยู่เสมอ เพราะโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ล้วนชอบเล่านิทานและชอบฟังนิทาน ถ้าเราเป็นนักเล่านิทานแล้วได้ เดินทางท่องเที่ยว ไปยังดินแดนอื่น เราจึงนำเรื่องนิทานในท้องถิ่นเราเล่าให้ผู้คนในท้องถิ่นอื่นฟัง แล้วเรานั้นก็ได้รับเอานิทานในท้องถิ่นใหม่นั้นมาเล่าสู่กันฟังต่อ ๆ กันตลอดมา อย่างไรก็ตามเมื่อนิทานย่อมเป็นที่นิยมของผู้คนในสังคมนั้น ๆ แล้วจึงทำให้ผู้คนเห็นถึงคุณค่าแล้วได้รวบรวมและบันทึกไว้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร

ปลาบู่ทอง เป็นนิทานพื้นบ้านภาคกลางของไทย ที่เล่าโดยผ่านวิธีมุขปาฐะ, ร้อยแก้ว, ร้อยกรอง มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กสาวชาวบ้านผู้มีใจเมตตาได้แต่งงานกับกษัตริย์ เคยทำเป็นภาพยนตร์และละครโทรทัศน์มาแล้วหลายครั้ง โดยเชื่อว่ามีมาจากชนชาติจ้วง-ลาว-ไทในภาคใต้ของจีน เล่าถ่ายทอดกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์และในชนพื้นเมืองในหลายชาติของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เช่น ลาว, เขมร, พม่า ก็มีเรื่องราวทำนองคล้ายกันนี้ แต่เรียกชื่อต่างออกไปและคล้ายคลึงกับนิทานพื้นบ้านของยุโรป

คือ ซินเดอเรลลา ในปี พ.ศ. 2554 ปลาบู่ทองได้ถูกขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทย โดยกระทรวงวัฒนธรรม

ในเว็บไซต์ของกระทรวงวัฒนธรรมของประเทศไทยกล่าวถึงสาระสำคัญของนิทานปลาบู่ทองในฐานะที่ได้ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทยว่า เป็นนิทานพื้นบ้าน ที่นิยมเล่ากันอย่างแพร่หลาย ปรากฏทั้งรูปแบบที่เป็นมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีการบันทึกในรูปแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง เป็นเรื่องของ การอธิบายอาชญากรรมระหว่างเมียหลวงเมียน้อยเมียหลวงตายไปเกิดเป็นปลาบู่ทอง แต่ต่อมาเกิดเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง นางเอื้อยผู้เป็นนางเอกถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งอย่างไม่เป็นธรรมจนตกทุกข์ได้ยาก แต่เมื่อกษัตริย์ประพาสป่า นางเอื้อยเป็นผู้ถอนต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองได้ จึงได้เป็นมเหสีของกษัตริย์ แต่ต่อมาก็หลงกลแม่เลี้ยงจนตายไปและเกิดเป็นนกแขกเต้า จนถูกจับต้องมาช่วยชุบชีวิตขึ้นมา ตอนท้ายเรื่องสะท้อนให้เห็นว่าคนดีย่อมตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ปลาบู่ทอง เป็นนิทานที่มีคติสอนใจในเรื่องกฎแห่งกรรมและให้คนยึดมั่นในการทำความดี จึงได้มีการนำมาใช้เป็นหนังสือนิทานสำหรับเด็กและมีการสร้างเป็นบทภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ อ้างจาก (<http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/folk-literature/253-tale/108----m-s>).

นิทานที่ได้แพร่กระจายไปสู่ถิ่นอื่นนั้นน่าจะเป็นรูปแบบของลายลักษณ์และมุขปาฐะทั้งนี้ วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับกลอนสวดภาคกลางของประเทศไทย จึงเป็นวรรณกรรมนิทานที่มีความนิยมและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย แล้วยังได้กระจายทั่วถึงทุกภูมิภาค ของไทยอีกด้วย เช่น อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทยจะมีนิทานเรื่องปลาบู่ทองที่เป็นสำนวนท้องถิ่นอีสาน ส่วนอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยก็มีนิทานเรื่องปลาบู่ทองเช่นกัน ในขณะเดียวกัน อยู่ในภาคใต้ของประเทศไทยก็มีนิทานเรื่องปลาบู่ทองปรากฏอยู่ด้วยเช่นกัน

เนื่องด้วยการแพร่กระจายของนิทานดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้ที่สนใจที่จะศึกษานิทานได้มีเป็นแนวคิดเพื่อให้ทราบว่า ทำไมนิทานจึงแพร่กระจายจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง แล้วเกิดขึ้นได้อย่างไร ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2542: 56) ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายของนิทานว่า การศึกษานิทานที่รวบรวมมาทำให้เห็นว่านิทานบางเรื่องแพร่กระจายไปทั่วโลก ในกรณีศึกษาในแนวของการกระจายของนิทานคือมุ่งที่ศึกษาว่ามีการแพร่กระจายเป็นอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร และเพราะเหตุอย่างไรถึงนิทานแพร่กระจายจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่งได้

2.2 วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตามาตามภาษาเขมร

2.2.1 ที่มาของวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตามาตามภาษาเขมร

วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตามาตามภาษาเขมร เป็นนิทานที่อบรมทางพุทธศาสนา แล้วยังเป็นนิทานที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนิทานที่ดีของชาติเขมร ดังมีเนื้อความว่า

“มรณายา ជាង្គីងដែលចនាឡើងជាបទកំណាព្យដោយកវី អ៊ុក នៅឆ្នាំ 1877 ទាញចេញពីគម្ពីរភាសាបាលី ។ មរណាយា ជាង្គីងកម្មត់បត់បែនច្រើនវគ្គ និងមានប្រជាប្រិយភាពយ៉ាងខ្លាំងរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន ។ មរណាយា ជាង្គីងដែលធ្វើអោយច្រជានៃខ្លះមិនហ៊ានបរិភោគសាច់ត្រីដំរី ។ មរណាយា ជាង្គីងទាក់ទងទៅនឹងគតិលោក និងគតិធម៌ ហើយជាវណ្ណគតិខកងអក្សរសាស្ត្រមួយដ៏ល្អគាប់ ហើយត្រូវបានបកប្រែមកពីភាសាបាលីនិងរចនាតាក់តែងជាបទកំណាព្យក្នុងរជ្ជកាលនៃព្រះករុណាសម្តេច ។ ក្នុងសេចក្តីផ្តើមនៃង្គីងនេះដែរ យើងក៏បានចាប់អារម្មណ៍ឃើញថា ច្បាប់ដើមនៃង្គីងនេះ ជាគម្ពីរភាសាបាលីឈ្មោះ ចេតនាពុទ្ធា ។

ប្រការនេះសរសេរពាក់ឱ្យឃើញថា ង្គីងមរណាយា មិនគ្រាន់តែត្រូវបានប្រជាជនខ្មែរចងចាំទេ ថែមទាំងដិតជាប់ក្នុងផ្នត់គំនិត ហើយបង្កើតបានជាទស្សនគោលសីលធម៌ប្រចាំជីវភាពផង ។

(មហាបុរស ពុទ្ធសាសនានៅប្រទេសខ្មែរ. 2555: 174-176)

แปลความได้ว่า “ในหนังสือที่เขียนเป็นภาษาเขมรชื่อ “มหาบุรุษ พุทธศาสนาในประเทศไทยกัมพูชา”เรียบเรียงโดย ชิน สุวรรณนิ (2555: 174-176) ได้กล่าวว่า มรณมาตา ประพันธ์ขึ้นเป็นคำกาพย์ ผู้ประพันธ์คือ กวี อุก ในปี ค.ศ. 1877 ตรงกับ พ.ศ. 2420 จำลองจากคัมภีร์ภาษาบาลี มรณมาตาเป็นเรื่องศรีศรั้งา มีหลายตอน แล้วมีความนิยมเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน มรณมาตาเป็นเรื่องที่ทำให้ชาวเขมรไม่กล้ารับประทานเนื้อปลา นอกจากนี้มรณมาตาเป็นเรื่องประกอบด้วยคติโลกและคติธรรมแล้วยังเป็นคติสั่งสอนทางด้านอักษรศาสตร์อย่างดีงาม เรื่องมรณมาตาแปลจากภาษาบาลีและได้ประพันธ์ขึ้นเป็นคำกาพย์ในราชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนโรดม ในการเริ่มเรื่องจะเห็นว่า ต้นฉบับของเรื่องนี้เป็น คัมภีร์ภาษาบาลี ชื่อ เจตนาพุทธาฯ

ประการดังกล่าวจึงทำให้เห็นว่า วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาไม่ใช่แค่ได้รับความทรงจำจากชาวเขมรเท่านั้น แต่ยังคงอยู่ในปรัชญา แล้วยังทำให้เกิดเป็นศีลธรรมประจำชีวิตอีกด้วย”

ส่วนในหนังสือวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาที่ดีพิมพ์โดย พุทธศาสนบัณฑิต (2507: ถ้อยแถลง) ได้กล่าวเกี่ยวกับนิทานเรื่องมรณมาตาไว้ว่า เรื่องมรณมาตาเป็นเรื่องประกอบด้วยคติโลกและคติธรรมแล้วยังเป็นคติสั่งสอนทางด้านอักษรศาสตร์อย่างดีงาม

ต้นฉบับเดิมของเรื่องมรณมาตาซึ่งเป็นภาษาบาลีที่มีชื่อว่า “เจตนาพุทธา” ต่อมา “ท่านภิกษุอุกนามฉายาอินทปัญโญ” ได้แปลความจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาเขมรแล้วแต่งขึ้นเป็น “คำกาพย์” ในปีพุทธศักราช 2420 มหาศักราช 1799 จุลศักราช 1239 (คริสต์ราช 1877) ในรัชกาลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระนโรดมบรมรามาทเวดาร์ (พระสุวรมณโกศ)

เรื่องมรณมาตาเป็นเรื่องโศกนาฏกรรม มีความไพเราะ มีคติสอนใจ และเป็นเรื่องที่น่าสนใจจากผู้คนโดยทั่วไป พระสงฆ์ทุกวัดหาอารามในพระราชอาณาจักรก็บูชา เหตุนี้จึงสถาบันพุทธศาสนบัณฑิต.พนมเปญ ประเทศกัมพูชาได้ตรวจชำระและคัดลอกมาจากใบลานที่มีอยู่ในหอสมุดของสถาบันพุทธศาสนบัณฑิตแล้วจัดตีพิมพ์เผยแพร่ขึ้นเพื่อให้มีการศึกษาอักษรศาสตร์อันทรงคุณค่าของชาติกันอย่างแพร่หลาย เพื่อรักษาฝีมือของกวีนิพนธ์เขมรสมัยโบราณเป็นมรดกต่อไปและเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านผู้ฟังมี ดังนี้

1. ให้ทราบอย่างชัดเจนว่า ชาติเขมรเรา มีมรดกด้านอักษรศาสตร์อย่างหลากหลาย
2. ให้ทราบความเป็นมาของอักษรศาสตร์เขมรสมัยโบราณ
3. ให้ทราบและเข้าถึงความสำคัญของนิทานและคำศัพท์โบราณ
4. เปรียบเทียบสำนวนโวหารสมัยเก่ากับสมัยใหม่ และเพื่อเป็นตัวอย่างในการแต่งคำ

ประพันธ์เรื่องต่าง ๆ ให้มีความไพเราะและให้มีคุณค่าทุกสมัย

2.2.2 ลักษณะคำประพันธ์

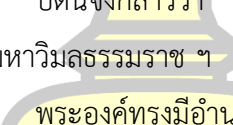
จากการศึกษาวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่าศึกษาวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรแต่งเป็นคำกาพย์ ซึ่งคำกาพย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานมรณมาตาฉบับภาษาเขมรประพันธ์ขึ้นด้วยคำกาพย์อย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น บทพินอล (ปุมโนล) ตรงกับกาพย์ฉบงของไทย, บทกาคติ ตรงกับกาพย์สุรางคนางค์ของไทย, บทพรหมคีติ ตรงกับกาพย์ยานีของไทย และบทกษัตริย์ ดังมีรายละเอียดในด้านรูปแบบคำประพันธ์ ต่อไปนี้

2.2.2.1 บทพินอล (ปุมโนล)

ในลักษณะคำประพันธ์และนิยามความหมายของกาพย์ฉบง หรือ บทพินอล (ปุมโนล) ศานติ ภักดีคำ (2550: 69 - 70) ได้กล่าวว่า ภาษาเขมรเรียกกาพย์ฉบงว่า “บทพินอล” คำว่า “พินอล” เป็นคำเขมรที่แผลงมาจากคำว่า “โพล” ซึ่งหมายความว่า กล่าว หรือพูด บทพินอลเป็นคำประพันธ์ที่กวีนิพนธ์มาใช้ในการบรรยายฉากการจลาจลของสงคราม การเคลื่อนทัพ ความรุนแรงของลมพายุ รูปแบบคำประพันธ์ประเภทนี้ใช้ในการประพันธ์บทพระบำพระราชทรัพย์และใช้ในการแสดงโขน ละคร และใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

Diagram illustrating the inheritance of a trait from a heterozygous parent (123456) crossed with a homozygous recessive parent (1234). The offspring are shown in two rows, each with three groups of 123456 and 1234.

นิยามความหมายและการกล่าวถึงลักษณะคำประพันธ์ของบทพินิล ผู้วิจัย
เรื่องมรณมาตามีการประพันธ์ขึ้นเป็นบทพินิล ดังคำประพันธ์ ที่ว่า

บัดนี้จึงกล่าวว่า ถึงองค์กษัตรา
พระมหาวิมลธรรมราช ฯ
พระองค์ทรงมีอำนาจ ทรงคงเสวยราช
ที่ราชบุรีรัตน์ ฯ
วันหนึ่งพระมหากษัตรา องค์เสด็จประพาสป่า
ทศนายตรามเหศวร ฯ

(มรณมาตา, 2057: 46)

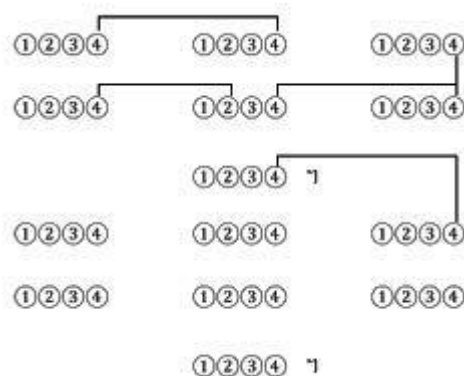
คำประพันธ์ดังกล่าว คือกล่าวถึงพระสมเด็จวิมลธรรมราชเป็นกษัตริย์ที่มีบารมี
อำนาจ ซึ่งพระองค์ทรงครองราชย์ที่ราชบุรีรัตน นอกจากนี้คำประพันธ์ดังกล่าวข้างต้นยังกล่าวถึงการ
ที่พระองค์เสด็จประพาสป่าจึงเป็นต้นเหตุที่บันดาลให้พระองค์ได้พบเจอกับนางเอก คือนางกุมาริกา

2.2.2.2 บทภาคตัด

ศานติ ภักดีคำ (2550: 72 - 73) กล่าวถึงรูปแบบลักษณะคำประพันธ์เขมรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกาพย์สุรางคนางค์ของไทยอย่างมากคือ บทกาคคติ มีความหมายว่าการเดินของกา บทกาคคติเป็นรูปแบบคำประพันธ์อีกประเภทหนึ่งซึ่งเขมรนิยมนำมาแต่งมาก ลักษณะของคำประพันธ์ประเภทนี้มีท่วงทำนองเหมือนการเดินหรือการกระโดดของกา คือมีจังหวะสม่ำเสมอไม่ขึ้นไม่

ลง ข้า ๆ เหมือนกาเดิน จึงมีชื่อว่าบทากาคติ รูปแบบคำประพันธ์เขมรประเภทนี้นิยมใช้บรรยายความ
ทั่ว ๆ ไปหรือใช้ในบทสนทนา และใช้ในบทเปิดเรื่อง นอกจากนั้นยังสามารถพบได้ในฉบับสุภาสิตคำ
เขมรเป็นจำนวนมาก

ข้อบังคับของรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกาคติคือ บทหนึ่งมี 7 วรรค แต่ละวรรคมี
4 พยางค์ส่งสัมผัสระหว่างวรรค โดยมีแผนผังแสดงสัมผัสดังนี้

ภาพประกอบ 6 ภาพแผนผังบทกาคติ

จากการนิยามความหมายและการกล่าวถึงลักษณะคำประพันธ์ของบทกาคติ ผู้วิจัย
พบว่าในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตามีการประพันธ์ขึ้นเป็นบทกาคติดังคำประพันธ์ ที่ว่า

บัดนี้จึงกล่าวต่อ
วรรคเดิมกล่าวถึง

ดำเนินเรื่องย่อ
ครั้งหนึ่งช้านาน
บ้านกับภรรยา ฯ

ของเรื่องนิทาน
บุรุษได้สร้าง

กุลธิดะบุรุษ
นางแก้วเกสี

ยศศักดิ์สูงสุด
นารีโสภา
สร้างดงาม ฯ

ภรรยาชื่อว่า
รูปโฉมกายา

(มรณมาตา, 2507: 7-8)

จากการนิยามความหมายและการกล่าวถึงลักษณะคำประพันธ์ของบทพหุหคิตี ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมตามีการประพันธ์ขึ้นเป็นบทพหุหคิตีดังคำประพันธ์ ที่ว่า

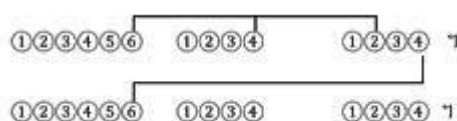
มัจฉาเป็นชนนี้	ครั้นนั้นที่ในคงคา
จึงบอกกุมาริกา	ครั้นนั้นมารดาไปทอดแห ฯ
พ่อเจ้าได้ตุ๋ด่า	บนนาวาทบตีแม่
ตกลำดับชีวิตแท้	ครั้นนั้นแม่เกิดเป็นปลาบู่ ฯ
เกิดมาเป็นปลาบู่	อาศัยอยู่ในคงคา
ไร้ของกินจึงมา	รอรีกาอย่างโศกสร้อย ฯ

(มรณมตา, 2507: 34)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือกล่าวถึงตอนแม่ปลาบู่ได้เจอกับลูกสาว แม่ปลาบู่จึงเล่า เหตุการณ์ทุกอย่างให้แก่ลูกของตนฟัง ดังที่ เวลาพ่อแม่ได้ไปหาปลาที่แม่น้ำพ่อทอดแหไปที่ไรได้แต่ ปลาบู่ตัวเดียวมา มารดาจึงขอปลาบู่ตัวนั้นนำมาฝากลูกจึงทำให้พ่อแม่มีอากาศโกรธโมโหขึ้นมาถึงขั้นตีแม่ ตกลำตาย แม่ก็ได้กำเนิดมาเป็นปลาบู่อย่างเช่นนี้

2.2.2.4 บทพหุขงคลีลา

ศานติ ภัคดีคำ (2550: 76 - 77) ได้กล่าวถึงนิยามความหมายและรูปแบบคำ ประพันธ์ว่า บทพหุขงคลีลามีความหมายว่า เป็นการเดินของนาค หรือการเลื้อยไปของนาค หากสังเกต สำเนียงของคำประพันธ์ประเภทนี้จะพบว่าไม่ผิดไปจากชื่อของคำประพันธ์ประเภทนี้เท่าไรนัก เพราะ สำเนียงของบทพหุขงคลีลามีลักษณะอ่อนโยน อ่อนหวาน ท่วงทำนองแสดงออกถึงการเลื้อยของ พญานาค บทพหุขงคลีลาในสมัยโบราณมักจะนิยมใช้ที่ตอนที่แสดงความสบาย หรือ การพักผ่อน เช่น ใช้ บทพหุขงคลีลาในการเที่ยวป่า ชมความงามของดอกไม้ในอุทยาน ชมทะเลหรือธรรมชาติต่าง ๆ ส่วน รูปแบบข้อบังคับของบทพหุขงคลีลามี ดังนี้ บทหนึ่งมี 3 วรรค วรรคที่ 1 มี 6 พยางค์ วรรคที่ 2 มี 4 พยางค์ วรรคที่ 4 มี 4 พยางค์ ที่สัมผัสระหว่างวรรค โดยมีแผนผังแสดงสัมผัสดังนี้

ภาพประกอบ 8 ภาพแผนผังบทพหุขงคลีลา

จากการนิยามความหมายและการกล่าวถึงลักษณะคำประพันธ์ของบทกวีขงลีลา ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมามีการประพันธ์ขึ้นเป็นบทกวีขงลีลาดังคำประพันธ์ ที่ว่า

ในสระน้ำหนา

มีฝูงมัจฉา

เยอะแยะหลากหลาย ฯ

มีทั้งปลาตุ

สะโดสวาย

ปลากรายตัวเล็ก ฯ

(มรณมาตา, 2507: 47)

คำประพันธ์ดังกล่าวเป็นบทกวีขงปลา คือ กล่าวถึงตอนที่พระราชาทรงเสด็จประพาส ป่าแล้วพบเจอสระน้ำมีอุตมสมบูรณ์ด้วยปลาหลายชนิด ดังในคำประพันธ์กล่าวถึงปลาตุ ปลาสะโด ปลาสวาย ปลากราย และยังมีปลาอีกมากมาย

2.2.3 เนื้อเรื่องย่อ

กาลพระบรมศาสดาทรงจำพรรษาที่วัดเวฬุวันใกล้กรุงราชคฤห์ พระอนุรุทธเถระ ได้ทูลถามเกี่ยวกับกำเนิดสรรพสัตว์ที่ต่างกัันโดยอายุ รูปร่าง ทรัพย์สมบัติ ฯลฯ พระองค์ทรงแสดงเทศนาว่า “หากใครได้พิจารณาอาการทั้ง 32 กรรมฐาน มีเกศา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นต้น คนนั้นจึงได้พลัดพรากจากทุกข์ เหมือนดังนางมรณมาตา ที่ได้ตั้งจิตอธิฐานว่า ขอให้นางได้เกิดเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจทิพย์ ถึงแม้มีจิตใจโหดชั่วทำบาปกรรมกับนางอย่างไร ก็สามารถหลุดพ้นทุกข์ได้” แล้วทรงนำนิทานมาเทศนาด้วยความสรุปดังนี้

ในกาลโพ้นล่วงมานานแล้วมีพระราชาหนึ่งพระองค์พระนามว่า วิมลธรรมราช เสวยราชย์ในวิเทหนคร ครานั้นมีบุรุษผู้หนึ่งนามกุลลิยะเป็นกำนันมีภรรยาชื่อนางแก้วเกสี พระราชาทรงให้ตำแหน่งเป็นนายอำเภอ กุลลิยะบุรุษกับนางแก้วเกสีมีลูกสาวหนึ่งคนชื่อนางกุลเกสี ที่บ้านข้าง ๆ ของนายอำเภอมิบุรุษผู้ยากจนคนหนึ่งมีลูกชายหนึ่งคนชื่อกุมภปกุมมาร ได้รักกันกับนางกุลเกสีและมักจะลับอลบพบปะกันที่ทุ่งนาอยู่เสมอ ต่อมาก็ได้พากันหนีไปอยู่ที่ชนบทแห่งหนึ่งชื่อกาสิเป็นเมืองโจร พวกโจรนั้นได้จับตัวกุมภปกุมภปไว้ นางกุลเกสีได้เอาแหวนทองคำอันหนึ่งไปให้นายอำเภอขอไถ่ตัวสามี นายอำเภอบัญชาให้พวกโจรปล่อยตัวกุมภป ทั้งสองคนขอนายอำเภอเป็นพ่อบุญธรรม นายอำเภอได้ให้ทรัพย์สมบัติและทากรรมกรให้แก่ลูกบุญธรรมทั้งสอง นางกุลเกสีขอพ่อบุญธรรมไปอยู่ในหมู่บ้านใหม่แห่งหนึ่ง แล้วกลายเป็นผู้มีทรัพย์สมบัติเยอะแยะมากมาย โดยกุมภปมีทรัพย์สมบัตินับโกฏ

คนในหมู่บ้านให้ชื่อว่า กุลกฤษณ์ปีแล้วท่านมีลูกสาวหนึ่งคนชื่อว่า นางกุมารี หลังจากนายอำเภอเป็นพ่อบุญธรรมตายไป กุลกฤษณ์ปี ได้เป็นผู้ใหญ่ในหมู่บ้านนั้น

กาลนางกุมารีอายุได้ 7 ปี มีหญิงหม้ายผู้หนึ่งชื่อกาฬี มีลูกสาว 2 คนพี่ชื่อจันตี และนางน้องชื่อจันทาสาลินี นางกาฬีมีพี่สาวหนึ่งคนชื่อกาลินียา นางกาฬีได้ใช้อุบายแก่กุลกฤษณ์ปีเพื่อให้กุลกฤษณ์ปีหลงเสน่ห์นาง

กุลกฤษณ์ปีได้รับนางกาฬีเป็นเมียน้อย ในไม่ช้ากุลกฤษณ์ปีก็ตกอับกลายเป็นคนยากจน นางกาฬีนั่นคอยแกล้งยุแหย่กุลกฤษณ์ปีให้ดูต่ำต้อยนางกุลเกสีกทุกวัน สุดท้ายกุลกฤษณ์ปีพานางกุลเกสีกไปทอดแหแล้วทุบตีทำร้ายนางจนจมน้ำตายไป แล้วนางได้เกิดเป็นปลาบู่ที่ทำน้ำนั้น

เมื่อกุลกฤษณ์ปีกลับบ้าน นางกุมารีไม่เห็นมารดา ก็ร้องไห้วิ่งไปที่ทำน้ำ แล้วได้รู้เรื่องจากเทพธิดาบอกว่ามารดาของของตนตายไปเกิดเป็นปลาบู่แล้ว นางได้เรียกร้องมารดา แล้วมารดาได้ว่ายน้ำมาใกล้ลูกแล้วเล่าเรื่องทั้งหมดให้ลูกสาวฟัง ตั้งแต่นั้นมาเขาจึงเรียกนางกุมารีว่า “มรณมาตา” นางรับทำงานทุกสิ่งทุกอย่าง มีเลี้ยงวัวเป็นต้น ด้วยความโศกเศร้าอย่างที่สุด ทุกวันนางคอยดูแลและเอารำไปโปรยให้ปลาบู่กิน นางกาฬีให้ลูกเอารำไปโปรยหลอกล่อจับปลาบู่มาฆ่ากินเสีย ตอนนั้นมีเบ็ดตัวเมียตัวหนึ่งคาบได้เกล็ดปลา 2 ไปให้นางมรณมาตา นางรู้ว่าเป็นเกล็ดของมารดาตนก็ได้เอาไปฝังดินแล้วเกิดมาเป็นต้นมะเขือ 2 ต้นผลิดอกงดงาม แล้วนางได้เฝ้าดูแลรดน้ำทุกวัน นางกาฬีรู้ได้เอาต้นมะเขือทั้งรากทั้งโคนไปตำในครก ตอนนั้นมีแม่วัวตัวเมียตัวหนึ่ง ได้คาบรากมะเขือทั้งสองรากไว้ให้นางมรณมาตา นางก็เอารากมะเขือสองรากนั้นไปฝังดิน ด้วยอำนาจอาถรรพ์ที่นางได้ทำมาแต่ชาติปางก่อนจึงดลบันดาลให้นางมีจิตใจเป็นทิพย์ นางตั้งจิตอธิษฐานถึงมารดาแล้วจึงฝังลงไป รากมะเขือนั้นก็งอกขึ้นทันทีเกิดเป็นต้นทองหลวง 2 ต้น มีใบผลสวยงามดูทอง แล้วมารดานางได้เกิดเป็นเทพธิดาเฝ้ารักษาอยู่ ณ ที่นั้น ใบทองหลวงนั้นยามเมื่อลมพัดมาได้ยินเสียงดุจดนตรีประโคม นางมรณมาตาเฝ้าทำนุบำรุงต้นทองหลวงนั้นทุกเช้าเย็น

วันหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประพาสป่าทรงทอดเห็นต้นทองหลวงนั้น เมื่อทรงทราบว่าเป็นของนางมรณมาตาจึงมีรับสั่งให้นำนางมาเข้าเฝ้า พระองค์ตรัสขอต้นทองหลวงนั้นแล้วโปรดให้ไพร่ชุดจัดเตาไฟก็ไม่ขึ้นจนกระทั่งนางมรณมาตามาอธิษฐานให้รับทราบต้นทองหลวงก็ลอยขึ้นบนอากาศตามเสด็จไปพระราชวัง เมื่อถึงพระราชวังแล้วต้นหลวงทองก็ลอยบนอากาศไม่ลงมาสู่พื้นดินจนพระราชโอรสให้นำนางมรณมาตาเข้าวังเพื่ออธิษฐานบอกอีก ต้นทองหลวงจึงลงมาสู่พื้นดินอยู่ในกระถางทองแล้วให้ชื่อว่า สุวรรณราชพฤกษ์ ต่อมาพระราชโอรสได้อภิเษกนางมรณมาตาเป็นอัครมเหสีแล้วทรงตรัสถามประวัติ นางกราบทูลความตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ

ในเวลาต่อมาพระราชเสด็จไปคล้องช้าง นางกาฬีหาอุบายจะฆ่านางมรณมาตา โดยมันแรงให้หาพินแล้วขุดหลุมฝังกระโถกใบใหญ่ใส่น้ำมันมะพร้าว แล้ววางไม้กระดานพาดด้านบนเพื่อให้นางมรณมาตาเดินเหยียบร่วงหล่นลงไปในกระโถกตาย แล้วได้จัดให้ลูกสาว 2 คน ไปหลอกนางมรณมาตา

ว่าพ่อป่วยหนักก่อนจะตายอยากเห็นหน้านาง พวกผู้หญิงในวังก็แห่ถามมรณมาตาไปยังบ้านของพ่อ แต่ก่อนที่เจอพ่อ เขาบอกว่าให้นางถอดเครื่องทรงออกเพื่อสร้งน้ำก่อน เมื่อเข้าไปในห้องสร้งน้ำนางเหยียบกระดานพลัดตกลงไปในกระทะน้ำมันมะพร้าวที่เดือดพล่านจนแก่ความตาย แล้วนางกาฬีจึงเอาเครื่องทรงของนางมรณมาตามาแต่งให้นางจันทาสาลินีสวมรอยไปแทน พวกสนมไม่ได้ทันสังเกตก็แห่แห่นกลับเข้าพระราชวัง ส่วนต้นสุวรรณราชพฤกษ์ทั้งคู่เหี่ยวเฉากิ่งก้านหลุดร่วงไปหมด สามวันคล้อยหลังพระราชาทรงเสด็จกลับมาพระราชวังและสังเกตเห็นความผิดปกติต่าง ๆ

หลังจากนางมรณมาตาตายไปแล้วเจ้าอัฐิได้ถูกนำไปทิ้งในป่าช้า (ป่าสมอसान) นางเทพธิดาองค์หนึ่งชื่อ คิริเมขลาที่สถิตอยู่ที่ต้นไทรในป่านั้นได้เอาโอสถิพรมมาชุบให้มีชีวิตฟื้นขึ้นมาใหม่มีรูปโฉมงามเลิศกว่าเดิม นางเทพธิดาบอกว่า ถ้าหากจะกลับพระนครในร่างเป็นมนุษย์คงไม่มีใครเชื่อ นางต้องบริโภคน้ำโอสถิเพื่อกลายร่างเป็นนางสาธิตาก่อนจึงเข้าวังได้ ครั้นนางบริโภคน้ำโอสถิจนกลายร่างเป็นนางสาธิตาแล้วจึงบินเข้าไปในวัง นางสาธิตาทูลประวัตินางให้แก่พระราชาทรงรับทราบเรื่องราวพระราชาทรงรักแล้วทรงได้นำแหวนทองคำหนึ่งสวมขานกและโปรดให้อยู่ในกรงทองภายในพระราชวัง นางสาธิตาอธิฐานให้ต้นสุวรรณราชพฤกษ์เจริญงอกงามผลิดอกออกผลงดงามเหมือนเดิม

พระราชาทรงให้เพชรมาต่านางจันทาสาลินี แล้งปรุหมักใส่โองทั้งหัวทั้งดังส่งไปให้พ่อแม่ โดยบอกว่าลูกส่งไปให้กุฎุมปีแล้วให้ออกมาดูจึงรู้ว่า ลูกตาย ก็รับนำลูกและเมียหนีไปหลบซ่อนในป่าเจอกับฤๅษีองค์หนึ่ง แล้วก็อยู่กับฤๅษีในป่านั้นไป

พระราชาทรงให้อำมาตย์วินิจฉัยคดียายออกที่ได้หลอกลวงให้นางมรณมาตาไปตาย อำมาตย์ตัดสินว่า ยายออกนั้นต้องรับโทษแก่ความตาย ยายออกนั้นมีลูกสาวหนึ่งคนชื่อนางฉันทา ซึ่งเป็นคนที่พระราชโอรสออกจากพระราชวังแล้วนางโกรธแค้นว่า มาจากนางสาธิตาที่เป็นต้นเหตุทำให้แม่ของตนตาย ก็พยายามจะฆ่านางสาธิตา

วันหนึ่งพระบาทสมเด็จพระราชาเสด็จไปปราบโจรนอกเมือง (ที่ชนบท) โดยปล่อยนางสาธิตาไว้ในวังนางฉันทาได้โอกาสจึงเข้าไปขโมยนางสาธิตาเอาไปให้ทาสีฆ่าทำกับข้าวกิน ทาสีโยนสาธิตาแล้วนางลงไปตีพื้น นางสาธิตาจึงหนีเข้าไปในรูหนูขาว พญาหนูขาวเอนางสาธิตามาเลี้ยงดูจนถึงขึ้นปีกกลับคืน พญาหนูขาวโกรธแค้นมากก็ไปกัดจมูกนางฉันทาแก่ความตายไป นางสาธิตาลาพญาหนูขาวเพื่อเดินทางกลับ เวลาออกเดินทางไปเจอกับงูใหญ่ตัวหนึ่ง งูตัวนั้นจะฉกกัดนาง แต่ได้พญาเหี้ยวใหญ่ตัวหนึ่งมาจิกงูนั้นตายไป ต่อมาพระอินทร์ทรงเปิดทิพย์เนตรมาเห็นนางสาธิตาก็เสด็จลงมาแล้วนิมิตร่างเป็นเสื่อตัวใหญ่กระโดดขึ้นกิ่งไทรกินผลไทรกิ่งทิศปัจฉิมกลายเป็นปักษี กระโดดไปกินผลไทรกิ่งทิศอุดรกลายเป็นกวางทอง กินผลไทรทิศบูรพากลายเป็นลิง ลิงกินผลไทรทิศทักษิณกลายเป็นมนุษย์รูปงามพร้อมทั้งมีเครื่องทรงอลังการ นางสาธิตาเห็นทุกอย่างจึงทำตาม ก็กลายเป็นรูปต่าง ๆ ในที่สุดกลายเป็นผู้หญิง จึงเก็บผลไทรห่อไว้จนพบฤๅษีองค์หนึ่งชื่อ มิตตาคิน ฤๅษีถามเหตุทุกอย่างก็ได้รับนางเลี้ยงไว้ในอาศรม

ต่อมาฤๅษีมิตตาจินไปยังสระโบกขรณี ได้เห็นกุมารหนึ่งคนเกิดในดอกบัวจึงนำมาให้นางเลี้ยงแล้วให้ชื่อว่า ปทุมกุมาร ปทุมกุมารเจริญวัยโตขึ้นสอบถามนาง นางจึงเล่าประวัติทุกอย่าง ปทุมกุมารได้ลา มารดาและฤๅษีเพื่อไปแสวงหาบิดาที่วิเทหนคร โดยนำแหวนที่สวมไว้กับขามารดา ตอนที่มารดายังเป็นนกสาลิกาและผลไทรไปด้วย เวลานั้นมีพญากวางทองตัวหนึ่งอาสาเป็นพาหนะให้กุมารซีไปหาบิดา ครั้นได้พบบิดาแล้ว ก็พาบิดามารับมารดากลับไปเสวยราชย์ในเมืองวิเทหนครประกอบด้วยทศพิธราชธรรม กาลนางมรณมาตาพบกับพระสวามีแล้วได้เสวยราชย์เป็นสงบสุข นางก็ทวนระลึกถึงบุญคุณ เป็ด แมว และพญาหนูขาว จึงนำอาหารไปให้สัตว์เหล่านั้นพร้อมทั้งให้ทานเป็นพระราชทรัพย์แก่ผู้คนที่ยากจนเป็นนิจนิตรา แล้วนางมรณมาตากับพระราชเสวยราชย์ที่ยังพระนครเป็นสุขสบายตลอดมา

จากการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมรข้างต้น ทำผู้วิจัยและผู้สนใจในเรื่องเรื่องของวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับได้ทราบเหตุการณ์และใจความได้มากยิ่งขึ้น ข้อมูลดังกล่าวยิ่งช่วยให้การศึกษาของผู้วิจัยมีลักษณะชัดเจนมากขึ้น

2.2.4 ความแพร่หลาย

นิทานเรื่องมรณมาตา เป็นเรื่องที่ได้รับการนิยมนอย่างแพร่หลายในราชอาณาจักรกัมพูชา การแพร่หลายของเรื่องมรณมาตาในประเทศกัมพูชานั้น มีการแพร่หลายในหลากหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบมุขปาฐะและลายลักษณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบมีเรื่องที่มีลักษณะโครงเรื่องเหมือนกัน แต่เนื้อหาโดยรวมคือ ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นมาและการตั้งชื่อของต้นไม้ ดังใน หนังสือ ประชุมนิทานโบราณ ภาค 7 (2545:17) ได้กล่าวถึง ความเป็นมาและการตั้งชื่อของต้นทองหลางที่มีเนื้อเรื่องคล้ายๆเรื่องมรณมาตาว่า เนื่องจากต้นทองหลางเป็นต้นที่มีลักษณะพิเศษกว่าต้นไม้อื่น ๆ จึงทำให้พระราชาทรงประทับใจอยากได้ต้นทองหลางไปปลูกในพระราชวัง จึงให้อำมาตย์ประกาศหาผู้ที่เป็นเจ้าของ เพื่อขอขุดต้นไม้ดังกล่าวกลับเข้าวังกับตน ด้วยอำนาจแห่งความดีของนางเอกจึงตกลงดลให้ต้นทองหลางเหาะไปยังบนอากาศแล้วได้ปลงในกระถางเงินกระถางทองในราชวัง นับจากนั้นมา ผู้คนทั้งหลายก็นิยมเรียกชื่อว่า ต้นทองหลาง

ส่วนในสมัยปัจจุบัน เรื่องมรณมาตาก็ยังได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น โดยมีการนำเอาเรื่องมรณมาตามาถ่ายเป็นภาพยนตร์ ถ่ายละคร และได้เอาเนื้อหาบางตอนไปแสดงในรายการต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน เช่น ในรายการชื่อ “เต็มใจไหม” ที่ออกอากาศในปี พ.ศ 2557 ผ่านช่อง My TV ของกัมพูชา ที่ได้นำเสนอ ตอนที่ กุฎุมพีพานางกุลเกสไปหาปลา และตอนที่แม่เลี้ยงใจร้ายทำทารุณนางกุมารหรือนางมรณมาตาเป็นต้น

การแพร่หลายข้างต้นจึงทำให้ทราบว่า วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาของเขมรมีการแพร่หลายอย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น การแพร่หลายด้วยการเล่าสู่กันฟังที่เรียกว่าเป็นมุขปาฐะ และการที่นำเรื่องมรณมาตามาเขียนเป็นหนังสือต่าง ๆ จึงเป็นข้อมูลลายลักษณ์ซึ่งมีการแพร่หลายในสังคมเขมรอย่างเป็นที่นิยม

จากการศึกษาในกรณีที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นแนวทางในการศึกษาในประเด็นปัญหาต่อไป คือ การเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมและการเปรียบเทียบการสื่อความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 3

การรับรู้เรื่องมรณมาตาในวัฒนธรรมเขมรและเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยสนใจที่ศึกษานิทานทั้งสองฉบับที่มีปรากฏในแต่ละวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจว่า ประชาชนหรือผู้ที่อาศัยอยู่แต่ละวัฒนธรรมหรือแต่ละสังคมนั้นมีความรู้เกี่ยวกับนิทานที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษามาน้อยเพียงใด อีกอย่างจึงเป็นวิธีที่ทำให้ทราบถึงการแพร่หลายของนิทานดังกล่าวได้เช่นกัน ในส่วนประเด็นที่ผู้วิจัยจะศึกษานั้นมี ดังนี้

3.1 มรณมาตาในวัฒนธรรมมุขปาฐะของเขมร

วัฒนธรรมมุขปาฐะ หมายถึงการเล่าเรื่องนิทานให้แก่ผู้อื่นได้รับรู้โดยไม่ได้ระบุว่าเป็นนิทานที่ถูกเล่ามีต้นกำเนิดมาตั้งแต่ตอนไหนหรือผู้ใดเป็นคนแต่ง เพียงแต่ได้รับรู้จากการเล่าสู่กันฟังมาเป็นเวลานานอันทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมในการบอกเล่าทั่วถิ่นฐาน ดังที่ สุกัญญา สุจฉายา (2556: 41) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมมุขปาฐะว่า เป็นเรื่องราวของชีวิตมนุษย์ รวมถึงความทุกข์ ความสุข ความรัก และความกล้าหาญเป็นที่จับใจคนทุกยุคสมัย แล้วมีการนำมาเล่าซ้ำบ้างก็ผูกเป็นเรื่องแต่งแต่มีสีสันให้น่าสนใจ การเล่าชีวิตที่มีตัวละครโดดเด่นแสดงวีรกรรมในรูปแบบของนิทานและเพลงพื้นบ้านหรือรวมเรียกว่า วรรณกรรมมุขปาฐะ

ส่วน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552 ได้ให้ความหมายของคำ “นิทาน” ว่า

1. เป็นเรื่องเล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป
2. สาเหตุ เช่น โรคนิทาน
3. เรื่องเดิม เช่น วัตุนิทาน

3.1.1 มรณมาตาในการบอกเล่าของเขมร

ในการรับรู้เรื่องมรณมาตาในสังคมเขมนั้น ผู้วิจัยพบว่า การรับรู้อาจจะมีรูปแบบในการเล่าต่างกัน เช่น ดังที่ ผู้วิจัยได้สอบถาม ผู้คนที่สามารถเล่านิทานเรื่องมรณมาตาได้ ส่วนเนื้อหานิทานนั้นส่วนมากคือให้ความสำคัญเกี่ยวกับการที่ผู้คนไม่กินปลาบู่ เนื้อหานิทานที่ผู้รวบรวมได้ 5 สำนวน ดังนี้

สำนวนของ นายคง บุญฤๅษ (คงบุษริฐิ) อายุ 65 ปี ที่อาศัยอยู่ใน ตำบลพนมสำเภา อำเภอบ้านันท์ จังหวัดพระตะบอง ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“មានប្តីប្រពន្ធមួយគូបាននាំគ្នាទៅបង់សំណាញ់តាមទន្លេ ។ នៅពេលដែលកំពុងបង់សំណាញ់ក៏កើតជារឿងឈ្លោះប្រកែកគ្នា។ បុរសជាប្តីបានវាយតប់ភរិយារហូតធ្លាក់ចូលក្នុងទឹកហើយនាងក៏ស្លាប់បាត់ទៅ។ ភរិយាដែលស្លាប់ក្នុងទឹកទន្លេនោះក៏បានទៅចាប់ជាតិជាត្រីដំរី។ ក្រោយមកមនុស្សផងទាំងឡាយក៏មិនញ៉ាំត្រីដំរីព្រោះមានជំនឿថាត្រីដំរីមានដើមកំណើតមកពីមនុស្ស។ បើអ្នកណាបង់សំណាញ់ប្រាប់ត្រីដំរីបានពួកគេនឹងប្រលែងត្រីដំរីនោះទៅវិញផ្ទាល់មុខបុព្វេលទ្ធាក៏យកមកចិញ្ចឹមក្នុងអាងទឹកតែនៅចុងបញ្ចប់ពួកគេក៏យកត្រីនោះទៅប្រលែងនៅក្នុងស្រះទឹកដើម្បីអោយមានសេរីភាពហើយពួកគេបានការនាអាហារខ្លះគេជួបរឿងល្អៗ”

แปลความว่า

มีผู้เมียคนหนึ่งได้พากันไปหาบ่นแห่ที่แม่น้ำ ในขณะที่กำลังหาปลาด้วยการหาบ่นแห่อยู่ในแม่น้ำนั้นก็เกิดเรื่องทะเลาะกันขึ้นมา ผู้เป็นสามีได้ทบทิกรรยาจนตกน้ำแล้วจมน้ำเสียชีวิตไป ภรรยาที่เสียชีวิตในแม่น้ำนั้นก็ได้กำเนิดมาเป็นปลาบู่ เวลาต่อมา ผู้คนเราก็ไม่กินปลาบู่เพราะมีความเชื่อว่าปลาบู่มีต้นกำเนิดมาจากมนุษย์เรานั้นเอง หากคนไหนที่ไปหาปลา แล้วได้ปลาบู่มามักจะปล่อยไปทันทีหรือไม่ก็จะเอามาเลี้ยงในอ่างน้ำ แล้วสุดท้ายก็เอาไปปล่อยในสระน้ำ เพื่อให้ปลาบู่มีเสรีภาพ แล้วภาวนาให้ตนพบเจอแต่สิ่งดี ๆ

สำนวนของนางสาวจันณาริ อุณ (អ៊ុន ចាន់ណារី) อายุ 24 ปี ที่อาศัยอยู่ใน ตำบล จูป อำเภอบึงข่ม จังหวัด โดบง ขมูม ได้นิทานให้ฟังว่า

ตอนที่สมัยเป็นเด็ก ดิฉันจำได้ว่า คุณยายของดิฉันเล่านิทานเรื่อง ปลาบู่ทอง ให้ฟัง ดังมีเนื้อหาวว่า

“តំណាលថាស់ៗ “រឿងត្រីដំរីមាស” ពីយូរលង់ណាស់មកហើយមានត្រូវសារមួយមានកូនស្រីម្នាក់និងមានកូនចុងម្នាក់ទៀតរស់នៅជាមួយគ្នា។ ក្រោយពីប្រពន្ធដើមស្លាប់បាត់ទៅម្តាយចុងចិត្តខ្មៅនិងកូនរបស់នាងបានរួមផ្សំគ្នាដើម្បីបាបកូនដើម។ បុរសដែលជាប្តីត្រូវស្តេចរបស់ប្រពន្ធចុងនាងអោយធ្វើអ្វីក៏ធ្វើតាមទាំងអស់។ គាប់ជួនប្រពន្ធដើមដែលស្លាប់នោះក៏បានចាប់ជាតិជាត្រី

แปลความว่า

หลังจากเมียน้อยได้ฆ่าเมียหลวงแล้ว นางที่เป็นเมียน้อยได้นำเอาเนื้อของเมียหลวงนั้นมาทำเป็นเนื้อส้ม ต่อมาเมียน้อยใจร้ายคนนั้นก็เอาเนื้อส้มนั้นมาให้นางที่เป็นลูกกิน(ลูกเมียหลวง)

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึง การรับบาตเจ็บและการทำร้ายจากคนอื่น เวลาที่เราสูญเสียแม่ที่เป็นที่ปกครองของลูก

นอกจากการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการสอบถาม ผู้วิจัยยังพบนิทานเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีโครงเรื่องเหมือนกับโครงเรื่องมรณมาตา ทั้งชื่อตัวละคร เหตุการณ์ รวมถึงอาณาภาค เพียงแต่ว่า นิทานเรื่องนี้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นมาของการตั้งชื่อของรุกขชาติ นิทานเรื่องดังกล่าว ชื่อว่า เรื่องทองหลาง

ประชุมนิทานเขมรโบราณ ภาคที่ 7 (2532: 66-70) ได้กล่าวถึงเรื่อง ทองหลางว่า ทองหลางอยู่ในตระกูลต้นดอกไม้ชนิดหนึ่ง ผู้คนนิยมปลูกเพราะต้นนี้มีใบสวยงาม นอกจากนี้แล้ว ทองหลางสามารถเปลี่ยนสีใบได้ 3 สี ภายในหนึ่งปี คือ ตอนแรกใบจะมีลักษณะเหมือนใบของดอกจำปา เมื่อ 2-3 ถัดมาใบก็เปลี่ยนเป็นสีแดงจัดตั้งดอกนกยูง ในเวลา 3-4 ต่อมา ใบดังกล่าวก็เปลี่ยนเป็นสีเขียวแก่เหมือนใบไม้ทั่วไป เนื่องจากต้นทองหลางมีลักษณะพิเศษแปลกจากต้นไม้ทั่วไป จึงผู้คนนำเอาต้นดังกล่าวไปปลูก ณ สถานที่ต่าง ๆ เช่น หน้าบ้าน หรือ ในสวนสาธารณะเป็นต้น

เรื่องดังกล่าว ถูกคนเฒ่าคนแก่นำมาเล่าสู่กันฟัง เกี่ยวกับประวัติของต้นทองหลางนี้อย่างซาบซึ้งสามารถดึงดูดความสนใจผู้คนอย่างมากหนัก ดังที่ สหะ สะเดื่อง ฑู (สภท. เสฐียรธรรม), (อ้างจากหนังสือประชุมนิทานเขมรโบราณ ภาคที่ 7 (2532: 66-70).” กล่าวถึงเรื่องต้นทองหลางว่า เรียบเรียงตามเรื่อง มรณมาตาเพราะโครงเรื่อง แก่นเรื่อง เหตุการณ์มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก ดังที่คนเฒ่าคนแก่ว่า

มีบุรุษผู้หนึ่งชื่อกุลลิยะมีภรรยาชื่อแก้วเกสมีลูกสาวหนึ่งคนชื่อนางกุลเกส อยู่ข้างๆบ้านของกุลลิยะ มีบ้านของของบุรุษผู้ยากจนคนหนึ่งมีอาชีพทำนา ต่อมาขณะที่เมียของบุรุษยากจนคนนั้นกำลังเกี่ยวข้าวก็คลอดลูกชายในนา แล้วผู้คนทั้งหลายทั้งปวงที่ไปเฝ้าดูแลข้าวในนาได้ตั้งชื่อว่า เจ้ากุฎุมปีกุมาร เมื่อลูกของทั้งสองครอบครัวโตมาก็มีความรักระหว่างกันและกัน เนื่องจากที่ทั้งสองคนมีฐานะต่างกัน ทั้งสองคนก็ได้วิ่งหนีจากบ้านไปอยู่ที่อื่นตามเพียงลำพัง

ทั้งสองคนก็มาถึงจังหวัดหนึ่งซึ่งเป็นชนบทบ้านนอกชื่อกาสิ ผู้คนในหมู่บ้านนี้ไม่มีใครสักคนหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองเลย มีแต่ฆ่ากัน ขโมยสิ่งของกัน แย่งของกัน หากมองไปข้างในบ้านพวกนั้นเห็นมีแต่ผ้ายันต์ มนต์คาถา บายศรีเต็มบ้าน เวลาต่อมาอายุหนุ่มป็นก็ได้เป็นเจ้าเมืองดูแลบ้านเมือง แล้วตนก็มีเมียน้อยเป็นหญิงหม้ายใจร้ายคนหนึ่งชื่อกาสิมีลูก

สาว 2 คนมีนางจันตี และนางจันทน์ ซึ่งเป็นผู้หญิงใจร้ายเหมือนกัน นางหญิงหม้ายกาลิมี พี่สาวอีกคนหนึ่งชื่อกาลินียา

หญิงหม้ายกาลิมีเมื่อได้กฤกฏุมปีเศรษฐีเป็นสามีแล้วนางยังอิจฉานางกุลเกสีที่เป็นเมียหลวง นางได้หาเรื่องใส่ร้ายแก่นางกุลเกสีด้วยว่า นางกุลเกสีแอบมีอะไรกับผู้ชายคนอื่นทุกวัน กฤกฏุมปีเศรษฐีเชื่อคำพูดของนาง

วันหนึ่งกฤกฏุมปีเศรษฐีได้พานางกุลเกสีไปทอดแหในแม่น้ำ แล้วได้พบตีภรรยาตายไป นางที่เป็นภรรยาตายไปก็เกิดเป็นปลาบู๋ ลูกนางปลาบู๋ดีใจมากเมื่อรู้ว่าปลาบู๋เป็นแม่ของตน ต่อมานางปลาบู๋ตัวนั้นเป็นมาตาของนางมรณมาตา ก็ใช้นางจันตี กับนางจันทน์ที่เป็นลูกให้ไปจับปลาบู๋ตัวนั้นมาทำกับข้าวกิน ด้วยนางมรณมาตามีผลานิสงค์เยอะจึงดลบันดาลให้หนูขาวคาบได้เกล็ดปลา 2 เกล็ดมาเก็บไว้ให้นาง นางมรณมาตาได้เอาเกล็ดปลาทั้ง 2 เกล็ดไปฝังดิน แล้วก็เกิดเป็นต้นมะเขื่อนางเผ่าตุแลรตนน้ำต้นมะเขือทุกวัน เมื่อนางกาลิมีรู้ว่า ต้นมะเขือเป็นมาตาของนางมรณมาตาก็คือคนให้ไปถอนต้นมะเขือทิ้งรากทั้งโคนนำไปตำ แต่ตอนนั้นยังมีแมวตัวหนึ่งได้คาบรากมะเขือ 2 รากไว้ให้นางมรณมาตาซึ่งนางได้เอารากมะเขือนั้นไปฝังดินก็เกิดเป็นต้นทองหลางต้นนี้แปลกจากต้นทองหลางธรรมดาคือมีใบสวยงาม แล้วต้นทองหลางนั้นไม่มีหนามเหมือนต้นทองหลางธรรมดาอีกด้วย

วันหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินหนึ่งพระองค์ทรงเสด็จออกมาประพาสป่าขณะนั้นพระองค์ทรงตรัสถามหาเจ้าของต้นที่แปลกนี้ เพื่อขอขุดเอาไปปลูกในพระราชวัง เมื่อพระองค์ได้เห็นรูปโฉมของนางมรณมาตาสวยงามจึงประทับพระทัยแล้วพระองค์ตรัสขอขุดต้นทองหลางนั้น นางมรณมาตาก็ยอมถวายแต่พระราชฯ พวกอำมาตย์พยายามขุดตัดเท่าไรต้นทองหลางนั้นก็ไมยอมขึ้น เมื่อพระราชฯตรัสถามนางมรณมาตา นางก็ยกมือไหว้อธิษฐานแต่เวทคาซึ่งเป็นมารดาที่ดูแลรักษาดินนั้นได้รับทราบ ต้นทองหลางก็ลอยขึ้นบนอากาศแล้วลงมาสู่พื้นดินอยู่ในกระถางทองของพระราชฯที่ตั้งอยู่ข้างหน้าพระมหาปราสาท

พระองค์ทรงได้ตรัสเรียกนางมรณมาตาเข้าวังแล้วพระราชฯทรงอภิเษกนางมรณมาตาขึ้นเป็นมเหสี แล้วต้นทองหลางนั้นมีนามเรียกว่า “ดอกทองหลางทอง” เพราะต้นทองหลางนั้นได้ลอยขึ้นบนอากาศมาลงในกระถางทองแล้วต้นทองหลางนั้นมีใบประกอบด้วยสีสวยงามมาก

ในขณะเดียวกันที่มีการกล่าวถึงเรื่องต้นทองหลาง มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่อง มรณมาตา นั้น ผู้วิจัยยังพบว่าผู้มีความรู้ในประเด็นดังกล่าว คือ ศานติ ภักดีคำ (2550: 129) ได้กล่าวว่า นอกจากเรื่อง มรณมาตา ก็ยังมีหนังสือตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมรก็มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ในตอนตำนานต้นทองหลาง แต่นั่นอธิบายประวัติความเป็นมาของต้นไม้มากกว่าเรื่องนางมรณมาตา ดังนั้น

น่าจะกล่าวได้ว่า เรื่องมรณมาตาเป็นนิทานที่แพร่หลายอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในกัมพูชา ก่อนที่จะนำมาประพันธ์เป็นเรื่องมรณมาตา

กล่าวโดยสรุป เรื่องมรณมาตา เป็นเรื่องที่ถูกลำเล้าสู่กันฟังจากปากต่อปาก แล้วได้รับความนิย้อย่างแพร่หลายภายในประเทศกัมพูชาจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่ง จึงกลายมาเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับการบอกเล่าเรื่องดังกล่าวข้างต้น การแพร่หลายของนิทานเรื่องปลาบู่ทองนั้น ผู้วิจัยพบว่า เนื้อเรื่องของนิทานแม้ว่าการเล่ามีขนาดสั้นแต่ข้อมูลที่ได้มาคือสามารถตีความได้ว่าเป็นเรื่องที่มีลักษณะโครงเรื่องเดียวกันกับเรื่องมรณมาตา เพียงแต่มีการให้ความสำคัญต่างกันก็ตาม แต่มองด้วยร่วมแล้วคือ การที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ปรากฏในนิทานเรื่องมรณमतานั้นเอง

จากการสำรวจเกี่ยวกับการแพร่หลายของนิทานเรื่องมรณมาตาจากภูมิภาคต่าง ๆ ของกัมพูชานั้น ผู้วิจัยได้ทราบถึงลักษณะในการแพร่หลายของนิทานเรื่องนี้ภายใต้ การเล่าสู่กันฟังนั้น จึงเป็นต้นเหตุที่ทำให้คนรุ่นหลังได้นำเอานิทานเรื่องนี้ มาถ่ายทอดเป็นภาพยนตร์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การแสดง เป็นต้น

ข้อมูลดังกล่าว ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาแต่ต้น จึงทำให้เห็นถึงการแพร่หลายและการรับรู้เรื่องมรณมาตาอย่างทั่วถึงราชอาณาจักรกัมพูชา ทั้งในรูปแบบ การบอกเล่า ร่วมถึงการนำเอาเรื่องบอกเล่าข้างต้นมาทำการแสดง ลักษณะเช่นนี้จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะของการบอกเล่าเพื่อรับรู้เนื้อเรื่องมรณมาตาได้ทุก ๆ คนทั่วประเทศ

3.1.2 มรณมาตาในความเชื่อ

ทุกประเทศบนโลกใบนี้ ล้วนมีความเคารพนับถือศาสนาหรือมีความเชื่อที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมอันที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศ ดังที่ ศรีสักร วัลลิโภดม (2560: 9) ได้กล่าวว่า ในแนวคิดของนักมานุษยวิทยารุ่นเก่าๆ แบบเก่าๆ เช่น ช้างเจ้าเชื่อว่า “ศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อ” และความเชื่อเป็นมิติของความจริงอย่างหนึ่งในความเป็นมนุษย์ ศาสนาของคนในสมัยโบราณคือ ศาสนาและไสยศาสตร์ ในขณะที่ศาสนาของมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ส่วนใหญ่คือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

อย่างไรก็ตาม หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษาและได้ค้นหาข้อมูลแบบมุขปาฐะเกี่ยวกับนิทานเรื่องมรณมาตาของเขมรมา ผู้วิจัยพบว่า ชาวเขมรมีความเชื่อว่า ปลาบู่ มีต้นกำเนิดมาจากมนุษย์ ซึ่งเป็นแม่ของนางมรณมาตา จึงเป็นที่มาทำให้ชาวกัมพูชาส่วนมากไม่รับประทานปลาบู่เนื่องเหมือนในเนื้อหาที่ผู้วิจัยนำเสนอมาตั้งแต่ต้น อนึ่งจากการบอกเล่าต่อกันมาจึงทำให้นิทานเรื่องมรณมาตาปรากฏในวัฒนธรรมมุขปาฐะของเขมร จนถึงสมัยปัจจุบันนี้

ต้นทองหลางในความเชื่อของชาวเขมร คือเป็นต้นไม้ที่มีสรรพคุณหลายอย่าง เช่น เช่น เปลือกของต้นทองหลางเอาไปต้มกับน้ำแล้วนำน้ำที่ได้มาไปผสมกับแป้งเพื่อให้ขนมนั้นมีกลิ่นหอม และขนมจะไม่แตก ขนมหักแล้วจะเรียกว่า ขนมห้อง (เอาแป้งที่ผสมกับน้ำต้นทองหลางที่ต้มไว้แล้ว เอาไปทอด) ใบของต้นทองหลางสามารถทำเป็นผักแล้วทานได้ เช่น ทานกับขนมจีน เป็นผักทานกับ ปลา ร้า ทานกับปลา ส้ม และทานกับน้ำพริก เป็นต้น บางคนก็นำใบต้นทองหลางไปทำกับหอมก และ แกงเลียงมีใส่ข้าว ข้าว ในส่วนของต้นนั้นจะเห็นผู้คนเอาไปทำเป็นเชิงชุมของรูปปั้นแม่ตเนื่องจากว่าต้น ดังกล่าวมีความง่ายในการเกสละหรือเจาะรูเพื่อที่จะเอาใบพลูและใบต้นตาลมาเสียบแต่งเพื่อให้ สวยงามขึ้น ดอกของต้นทองหลางจะออกดอกเป็นช่วง ๆ บ้างที่ก็มีผู้คนเอาไปแต่งกับบายศรีหรือ เครื่องประดับต่าง ๆ ตอนที่มีการบุญในหมู่บ้าน หากเราไม่ได้สอบถามคนในหมู่บ้านเรารู้อย่างเดียว คือต้นทองหลางมีดอกสีแดงสวย แต่ในความจริงแล้วต้นทองหลางมีลักษณะพิเศษเกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมของชาวเขมรมาอย่างช้านาน

แมวในความเชื่อของชาวเขมร คือเป็นสัตว์ที่มีความเชื่อสืบทอดต่อกันมา ดังที่มีสำนวน เปรียบเทียบแมวกับหมาว่า แมวหวังดีต่อนายที่เลี้ยงตน คือ อยากให้นายทำมาหากินได้ดีได้จะดีได้ เป็นคนรวยเพราะถ้าเกิดว่านายตนรวยเมื่อไหร่ตนก็จะได้อยู่อย่างสุข แล้วจะได้นอนในที่ดี เช่น นอน กับนายเป็นต้น นอกจากนี้แล้วชาวเขมรยังนำแมวไปทำในพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยให้เจ้าของบ้านที่เป็น ผู้หญิงอุ้มแมวเดินรอบ ๆ บ้านสามารถรอบต่อมาก็จะพานำแมวตัวนั้นขึ้นบนบ้านหลังใหม่ การที่นำแมวมา ทำพิธีดังกล่าวเพราะชาวเขมรเชื่อว่าแมวเป็นสัตว์มงคลหรือเป็นสัตว์ที่พาความร่มเย็นเป็นสุขแก่ เจ้าของบ้านนั่นเอง นอกจากนี้แล้วแมวยังถูกนำไปทำพิธีขื่อน้ำฝนอีกด้วย คือ เมื่อถึงฤดูฝนแล้วแต่ ไม่มีฝนตกลงมาชาวบ้านก็จัดพิธีขื่อน้ำฝน โดยนำแมวมาแห่โดยมีความเชื่อว่า แมวเป็นสัตว์ที่ไม่ชอบ น้ำ ในเมื่อสัตว์ที่ไม่ชอบน้ำกลับเป็นต้องการน้ำแสดงว่า ณ ตอนนั้นคือชาวเขมรต้องการน้ำมาใช้ในการ ดำรงชีวิตต่าง ๆ เช่น ต้องการกินน้ำ ต้องการอาบน้ำ หรือต้องการน้ำมาใช้ในการทำไร่ทำนา เป็นต้น แต่หมาเป็นสัตว์ที่ไม่หวังดีต่อนาย คือ หมาอยากให้นายของตนตายเร็วๆ เพราะเมื่อนายตายมันจะได้ กินกระดูก เป็นต้น

มะเขือในความเชื่อของชาวเขมรนับว่าเป็นต้นไม้มงคล เพราะมะเขือมีปรากฏในประเพณี แต่งงานของชาวเขมร ที่เรียกว่า มะเขือเงินมะเขือทองซึ่งเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงเป็นการอวยพรให้คู่บ่าว สาวแต่งงานใหม่มีทรัพย์สินสมบัติเงินทองอย่างมากมายในการก่อสร้างครอบครัวใหม่ของพวกเขา

3.1.3 มรณมาตาในศิลปะการแสดง

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า เนื่องจากการนิยมเล่าสู่กันฟังแล้ว แล้วเรื่องมรณมาตาถูกนำไปถ่ายทำเป็นละครภาพยนตร์ รายการบันเทิง หรือนำไปทำการแสดงแบบตลกขบขันผ่านช่องโทรทัศน์ หรือตาม Social Media ต่าง ๆ ของกัมพูชาอย่างแพร่หลายอีกด้วย

การนำเอาเรื่องมรณมาตาไปแสดงเหล่านั้น จึงบ่งบอกให้เห็นวิถีชีวิตของชาวเขมรในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน เพราะการแสดงทำให้เห็นภาพ เสียง และเหตุการณ์ทุกอย่างที่มีในเรื่องมรณมาตา ดังที่ สรวงสุดา สิงขรอาสน์ (2554: 60) ได้กล่าวถึง ศิลปะการแสดงว่า “ศิลปะการแสดงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดของตนเพื่อถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้เข้าใจรับรู้ถึงสิ่งที่ตนต้องการจะแสดงออก การแสดงถือเป็นศิลปะของการสื่อสารที่ปรากฏภาพเป็นรูปธรรม ซึ่งผู้ชมรับรู้และเข้าใจได้ง่ายโดยไม่ยุ่งยากในการตีความส่วนอารมณ์ ความรู้สึกแม้จะอยู่ในรูปลักษณะที่เป็นนามธรรมก็จริง แต่ผู้ชมทั่ว ๆ ไปสัมผัสได้โดยตรงจากผู้แสดง

เรื่องมรณมาตา เป็นนิทานพื้นบ้านเขมรที่ได้รับความนิยมจากชาวเขมรอย่างตระหนัก จึงทำให้มีนายทุนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้จัดทำเรื่องมรณมาตาเป็นละครขึ้นมา เพื่อให้ชาวเขมรรุ่นหลังได้รับรู้นิทานเรื่องดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

การนำเอานิทานเรื่องมรณมาตามาแสดงเป็นละคร แล้วฉายผ่านช่องโทรทัศน์ของกัมพูชา นั้นผู้วิจัยพบว่า มีการจัดทำอย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น ละครภาพยนตร์ ละครเวที รายการบันเทิง และทำเป็นรายการตลกขบขัน ต่าง ๆ ในส่วนของการอธิบายเกี่ยวกับการจัดทำเป็นศิลปะการแสดงเหล่านั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยอธิบายและใช้รูปประกอบที่ผู้วิจัยนำมาจากเว็บไซต์ หรือ YouTube เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เห็นและเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น

3.1.4.1 ภาพยนตร์เรื่อง “มรณมาตา”

ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิด วิถีชีวิตของชาวเขมร ในยุคสมัยโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้มีการใช้เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ทันสมัยในการจัดทำละคร ภาพยนตร์ จึงทำให้บริษัท SSB ได้จัดทำละครภาพยนตร์เรื่อง มรณมาตา เพื่อให้ชาวกัมพูชาทุกคนได้ชมศิลปะการแสดงของนักแสดงชาวกัมพูชา และเพื่อเป็นการเชิญชวนชาวกัมพูชาให้รับรู้เนื้อเรื่อง และข้อคิดที่เป็นคติสอนใจ จากละครภาพยนตร์เรื่องมรณมาตา เนื้อหาเรื่องในภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวคือมีลักษณะเหมือนกันกับเรื่องมรณมาตาที่ผู้วิจัยศึกษา เพราะทุกเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องล้วนอย่างชัดเจน

ภาพประกอบ 9 ภาพตัวอย่างของภาพยนตร์เรื่องมรณมาตา

ที่มา : Muhammadali Sehzad. (2018).

ภาพยนตร์เรื่องมรณมาตา https://www.youtube.com/watch?v=Zu567wUkG_0

3.1.4.2 ละครเวที “มรณมาตา”

นอกจากการนำนิทานเรื่องมรณมาตาจัดทำเป็นละครภาพยนตร์แล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า มีการนำเนื้อหาบางตอนของนิทานเรื่องมรณมาตา โดยนำมาแสดงเป็นละครเวที เช่น ละครเวทีที่มีเนื้อหาจากเรื่องมรณมาตาในตอน ที่ แม่เลี้ยงใจร้ายกับลูกทำร้ายนางมรณมาตา หลังจากที่แม่ของตนได้ตายไป แม่เลี้ยงใจร้ายจึงหาทุกวิถีทางเพื่อทำร้ายนางมรณมาตาโดยสั่งให้นางมรณมาตาทำงานแต่เพียงผู้เดียว หลังจากนั้นก็มีเพลงประกอบการแสดงอีกด้วย ส่วนเนื้อหาของเพลงนั้น กล่าวถึงความเศร้าโศกของนางมรณมาตาแล้วร้องเรียกให้มาตาของตนมารับนำเอาตนไปอยู่ด้วยกัน

ภาพประกอบ 10 ภาพตัวอย่างจากละครเวทีเรื่องมรณมาตา

ที่มา : Khmer 24. (2014). Khmer Mr MsTalk Show 10 01 2014, Khmer Funny Comedy,

Moronak Meada <https://www.youtube.com/watch?v=uMz5Gr35ARk>

3.1.4.3 รายการตลกขบขัน “มรณมาตา”

ผู้วิจัยได้พบว่า มีการนำนิทานเรื่องมรณมาตาไปแสดงเป็นเรื่องตลกขบขันเพื่อเป็นการนำเสนอตอนที่น่าขบขัน เช่น ตอนที่แม่เลี้ยงในรายตบตีนางมรณมาตา แต่กลายเป็นว่าไปตบตีลูกของตน เหตุการณ์นี้สร้างเพื่อให้เกิดความสนุก และตลกขบขันเกิดขึ้น ดังที่ในภาพตัวอย่างที่ผู้วิจัย นำมาเสนอ ตอนนี้ คือภาพตอนที่แม่เลี้ยงใจร้ายแอบดูนางเองนำเอาอาหารให้แม่ปลาบู๋กิน ทำให้ผู้ชมอดหัวเราะไม่ได้ เนื่องจากลีลาท่าทางของแม่เลี้ยงใจร้ายกับลูกที่แสดงออกมา ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 11 ภาพรายการตลกขบขันเรื่องมรณมาตา

ที่มา : Kim Sav Phearith. (2017). รายการตลกขบขันเรื่องมรณมาตา

<https://www.youtube.com/watch?v=On9kEsKGqzk>

ข้อมูลดังกล่าว ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาแต่ต้น จึงทำให้เห็นถึงการแพร่หลายและการรับรู้เรื่องมรณมาตาอย่างทั่วถึงราชาอาณาจักรกัมพูชา ทั้งในรูปแบบ การบอกเล่า รวมถึงการนำเอาเรื่องบอกเล่าข้างต้นมาทำการแสดง ลักษณะเช่นนี้จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะของการบอกเล่าเพื่อรับรู้เนื้อเรื่องมรณมาตาได้ทุก ๆ คนทั่วประเทศ

3.2.3 มรณมาตาในเพลง

ในเนื้อหาของเพลงโดยรวม ผู้วิจัยพบว่า เป็นการโตกเศร้าของนางกุมารีหรือนางมรณมาตา เมื่อผู้ที่เป็นมารดาได้เสียชีวิต โดยผู้แต่งเพลงได้หยิบเอาตอนที่ “กุมมพิกับนางแก้วเกส้ออกไปหาปลา” เมื่อกลับมาจากหาปลาพบมารดาเห็นแต่กุมมพิแต่เพียงผู้เดียว จึงทำให้มรณมาตาทักถามหานางแก้วเกสผู้ที่เป็นแม่ หลังจากที่มีมรณมาตาทราบว่า แม่ของตนได้สิ้นชีวิตแล้วก็ร้องไห้อย่างคร่ำครวญ แล้วจึง

เรียกร้องให้แม่ของตนลงมารับนำเอารูปตนไปอยู่ด้วย อันเนื่องจากอยู่กับพ่อกับแม่เลี้ยงใจร้ายมีแต่ความทุกข์ ดังนี้

ท่อน 1 “แม่เอ๋ย!เอ๋ยแม่รับลูกไปด้วย ร้องให้ทุกคราเวทนาทุกวัน ไร้มลทินนี้จะหวังอะไร สงสารลูกสาวที่รอคอยแม่”

ท่อน 2 “แม่เคยดูแลและป้อนขนมข้าว ยากจนอย่างไรแม่มีเมตตา คุณพ่อใจบาปแม่เลี้ยงริษยา แม่สู้เจ็บช้ำเพื่อปกป้องลูก”

ท่อน “ แผ่นดินเอ๋ยหยุดหมุนเถิด ธรรมชาติเสียมอยู่อย่าบานไปเลย หากแม่ฉันจากโลกนี้ไป ปนเอ๋ยจงประหารฉันเถิด”

ท่อน “ ทารุณชีวิตในพายุน้ำตา คุกรกรรมประจำวาสนา พลัดพรากคุณแม่จากอุรา มรณมาตาโศกาทุกวัน”

สรุปโดยรวมแล้ว เนื้อหาของเพลงคือสะท้อนให้เห็นถึงโศกเศร้าคร่ำครวญของนางมรณมาตาหลังจากที่มารดาของตนได้เสียชีวิตไปแล้ว นางมรณมาตาจึงได้รับทุกข์โศกทุกวัน ทุกข์ในที่นี้คือหมายถึงทุกข์ทั้งกายและใจ ทุกข์ทางกาย คือรับการทรมานจากแม่เลี้ยงใจร้าย คือนางกาฬ ส่วนทุกข์ทางใจนั้น คือการคิดถึงแม่ของตนที่เสียชีวิตไปจึงเปรียบเสมือนการขาดหัวใจ หดห้วง แล้วจนถึงขั้นอยากตายไปอยู่กับมารดาของนางด้วย

3.2 มรณมาตาในวัฒนธรรมลายลักษณ์ของเขมร

มรณมาตา เป็นนิทานพื้นบ้านเขมรที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในสังคมเขมรโดยมีการนำเสนอหลากหลายรูปแบบ เช่น การบอกเล่าจากคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง ซึ่งจนทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะ ในเวลาต่อมาเริ่มมีการรวบรวมเก็บนิทานเหล่านั้นแล้วนำมาเขียนบันทึกเป็นลายลักษณ์ ดังที่สุกัญญา สุธาญา (2556: 12 - 13) ได้กล่าวไว้ว่า นิทานพื้นบ้านที่แพร่กระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ จึงเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ทำให้กวีนำขึ้นมาแต่งเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ ส่วนใหญ่เป็นนิทานชีวิตที่เกี่ยวข้องเนื่องกับความรักและความผจญอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ลิลิตพระลอ นำมาจากนิทานเรื่องพระลอที่แพร่หลายแถบจังหวัดแพร่และน่าน บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ซึ่งนำมาจากสุวรรณสังข์ชาดก ใน ปญญาสาตก ก็มีที่มาจากนิทานพื้นบ้านหลายท้องถิ่น นิทานมุขตลกเจ้าปัญญาเรื่องศรีธนญชัย กลอนอ่าน หนังสือกลอนสวดในสมัยรัตนโกสินทร์หลายเรื่อง เช่น โสวัตต์คำกาพย์ จำปาสีต้นคำกาพย์ นางแดงอ่อนคำกาพย์ กาพย์เรื่องปลาบู่ทอง และ วันครก ก็ล้วนแต่ขึ้นจากนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่น

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า เรื่องมรณมาตาถูกนำมาเขียนเป็นสำนวนลายลักษณ์อย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น เรื่องมรณมาตาในใบลาน วรรณคดี หนังสือหรือเอกสารประกอบการเรียน ศิลปะการแสดง (ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ และละครเวที) และ เพลง เป็นต้น

มรณมาตาในฐานะที่ถูกนำมาเรียบเรียงและเขียนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ผู้วิจัยยังพบว่า มีหนังสือภาษาเขมรหลายเล่ม ที่กล่าวถึงเรื่องมรณมาตา เช่น

3.2.1 มรณมาตาในวรรณคดีร้อยกรอง

มรณมาตา (2507: คำนำ) ได้กล่าวเกี่ยวกับนิทานเรื่องมรณมาตาไว้ว่า เรื่องมรณมาตาเป็นเรื่องที่ประกอบด้วยคติโลกและคติธรรมแล้วยังเป็นคติสั่งสอนทางด้านอักษรศาสตร์อย่างดีงาม

ต้นฉบับเดิมของเรื่องมรณมาตาซึ่งเป็นภาษาบาลีที่มีชื่อว่า “เจตนาพุทธา” ต่อมา “ท่านภิกษุออก นามฉายาอินทปัญโญ” ได้แปลความจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาเขมรแล้วแต่งขึ้นเป็น “คำกาพย์” ในปีพุทธศักราช 2420 มหาศักราช 1799 จุลศักราช 1239 (คริสต์ราช 1877) ในรัชกาลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระนโรดมบรมมรามาเทวดา (พระสุวรมณโกศ)

เรื่องมรณมาตาเป็นเรื่องโศกนาฏกรรม มีความไพเราะ มีคติสอนใจ และเป็นเรื่องที่ประทับใจจากผู้คนโดยทั่วไป พระสงฆ์ทุกวัดอาอารามในพระราชอาณาจักรกัมพูชา เหตุดังนี้จึงสถาบันพุทธศาสนบัณฑิตพนมเปญ ประเทศกัมพูชาได้ตรวจชำระและคัดลอกมาจากใบลานที่มีอยู่ในหอสมุดของสถาบันพุทธศาสนบัณฑิตแล้วจัดพิมพ์เผยแพร่ขึ้นเพื่อให้มีการศึกษาอักษรศาสตร์อันทรงคุณค่าของชาติกันอย่างแพร่หลาย เพื่อรักษายังฝีมือของกวีนิพนธ์เขมรสมัยโบราณเป็นมรดกต่อไปและเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านผู้ฟังมี ดังนี้

1. ให้ทราบอย่างชัดเจนว่า ชาติเขมรเรา มีมรดกด้านอักษรศาสตร์หลายแบบหลายอย่าง
2. ให้ทราบเหตุการณ์วรรณกรรมเขมรสมัยโบราณ
3. ให้ทราบและจำเป็นนิทานและคำศัพท์โบราณ
4. เปรียบเทียบสำนวนโวหารสมัยเก่ากับสมัยใหม่ และเพื่อเป็นตัวอย่างในการแต่งคำประพันธ์เรื่องต่าง ๆ ให้มีความไพเราะและให้มีคุณค่าทุกสมัย

ดวงเด่น บุญปก (2541: 17 - 19) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “มรณมาตา” ว่า ปลาบู่ทองฉบับภาษาเขมร ว่านิทานเรื่องปลาบู่ทองเป็นเรื่องที่มีความนิยมแพร่หลายทั้งในประเทศไทยและประเทศเขมร มีการเล่าเป็นสำนวนมุขปาฐะและพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรทั้งสำนวนร้อยแก้วและสำนวนร้อยกรอง ดังเช่นนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาเขมรได้แก่เรื่องมรณมาตา และเรื่องต้นทองกลาง นิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยได้แก่ ปลาบู่ทองฉบับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี ปลาบู่ทองฉบับโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ และเรื่องนางเต่าคำเป็นนิทานพื้นบ้านไทยถิ่นอีสานซึ่งมีโครง

เรื่องคล้ายคลึงกันกับมรณมาตาและปลาบู่ทอง จากการศึกษานิทานเรื่องมรณมาตาและนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น พบว่าองค์ประกอบสำคัญที่สร้างสีสันและความบันเทิงใจให้แก่ผู้เสพก็คือความขัดแย้งระหว่างตัวละครฝ่ายดีกับตัวละครฝ่ายร้ายที่นำไปสู่จุดสุดยอดของเรื่องเป็นปมขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัวระหว่างเมียหลวงกับเมียน้อย แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง พี่เลี้ยงกับน้องเลี้ยง ส่วนด้านโครงเรื่องพบว่าคล้ายคลึงกันแต่ก็มีความแตกต่างกันในด้านรายละเอียดต่าง ๆ ของเนื้อเรื่อง สำหรับด้านแนวคิดก็มีแนวคิดหลักเหมือนกันคือแนวคิดเรื่องบุญกรรมทุกชีวิตต้องถูกกำหนดด้วยบุญกรรม การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ

3.2.2 มรณมาตาในหนังสือนิทานพื้นบ้าน

บุญ สารี(บุญสารี), (2554:350-353)ได้กล่าวถึงเรื่องมรณมาตาว่า เรื่องมรณมาตาเป็นเรื่องประโลมโลกโบราณที่แต่งโดยพระภิกษุอินทปัญญา “อุก” ในวันศุกร์ 5 แรมขึ้น เดือนปฐมาสาร ปี ฉลู พ.ศ. 2420 ตรงกับ ค.ศ. 1877 เป็นคำกาพย์รวม (บทกาคติ, บทพรหมคติ, บทปุมโนล)

ในเวลาต่อมา ชิน สุวรรณนิ(สุริส สุวรรณนิ), (2555: 174-176) กล่าวถึงวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตา เป็นนิทานที่อบรมทางพุทธศาสนา แล้วยังเป็นนิทานที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนิทานที่ดีของชาติเขมร ดัง“ในหนังสือที่เขียนเป็นภาษาเขมรชื่อ “มหาบุรุษ พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา” เรียบเรียงโดย ชิน สุวรรณนิ (2555: 174-176) ได้กล่าวไว้ว่า มรณมาตา ประพันธ์ขึ้นเป็นคำกาพย์ผู้ประพันธ์คือ กวี อุก ในปี ค.ศ. 1877 ตรงกับ พ.ศ. 2420 จำลองจากคัมภีร์ภาษาบาลี มรณมาตาเป็นเรื่องศรีศรัว มีหลายตอน แล้วมีความนิยมเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน มรณมาตาเป็นเรื่องที่ทำให้ชาวเขมรบางคนไม่กล้ารับประทานเนื้อปลาบู่ นอกจากนี้มรณมาตาเป็นเรื่องที่ประกอบด้วยคติโลกและคติธรรมแล้วยังเป็นคติสั่งสอนทางด้านอักษรศาสตร์อย่างดีงาม แล้วได้แปลจากภาษาบาลีและได้ประพันธ์ขึ้นเป็นคำกาพย์ในราชสมัยของพระกรุณานโรดม ในการเริ่มเรื่องจะเห็นว่า ต้นฉบับของเรื่องนี้เป็น คัมภีร์ภาษาบาลี ชื่อ เจตนาพุทธาฯ

ประการดังกล่าวจึงทำให้เห็นว่า วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาไม่ใช่แค่ได้รับความทรงจำจากชาวเขมรเท่านั้น แต่ยังคงอยู่ในความคิด แล้วยังทำให้เกิดเป็นทัศนคติหลักของศีลธรรมประจำชีวิตอีกด้วย”ในขณะที่ผู้วิจัย ยังพบว่า มีนิทานเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่องมรณมาตา คือ เรื่องต้นทองกลาง(เขมรณฺธ) ตีพิมพ์โดยกระทรวงอบรม เยาวชน และ การกีฬาของกัมพูชา ทรุสฺน ษัตรี ษุรณฺธณฺธิศฺฐ, (2532:48) ในหนังสือ ประชุมนิทานเขมรโบราณ ภาคที่ 7 (ประชุมเรื่องเขมรภาคที่ 7) โดยกล่าวถึงเนื้อหาโดยรวมในหนังสือเล่มนี้ว่า ชุมชนเรื่องเขมร ภาคที่ 7 เป็นเรื่องราวที่เล่าถึงความเป็นมาของการตั้งชื่อสัตว์ และรุกขชาติ

3.3 ปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุขปาฐะของไทย

การเล่าหรือบทอดนิทานเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏมีในทุกชนชาติ นิทานที่ถูกนำมาเล่าสู่กันฟังนั้นจึงเรียกว่า นิทานมุขปาฐะหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วรรณกรรมมุขปาฐะ ในส่วนของการที่ผู้คนเล่านิทานสู่กันฟังจากปากต่อปากนั้นจึงเรียกว่า วัฒนธรรมมุขปาฐะ

วัฒนธรรมมุขปาฐะ หมายถึงการเล่าเรื่องนิทานให้แก่ผู้อื่นได้รับรู้โดยไม่ได้ระบุว่านิทานที่ถูกเล่ามีต้นกำเนิดมาตั้งแต่ตอนไหนหรือผู้ใดเป็นคนแต่ง เพียงแต่ได้รับรู้จากการเล่าสู่กันฟังมาเป็นเวลานานอันทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมในการบอกเล่าทั่วถิ่นฐานของไทย ดังที่ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (วรรณกรรมมุขปาฐะ, 2556: 13) ได้ให้คำนิยามความหมายคำว่า “วรรณกรรมมุขปาฐะ” ว่า หมายถึง วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาด้วยวิธีมุขปาฐะ ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์ วรรณกรรมมุขปาฐะเป็นผลผลิตของสังคมที่ไม่รู้หนังสือหรือสังคมที่อ่านออกเขียนไม่ได้ วรรณกรรมประเภทนี้จะนำมาขับร้องโดยมีดนตรีประกอบและถือว่าเป็นบทกวียุคแรกเริ่ม ในฐานะที่เกิดขึ้นก่อนวรรณกรรมลายลักษณ์ เรื่องราวมักเกี่ยวกับวีรกรรมและประวัติผาหรือสังคมนั้น ๆ วรรณกรรมมุขปาฐะยังคงอยู่ในแหล่งต่าง ๆ ในโลกและในบางภูมิภาคในเวลาต่อมา สุกัญญา สุฉายา (2556: 41) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมมุขปาฐะว่า เป็นเรื่องราวของชีวิตมนุษย์ รวมถึงความทุกข์ ความสุข ความรัก และความกล้าหาญเป็นที่จับใจคนทุกยุคสมัย แล้วมีการนำมาเล่าซ้ำบ้างก็ผูกเป็นเรื่องแต่งเต็มสีสันให้น่าสนใจ การเล่าชีวิตที่มีตัวละครโลดแล่นแสดงวีรกรรมในรูปแบบของนิทานและเพลงพื้นบ้านหรือรวมเรียกว่า วรรณกรรมมุขปาฐะ

3.3.1 ปลาบู่ทองในการบอกเล่าของไทย

ประเทศไทยนั้น ถูกแบ่งเป็นสี่ภูมิภาคด้วยกัน เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วแต่ละภาคนั้นยังปรากฏให้เห็นว่ามีการบอกเล่านิทานสู่กันฟังอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นเก่ามาคนรุ่นหลัง ดัง นิทานเรื่องปลาบู่ทอง ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้คนทั้งสี่ภูมิภาคทราบกันอย่างแพร่หลาย ดังนี้

ภาคกลาง “ปลาบู่ทอง ภาคกลาง” เป็นภูมิภาคที่ผู้คนรู้จักกันอย่างดีเกี่ยวกับนิทานเรื่องปลาบู่ทอง เพราะภาคกลางเป็นศูนย์กลางของคลังความรู้ไทย

ภาคเหนือ “เรื่องนางอุทรา” ดังที่ วรปฐมา คำหมู (2535: 88) เป็นวรรณกรรมล้านนาที่มีคนจำนวนน้อยรู้จัก หากกล่าวว่าเหมือนเรื่องปลาบู่ทองจะกลายเป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคยเป็นอย่างดี ทั้ง ๆ ที่วรรณกรรมที่ชาวล้านนาก็นิยมเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน แม้ในปัจจุบันก็ยังมีการได้เล่ากันอยู่ไม่ใช่น้อยตลอดจนเป็น คราวธรรมอีกด้วย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ “ปลาบู่ทองคำกลอน และเรื่อง ปลาบู่คำ ” พบว่า มีผู้คนเล่าสู่กันฟังอย่างชานาน โดยใช้ภาษาถิ่นอีสาน

ภาคใต้ เรื่อง “ปลาบู่ทองคำพย” ฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต และ “ปลาบู่ทองคำพย” ฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี ที่มีเล่าสืบต่อ ๆ กัน จนกระทั่งได้จดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอีกด้วย

สรุปได้ว่า นิทานเรื่องปลาบู่ทอง เป็นนิทานที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายไปยังทุกภูมิภาคของประเทศไทย ดังมีหลักฐานในการบอกเล่าสู่กันฟังในด้านชื่อเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร เหตุการณ์ แม้ว่าบางตอนบางส่วนมีความแตกต่างกัน แต่ลักษณะโครงเรื่องนั้นมีความคล้ายคลึงกันมากที่สุด ในส่วนลักษณะแตกต่างกันนั้น ผู้วิจัยสามารถสันนิษฐานได้ว่า เนื่องจากการปรับเปลี่ยนบางตอนบางส่วนให้เข้ากับบริบทของชุมชนนั้น ๆ เพราะแต่ละภูมินาคนนั้นย่อมมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปไม่มากนักน้อย ดังนั้น จึงเป็นเหตุที่ทำให้นิทานเรื่องปลาบู่ทองที่ถูกบอกเล่าต่อ ๆ กันในแต่ละภูมิภาคมีความต่างกันบางตอนบางส่วนเช่นนี้

3.3.2 ปลาบู่ทองในความเชื่อ

ว่าด้วยความเชื่อความสัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ในประเทศแถบเอเชียจะมีความเชื่อคล้ายๆกัน เช่น มีความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ ตันไม้ หรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ดังจากการบอกเล่านิทานเรื่องปลาบู่ทองสืบต่อกันมา ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า ในความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับปลาบู่ คนไทยก็มีความเชื่อเหมือนชาวเขมรเช่นเดียวกัน คือ เชื่อว่าปลาบู่มีต้นกำเนิดมาจากมนุษย์คือแม่ของนางเอื้อยนั่นเอง แล้วยังมีความเชื่ออีกว่า ปลาบู่เป็นปลาที่มีมงคล เวลาไปวัดทำบุญผู้คนจึงนำเอาปลาบู่ไปปล่อยเพื่อได้รับความร่มเย็นเป็นสุข เป็นต้น

ตันโพธิ์ หรือตันโพธิ์เงินโพธิ์ทองในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองปรากฏมีความเชื่อที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลนั้น โดยชาวไทยเชื่อกันว่าตันโพธิ์เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่นิยมปลูกกันตามวัดวาอาราม ตามสวนสาธารณะและบางแห่งปลูกกันตามริมถนน นอกจากนี้แล้วคนโบราณยังมีความเชื่อว่าตันโพธิ์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นับแต่โบราณมาแล้วที่เรามีความเชื่อว่าตันโพธิ์เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถช่วยรักษาหรือบรรเทาอาการเจ็บป่วย โดยความเชื่อนี้พบมากในเขตภาคเหนือและภาคอีสาน ซึ่งนิยมกราบไหว้ตันโพธิ์เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษานอกจากนี้แล้วชาวล้านนายังมีความเชื่ออีกว่า ถ้าหากนำไปปักกิ่งโพธิ์จะช่วยต่ออายุให้คนป่วยหนัก หรือช่วยขจัดความทุกข์ได้ ด้วยเหตุนี้ประเพณีถวายไม้ค้ำโพธิ์และเครื่องประกอบพิธีกรรมได้ตันโพธิ์ จึงได้รับการสืบทอดมา จนถึงปัจจุบันนี้ และตันโพธิ์ยังเป็นต้นไม้ที่ไม่นิยมนำมาปลูกในบ้านเพราะเชื่อกันว่าตันโพธิ์ เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์เหมาะที่จะปลูกตามวัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มากกว่า (อ้างมาจากบทความของ Horoscope thaiza, 2557)

มะเขือเปราะ ความเชื่ออย่างหนึ่งคือการขอหวย ซึ่งคงปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นพฤติกรรมคนไทย ทุกภูมิภาคที่ยังคงสืบต่อกันมาจนวันนี้ ใครจะเชื่อว่ามะเขือเปาะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกเป็นพืชสวนครัว เป็นอาหารจะนำมาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการขอเลขเด็ด ส่วนวิธีการทำอย่างไร บทความนี้ Horoscope thaiza ทุกครั้งเมื่อมีคนตายจะต้องทำพิธีบรรจุโลง เสร็จพิธีกรรม ก่อนพระสงฆ์จะสวดพระอภิธรรมตอนกลางคืน ผู้ขอเลขเด็ดเริ่มโดยหามะเขือเปาะที่มีขนาดเท่าไข่ไก่ขนาดเล็ก ล้างให้สะอาด ควรขออนุญาต ญาติผู้ตายก่อนเสมอป้องกันการทะเลาะเบาะแว้งกัน แล้วตั้งสติกล่าวคำขออนุญาตผู้ตายในโลงศพว่า จะทำพิธีขอเลขเด็ด เมื่อได้เลขแล้วจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ขอให้ผู้ตายคลเลขเด็ดให้เกิดในมะเขือเปาะ นำมะเขือเปาะวางบนโลงศพ ควรเป็นโลงศพแบบไทยเพราะส่วนฝาโลงจะมีลักษณะเรียบ วางให้ผลมะเขือเปาะสัมผัสกับฝาโลงศพ เสร็จการสวดอภิธรรมให้ผู้ขอเลขเด็ดนำมีดมาสับมะเขือเปาะออกเป็นสองฝาดตามขวาง จะปรากฏเมล็ดมะเขือเปาะเรียงร้อยกันเป็นตัวเลขอย่างชัดเจน ทั้งสองฝาด ควรรีบดูอย่างรวดเร็วเพราะเลขที่ปรากฏจะจางหายไปอย่าง

จากความเชื่อข้างต้น การเล่นการพนันคงเกิดมานานตั้งแต่อดีตแล้ว ไม่ว่าชนชาติใดคงมีการเล่นการพนันเช่นกัน อาจเพราะว่ามะเขือเปาะมีลักษณะพิเศษคือผลจะมีเมล็ดที่เรียงตัวกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะผลอย่างไรก็ตามควรใช้วิจารณญาณทุกครั้งที่ได้ยินได้ฟัง ความเชื่อบางความเชื่ออาจไม่ได้ส่งเสริมพฤติกรรมเรื่องดี (อ้างมาจากบทความของ Horoscope thaiza, 2560)

3.3.3 ปลาบู่ทองในศิลปะการแสดง

การนำเอาเรื่องปลาบู่ทองที่เป็นศิลปะการแสดงเหล่านั้น จึงบ่งบอกให้เห็นวิถีชีวิตของชาวไทยในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน เพราะการแสดงทำให้เห็นภาพ เสียง และเหตุการณ์หลายๆอย่างที่มีในเนื้อเรื่องปลาบู่ทอง ดังที่ สรวงสุตา สิงขรอาสน์ (2554: 60) ได้กล่าวถึง ศิลปะการแสดงว่า “ศิลปะการแสดงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดของตน เพื่อถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้เข้าใจรับรู้ถึงสิ่งที่ตนต้องการจะแสดงออก การแสดงถือเป็นศิลปะของการสื่อสารที่ปรากฏภาพเป็นรูปธรรม ซึ่งผู้ชมรับรู้และเข้าใจได้ง่ายโดยไม่ยุ่งยากในการตีความ ส่วนอารมณ์ ความรู้สึกแม้จะอยู่ในรูปลักษณะที่เป็นนามธรรมก็จริง แต่ผู้ชมทั่ว ๆ ไปสัมผัสได้โดยตรงจากผู้แสดง

เรื่องปลาบู่ทอง เป็นนิทานพื้นบ้านไทยที่ได้รับความนิยมจากชาวเขมรอย่างตระหนก จึงทำให้มีนายทุนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้จัดทำเรื่องปลาบู่ทอง มาเป็นละครขึ้นมา เพื่อให้ชาวไทยรุ่นหลังได้รับรู้นิทานเรื่องดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

การนำเอานิทานเรื่องปลาบู่ทองมาแสดงเป็นละคร แล้วฉายผ่านช่องโทรทัศน์ของไทยนั้น ผู้วิจัยพบว่า มีการจัดทำอย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น ละครภาพยนตร์ รายการบันเทิง และทำเป็นรายการตลกขบขัน ต่าง ๆ ในส่วนของการอธิบายเกี่ยวกับการจัดทำเป็นศิลปะการแสดงเหล่านั้น

ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยอธิบายและใช้รูปประกอบที่ผู้วิจัยได้นำมาจากเว็บไซต์ หรือ YouTube เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เห็นและเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น

3.3.3.1 ละครโทรทัศน์เรื่อง ปลาบู่ทอง

การนำนิทานเรื่องปลาบู่ทองมาจัดถ่ายทำเป็นละครโทรทัศน์ ผู้วิจัยพบว่า มีหลายบริษัทที่ได้นำนิทานปลาบู่ทองไปจัดถ่าย การที่นำนิทานมาถ่ายทอดผ่านละครเหล่านั้น ผู้วิจัยพบว่า มีการนำมาจัดทำถ่ายทอดในหลายๆช่องทาง เช่น โทรทัศน์ YouTube หรือตาม Social Media ต่าง ๆ อาทิ ละครพื้นบ้านเรื่องปลาบู่ทอง ที่ฉายทางโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นครั้งแรกที่ได้นำนิทานเรื่องปลาบู่ทองมาจัดทำเป็นละคร ในเนื้อหาโดยรวมนั้น คือสอดคล้องตามเนื้อหาของนิทานทั้งหมด แต่มีส่วนเพิ่มเติมเพื่อเป็นสีสันทำให้ละครน่าสนใจมากยิ่งขึ้น การเอานิทานเรื่องปลาบู่ทองมาจัดทำเป็นละคร คือเพื่อให้ชาวไทยทุกคนได้ชมศิลปะการแสดงของนักแสดงชาวไทย และเพื่อเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมชาวไทยให้รับรู้เนื้อเรื่อง และข้อคิดที่เป็นคติสอนใจ จากละครภาพยนตร์เรื่อง ปลาบู่ทอง

ภาพประกอบ 12 ภาพละครพื้นบ้านโทรทัศน์เรื่องปลาบู่ทอง
ที่มา : บริษัทสามเศียร จำกัด. (2537). บทละครโทรทัศน์ : ภาวิต-สุลินารถ
<https://www.youtube.com/watch?v=vOxVQNwIiwQ>

3.3.3.2 รายการ “ตลกขบขัน”

ตลกขบขัน หมายถึง การที่ทำให้คนอื่นขบขันด้วยคำพูดหรือกิริยาท่าทางเป็นต้น ตามนิยามความหมายข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยพบว่า มีการนำนิทานเรื่องปลาบู่ทองมาจัดทำเป็นรายการหรือเรื่องตลกขบขันบน Social Media หรือที่ผู้คนทราบกันดีว่า YouTube ในเนื้อเรื่องเห็นชัดคือเน้นความตลกของตัวละครที่นำเอาเหตุการณ์ของนิทานปลาบู่ทองมาแสดงหลายปีถัดมาความเจริญรุ่งเรืองในด้านเทคโนโลยี ผู้วิจัยยังพบเนื้อเรื่องเหมือนเรื่องปลาบู่ทอง แต่เนื้อเรื่องนั้นเน้นความตลกขบขันที่มากการนำมาลงในยูทูป ดังภาพหน้าปก คือในตอนที่น่าจะเอ๋ยเอ๋ยมาทำให้แม่ปลาบู่กิน แต่การนำเสนอการเรียกเพื่อให้แม่ปลาบู่ออกมากินนั้น ผู้วิจัยพบมีการแทรกคำตลกเพื่อให้เด็ก ๆ หรือผู้รับชมได้รับความบันเทิงทางอารมณ์ แก่ความเครียดจากการทำงานมา หรืออาจจะเป็นการสร้างมุมมองใหม่ในสมัยปัจจุบันเป็นต้น

ภาพประกอบ 13 ภาพรายการตลกเรื่องปลาบู่ทอง
ที่มา : Pakbung Family. (2018). รายการตลกเรื่องปลาบู่ทอง
<https://www.youtube.com/watch?v=v1AVZ0vZ-84>

พหุบัน ปณ จิตโต ชีเว

3.3.3.3 การ์ตูนเรื่องปลาบู่ทอง

การ์ตูน หมายถึง ภาพล้อ ภาพตลก ภาพที่วาดไม่เหมือนจริง หนังสือที่ดำเนินเรื่อง โดยมีรูปภาพ และคำบรรยายปรากฏอยู่ในช่องหน้ากระดาษ จากการให้นิยามความข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ได้ว่า การ์ตูนเรื่องปลาบู่ทองที่นี้ ผู้วิจัย หมายถึง ละครที่ใช้ภาพล้อ หรือภาพตลก มาแสดงที่สามารถพูดได้เหมือนตัวละครที่เป็นมนุษย์ทั่วไป ในการค้นหาการ์ตูนเรื่องปลาบู่ทองผ่านช่อง YouTube ผู้วิจัยพบว่าการนำนิทานเรื่องปลาบู่ทองมาจัดทำเป็นเรื่องการ์ตูน โดยจุดประสงค์ของการจัดทำเป็นการ์ตูนผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า น่าจะเพื่อให้เด็ก ๆ รุ่นหลังได้ดูและได้รับรู้เรื่องปลาบู่ทองว่าเป็นเรื่องที่ส่งคุณธรรมแก่บุคคลทั่วไป อันแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูของลูกแก้วมารดา ดังนั้นเอื้อยเป็นตัวอย่างที่ดีเป็นต้น อีกอย่างหนึ่งนับเป็นการปลูกการชอบดูและฟังนิทานแก่เด็กรุ่นหลังได้อย่างดี

ภาพประกอบ 14 ภาพการ์ตูนนิทานพื้นบ้านเรื่องปลาบู่ทอง

ที่มา : V-indy chnnel. (2015). การ์ตูนนิทานพื้นบ้าน เรื่อง "ปลาบู่ทอง"

<https://www.youtube.com/watch?v=uXv62yWLENY>

พจนานุกรมศัพท์โต ชั่ว

3.3.3.4 ปลาบู่ทองในเพลง

“เพลงเจ้าแม่ปลาบู่” ศิลปินเอ๋ อัจฉรา ทองเทพ ดัง เนื้อเพลงว่า

สงสารแต่แม่ปลาบู่ อาศัยอยู่ในฝั่งคงคา นางเอื้อยเป็นลูกกำพร้าถึงเวลามา
ร้อนร่ำ ร้อนแต่ร่ำแก่เหลื่อแต่ร่ำอ่อนเอารำมาร้อนให้แก่แม่ปลา มารดาฉันอยู่แห่งไหน
หรือจะตายในฝั่งคงคา สงสารนางเอื้อยเป็นลูกกำพร้า พร้าเรียกหาแม่ปลาบู่ทอง

ในเนื้อหาเพลงโดยรวมคือกล่าวถึง ความกตัญญูรู้คุณของนางเอื้อยต่อแม่ปลาบู่ คือคัดเลือกอาหารชั้นดีให้แก่แม่ปลา ดังท่อนที่ว่า “ร้อนแต่ร่ำแก่เหลื่อแต่ร่ำอ่อนเอารำมาร้อนให้แก่แม่ปลา” นอกจากนี้เนื้อหาเพลงยังกล่าวถึงควาโหยหาของนางเอื้อยเมื่อแม่หายตัวไป ดังท่อนที่ว่า “มารดาฉันอยู่แห่งไหนหรือจะตายในฝั่งคงคา” ด้วยรวมแล้วบทเพลงนี้ คือกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกของนางเอื้อยตอนที่แม่หายตัวไป

3.4 ปลาบู่ทองในวัฒนธรรมลายลักษณ์ของไทย

นิทานเรื่องปลาบู่ทอง เป็นนิทานที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั่วทั้งประเทศไทย ดังนั้นจึงเก็บเป็นมรดกทางภูมิปัญญา ผู้วิจัยพบว่ามี การนำเนื้อเรื่องปลาบู่ทองมาจัดบันทึกเป็นหนังสืออย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น

3.4.1 ปลาบู่ทองในวรรณคดีร้อยกรอง

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดหรือที่เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นวรรณคดีร้อยกรอง ตีพิมพ์โดยกรมศิลปากร ในปี พ.ศ. 2557 นิทานเรื่องปลาบู่ทองเป็นนิทานพื้นบ้านภาคกลางของไทยที่บอกเล่ากันมา มีทั้งที่เป็นเรื่องเล่ามุขปาฐะ ร้อยแก้ว และร้อยกรอง มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กสาวชาวบ้านผู้มีใจเมตตาที่ได้รับความทุกข์ยากลำบากจากแม่เลี้ยง แต่ภายหลังก็ได้แต่งงานกับเจ้าชายผู้เป็นกษัตริย์และได้ครองบ้านครองเมืองอย่างมีความสุขวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองถือเป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่า สะท้อนชีวิตและอุปนิสัยของคนในสังคม พร้อมทั้งสอดแทรกข้อคิดในการดำเนินชีวิต อันเป็นครรลองที่พึงปฏิบัติในวิถีชีวิตทางสังคม

นิทานเรื่องปลาบู่ทองเป็นวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของคนไทยภาคกลางเรื่องหนึ่งที่ได้เล่าขานกันมานานและยังคงแพร่หลายรับรู้อยู่ในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบันการแพร่หลายของนิทานที่ได้แพร่กระจายไปสู่ถิ่นอื่นนั้นน่าจะเป็นรูปแบบของลายลักษณ์และมุขปาฐะ ดังที่ นิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับกลอนสวดภาคกลางของประเทศไทย จึงเป็นวรรณกรรมนิทานที่มีความนิยมและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย แล้วยังได้กระจายทั่วถึงทุกภูมิภาค ของไทยอีกด้วย เช่น อยู่ในภาคตะวันออก

เฉียงใต้ของประเทศไทยจะมีนิทานเรื่องปลาบู่ทองที่เป็นสำนวนท้องถิ่นอีสาน ส่วนอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยก็มีนิทานเรื่องปลาบู่ทองเช่นกัน ในขณะที่เดียวกันอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทยก็มีนิทานเรื่องปลาบู่ทองปรากฏอยู่ด้วยเช่นกันนอกจากนี้ยังมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของผู้คนในสังคมด้วย กล่าวคือ ในวิถีวัฒนธรรมของคนไทยบางกลุ่มนิยมปล่อยปลาบู่เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล และเป็นการทำบุญที่เชื่อว่าได้บุญมาก บ้างก็เชื่อว่าปลาบู่มีชีวิตและจิตใจเหมือนกับมนุษย์ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของนิทานที่เล่าสู่กันฟังเรื่อยมา ทำให้ชาวบ้านบางถิ่นไม่นิยมบริโภคปลาบู่เป็นอาหาร เป็นต้น

ผู้คนทุกชนชั้นต่างก็ได้รับรู้กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน ทำให้เห็นถึงคุณค่าที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องมีความน่าสนใจและเป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิดของผู้คน อีกทั้งเนื้อเรื่องยังแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ของคนไทยในสมัยนั้น ๆ ได้อีกด้วย ดังที่ วิเชียร เกษประทุม (2551: 3) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองไว้ว่า เรื่องปลาบู่ทองเป็นนิทานพื้นบ้านของไทยที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จัดเป็นนิทานประจำถิ่น ซึ่งนิทานเรื่องปลาบู่ทองอาจจะเป็นเรื่องเก่า แต่ก็แฝงไว้ด้วยคุณค่าหลายด้าน นอกจากด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อของคนไทยในสมัยก่อนแล้ว คุณค่าด้านคุณธรรมด้านตัวละครในเรื่องนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคุณธรรมเรื่อง “ความกตัญญู” ซึ่งหาได้ยากในสังคมปัจจุบัน

3.4.2 ปลาบู่ทองในหนังสือนิทานพื้นบ้าน

วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองจึงเป็นนิทานที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทุกภูมิภาคของไทยแล้วถูกนำมาบันทึกไว้ในหนังสืออ่านหลายๆเล่ม ไม่ว่าจะเป็นร้อยกรองที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังพบอีกว่า วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองได้นำไปเผยแพร่ในหนังสือนิทานพื้นบ้านของไทยอย่างกว้างขวาง ดังนี้

หนังสือนิทานพื้นบ้าน (2542) ที่รวบรวมโดย วิเชียร เกษประทุม ผู้วิจัยพบว่า มีนิทานเรื่องปลาบู่ทองในหน้าที่ 42-44 ผู้เล่าเรื่อง คือ นางสาวนุญ กุลสวัสดิ์ ในเวลาต่อมา ผู้วิจัยได้พบนิทานเรื่องปลาบู่ทองอยู่ในหนังสือ 50 นิทานไทย (2539) ที่เรียบเรียงโดย ธนาภิต เนื้อหาของเรื่องปลาบู่ทองปรากฏในหน้าที่ 175-181 ของหนังสือเล่มดังกล่าวนิทานเรื่องปลาบู่ทองเป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่าต่อกันมาตั้งแต่เวลาช้านาน ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทยในยุคสมัยนั้น เช่น การประกอบอาชีพทำมาหากินเป็น ค้าขาย ชาวประมง เป็นต้นอันถึงแสดงให้เห็นถึงประเทศไทยในยุคนั้น อุดมสมบูรณ์ด้วยปลา

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยพบว่า นิทานปลาบู่ทองมีผู้สนใจนำเอาเนื้อเรื่องไปจัดในหนังสือหลายๆเล่มโดยหลายคน แต่ส่วนเนื้อเรื่องย่อ นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า คือการเอาเรื่องย่อของ วิเชียร เกษประทุม ไปนำเสนอต่อเพราะมีการอ้างถึงชื่อของ วิเชียร เกษประทุม

3.4.3 ปลาบู่ทองในวรรณกรรมสำหรับเด็ก

เพื่อเป็นการปลูกแนวทางในการชื่นชอบอ่านหนังสือให้กับเด็ก ๆ และเพื่อให้เด็ก ๆ ได้รับรู้วรรณกรรมนิทานต่าง ๆ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตีพิมพ์วรรณกรรมสำหรับเด็ก ๆ หลาย ๆ เรื่อง อยู่ในนั้น ผู้วิจัยค้นพบว่า วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองก็ได้จัดตีพิมพ์เป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กด้วยเช่นกัน ดังนี้

วรรณคดีก่อนนอนเรื่องปลาบู่ทอง (2555) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมนิทานปลาบู่ทองไว้ว่าเป็นนิทานกล่าวถึงการเวียนว่ายตายเกิดของชนิษฐาและนางเอ้อย และยังเป็นนิทานพื้นบ้านของไทยที่รู้จักมาอย่างยาวนาน ดังนั้นคุณพ่อคุณแม่ทุกท่านควรที่จะเลือกวรรณคดีก่อนนอนเรื่องปลาบู่ทองมาเล่าให้ลูกๆสุดที่รักของท่านได้รับฟังเพราะเรื่องปลาบู่ทองมีข้อคิดสอนในมากมาย ดังนี้

1. คิดดี ทำดี ต้องได้ดี
2. การให้อภัยซึ่งกันและกันทำให้จิตใจเราเป็นสุข
3. ควรพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

ส่วนในหนังสือ เล่าเรื่องปลาบู่ทอง ของ วิเชียร เกษประทุม (2551) หน้าปกมีหลากหลายสีสันประกอบด้วยภาพวาดเป็นรูปการ์ตูนเพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจจากเด็ก ๆ หลาย ๆ คนให้กลับมาชื่นชอบและจับยิบหนังสือเล่มนี้อ่าน เพราะเนื้อหาเรื่องแฝงไปด้วยชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อของคนไทยสมัยก่อนแล้วยังประกอบไปด้วยคุณค่าด้านคุณธรรมผ่านตัวละครที่เป็นการ์ตูน โดยเฉพาะคุณธรรมเรื่อง “ความกตัญญู” ซึ่งหาได้ยากในสังคมปัจจุบัน กล่าวโดยรวม ปลาบู่ทองที่ถูกนำมาจัดทำเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผู้วิจัยพบว่า มีการเอาเนื้อหาของเรื่องนิทานมาเขียนเล่าสั้นๆ ด้วยประกอบกับภาพวาดการ์ตูนมีหลายสีเพื่อการดึงดูดใจเด็ก

กล่าวโดยรวม การรับรู้วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย ผู้วิจัยพบว่า การรับรู้วรรณกรรมนิทานนั้นมีลักษณะเหมือนกัน คือ การรับรู้ในวัฒนธรรมมุขปาฐะ เช่น นำนิทานมาเล่าสู่กันฟัง นำเนื้อหาของนิทานมาทำเป็นภาพยนตร์ มีความเชื่อเกี่ยวกับอนุภาคเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในนิทาน และนิทานในเพลง เป็นต้น ในด้านการรับรู้ในวัฒนธรรมลายลักษณ์ ผู้วิจัยพบว่า มีการนำเรื่องนิทานทั้งสองสำนวนมาเขียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นวรรณคดีร้อยกรอง หนังสือพื้นบ้าน และเขียนเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็ก เป็นต้น ส่วนการรับรู้ในวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์นั้น ผู้วิจัยพบว่า มีการนำนิทานเรื่องดังกล่าวมาแสดงอย่างแพร่หลายตาม Social Media ต่าง ๆ เช่น YouTube และเว็บไซต์ต่าง ๆ เป็นต้น

บทที่ 4

การเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับ ภาษาไทยกับมรณมาตฉบับภาษาเขมร

ในบทนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยและมรณมาตฉบับภาษาเขมร ดังนี้

4.1 การเปรียบเทียบชื่อเรื่อง

4.1.1 ปลาบู่ทอง

ปลาบู่ทอง เป็นการตั้งชื่อโดยนำเอาองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทานมาตั้ง คือ ตัวละครที่ปลาบู่ซึ่งเป็นธรรมชาติ ที่กล่าวถึงตอนที่นางชนิษฐากลับมาเกิดใหม่ ดังนั้นปลาบู่จึงเป็นตัวละครสำคัญที่กลายเป็นคตินิยมของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือการไม่กินเนื้อปลาบู่ ด้วยถือเป็นปลาสำคัญมีชาติตระกูลเป็นแม่คนนั้นเที่ยว และความเป็นแม่นั้นศักดิ์สิทธิ์หนัก เพราะรักลูกเป็นนิรันดร์มั่นคง แม้ตัวจะตายไป แต่ความรักของแม่ที่มีต่อลูกจักไม่ตาย อาจไปสิงสถิตอยู่ในสรรพสัตว์และสิ่งทั้งหลายดังที่ วิญญาณรักของแม่ไปอยู่ในปลา ในต้นมะเขือ และต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง นอกจากอิทธิพลของนิทานเรื่องนี้ที่ทำให้คนไทยไม่กล้ากินปลาบู่แล้ว นิทานดังกล่าวยังสอนให้คนรู้จักสิ่งแวดล้อมอีกหลากหลายชนิด เช่น รู้จักต้นไม้ที่เป็นพันธุ์พืชสมุนไพร ดังต้นมะเขือ และร่วมถึงต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองที่เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาได้อีกด้วย

4.1.2 มรณมาตา

มรณมาตา เป็นการตั้งชื่อโดยนำเอาตัวบทมาตั้ง คือ มรณมาตา ที่หมายถึงความตายของแม่ ดังที่สวนศานติ ภักดีคำ (2550: 128 -129) ได้กล่าวถึงที่มาของเรื่องมรณมาตฉบับลายลักษณ์ และการแพร่หลายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ว่า “เรื่องมรณมาตา” วรรณกรรมเรื่องนี้พระอินทปญโญ (อก) ประพันธ์ขึ้น พุทธศาสนบัณฑิตกล่าวถึงที่มาของเรื่องในคำนำว่า สาสตราแลงเรื่องนี้แปลมาจากภาษาคัมภีร์บาลี ชื่อ “เจตนาพุทธา” ที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนา เรื่อง เจตนาพุทธานั้นเป็นเรื่องที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนา แต่เรียกว่าเจตนาเกทา กล่าวถึงเรื่องที่พระอนุรุทธได้ทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการเกิดของคน ผู้ที่เกิดเป็นชายในชาตินี้จะเกิดเป็นชายในชาติหน้าหรือไม่ ฯลฯ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า การณ์ในชาติหน้าของแต่ละคนนั้นจะขึ้นอยู่กับการกระทำของเขาในชาตินี้ ฯลฯ ทั้งนี้พระองค์ได้ทรงยกเรื่องมาประกอบคำตอบทุกข้อ

วรรณกรรมเรื่องเจตนาพุทธา หรือ เจตนาภททา จึงเป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่มีแพร่หลายนอกเหนือจากที่พบการอ้างถึงเรื่องมรณมาตา แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า เจตนาภททา ฉบับล้านนาไม่มีการกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องมรณมาตาแต่อย่างใด เนื้อเรื่องที่เป็นตัวนิทานเรื่องมรณมาตาจึงน่าจะมาจากนิทานหรือวรรณกรรมเรื่องอื่น หากแต่กวีผู้ประพันธ์ได้นำเรื่องเจตนาพุทธานามาเชื่อมต่อไว้ในตอนต้นของเรื่องเพื่อให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา ดังนั้น เรื่องมรณมาตามีที่มาจากวรรณกรรมสองเรื่องคือ เรื่องเจตนาพุทธา และนิทานเรื่องมรณมาตาที่เป็นนิทานพื้นบ้าน แต่ผู้ประพันธ์ศาสตร์าแลงเรื่องนี้ได้นำมารวมเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน โดยนำเรื่องเจตนาพุทธาไว้ตอนต้นเพื่อแสดงเหตุว่าเหตุใดพระพุทธเจ้าจึงเทศนาเรื่องนี้ แล้วนำนิทานเรื่องมรณมาตามาต่อท้าย เพื่อให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีฐานะเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา

กล่าวโดยรวมเรื่อง มรณมาตา เริ่มเรื่องด้วยบทนมัสการหรือบทประณามพจน์ภาษาบาลี เพื่อนมัสการพระรัตนตรัย และบทนมัสการภาษาเขมรเพื่อสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและขอพรให้ได้รับความสวัสดิ จากนั้นเป็นการบูชาคุณครู คุณบิดามารดา คุณพระมหากษัตริย์ ตามองค์ประกอบของศาสตร์าแลง บอกวันเวลาที่ประพันธ์เป็นบาลีและแปลเป็นภาษาเขมร แล้วจึงกล่าวถึงกวีและอรรถวิพากษ์ของกวี ในเรื่องนี้กวีได้กล่าวถึงประวัติของตนเองไว้ด้วยว่า ชื่อ อุก ได้บวชและมีฉายาว่า อินทปัญญาได้แต่งเรื่องนี้ขึ้นตามคัมภีร์ชื่อ เจตนาพุทธา ที่พระพุทธเจ้า ที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนา

4.2 การเปรียบเทียบโครงเรื่อง

โครงเรื่อง หมายถึง ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง เหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นจึงทำให้อีกหลายเหตุการณ์ขึ้นต่อกันมา ดังที่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554: 281) ได้ให้นิยามความหมายคำโครงเรื่องสั้นๆไว้ว่าโครงเรื่อง หมายถึงเค้าเรื่องที่กำหนดขึ้น

4.2.1 การเปิดเรื่อง

จากการศึกษาวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่าการเปิดเรื่องของเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย คือ กล่าวถึงช่วงชีวิตที่ประกอบด้วยความสมบูรณ์แบบของครอบครัวนางเอกที่ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	ยังมีเศรษฐี	ผู้หนึ่งมั่งมี	ทรัพย์สินเหลือไต่
ชื่อว่าอุทารก	ปรากฏข้าไท	ภรรยานั้นไซ้	นางแก้วชนิษฐา ฯ
	อุทารกปกครอง	อภิมย์สมสอง	ร่วมให้ทองเส่นหา
ทุกชีโสภโรคลัย	บ่ได้ปีทา	อยู่จำเนียรมา	กลยามีครมภ์
	ครันถ้วนทศมาส	จึงคลอตกลอย	สวดีนารีศรีสวรรค์
ค่อยใหญ่ขึ้นมา	พักตราแจ่มจันทร์	ให้ชื่อลูกนั้น	นางเอื้อยพิสมัย ฯ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 4-5)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนเริ่มเรื่องในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย คือเริ่มเรื่องโดยกล่าวถึงครอบครัวของนางเอง คือบิดามารดาของนางเอกดำรงชีวิตครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข แล้วพร้อมทั้งมีฐานะเป็นเศรษฐี

ส่วนในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตฉบับภาษาเขมร ผู้แต่งได้เขียนเปิดเรื่องโดยใช้บทไหว้ครูเหมือนกับวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยเช่นกัน ดังข้อความที่ปรากฏว่า

ยังกล่าวติดต่อ	ดำเนินเรื่องต่อ	ของเรื่องนิทาน
บทเดิมพูดถึง	กาลนั้นที่มี	บุรุษผู้หนึ่ง อยู่กับภรรยา ฯ
นายมีชื่อว่า	กุลลียะบุรุษ	ภรรยานามว่า
นางแก้วเกสี	เป็นหญิงโสกา	สุภาพกายา กาโยติงาม ฯ

(มรณมาต, 2507: 1-2)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนเริ่มเรื่องซึ่งเป็นกล่าวถึงครอบครัวของกุลลียะบุรุษกับนางแก้วเกสี ซึ่งทั้งสองคนเป็นพ่อแม่ของแม่ของนางเอก ในจุดเริ่มเรื่องของวรรณกรรมมรณมาตฉบับภาษาเขมรนั้น ผู้วิจัยจึงพบว่า เรื่องมรณมาตเริ่มเรื่องตั้งแต่ช่วงชีวิตของปู่ตายายจนถึงช่วงชีวิตของพ่อแม่ของตนที่วิ่งหนีไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้านกาชี เป็นต้น

4.2.2 การดำเนินเรื่อง

1) ปัญหาที่เริ่มปรากฏ (Inciting Moments)

ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยผู้วิจัยพบว่า ปัญหาจะเกิดขึ้นแก่นางเอื้อยหลังจากที่มารดาตายไป ส่วนมารดาที่ถูกทำร้ายในเมื่อที่ได้กลับชาติมาใหม่แต่ละครั้ง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ลูกได้เจ็ดปี	ไร่น้องไรพี่	ปู่ตายาย
เห็นแต่หน้าแม่	เอ็นดูโถมฉาย	เปล้าออกเอกา
ส่วนพ่อจ้ะไร	ได้ยันทรมวย	ร้องให้ไปมา
เข้ารุมคุมโทษ	เมียน้อยจึงว่า	ยุยงส่งไป
มันร้องอย่างนี้	ท่านนี้ว่าดี	อยู่ฤๅเป็นไหน
เนื้อความจะแจ้ง	จะเป็นความใหญ่	แม่นแท้แลนา ฯ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 10-11)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นปัญหาเริ่มแรกที่เกิดขึ้นหลังจากที่มารดาของนางเอื้อย ตายไป ลูกกำพร้าอยู่กับแม่เลี้ยงจึงทำให้แม่เลี้ยงไม่พอใจ ถึงมีการใช้กำลังตบตีนางเอื้อยทุก ๆ วัน ส่วนแม่ที่ได้ตายไปนั้น เมื่อได้กลับชาติมาเกิดใหม่ก็ยังได้รองการทำลายจากคนใจร้ายเหมือนเดิม จึง กลายเป็นปัญหาแรกเพื่อจะเกิดเป็นปัญหาอีกหลายอย่างเกิดขึ้นมาเป็นลำดับ

2) การขยายตัวของปัญหา (Development)

การขยายตัวของปัญหาหรือเรียกว่า การคลี่คลายปัญหาในวรรณกรรมนิทานเรื่อง ปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย คือการที่แม่ของนางเอื้อยได้กลับชาติตามคำอธิฐานของนางเอื้อย ดังคำ ประพันธ์ที่ว่า

นางวางเกล็ดปลา	แม่นแท้แลนา	มารดาทรมวย
ขอให้เป็นมะเขือ ทนเนื้อทนใจ	ข้าพิษฐานไว้	ได้ตั้งจินดา
เอาเกล็ดปลานั้น	วางลงด้วยพลัน	ในหลุมมิช้า
ให้เป็นมะเขือ อันงามพอดา	เป็นศรีโคภา	สองต้นคู่กัน
เทวาอันมี	บันดาลธรณี	งอกขึ้นด้วยพลัน
เหมือนดั่งจินดา เทวสาปสรร	ลูกงามครามครัน	ดกยิ่งเหลือใจ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 25)

คำประพันธ์ที่ผู้วิจัยเอามานำเสนอในจุดขยายตัวของปัญหา เพราะว่าเนื่องจากที่นาง ขนิษฐาตายไปจึงทำให้นางเอื้อยรองการทำทารุณกรรม แล้วตอนที่นางเอื้อยได้พบกับแม่แต่ละครั้งใน การกลับชาติมานั้น จึงย่อมมีการทำลายจากนางขนิษฐาเหมือนเดิม ปัญหาแรกเกิดขึ้นจึงทำให้มีปัญหา เกิดขึ้นต่อมาเรื่อย ๆ

3) การที่ปัญหาได้รับการแก้ไข (Climax)

ตอนที่นางเอื้อยถูกหลอกด้วยกลอุบายของนางชนิษฐิ์โดยนางเอื้อยเดินเหยียบ กระดานยนต์ คือทำให้เกิดเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือทำให้นางเอื้อยตาย แล้วจึงมีตัวละครที่เป็นพระ ฤทธิเข้ามาช่วยชุบชีวิตนางเอื้อยให้ได้กลับมาเป็นมนุษย์อีกครั้ง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	พระดาบสเจ้า	เห็นนกแขกเต้า	มาเป็นสตรี
คิดว่าตัวผู้	เอ็นดูปักษ์	มาเป็นนารี	ดังนี้ลูกอา
	ได้ชุบขึ้นแล้ว	ดาบสใจแกล้ง	มีความกรุณา
จะเลี้ยงเจ้าไว้	อรไทไฉยา	พานางเข้ามา	ในระกฐี

(ปลาบู่ทอง, 2557: 62)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่ดาบสได้ชุบนกแขกเต้ามาเป็นนางเอื้อย แล้วดาบส ได้รับนางเอื้อยไปเลี้ยงดูในกุฎิตั้งเป็นลูกของตน เพื่อจะได้เป็นกำลังช่วยต้อนน้ำหาของกินแก่ท่านเป็น ต้น การชุบนกแขกเต้ามาเป็นคนนั้น จึงเป็นเหตุที่ให้มีเหตุการณ์เกิดต่อมา เช่น ดาบสได้ชุบลูกมาร มาเป็นลูกของนางเอื้อย และเป็นบุคคลที่พานางเอื้อยให้ได้เจอกับท้าวพรหมทัตที่เป็นบิดาของล บกุมารเป็นต้น

4) การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ เป็นช่วงเวลาที่แก้ไขปัญหา (Denouement)

ตอนที่นางอ้ายตายไปด้วยการกินยาฆ่าตัวตาย พระมหากษัตริย์ได้ออกคำสั่งให้ อำมาตย์เสนา นำเอาศพนางอ้ายหั้นเป็นชิ้นแล้วทำเป็นเนื้อส้มส่งให้ครอบครัวของนางอ้ายกิน เหตุการณ์เช่นนี้จึงทำให้ทางครอบครัวนางอ้ายรู้ว่า ลูกของตนได้ตายไปจึงทำให้เกิดเป็นความวาทก ลัว กับการกระทำผิดของตน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	เพราะกรรมตนตามมาทัน	เอายามาพล้น
วันนั้นก็กินทันใด	นางอ้ายกระสับกระส่ายไป	อ่อนระงับดับใจ
ก็ตายอยู่ในจำจอง	ทั้งหลายอยู่เฝ้าทั้งผอง	ไม่รู้ถึงสอง
ว่านางมาม้วยมรณา		

(ปลาบู่ทอง, 2557: 85-86)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางอ้ายกนิยาฆ่าตัวตายหลังจากที่ท้าวพรหมหัตถ์ทรงทราบความเป็นจริงว่าตนได้ปลอมตัวมาเป็นนางมรณมาตาโดยรวมอุบายกันฆ่าเหสีของท่าน แล้วอีกอย่างหนึ่งนางก็วาดกลในการลงโทษอย่างสาหัสของท้าวพรหมหัตถ์ การตัดสินใจกนิยาฆ่าตัวตายของนางอ้ายเป็นการกระทำที่ผิดอย่างรุนแรง เพราะนางเอื้อยได้ขอให้ท้าวพรหมหัตถ์ยกโทษแก่นางอ้าย แต่นางอ้ายฆ่าตัวตายไปก่อน

ส่วนการดำเนินเรื่องของวรรณกรรมมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่า การขยายตัวของของปัญหา (Development) การขยายตัวของปัญหาหรือเรียกว่า การคลี่คลายปัญหาในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร คือการที่แม่ของนางมรณมาตาได้กลับชาติมาเป็นปลาบู่ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

มัจฉาเป็นชนนี้	ได้กล่าวถึงที่ต้นเหตุตั้งว่า
ลูกเอ๋ย! ครั้งนั้นดังที่มารดา	ไปทอดแหหาปลากับบิดาเจ้า ฯ
แม่ไม่มีโทษ	แต่พ่อเจ้าโกรธแม่มีความทุกข์
โดยทบตีแม่บาดเจ็บ	จนสิ้นชีวิตตกจมน้ำตาย ฯ
เกิดเป็นปลาบู่	จึงอาศัยอยู่ในน้ำคงคา
ไร้ของกินจึงว่ายไปมา	มรณมาตาโศกอาลัย ฯ
	(มรณมารดา, 2507: 34)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางกุลเกสีได้อธิบายความเป็นมาว่าทำไมตนถึงตายมาเป็นปลาบู่เพราะครั้งที่นางได้ออกไปหาปลากับสามีนั้น นางกับสามีหาปลาไม่ได้คือได้แต่ปลาบู่ตัวเดียว จึงทำให้สามีโมโหขึ้นมา แล้วโดยสามีของตนถูกมนต์ดำของนางกาฬีด้วยจึงทำให้สามีหาเรื่องทะเลาะวิวาทกับนางกุลเกสี นายกุฎุมพีที่เป็นสามีถูกนางกาฬีเป่าหุมาว่านางกุลเกสีมีชู้กับชายอื่น เหตุตั้งนั้นจึงทำให้กุฎุมพีหึงหวงกุลเกสีจนแก่ความตายตกไปในน้ำแล้วได้กลับกำเนิดมาเป็นปลาบู่

5) การที่ปัญหาได้รับการแก้ไข (Climax)

ตอนที่นางมรณมาตาถูกหลอกด้วยกลอุบายของนางกาฬีกับพี่สาว โดยนางมรณมาตาเดินเหยียบกระดานยนต์ คือทำให้เกิดเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือทำให้นางมรณมาตาตาย แล้วจึงมีตัวละครที่เป็นเทวดารักษาอยู่ในต้นไม้ชื่อเมขลาเทวีเข้ามาช่วยโดยหายาให้กินและได้ชุบชีวิตนางมรณมาตาให้ได้กลับมาเป็นมนุษย์อีกครั้ง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ครั้งที่พระนางตก	ในกระทะน้ำมันร้อนสุด	ที่บ้านของนางกาฬี
จึงมีเทวีนามว่า	คิริเมขลาเทวี	อาศัวยู่ที่ต้นรุกขา
วันนั้นนางได้รับใช้	เก็บยามาให้นางกุมารี	มณีเมฆลานั้น
เป็นคนที่มีใจบุญ	ช่วยนางกุมารีเป็นต้น	ดั่งนั้นดูแลรักษา
นางเทพเทวี	ลงมาจากที่	นิโครธบรร
เสด็จลงด้วยพระบาท	มายืนเฝ้า	จึงมองเห็นกองกระดูก
เมขลาจึงเป่าคาถา	ยาทิพย์ทั้งหลาย	ถึงกองกระดูก
เนื้อจึงขึ้นมา	จนได้เป็นว่านางกุมารี ๗	
แล้วชุบเครื่องแต่งกาย	ดั่งมีชื่อว่าโกสะยะ	
ให้กุมารีสวมใส่	พระราชานัยจำแทบไม่ได้ ๗	

(มรณมาตา, 2507: 56-57)

คำประพันธ์ดังกล่าว ตอนที่นางมณีเมขลาได้ลงมาช่วยนางมรณมาตาหลังจากที่ได้หลงอุบายแม่เลี้ยงใจร้ายโดยตกไปในกระทะน้ำมันร้อนแล้วแก่ความตาย ตอนนั้นนางมรณमतาก็ได้รับความช่วยเหลือจากเทวดาคือนางมณีเมขลาได้หายาทิพย์และได้ชุบชีวิตให้นางมรณมาตาขึ้นมา การมีชีวิตของนางมรณมาตาครั้งนี้คือนางมรณมาตามีความสุขยามมากกว่าเดิม จึงทำให้พระราชานัยนางมรณมาตาแทบไม่ได้

6) การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ เป็นช่วงเวลาที่แก้ไขปัญหา (Denouement)

ตอนที่นางจันตีตายไปด้วยการกินยาฆ่าตัวตาย พระมหากษัตริย์ได้ออกคำสั่งให้อำมาตย์เสนานำเอาศพนางจันตีหั่นเป็นชิ้นแล้วทำเป็นเนื้อส้มส่งให้ครอบครัวของนางจันตีกิน เหตุการณ์เช่นนี้จึงทำให้ทางครอบครัวนางจันตีรู้ว่า ลูกของตนได้ตายไปจึงทำให้เกิดเป็นความวาทกัวกับการกระทำผิดของตน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เพราะกรรมตนตามมาทัน	เอายามาปล้น	วันนั้นก็กินทันใด ๗
จันทาสาลินีกระสับกระส่ายไป	อ่อนระงับดับใจ	ก็ตายอยู่ในลำธารณ ๗
ทั้งหลายอยู่เฝ้าทั้งผอง	ไม่รู้ถึงสอง	ว่านางมาม้วยมรณา ๗

(มรณมาตา, 2507: 46)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางจันทาสาลินีวาดกลัวกับการประหารชีวิต นางจันทาสาลินีได้กินยาฆ่าตัวตายเสียก่อน เมื่อครอบครัวนางจันทาสาลินีรู้ว่าลูกของตนตายจึงพากันหนีจากบ้านไปอาศัยอยู่ในป่าแล้วตั้งจิตใจดีถือศีลเพื่อแก้บาปที่ตนเคยกระทำผิด

4.2.3 การปิดเรื่อง หรือจุดจบของปัญหา (Conclusion)

ในจุดจบของปัญหา คือจุดจบของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองนั้น คือ นางเอกมักจะให้อภัยแก่ผู้กระทำร้ายแก่ตนเสมอ ดังเช่น บิดากับแม่เลี้ยง ส่วนผู้ที่เคยกระทำผิดนั้นก็สำนึกผิดได้ ส่วนนางเออยังได้ครองคู่กับท้าวพรหมหัตถ์แล้วปกครองบ้านเมืองประกอบด้วยความสุข ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เพราะกรรมมาตามตน	อกุศลเข้าดลใจ
ทำผิดคิดกลัวภัย	กรรมส่งผลให้สองเศรษฐิ
ทั้งสามจึงคิดเห็น	ความยากเข็ญแสนทวี
เชื่องใจร้ายอัปปรีย์	ทำไม่ดีแต่ก่อนมา
ตั้งแต่วັນนี้ไป	จงตั้งใจอย่าคลาดคลา
จำศีลภาวนา	รักษาไตรสรณคมน์
	(ปลาบู่ทอง, 2557:93)

จุดจบของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ผู้แต่งได้นำเสนอให้เห็นถึงบารมีของพุทธศาสนาย่อมเป็นที่พึ่งพาของบุคคลทุกคน ดังที่ครอบครัวของนางอ้ายได้ดำรงชีวิตอยู่ในศีล ถือธรรมดัดขาดยังกิเลสทั้งหลาย แล้วพิจารณาบาปกรรมของตนที่เคยก่อแก่นางเอ้อย

ส่วนการปิดเรื่อง หรือจุดจบของปัญหา ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร จุดจบของปัญหาคือ นางเอกมักจะให้อภัยแก่ผู้กระทำร้ายแก่ตนเสมอ ดัง บิดากับแม่เลี้ยง ส่วนผู้ที่เคยกระทำผิดนั้นก็สำนึกผิดได้ ส่วนนางมรณมาตานั้นได้ครองคู่กับพระบาทวิมลธรรมราชแล้วปกครองบ้านเมืองประกอบด้วยความสุข ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ครั้นนางมรณมาตาพบกับสามี	ครองราชบุรีอย่างสงบสุข
นางหวนระลึกถึงบุญคุณ	เปิดกับแม่และหนูขาว ฯ
พำนาของกินทั้งหลาย	แก่สัตว์ที่ได้ช่วยเหลือนาง
รวมทั้งได้พระราชทาน	สินทรัพย์แก่คนยากจน ฯ
จึงเกิดเป็นผลานิสงส์	มรณมาตาพระองค์
เสวยราชนานทรงกับบุตรา	ประชาอยู่อย่างสุขกายสบายใจ ฯ
	(มรณมาตา, 2507: 89)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นเหตุการณ์ที่นำมาสู่จุดจบของเรื่องดังที่เนื้อนิทานนำเสนอให้เห็นว่า ในตอนสุดท้ายของเรื่อง คือนางเอกได้กลับมาครองบ้านเมืองกับพระราชาและบุตรอย่างร่มเย็นเป็นสุข นางเอกได้พ้นจากทุกข์โศกทั้งหลายแล้วยังมีจิตใจสัถยาถึงบันดาสัตว์ทั้งหลายที่เคยช่วยเหลือตน ดังที่ เป็ด แม้วและพญาหนูขาวโดยนางได้พานำยังของกินอย่างหลากหลายชนิดไปทำทาน แล้วในจุดจบของเรื่องผู้วิจัยพบว่าเป็นการปิดเรื่องโดยมีลำดับเหตุการณ์ คือปัญหาทุกอย่างได้ผ่านพ้นไปจึงทำให้ผู้ที่สู้เพื่อชีวิตได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ดังคำที่กล่าวไว้ว่า ที่ไหนมีการพยายามที่นั่นจึงมีความสำเร็จนั่นเอง

สรุปโดยรวม ในด้านของโครงเรื่อง ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมทั้งสองฉบับมีโครงเรื่องต่างกัน ในด้านเปิดเรื่องคือนิทานปลาบู่ทองเริ่มเปิดเรื่องโดยกล่าวถึงช่วงชีวิตที่ประกอบด้วยความสุขของครอบครัวนางเอก แต่การเปิดเรื่องของนิทานเรื่องมรณมาตา คือเปิดเรื่องในช่วงชีวิตของรุ่นปู่ตายายของนางเอกและจนกระทั่งได้กล่าวให้เห็นถึงช่วงชีวิตของพ่อแม่ของนางเอกที่ต้องหนีครอบครัวไปอยู่ที่อื่น ส่วนในด้านของการดำเนินเรื่องหรือการผูกปัญหาเรื่องนั้น ผู้วิจัยพบว่า คือผูกปัญหาตอนที่มารดาของนางเอกตายไปจึงทำให้เกิดเป็นปัญหามาติดๆกัน ในส่วนของรายละเอียดของการผูกปัญหานั้นในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร คือเริ่มผูกเป็นปัญหาตั้งแต่การวิงหนีของนางกุลเกสีกับนายกุฎมพีทำให้ครอบครัวแตกแยกกัน โดยเฉพาะครอบครัวของนางกุลเกสี คือบิดาของนางโกรธถึงขั้นไม่รับรู้ว่ามีนางกุลเกสีเป็นลูกของตน ส่วนปัญหาต่อ ๆ มา คือปัญหาที่ทั้งสองคนพบปะในป่า ในหมู่บ้านชนบทที่มีแต่โจรกับมีแต่การเล่นยันต์ไสยศาสตร์ จึงเป็นเหตุการณ์หรือปัญหาที่ผู้วิจัยไม่เห็นปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย การปิดเรื่องของวรรณกรรมนิทานทั้งสองสำนวน ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะเหมือนกัน คือตัวละครเอกได้กลับไปเจอกันและอยู่ด้วยกันครอบครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข ส่วนตัวละครฝ่ายร้ายก็สำนึกผิดได้แล้วตั้งจิตตั้งใจดำรงอยู่ในธรรมอันเป็นที่พึงพาบุคคลทุกคนให้กตจากกิเลสทั้งหลายทั้งปวงได้

4.3 การเปรียบเทียบแก่นเรื่อง

แก่นเรื่อง หมายถึง จุดสำคัญของเรื่องและผู้เขียนต้องการให้ผู้ผู้อ่านคิดตามเหตุการณ์ของเรื่องในจุด ๆ นั้น หรือสามารถเรียกได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นหัวใจของเรื่อง ดังที่ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2552: 107 - 108) กล่าวถึงโครงเรื่องว่า โดยทั่วไปแก่นเรื่องมีสองประเภท คือ แก่นเรื่องใหญ่เป็นแก่นสำคัญของเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันตั้งแต่เริ่มต้นตลอดจนถึงจุดจบของเรื่อง ส่วนแก่นเรื่องหรือแก่นกลางของพฤติกรรมที่ปรากฏเฉพาะบางเหตุการณ์ในขณะที่ดำเนินเรื่องอยู่ในเรื่องนั้นเรียกว่าแก่นเรื่องย่อย ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่าแก่นเรื่องมีลักษณะคล้ายๆกัน ดังนี้

4.3.1 วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย

แก่นเรื่องหลักของนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย คือความอิจฉาริษยาของแม่เลี้ยงต่อลูกเลี้ยง คือนางชนิษฐิพยายามหาทุกวิถีทางกลั่นแกล้ง ทำลายความสุขของนางเอื้อยทุกกลอุบาย แก่นเรื่องหลักข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยพบแก่นเรื่องย่อยที่เพิ่มเติมแนวคิดหลักข้างต้น คือความอิจฉาริษยาของเมียน้อยต่อเมียหลวง ซึ่งเป็นแนวเรื่องที่พบมาในนิทานพื้นบ้านโดยทั่วไป อาทิ เรื่องบัวระวงค์หงส์อำมาตย์เมียน้อยอิจฉาเมียหลวงและเป็นต้นเหตุทำให้ลูกเมียหลวงต้องหนีออกจากเมือง นอกจากนี้ก็ยังมีเรื่องก่อกำดาก็เป็นเรื่องที่เมียน้อยทำให้เมียหลวงต้องประสบความทุกข์พลัดพรากจากลูกและบ้านเมืองเป็นต้น โดยทั่วไปแล้วแก่นเรื่องในลักษณะดังกล่าวนิทานในภาคกลางของไทยปรากฏมีแก่นเรื่องทำนองนี้ในหลายๆเรื่อง เช่น สังข์ทอง และ เรื่องจักรๆ วงศ์ๆ แทบทุกเรื่อง ที่ผู้แต่งนำเสนอข้อขัดแย้งระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวงมาประกอบแก่นเรื่องหลักที่มักจะเป็นเรื่องของความรัก

นอกจากความอิจฉาริษยาของแม่เลี้ยงที่เป็นแก่นเรื่องหลักที่สำคัญแล้ว เรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยยังมีแก่นเรื่องอีกคือ การที่หญิงสาวตกยากลำบากเวทนาได้แต่งงานกับพระราชา และแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนาแทรกอยู่ด้วย คือความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมเก่า คือในตอนสุดท้ายของเรื่องเศรษฐีกับนางชนิษฐิและนางอู่ได้ตั้งใจในพุทธศาสนา ดังคำประพันธ์ที่ว่า

บัดนี้โพธิสัตว์	ตรัสเห็นเหตุเวทนา
พระเจ้าจิ่งเทศนา	เป็นถาโศกโปรดสั่งสอน
ดูลาทั้งสามคน	กรรมของตนมีแต่ก่อน
ตีรันกันม้วยมรณ์	หนีชอกช่อนจรในไพร
เพราะกรรมมาตามตน	อกุศลเข้าดลใจ
ทำผิดคิดกลัวภัย	กรรมสงให้สองเศรษฐี
ทั้งสามจึงคิดเห็น	ความยากเข็ญแสนทวี
เข็ญใจร้ายอัปปรีย์	ทำมิดีแต่ก่อนมา
ตั้งแต่วັນไป	จึงตั้งใจอย่าคลาดคลา
จำศีลภาวนา	รักษาไตรสรณคมน์
คุณแก้วสามประการ	ชัชวาลอันอุดม
ตั้งมั่นในอารมณ์	รักษาศีลทั้งหาอัน

(ปลาบู่ทอง, 2557: 93)

สรุปโดยรวม แก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย คือความอัจฉริยภาพของแม่เลี้ยงต่อลูกเลี้ยงที่เป็นนางเอกเป็นแก่นเรื่องหลัก กับความอัจฉริยภาพของแม่น้อยต่อเมียหลวงเป็นแก่นเรื่องรอง แล้วจึงเป็นเหตุทำให้เกิดเป็นแก่นเรื่องย่อยลงมามาก คือคือ การที่หญิงสาวตกยากลำบากเวทนาได้แต่งงานกับพระราชา และแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนา ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอข้างต้น

4.3.2 วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร

จากการศึกษาแก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยข้างต้น ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าแก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร คือมีแก่นเรื่องหลักต่างกันจากวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย คือ แก่นเรื่องหลักในวรรณกรรมนิทานมรณมาตาฉบับภาษาเขมรคือ การสั่งสอนเกี่ยวกับหลักศีลธรรมคือการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ซึ่งแก่นเรื่องรองลงมานั้น ได้แก่นางกาฬีที่เป็นแม่เลี้ยงอัจฉริยานางมรณมาตาที่เป็นลูกเลี้ยง โดยพยายามกลั่นแกล้งให้ทำงานหนักแล้วยังทำทารุณแก่นางมรณมาตาอย่างสาหัสอีกด้วย ความริษยาของแม่เลี้ยงนั้น เช่น เมื่อเห็นนางมรณมาตามีวาสนาได้เป็นมเหสีของพระราชาก็ออกอุบายฆ่านางมรณมาตาเป็นต้น แต่สุดท้ายของเรื่องแล้วนางมรณมาตาก็กได้กลับมาเป็นมเหสีของพระราชาเหมือนเดิม

นอกจากความอัจฉริยภาพของแม่เลี้ยงที่เป็นแก่นเรื่องหลักที่สำคัญแล้ว เรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยยังมีแก่นเรื่องอีกคือ การที่หญิงสาวตกยากลำบากเวทนาได้แต่งงานกับพระราชา และแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนาแทรกอยู่ด้วย คือความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมเก่า คือในตอนต้นของเรื่องที่พระได้ตั้งใจในพุทธศาสนาบรมศาสดาทรงเทศนาว่า ผู้ใดพิจารณาอาการ 32 กรรมฐาน มีเกศา โลมา นขา ทนต์ ตโจ เป็นต้น ผู้นั้นจะได้พ้นทุกข์จุนางมรณมาตาที่ได้ตั้งใจอธิฐานขอให้เกิดเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจดีงาม ถึงแม้ว่าจะมีคนจิตใจโหดชั่วทำบาปกรรมกับนางอย่างไร นางมรณมาตาก็สามารถหลุดจากทุกข์ได้ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เมื่อสิ้นชีวา	หากมีศรัทธา	สร้างบุญแต่ก่อน
ผลานิสงค์	ปกป้องรักษา	บุญบันดาลไป ฯ
	ถ้าบุคคลใด	ตั้งอธิฐาน
ดำรงจิตใจ	ปฏิบัติติดตาม	ด้วยใจไมโท ฯ
	ยังว่าเกศา	ต้นทาดโจ
ตั้งอยู่ในใจ	จึงดับโมโห	พลัดพรากจากทุกข์ ฯ
	ดั่งธรรมโม	

เหมือนมรณมาตา ธิดาโสกะ ตั้งภาวนาว่า
 หะทะยังๆ ดังในจินดา เกิดขึ้นเป็นว่า ใจทิพย์ดิงาม ฯ
 (มรณมาตา, 2507: 7-8)

สรุปโดยรวม แก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับแก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร คือมีลักษณะต่างกัน แก่นเรื่องหลัก ส่วนแก่นเรื่องรองลงมาอาจจะมีลักษณะเหมือนกันบ้างส่วน เช่น ความอิচ্ছาริษยาของแม่น้อยต่อเมียหลวงเป็นแก่นเรื่องรอง แล้วจึงเป็นเหตุทำให้เกิดเป็นแก่นเรื่องย่อยลงมาอีก คือการที่หญิงสาวตกยากลำบากเวทนาได้แต่งงานกับพระราชา และแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนาดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอข้างต้น

4.4 การเปรียบเทียบตัวละคร

ตัวละคร หมายถึง บุคคล หรือนักแสดงพฤติกรรมตามเหตุการณ์ของเนื้อเรื่อง จึงเป็นเหตุทำให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่อง ในการเปรียบเทียบในด้านตัวละครครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะเปรียบเทียบในด้านจำนวนตัวละคร ชื่อตัวละคร หน้าที่และบทบาทของตัวละคร ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมตัวละคร

4.4.1 ตัวละครที่เป็นเทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ตัวละครที่เป็นเทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ตัวละครที่เหนือความจริงที่สามารถบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ได้ตามปรารถนา ค่อยช่วยเหลือคนดี จากการศึกษาวรรณกรรมนิทานทั้งสองสำนวน มีตัวละครที่เป็นเทพเหมือนกันดังนี้

เทวดา มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือในคำอธิฐานของเอื้อยสมดังปรารถนา ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	นางวางเกล็ดปลา	แม่นแท้แลนา	มารดาทรมวย
ขอให้เป็นมะเขือ	ทันเนื้อทันใจ	ข้าพิชฐานไว้	ได้ดังจินดา
	เอาเกล็ดปลานั้น	วางลงด้วยปล้น	ในหลมมิช้า
ให้เป็นมะเขือ	อันงามพอดา	เป็นศรีโสกา	สองต้นคู่กัน
	เทวาอันมี	บันดาลธรรณี	งอกขึ้นด้วยปล้น
เหมือนดังจินดา	เทवासัปสรร	ลูกงามครามครัน	ดกยิ่งเหลือใจ
	นางเห็นแก่ตา	กราบไหว้วันทา	มารดาอรไท
ชื่นชมพรรษา	ฉายาคลายใจ	ที่นี้ลูกได้	เห็นหน้ามารดา

(ปลาบู่ทอง, 2557: 25)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่เทวดาช่วยให้คำอธิฐานของนางเอื้อยได้เป็นความจริง ดังที่เกล็ดปลาได้มาเป็นต้นมะเขือ ต่อมาอธิฐานขอให้เมล็ดมะเขือได้เป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ตั้งจิตพิชฐานแล้ว	นางน้องแก้วผู้เฒ่าวัลย์
เอาเมล็ดมะเขือนั้น	วางลงพลันพระธรณี
เทวาอันสิ่งสูง	คิดเอ็นดูนางเทวี
บันดาลให้เกิดมี	ทั้งโพธิ์เงินแลโพธิ์ทอง
งอกขึ้นเขียวชอุ่ม	งามเป็นพุ่มอยู่ทั้งสอง
กิ่งก้านงามเรืองรอง	โพธิ์ทั้งสองงามประไพ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 28)

คำประพันธ์ดังกล่าวถึงความช่วยเหลือของเทวดามีต่อนางเอื้อยนั้น ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร มีลักษณะเหมือนกัน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

จึงนางอธิฐาน	ขอให้เกล็ดปลา	เป็นต้นรุกษา
งอกงามทราชมสวย	มีด้วยผลผกา	ได้เป็นมะเขือเปราะ ฯ
นางแสนดีใจ	กุมารทราชมวัย	ได้ตั้งจินดา
จึงค่อยดูแล	เหมือนดังมารดา	จึงลากลับไป ฯ

(มรณมาตา, 2507: 41)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางมรณมาตาอธิฐานขอให้เกล็ดปลาได้เป็นต้นมะเขือ เทวดาเห็นดังนั้นจึงดลบันดาลให้คำอธิฐานของนางมรณมาตาได้เป็นความจริง กล่าวโดยสรุปตัวละครที่เป็นเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานทั้งสองสำนวน คือมีเทวดาเป็นตัวละครที่คอยช่วยเหลือและทำให้คำอธิฐานของนางเอื้อยนั้นได้กลายเป็นความจริงเช่นเดียวกัน

4.4.2 ตัวละครที่เป็นมนุษย์

ท้าวพรหมทัต เป็นพระมหากษัตริย์ที่ครอบครองทวาราชบุรี ดังที่กล่าวในตอนเริ่มต้นของเรื่องแต่ไม่ได้มีบทบาทมากนัก จนกระทั่งตอนที่ทรงเสด็จประพาสป่าจึงมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ดังที่ขณะที่ประพาสป่าพระองค์ทรงประสบพบต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองที่เป็นต้นเหตุดลบันดาลให้รู้จักกับนางเอื้อยแล้วได้อภิเษกนางเอื้อยเป็นมเหสี ในด้านของลักษณะนิสัยของท้าวพรหมทัตนั้น พระองค์เป็น

กษัตริย์ที่ทรงคุณธรรม มีเมตตา และมีจิตใจอ่อนโยน เช่น เมื่อพระองค์ได้รับทราบเรื่องราวชีวิตของนางเอื้อยพระองค์ท่านเกิดความสงสารและเมตตาแก่นางเอื้อย และในเมื่อที่ทราบว่านางอ้ายเป็นผู้ผิด ถูกลงโทษแต่พระองค์ทรงฟังเหตุผลและลดโทษให้ตอนที่นางเอื้อยมาขอภัยให้น้องสาว ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงท้าวพรหมทัตในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลาง กล่าวว่

	ข้าคิดเท่านี้	ขอพระพันปี	โปรดเถิดทูลหัว
ข้ากลัวเวรา	จะมาถึงตัว	ข้าบาทคิดกลัว	จะม้วยชีวา
	ท้าวฟ้่งนางนาฏ	พระทัยไหวหวาด	ตรัสประภาษขงคา
เจ้าทองทั้งตัว	เจ้ากลัวเวรา	พ้็นนี้ไม่ว่า	ตามแต่พระทัย
	พ้่งนี้เถิดหนา	เจ้าจงสั่งข้า	ชาววังนอกใน
วันนี้จวนคำ	พันเวลาไป	พ้่งนี้จึงให้	ถอดมันออกมา ฯ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 85)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางเอื้อยมาขอภัยให้น้องสาว ส่วนพระราชเป็นกษัตริย์ที่ทรงคุณธรรม มีเมตตา และมีจิตใจอ่อนโยนต่อมเหสีและเห็นแก่ใจมเหสีของตนที่สุด

วิมลธรรมราช เป็นตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตา ซึ่งผู้วิจัยพบว่า พระบาทวิมลธรรมราชเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่ปกครองพระราชนคร ชื่อวิเตห์รัฐราช พระองค์มีอำนาจเหนือกว่ากษัตริย์ต่างนครแล้วยังเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดำรงตามทศพิธราชธรรมอย่างแข็งแรง นอกจากนี้แล้วพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงคุณธรรม มีเมตตา และมีพระทัยอ่อนโอนต่อบุคคลใดที่มีเหตุผลที่ถูกต้อง ดังที่พระองค์ทรงลดการลงโทษแก่นางจันดี หลังจากทีนางมรณมาตาขออ้อนวอน ดังคำประพันธ์ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรที่ว่า

พระองค์ทรงไ้รมเหสี	พระองค์ทรงมีฤๅษีที่อำนาจ
กษัตริย์ต่างนครกลัวคลาด	มีอำนาจจึงกราบถวายเดชา ฯ
ส่วนพระนครนามว่า	ชื่อว่าวิเตห์รัฐราชย์
องค์กษัตริย์ชายายิ่งใหญ่	กว่ากษัตริย์ใด ๆ ในแดนสีมา ฯ

(มรณมาตา, 2507: 7)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่ผู้แต่งกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งพระองค์เป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่แล้วมีอำนาจเหนือกว่ากษัตริย์ต่างนครทั้งหลาย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นกษัตริย์ที่ไร้มีเหลือที่ประทับอยู่ในนครที่มีชื่อว่า วิเทห์รัฐราช นอกจากคำประพันธ์ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า

สงสารนางหนัก	เป็นลูกใครพัก	จึงอยู่คนเดียว
เสื่อผ้าก็ขาด	ทั้งไร้เครือญาติ	เพราะนางเป็นเด็กกำพร้า ฯ
พระองค์ทรงถาม	แนนนางน้อยนาม	กุมาริกา
นางอย่าน้อยใจ	ข้าพระกษัตรา	ให้ข้าได้ฟัง ฯ

(มรณมาตา, 2507: 49)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชพระองค์ได้พบเจอกับนางมรณมาตาในป่า ขณะที่พระองค์ทรงได้สั่งให้อำมาตย์เสนาตามแสวงหาเจ้าของต้นทองกลาง ตอนที่พระองค์ทรงทราบว่านางมรณมาตาเป็นเจ้าของต้นทองกลางพระองค์เกิดพระทัยสงสารจึงได้สอบถามประวัตินางมรณมาตา ประการนี้จึงแสดงถึงความเมตตาของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อประชาชนรัฐหรือประชาชน คือพระองค์ทรงเอาพระทัยความเป็นอยู่กับความทุกข์ของประชาชนของพระองค์เป็นต้น

อุทารกเศรษฐี เป็นสามีของนางชนิษฐากับนางชนิษฐี ซึ่งเป็นบิดาของนางเอื้อย (ลูกของอุทารกเศรษฐีกับนางชนิษฐา) นางอ้าย และนางอี (ลูกของอุทารกเศรษฐีกับนางชนิษฐี) เศรษฐีมาอาศัยหาปลา แล้วเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญต่อนางเอื้อย คือ เป็นบิดาที่ไม่ได้แสดงความรักให้แก่ลูก คือ นางเอื้อยโดยทุติลูก และเป็นคนที่โหดร้าย ดังที่ ผ่านางชนิษฐาลงน้ำตายเป็นต้น ในตอนท้ายเรื่องเศรษฐีก็สำนึกผิดแล้วได้เปลี่ยนลักษณะนิสัยของตน ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงอุทารกเศรษฐีในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลางว่า

สามีซึ่งโกรธหนักหนา	ลูกเล่นเข้ามา
ปีตาบได้ปราศรัย	มา้วยบบริลย
ช้ดอกฟกข้าฝ่ายใน	รำพึงถึงปลา
จมไปในน้ำพระคงคา	
เมื่อนางจะสิ้นชีวา	
ที่ว่าจะฝากลูกตน	
ดับจิตชีวิตวายชนม์	จึงเอาปฏิสนธิ
เป็นนางปลาบู่เห็นดี	

ฝ่ายอุทาร์กเศรษฐี ใจร้ายราวี
 มาตีเมียนให้ตาย ศรีนเมียม้วยมอดวอววย เศรษฐีใจร้าย
 ผันผายก็กลับคืนมา

(ปลาบู่ทอง, หน้า 8-9)

คำประพันธ์ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาข้างต้น จึงเป็นคำประพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความโหดร้ายของอุทาร์กเศรษฐีที่ได้ทบทิกรรยาของตนจนเสียชีวิตลงไปในน้ำ ดังนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่าอุทาร์กเศรษฐีเป็นตัวละครที่มีจิตใจโหดร้ายแล้วไม่มีความเมตตาแก่ภรรยาและลูกของตน

กุลลียะบุรุษและนางเกลี เป็นเศรษฐีมีทรัพย์สมบัติเยอะมหาศาลมีภรรยาประกอบด้วยความเป็นกุลสตรี ซึ่งกุลลียะเป็นเป็นบิดาของนางกุลเกลี ดังนั้นกุลลียะจึงเป็นคุณตาของนางมรณมาตา กุลลียะเป็นคนที่มีความรักภักดีต่อภรรยาต่อลูก แต่กุลลียะก็เป็นคนๆหนึ่งที่ตัดขาดหรือลงโทษคนที่กระทำผิดศีลธรรมอย่างเคร่งครัด ดังคำประพันธ์ที่ว่า

กุลลียะไต่ยืน	คำบอกเรื่องนั้น	จึงคิดในใจ
ต่อมาพูดไป	ถ้าเหตุดังนั้น	มันอยากได้ดี
	บุตรของข้า ฯ	
มันทำอับอาย	กระกุลเสียหาย	เสียชื่อเสียง
ก็จะตัดมัน	แล้วเลิกเป็นพ่อ	วันนีวันหน้า
	ข้าจะไม่คิดถึง ฯ	

(มรณมาตา, 2507: 13)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่กุลลียะรู้ว่านางกุลเกลีเป็นลูกได้วิ่งหนีตามผู้ชายไป กุลลียะเกิดความโกรธในใจ แล้วท่านได้กล่าวว่านางกุลเกลีทำให้วงศ์ตระกูลเสียหายท่านก็ประกาศตัดการเป็นพ่อกับลูกอย่างเป็นอันขาด เหตุดังนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความคิดของชาวเขมรเกี่ยวกับเรื่องหน้าตาในสังคม คือเมื่อลูกทำผิดศีลธรรมของปู่ย่าตายายคนๆนั้นก็ต้องตัดขาดความเป็นญาติหรือกีดออกจากมรดกของครอบครัวเป็นต้น ในส่วนของคำประพันธ์ที่ว่า

นายมีนามว่า	กุลลียะบุรุษ	ภรรยานามว่า
นางแก้วเกสี	เป็นหญิงโสกา	สุภาพกายา
	กายาดีงาม ฯ	
ความดีของเธอ	ยังช่วยให้ผิว	ได้เลื่อนตำแหน่ง
เป็นข้าราชการ	เป็นนายอำเภอ	มีคนบำเรอ
	มากมายหลายคน ฯ	

(มรณมาตา, 2507: 8)

คำประพันธ์ดังกล่าว เป็นตอนที่กล่าวถึงนางแก้วเกสีซึ่งเป็นภรรยาของกุลลียะ ที่มีฐานะเป็นแม่ของนางกุลเกสีที่เป็นคุณยายของนางมรณมาตา นางแก้วเกสีเป็นผู้หญิงที่สวยงาม เปรียบเสมือนนางเทพธิดา นอกจากนี้นางแก้วเกสีเป็นคนที่จงรักภักดีแก่สามีและบุตรอย่างสุดซึ้ง

กฏุมพีเศรษฐี (มรณมาตา) เป็นสามีของนางกุลเกสีและนางกาฬี ซึ่งเป็นบิดาของนางมรณมาตา (ลูกของกฏุมพีเศรษฐีกับนางกุลเกสี) หลังจากตนตกต่ำเป็นคนยากจน เศรษฐีมาอาชีพหาปลา แล้วเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญต่อนางมรณมาตา คือ เป็นบิดาที่ไม่ได้แสดงความรักให้แก่ลูก โดยทุบตีลูก และเป็นคนที่โหดร้าย ดังที่ ฆ่านางกุลเกสีลงน้ำตายเป็นต้น ในตอนท้ายเรื่องเศรษฐีก็สำนึกผิดแล้วได้เปลี่ยนลักษณะนิสัยของตน ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงกฏุมพีเศรษฐีในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ดังคำประพันธ์ที่ว่า

สามีซึ่งโกรธหนักร	ลูกเล่นเข้ามา	บิดาได้ปราศรัย ฯ
ขัดอกฟกซ้ำฝ่ายใน	มาม้วยบรรลัย	จมไปในน้ำพระคงคา ฯ
เมื่อนางจะสิ้นชีวา	รำพึงถึงปลา	ที่ว่าจะฝากลูกตน ฯ
ดับจิตชีวิตวายชนม์	จึงเอาปฏิสนธิ	เป็นนางปลาบู่เห็นดี ฯ
ฝ่ายกฏุมพีเศรษฐี	ใจร้ายราว	มาตีเมียตนให้ตาย ฯ
ครั้นเมี่ยม้วยมอดวอดวาย	เศรษฐีใจร้าย	ผันผายก็กลับคืนมา ฯ

(มรณมาตา, 2507: 17)

สรุปลักษณะนิสัยของอุทาร์กเศรษฐีในวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับกฏุมพีเศรษฐี ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน คือมีลักษณะนิสัยเป็นคนดุร้าย เช่น ฆ่าภรรยาตัวเองและทุบตีลูกเป็นต้น ในตอนสุดท้ายของเรื่องตัวละครทั้งสองกลับตัวสำนึกถึงความผิดที่ตนเองทำต่อภรรยาและลูก

นางแก้วขนิษฐา เป็นแม่ของนางเอื้อย ซึ่งเป็นภรรยาหลวงของอุทารกเศรษฐี นางขนิษฐาเป็นผู้หญิงหรือเป็นแม่ที่มีจิตใจดีงาม มีความรักภักดีแก่ลูก สามิ และยังไม่รังเกียจลูกของนางขนิษฐาที่เป็นเมียน้อยอีกด้วย ผ่านเนื้อเรื่องผู้วิจัยเห็นได้ชัดเจนนว่า นางขนิษฐาเป็นแม่ที่รักและคอยห่วงใยลูกอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าตนตายแล้ว ก็กลับชาติมาเป็นปลาบู่ทองเพื่อมาคอยดูแลลูก ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางขนิษฐาในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลางว่า

ส่วนแม่ของพังงา	อันมรณาไปเป็นผี
ใจจิตคิดปราณี	ถึงเทวีผู้ลูกยา
เมื่อตายวายชีวิต	ในดวงจิตคิดถึงปลา
ครั้นนางดับสังขาร	เกิดเป็นปลางามเพริดพราย
เกิดเป็นปลาบู่ทอง	วายลอยล่องงามเฉิดฉาย
ตรึงตรึงนิกมุงมาย	ว่ากูตายมาแต่ไหน
ฉันได้เกิดเป็นปลา	กุศลมาเข้าตลใจ
รำพึงคะนึ่งไป	คิดขึ้นได้เป็นนารี

(ปลาบู่ทอง, 2557: 15-16)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางขนิษฐาตายไปแล้วได้กลับชาติเกิดเป็นปลาบู่ แม่ปลาบู่คิดถึงนางเอื้อยจึงว่ายน้ำมาหาลูกถึงแม้ว่านางขนิษฐาเป็นปลาแต่นางขนิษฐามีความรู้สึกรสงสารลูก เพราะรู้ว่าลูกตนถูกทำร้ายแล้วไม่มีใครดูแลนางเอื้อย ปลาบู่จึงแสดงกิริยาคล้ายคน คือเอาหัวซุกกับอกนางเอื้อย

นางกุลเกสี เป็นแม่ของนางมรณมาตา ซึ่งเป็นภรรยาหลวงของกฤณพิเศรษฐี นางกุลเกสีเป็นผู้หญิงหรือเป็นแม่ที่มีจิตใจดีงาม มีความรักภักดีแก่ลูก สามิ และยังไม่รังเกียจลูกของนางกาฬีที่เป็นเมียน้อยอีกด้วย ผ่านเนื้อเรื่องผู้วิจัยเห็นได้ชัดเจนนว่า นางกุลเกสีเป็นแม่ที่รักและคอยห่วงใยลูกอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าตนตายแล้ว ก็กลับชาติมาเป็นปลาบู่ทองเพื่อมาคอยดูแลลูก ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางกุลเกสีในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ส่วนแม่ของพังงา	อันมรณาไปเป็นผี
จิตใจยังคิดปราณี	ถึงเทวีผู้ลูกยา ฯ
เมื่อตายวายชีวิต	ในดวงจิตคิดถึงปลา
ครั้นนางดับชีวา	เกิดเป็นปลางามเพริดพราย ฯ

เกิดเป็นปลาบู่ทอง วายลอยล่องงามเจิดฉาย
 ตริตริกนิคมุ่งมาย ว่ากุตยาฆ่าแต่ไหน ๆ
 ฉันทได้เกิดเป็นปลา กุศลมาเข้าคลใจ
 รำพึงคะนึ่งไป คิดขึ้นได้เป็นนารี ฯ

(มรณมาตา, 2507: 25-26)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางกุลเกสียาไปแล้วได้กลับชาติเกิดเป็นปลาบู่ แม่ปลาบู่คิดถึงนางมรณมาตาจึงว่ายน้ำมาหาลูกที่บ่อน้ำหน้าบ้านถึงแม้ว่านางกุลเกสียาเป็นปลาแต่นางรักและมีความรู้สึกสงสารลูกเพราะนางรู้ว่าลูกตนถูกทำร้ายหลายครั้งจากนางกาฬีแล้วไม่มีใครดูแลนางมรณมาตา

สรุปลักษณะนิสัยของนางขนิษฐาในวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับนางกุลเกสียาในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน คือเป็นคนมีความเมตตา มีความรักและเป็นห่วงลูกของตนอยู่เสมอแม้กระทั่งตนเองได้สิ้นชีวิตไปแล้วก็ตาม

นางเอื้อย เป็นตัวละครที่สำคัญมากในเรื่องที่ทำให้เรื่องดำเนินตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง นางเอื้อยเป็นบุตรของนายอุทรากรเศรษฐีกับนางขนิษฐา นางเอื้อยเป็นผู้หญิงที่มีหน้าตาสวยงาม มีจิตใจดี ช่วยดูแลน้อง ๆ อีกสองคนที่เป็นพี่น้องต่างมารดา หากกล่าวถึงชีวิตของนางเอื้อยผ่านนิทานเรื่องดังกล่าว ผู้วิจัยทราบว่า นางเอื้อยมีชีวิตประกอบไปด้วยความทุกข์ทรมานอย่างมากหลังจากที่มารดาของตนได้ตายไป ส่วนเรื่องความสุขของนางเอื้อยนั้นคือตอนที่ได้อภิเษกกับท้าวพรหมทัตแต่ก็มีความสุขไม่ได้นานนักก็ต้องพลัดพรากตายไปเป็นนกแขกเต้า ในขณะที่เกิดเป็นนกแขกเต้าก็ยังถูกตามทำร้ายแก่ชีวิตจนได้รับความช่วยเหลือจากฤๅษีและหนูเป็นต้น นางเอื้อยเป็นคนที่มีความเมตตาและอภัยให้ผู้อื่นอยู่เสมอ แม้กระทั่งคนที่เคยทำร้ายแก่ชีวิตของตนก็ตาม เช่น นางอ้าย ก็นางเอื้อยให้อภัยเช่นเดียวกัน ในตอนจบของเรื่องนางเอื้อยก็ประสบความสำเร็จกับท้าวพรหมทัตและลูกของตนและครองบ้านเมืองประกอบด้วยความเจริญรุ่งเรือง ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางเอื้อยในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลางว่า

การชมความงามของนางเอื้อยตอนที่ท้าวพรหมทัตทอดพระเนตรเห็นนางเอื้อย พระองค์ก็ทรงประทับใจในความงามของนางเอื้อย ดังคำประพันธ์ กล่าวว่า

เมื่อนั้นสมเด็จพระราชา ทอดพระเนตรแลมา
 เห็นนางกำพริ้นนารี
 เหวบางร่างน้อยมีศรี ยิ่งพิศยิ่งดี
 ภูมิก็ชอบพระทัย

(ปลาบู่ทอง, 2557: 16)

หลังจากนางเอ้อยได้อภิเษกเป็นมเหสีของท้าวพรหมหัตถ์ไม่ได้นาน นางเอ้อยก็ล่วงอุบายของนางชนิษฐี แล้วได้กำเนิตมาเป็นนกแขกเต้า ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	กำพร้านางแก้ว	ครั้นเจ้าตายแล้ว	สิ้นชีพเป็นผี
นางเอากำเนิต	เกิดเป็นปักซี	เพราะกรรมยังมี	นางได้สร้างมา
	กำพร้าหนุ่มหน้า	เป็นนกแขกเต้า	โฉมเจ้าโสภ
นางนิกตริกดู	ตัวกูเกิดมา	แห่งหนใดหนา	มาเป็นดิรฉาน
	เดชะกุศล	ปางเก่าเข้าดล	ใจแห่งนงคราญ
รำลึกชาติได้	เห็นไปทุกประการ	ตายจากถิ่นฐาน	มาเป็นปักซี

(ปลาบู่ทอง, 2557: 45)

นางกุมาริกา เป็นตัวละครที่สำคัญมากในเรื่องที่ทำให้เรื่องดำเนินตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง นางมรณมาตาเป็นบุตรของนายกุมมพิกับนางกุลเกสี นางกุมาริกาผู้หญิงที่มีหน้าตาสวยงาม มีจิตใจดี ช่วยดูแลน้อง ๆ อีกสองคนที่เป็นพี่น้องต่างมารดา หากกล่าวถึงชีวิตของนางกุมาริกาผ่านนิทานเรื่องดังกล่าว ผู้วิจัยทราบว่า นางมรณมาตามีชีวิตประกอบไปด้วยความทุกข์ทรมานอย่างมากหลังจากที่มารดาของตนได้ตายไป ส่วนเรื่องความสุขของนางมรณมาตานั้นคือตอนที่ได้อภิเษกกับพระบาทวิมลธรรมราชแต่ก็มีความสุขไม่ได้นานหนกก็ต้องพลัดพรากตายไปเป็นนกแขกเต้า ในขณะที่เกิดเป็นนกแขกเต้าก็ยังถูกตามทำร้ายแก่ชีวิตจนได้รับความช่วยเหลือจากฤๅษีและหนูเป็นต้น นางกุมาริกาเป็นคนที่มีความเมตตาและอภัยให้ผู้อื่นอยู่เสมอ แม้กระทั่งคนที่เคยทำร้ายแก่ชีวิตของตนก็ตาม เช่น นางกาฬีนางจันทะนี ก็นางกุมาริกาให้อภัยเช่นเดียวกัน ในตอนจบของเรื่องนางกุมาริกาก็ประสบความสำเร็จกับพระบาทวิมลธรรมราชและลูกของตน แล้วครองบ้านเมืองประกอบด้วยความเจริญรุ่งเรือง ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางกุมาริกาในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ที่ว่า

	กำพร้านางแก้ว	ครั้นเจ้าตายแล้ว	สิ้นชีพเป็นผี
นางเอากำเนิต	เกิดเป็นปักซี	เพราะกรรมยังมี	นางได้สร้างมา ฯ
	กำพร้าหนุ่มหน้า	เป็นนกแขกเต้า	โฉมเจ้าโสภ
นางนิกตริกดู	ตัวกูเกิดมา	แห่งหนใดหนา	มาเป็นดิรฉาน ฯ
	เดชะกุศล	ปางเก่าเข้าดล	ใจแห่งนงคราญ
รำลึกชาติได้	เห็นไปทุกประการ	ตายจากถิ่นฐาน	มาเป็นปักซี

(มรณมาตา, 2507: 76)

ดั่งคำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นคำประพันธ์ที่กล่าวชมความงามของนางกุมาริกาตอนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทอดพระเนตรเห็นนางกุมาริกาจึงทำให้พระองค์ทรงประทับใจในความงามของนางกุมาริกา

สรุปลักษณะนิสัยของนางเอื้อยในวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับนางมรณมาตาในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน คือตัวละครเอกทั้งสองมีจิตใจดีงาม เป็นคนที่มีความกตัญญูต่อบิดามารดา และให้อภัยแก่ผู้ที่ทำร้ายตนเสมอ

ลบกุมาร มีกำเนิดจากการชุบของพระฤๅษี เพื่อมาเป็นเพื่อนของนางเอื้อย ลบกุมารแม้ว่าจะไม่ใช่ลูกที่คลอดออกจากท้องของนางเอื้อยอย่างแท้จริงก็ตาม แต่ลบกุมารมีความรักและเคารพปฏิบัติกับนางเอื้อยเปรียบเสมือนมารดาแท้ๆของตน ดังตัวอย่างคำประพันธ์ที่กล่าวถึงลบกุมารในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลางที่ว่า

ดาบสรับเอาบ้าน	จึงชุบกุมาร
มินานก็เป็นขึ้นมา	
ทรงโถมโถมใจอาญา	นางแก้วกำพร้า
อุ้มเอากุมารทันใจ	
ส่วนว่ากุมารชาญชัย	ครั้นนางอุ้มไป
สายใจเจ้าคว่ากินนม	
โถมลุ่มลุ่มปลานางชม	จูบเกล้าจูบผม
เอวกลมเจ้ารักนักหนา	
ดาบสอวยพพังงา	ให้นามนั้ดดา
ชื่อว่าเจ้าลบกุมาร	(ปลาบู่ทอง, 2557: 65)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นเนื้อความที่ปรากฏในตอนนี้นางเอื้อยเขียนเป็นรูปกุมารแล้วพระฤๅษีได้ชุบมาเป็นคนที่ตั้งนามให้ว่าลบกุมาร ส่วนนางเอื้อยมีความรักต่อลบกุมารดังลูกที่คลอดจากอุทรของตนจริง ๆ และลบกุมารนั้นก็รักนางเอื้อยเสมือนเป็นมารดาที่แท้จริงของตนเช่นกัน

ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่า มีตัวละครคล้ายกับลบกุมาร คือปูตุ่มกุมาร ดั่งคำประพันธ์ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาที่ว่า

ปุตมวงศ์ เป็นละครในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ที่เป็นลูกของนางมรณมาตา แต่มีกำเนิดจากดอกบัว แต่มีความรักแกนางมรณมาตาเปรียบเสมือนมารดาแท้จริงของตน ปุตมกุมารเป็นตัวละครที่มีบทบาทข้อสัต์ยต่อผู้ที่ดูแลเลี้ยงดูตน เป็นบุคคลที่มีความสามารถเหนือกว่ากุมารใด ๆ เช่น เป็นคนที่สามารถไข่มนต์ถาอา หรือวิชาต่าง ๆ ที่พระฤๅษีได้สอนได้อย่างรวดเร็ว ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ดาบสรับเอาบ่นาน	จึงเอากุมารมาจากดอกบัว
ทรงโฉมโฉมใจฉายา	นางแก้วกำพร้าหลงรักเหลือเกิน ฯ
จับอุ้มเอากุมารทันใจ	ส่วนว่ากุมารชาญชัย
ครั้นนางอุ้มไป	สายใจเจ้าคว่ำกีนนม ฯ
โฉมลูกจวบพลางนางชม	จวบเกล้าจวบผม
เอวกลมเจ้ารักนักหนา	ตั้งชื่อขึ้นมาเป็นปุตมวงศ์ ฯ
	(มรณมาตา, 2507: 86)

สรุปลักษณะนิสัยของลูกกุมารในวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับปุตมวงศ์ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน คือเป็นลูกที่มีความกตัญญูต่อบิดามารดาทั้ง ๆ ที่รู้ว่าตนเองไม่ใช่ลูกแท้ๆก็ตาม

นางขนิษฐา เป็นแม่ของนางอ้ายกับนางอี ซึ่งเป็นภรรยาน้อยของอุทารกเศรษฐี นางขนิษฐาเป็นผู้หญิงหรือเป็นแม่ที่มีจิตใจดุร้าย ริษยา เช่น ใส่ร้ายนางขนิษฐาว่าไปแอบมีผู้ชายคนใหม่ นอกใจสามีของตนแล้วยังทำทารุณต่อนางเอื้อย ส่วนในการเลี้ยงดูลูกจะเห็นได้ชัดว่านางขนิษฐาสั่งสอนลูกในทิศทางที่ไม่ดี เช่น สั่งให้นางอ้ายไปจับปลาบู่มาทำเป็นอาหาร ไปถอนต้นมะเขือเปราะและยังใช้กลอุบายลวงนางเอื้อยมาเหยียบกระดานยนต์ตักน้ำร้อนตาย ในส่วนบทบาทนั้นผู้วิจัยเห็นว่า นางขนิษฐามีบทบาทสำคัญที่ทำให้นางเอื้อยรับความเดือดร้อน ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางขนิษฐาในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลางว่า

ขนิษฐาฟังลูกบอก	คือระลอกตึกคงคา
ลูกรักจับเอาปลา	เราจะฆ่าแม่มันเสีย
แม่นเห็นหน้าลูกมัน	ใจป่วนปั่นคือไฟเลีย
เราฆ่าแม่มันเสีย	ตามอุบายให้อาสาญ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 20)

จับพร้ามาบั่นรอน	ออกเป็นท่อนแกงทันใด
ซื้อเหล้าเอามาให้	ผิวเมียไซ้รักกินสำราญ
เข้าแกงแต่งครบครัน	มันชวนกันกินอาหาร
เร่งกินอย่างไว้นาน	อีเอื้อยมันจะกลับมา

(ปลาบู่ทอง, 2557: 22)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางชนิษฐาได้สั่งให้ลูกของมันเป็นไปจับปลาบู่มาทำเป็นอาหารกินอันเป็นการที่แสดงให้เห็นว่า นางกาฬีเป็นคนที่มีจิตใจบาปโหดร้ายมาก เป็นคนที่ไม่มีความเป็นคนทำลายได้แม้กระทั่งสัตว์ที่มีการการต่อสู้ดิ้นรนที่ฆ่าปลา ทบตีนางเอื้อย และทำลายต้นมะเขือเปราะเป็นต้น

นางกาฬี เป็นแม่ของนางจันทาสาลินีและนางจันตี ซึ่งเป็นภรรยาของกฤตภูมิเศรษฐี นางกาฬีเป็นผู้หญิงหรือเป็นแม่เลี้ยงที่มีจิตใจร้าย ริษยา เช่น ใส่ร้ายนางกุลเกสรีว่าไปแอบมีผู้ชายคนใหม่ นอกใจสามีของตนแล้วยังทำทารุณต่อนางมรณมาตา ส่วนในการเลี้ยงดูลูกจะเห็นได้ชัดว่านางกาฬีสั่งสอนลูกในทิศทางที่ไม่ดี เช่น สั่งให้นางจันทะนีไปจับปลาบู่มาทำเป็นอาหาร ไปถอนต้นมะเขือเปราะ และยังใช้กลอุบายลวงนางมรณมาตามาเหยียบกระดานยนต์ตกน้ำร้อนตาย ในส่วนบทบาทนั้นผู้วิจัยเห็นว่า นางกาฬีมีบทบาทสำคัญที่ทำให้นางมรณมาตาได้รับความเดือดร้อน ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางกาฬีในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ส่วนเมียน้อยนั้น	รู้ชื่อนางท้าวนางกาฬี
เป็นคนจิตบาปจิตใจไม่ดี	กฤตภูมิสามีได้พาเข้าบ้าน ฯ
กฤตภูมิสามีรักนางกาฬี	ลืมนางกุลเกสรีที่เป็นเมียหลวง
ตนถูกมนต์ดำหลงรักลูกคลั่ง	นางกาฬีนั้นได้ทำเสน่ห์มา ฯ

(มรณมาตา, 2507: 20)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่กฤตภูมิพานางกาฬีที่เป็นเมียน้อยของตนเข้าบ้าน นางกาฬีเป็นสตรีที่มีจิตใจไม่ดีเป็นคนที่ไม่ให้เกียรติคนที่มีฐานะใหญ่กว่าคือนางกุลเกสรี แล้วหลังจากที่นางกาฬีเข้ามาอยู่ในบ้านหลังเดียวกันกับนางกุลเกสรีทำให้สามีเกลียดเกลียดเกลียดมากขึ้นทุกวัน เพราะนางกาฬีได้ทำเสน่ห์ให้สามีรักไหลกับตนแต่เพียงผู้เดียว ต่อมาก็ใส่ร้ายนางกุลเกสรีว่าแอบมีชู้ แล้วยังทำร้ายทุบตีนางกุมารี่ที่เป็นลูกของนางกุลเกสรีอีกด้วย

สรุปลักษณะนิสัยของนางชนิษฐีในวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับนางกาฬีในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน คือมีจิตใจโหดร้าย มีความริษยาและทำร้ายคนอื่นเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของตนโดยไม่นึกถึงความถูกต้อง

นางอ้าย (พี่) เป็นบุตรของนายอุทาร์กเศรษฐีกับนางชนิษฐีแล้วมีน้องสาวอีกคนหนึ่งชื่อนางอี่ นางอ้ายมีจิตใจริษยาต่อนางอี่แล้วยังทำตามคำสั่งของมารดาทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้น ๆ ผิดก็ตาม ส่วนในตอนท้ายของเรื่องนางอ้ายได้รับผลกระทบที่ตนได้สร้างมา นางอ้ายตัดสินใจกินยาฆ่าตัวตายโดยนางอ้ายไม่รู้ว่านางอี่ขอภัยโทษจากพระราชา ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางอ้ายที่มีจิตใจอาธรรมแก่นางอี่ยลกลบเข้าไปจับนกแขกเต้าที่เป็นนางอี่ยลกลับกำเนิดมาเกิด แล้วนำเอามาให้ยายครัวทำเป็นอาหารให้ตนกิน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

นางอ้ายใจอาธรรม	รู้สำคัญว่าเทวี
เกิดเป็นนางปักซี	พระภูมิเลี้ยงรักษา
มันบินมาหาท้าว	บอกเรื่องราวแต่หลังมา
ตัวกูจะมรณา	ด้วยอาญาพระภุชย
คิดแล้วย่องเข้าไป	ถึงห้องในพระโณมฉาย
ค่อมเค้าเฝ้าเรียงราย	คนทั้งหลายไม่สงกา
เผอิญให้เมินอยู่	มิทันรู้จู่เข้ามา
นางอ้ายแลซ้ายขวา	เห็นปักขามิเห็นใคร
ครั้นถึงซึ่งกรงปล้น	นางอาธรรมล้วงเข้าไป
จับเอาบัดเดียวใจ	คั่นคอใส่ห่อผ้ามา
ส่วนว่านกแขกเต้า	ตัวสั้นเทาคือตีปลา
อีมารมันริษยา	หัวเราะรำพาลลงไป
ส่งให้แก่ยายครัว	ให้สับคว้างเร็วไว
เร็วราหาฟันไฟ	ส่งแล้วไซ้รักกลับคืนมา

(ปลาบู่ทอง, 2557: 52-53)

นางจันทาสาลินี (น้อง) เป็นบุตรของนางกาฬีแล้วมีพี่สาวอีกคนหนึ่งชื่อนางจันตี นางจันทาสาลินีมีจิตใจริษยาต่อนางมรณมาตาแล้วยังทำตามคำสั่งของมารดาทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้น ๆ ผิดก็ตาม ส่วนในตอนท้ายของเรื่องนางจันทาสาลินีได้รับผลกระทบที่ตนได้สร้างมา นางตัดสินใจกินยาฆ่าตัวตายโดยนางอ้ายไม่รู้ว่านางมรณมาตาขอภัยโทษจากพระราชา ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางอ้ายที่มีจิตใจ

อาธรรมแก่นางมรณมาตาที่ปลอมตัวเป็นมรณมาตาเข้าวัง ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางจันทาสาลินีทำตามคำสั่งของมารดาของตน คำประพันธ์ที่ว่า

ครั้นพระราช	ทรงมีปัญญา	ทรงได้สั่งให้
พลนายอำมาตย์ชำนานงลินีนัย	เพราะนางคิดไว้	ข้ามเหสีข้า ฯ

(มรณมาตา, 2507: 57)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่พระราชทรงสั่งให้อำมาตย์ชำนานงจันทาสาลินีแล้วเอาเนื้อของนางไปทำเป็นเนื้อส้มส่งไปยังครอบครัวของนางจันทาสาลินีกิน แต่ด้วยการวาดก๊วกับการประหารชีวิตนางจันทาสาลินีได้กินยาฆ่าตัวเองตายไปเสียก่อน

สรุปลักษณะนิสัยของนางอ้ายในวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับนางจันตีในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน คือเป็นคนที่มีจิตใจริษยาคนอื่นและทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ในตอนสุดท้ายของเรื่องคือตายด้วยการกินยาฆ่าตัวเองตายเพราะไม่ต้องการถูกประหารชีวิต ไม่ใช่เพราะสำนึกผิด

นางจันเตย เป็นลูกของยายออกแล้วเป็นผู้หญิงที่มีจิตใจโกรธแค้นนางมรณมาตา แล้วเป็นคนที่จับนกแขกเต้าให้ยายคร่ำทำกับข้าว ดังคำประพันธ์ที่ว่า

คิดแล้วย่องเข้าไป	ถึงห้องในพระโณมฉาย
ค่อมเค้าเฝ้าเรียงราย	คนทั้งหลายไม่สงกา ฯ
เผอิญให้เมินอยู่	มีทันรู้จู่เข้ามา
จันเตยแลซ้ายขวา	เห็นปักษามีเห็นใคร ฯ
ครั้นถึงซึ่งกรงพลัน	นางอาธรรมล้วงเข้าไป
จับเอาบัดเดียวใจ	คั่นคอใส่ห่อผ้ามา ฯ
ส่วนวานกแขกเต้า	ตัวสั้นเทาคือตีปลา
อีมารมันริษยา	หัวเราะร่าพาลลงไป ฯ
ส่งให้แก่ยายคร่ำ	ให้สับคว้งเร็วไว
เร็วราหาฟันไฟ	สั่งแล้วไซ้รักกลับคืนมา ฯ

(มรณมาตา, 2507: 82-83)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนนางฉันทะเข้าไปจับเอานกแขกเต้าจากกรงเพื่อเอามาให้ ยายครัวทำอาหารให้ตนกิน นางฉันทะคิดโกรธแค้นนางกุมารีที่ทำให้พระราชาทรงเนรเทศมารดาของตนให้ไปอาศัยอยู่ที่อื่น อีกอย่างหนึ่งนางนึกอิจฉานางกุมารีด้วยว่า ตั้งแต่นางเข้ามาในวัง พระราชาไม่สนใจนางเท่าไรนัก เหตุดังกล่าวจึงทำให้นางฉันทะคิดโกรธแค้นนางกุมารี

นางอ้อ (น้อง) เป็นบุตรของอุทาร์กเศรษฐีกับนางชนิษฐีนางอ้อเป็นคนที่ย่อมทำตามคำสั่งของมารดาของตนเช่นเดียวกันกับนางอ้าย ในส่วนของบทบาทนั้นผู้วิจัยเห็นว่าไม่ค่อยมีบทบาทมากนัก บทบาทที่ผู้วิจัยค้นพบในเรื่องนี้คือ ตอนที่ท้าวพรหมทัตสั่งให้ทหารนำเนื้อสัสม์ทำมาจากเนื้อของนางอ้ายมาให้ครอบครัวของตนแล้วนางอ้อได้เห็น นิ้วมือกับนิ้วเท้าของพี่สาวของตน จึงรู้ว่านางอ้ายตายแล้ว ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางอ้อทำตามคำสั่งของมารดาของตน คำประพันธ์ที่ว่า

	ครันรุ่งขึ้นเช้า	เพลาทุงข้าว	หาพินหาไฟ
ร้องเรียกนางอ้อ	มานี้เร็วไว	มาแม่จะใช้	เจ้าไปเร็วรา
	วานนี้พี่เจ้า	ให้เนื้อมาเล่า	เจ้าจงเอามา
เนื้อกวางเนื้อทราย	เนื้อควายฤณา	ฤเนื้อปูปลา	เร่งเอามาหลน
	นางอ้อเข้าไป	ล้วงเนื้อในไห	ตามคำแม่ตน
เอามาให้แม่	หลนกินบัดล	สิ้นทั้งสามคน	แม่ลูกผัวเมีย
	ชมว่าอร่อย	หลนไว้ให้น้อย	อร่อยจะหมดเสีย
ชื่นชมหลุหรรษ์	ชมกันผัวเมีย	จะขายเอาเบี้ย	มาคิดเสียตาย

(ปลาบู่ทอง, 2557: 89)

ในคำประพันธ์ตอนที่ท้าวพรหมทัตสั่งให้ทหารนำเนื้อสัสม์ทำมาจากเนื้อของนางอ้ายมาให้ครอบครัวของตนแล้วนางอ้อได้เห็น นิ้วมือกับนิ้วเท้าของพี่สาวของตน ดังคำประพันธ์ว่า

	เห็นตีนมีอนาง	นมทั้งสองข้าง	อ้ำว้างในใจ
เห็นทั้งหัวพี่	นางอ้อจำได้	จันทกตกใจ	ร้องให้ออกมา
	บอกแก่แม่ตน	เรากินเนื้อคน	ทุกวันอัตรา
เนื้ออื่นเมื่อไร	ใช้ใครเลยนา	พี่อ้ายของชา	แม่นแท่แก้ไข

(ปลาบู่ทอง, 2557: 93)

นางจันตี (พี่) เป็นบุตรของนางกาฬีแล้วมีน้องสาวอีกคนหนึ่งชื่อนางจันทะนี นางจันตีมีจิตใจริษยาต่อนางมรณมาตาแล้วยังทำตามคำสั่งของมารดา ทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้น ๆ ผิดก็ตาม ส่วนในตอนท้ายของเรื่องนางจันตีได้รับผลกรรมที่ตนได้สร้างมา ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	เมื่อเข้ารุ่งขึ้น	มรณมาตาตื่น	เข้าป่าเหมือนเคย
ส่วนลูกกาฬี	นางจันตีเอ๋ย	เอาร้าปลายข้าว	ปลอมเป็นชนนี ฯ
	ปอมตัวมาจับ	แล้วพูดคำศัพท์	ดังนางชนนี
ปลาบู่ออกมา	นี้กว่าชนนี	จันตีกาฬี	จับได้ตั้งใจ ฯ

(มรณมาตา, 2507: 40)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางจันตีปลอมตัวเป็นนางมรณมาตาเอาร้าและปลายข้าวไปให้แม่ปลาบู่ แม่ปลาบู่นี้กว่าเป็นลูกของตนก็ออกมากินอาหารตามปกติ จึงทำให้นางจันตีจับได้แล้วนำไปทำอาหารกินอย่างตั้งใจ

พระฤๅษี เป็นตัวละครที่เป็นมนุษย์แต่แปลกจากมนุษย์ทั่วไป เพราะพระฤๅษีมักจะมีอิทธิฤทธิ์และพลังเหนือธรรมชาติ ในวรรณกรรมทั้งสองฉบับผู้วิจัยพบว่า ตัวละครที่เป็นพระฤๅษีเป็นบุคคลที่มีจิตใจเมตตา ส่วนบทบาทที่ผู้วิจัยพบในเรื่องนั้นคือ ตอนท้ายเรื่องพระฤๅษีจะเข้ามาช่วยชุบชีวิตนางเอื้อยให้ได้กลับชาติมาเป็นมนุษย์อีกครั้งและพร้อมทั้งได้ชุบภาพวาดของนางเอื้อยคือลบกุมารให้มาเป็นเพื่อนของนางเอื้อย ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงพระฤๅษีในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลางว่า

ยังมีดาบส	องค์หนึ่งทรงพรต	อยู่ในพงพี
เธอนั้นรักษา	ภาวนาบารมี	ด้วยมนตร์มูณี
สร้างพรตโพธิญาณ	ทั้งพรหมวิหาร	ฤๅษีกวดขัน
เหาะเหินเดินฟ้า	ฤๅษานักธรรม	เชี่ยวชาญขยัน
จะทำสิ่งใด	ทุกสิ่งทำได้	ผูกพันมั่นคง
ตั้งแต่ภาวนา	รักษาศีลทรง	มิได้ไหลหลง
		ตั้งใจทำนง
		ทรงธรรมเหลือใจ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 60)

คำประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระฤๅษีเป็นคนที่มืพลังเหนือธรรมชาติ คือสามารถเหาะเหินเดินบนอากาศได้แล้วยังสามารถทำสิ่งใดก็ได้ตั้งใจ นอกจากนี้พระฤๅษีเป็นคนที่ดำรงอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม มีความสือสัตย์อีกด้วย

	จะชุปด้วยมนต์	เป็นมนุษย์ बदดล	ขึ้นมาบนาน
จะได้หาไฟ	ลูกไม้อาหาร	จะได้ใช้วาน	นวดพื้นบาทา
	จึงพระฤๅษี	กองกฤษณ์อัคคี	แล้วตั้งสัจจา
โอมอ่านอาด	บรมคาถา	แล้วเอาปักษา	วางเหนือกองไฟ
	พระดาบสเจ้า	เห็นนกแขกเต้า	มาเป็นสตรี
คิดว่าตัวผู้	เอ็นดูปักษี	มาเป็นนารี	ตั้งนี้ลูกอา
	ได้ชุบขึ้นแล้ว	ดาบสใจแกล้ง	มีความกรุณา
จะเลี้ยงเจ้าไว้	อรไทโยยา	พานางเข้ามา	ในระฤๅ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 61-62)

คำประพันธ์ที่ผู้วิจัยได้ยกมาบรรยายนี้คือ จะบ่งบอกให้ผู้อ่านทราบว่าพระฤๅษีเป็นตัวละครที่มีเวทมนต์เหนือบุคคลทั่วไป ดังที่ สามารถชุบนกแขกเต้าให้ได้มาเป็นคน คือนางเอื้อยกับชุบภาพวาดของนางเอื้อยมาเป็นลูกมารเป็นต้น

พระฤๅษี เป็นตัวละครที่เป็นมนุษย์แต่แปลกจากมนุษย์ทั่วไป เพราะพระฤๅษีมักจะมีอิทธิฤทธิ์ และพลังเหนือธรรมชาติ ในวรรณกรรมทั้งสองฉบับผู้วิจัยพบว่า ตัวละครที่เป็นพระฤๅษีเป็นบุคคลที่มีจิตใจเมตตา ส่วนบทบาทที่ผู้วิจัยพบในเรื่องนั้นคือ ตอนท้ายเรื่องพระฤๅษีจะเข้ามาช่วยชุบชีวิตนางมรณมาตาให้ได้กลับชาติมาเป็นมนุษย์อีกครั้งและพร้อมทั้งได้ชุบปทุมกุมารให้มาเป็นลูกของนางมรณมาตา ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงพระฤๅษีในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตา ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ครั้นนกแขกเต้า	กินผลไทรโนพบเจอฤๅษี
รับเอาเลี้ยงดูแล้วชุบพันที่	ได้เป็นนารีรูปโฉมงามหนัก ๆ
มิตดาจินฤๅษี	ไปยังสระโบกขรณี
เห็นเจอเด็กขาย	อยู่ในดอกบัว ๆ
จึงรับมาเลี้ยง	สั่งสอนทุกอย่าง
ปทุมกุมารนั้น	เป็นลูกมรณมาตา ๆ

(มรณมาตา, 2507: 78)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่พระฤๅษีได้ชুবงกแชกเต้ามาเป็นคนแล้วได้รับเด็กชายที่เกิดมาจากดอกบัวมาทำเป็นลูกของนางมรณมาตา แล้วท่านได้สั่งสอนมนต์ทุกวิชาแก่ปทุมกุมารเพื่อป้องกันและเพื่อดูแลแม่ของตน

สรุปลักษณะนิสัยของพระฤๅษีในวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับพระฤๅษีในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน คือเป็นตัวละครที่มีบทบาทช่วยเหลือคนดี ด้วยพระฤๅษีเป็นคนที่ประกอบไปด้วยความสือสัตย์ ถื่อศีล และยังมีอิทธิฤทธิ์เหนือกว่าคนอื่น ๆ ดังที่ ชুবงกแชกเต้ามาเป็นนางเอกและชুবงกมารให้ได้เป็นลูกของนางเอกเป็นต้น

ยายเฒ่าคลีสาต (พี่สาวนางขนิษฐ) เป็นพี่สาวของนางขนิษฐที่มีวิชาทางไสยศาสตร์ มีบทบาทเข้าร่วมกับนางขนิษฐ ที่ได้ทำเสน่ห์ให้ให้อุทธการเศรษฐีหลงรักนางขนิษฐ และวางแผนฆ่านางเอื้อย สรุปโดยรวมคือ เป็นผู้หญิงที่มีจิตใจโหดร้าย ดังที่ แนะนำกลอุบายโดยทำการกระตายนยนต์แล้วลวงนางเอื้อยมาเหยียบถึงแก่ความตาย และยังได้ทำเสน่ห์ให้นางอ้ายเมื่อนางอ้ายปลอมตัวเป็นนางเอื้อยเดินทางเข้าวัง ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงยายเฒ่าคลีสาตในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลางว่า

	ยายฟังนางว่า	แหวกมองช่องฝา	แลขวาแลซ้าย
แล้วผันหันกลับ	กำขับประหมาย	อย่าให้วุ่นวาย	ความร้ายกวาดขัน
	ห้ามแล้วจึงว่า	ซุบซิบหยิบตา	พนักหน้ากัน
กริบกลับหับประตู	ชะเง้อดูแปรผัน	นั่งขีดสะกิดกัน	จะแต่งกระตายนยนต์
	ต้มน้ำร้อนไว้	ใส่พินเร่งไฟ	ทำให้ชอบกล
ล่อลวงเทวี	ว่ามีทำวน	ให้เดินไปชน	กรานยนต์นั้นนา
	จึงปลักบังอร	ให้ตักน้ำร้อน	ม้วยมอดชีวา
จึงให้นางอ้าย	โฉมฉายลูกยา	ประดับประดา	ไปแทนเทวี

(ปลาบู่ทอง, 2557: 39-40)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นตอนที่นางขนิษฐไปขอความช่วยเหลือจากยายเฒ่าคลีสาต แล้วยายเฒ่าคลีสาตก็ได้ร่วมกลอุบายเพื่อฆ่านางเอื้อย โดยทำการกระตายนยนต์ให้นางเอื้อยเหยียบแล้วตกลงในน้ำร้อนตายแล้วจะแต่งกายให้นางอ้าย เพื่อปลอมตัวเป็นนางเอื้อยเป็นต้น

นางกาฬินิยา (พี่สาวนางกาฬิ) เป็นพี่สาวของนางกาฬิที่มีวิชาทางไสยศาสตร์ มีบทบาทเข้าร่วมกับนางกาฬิ ที่ได้ทำเสน่ห์ให้ภูมพิทลรักนางกาฬิ และวางแผนฆ่านางมรณมาตา สรุปโดยรวมคือ เป็นผู้หญิงที่มีจิตใจโหดร้าย ดังที่ แนะนำกลอุบายโดยทำกระดานยนต์แล้วลงนางมรณมาตามาเหยียบถึงแก่ความตาย และยังได้ทำเสน่ห์ให้นางจันทาสาลินีเมื่อนางปลอมตัวเป็นนางมรณมาตาเดินทางเข้าวัง ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงนางกาฬินิยาว่า

นางจึงไปหาพี่สาว	เป็นหล่ใหม่หนาว	ชื่อว่ากาฬินิยา ฯ
แล้วบอกให้รู้เหตุการณ์	กาฬินิยานั้น	จึงทำอุบายขึ้นมา ฯ
เราแกล้งเข้าไปบอก	เราจึงถึงหลอก	ให้นางออกมา ฯ
ครั้งนั้นเราเอากระดานมา	เตรียมเสร็จดีว่า	เพื่อให้กุมาริเดินเหยียบ ฯ
แล้วตม้น้ำร้อนปิดเทียบ	ให้นางเดินเหยียบ	หลดลงถึงแก่ความตาย ฯ

(มรณมาตา, 2507: 53)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นตอนที่นางกาฬิไปขอความช่วยเหลือจากพี่สาวคือนางกาฬินิยา แล้วนางกาฬินิยาได้ร่วมกลอุบายเพื่อฆ่านางมรณมาตา โดยทำกระดานยนต์ให้นางมรณมาตาเดินเหยียบแล้วตกลงในน้ำร้อนตายแล้วจะแต่งกายให้นางจันทาสาลินี เพื่อปลอมตัวเป็นนางมรณมาตาเข้าวัง

สรุปลักษณะนิสัยของยายเฒ่าคลีสาตในวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับนางกาฬินิยา ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน คือมีลักษณะนิสัยเป็นคนไม่ดี วิชาไสยศาสตร์ในทิศทางที่ผิด และร่วมวางแผนทำกระดานยนต์หมายฆ่านางเอกถึงแก่ความตายตามจุดประสงค์

ยายออก มีหน้าที่ดูแลเหลืของพระบาทวิมลธรรมราชและเป็นแม่ของนางฉันทิยายายออกเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ต่อพระราชารับใช้พระราชา แล้วยอมรับโทษทุกอย่างตามที่พระราชาได้ออกคำสั่ง ดังที่คำประพันธ์กล่าวว่า

แล้วพระราช	สั่งให้ตามหา	อมายุทั้งหลาย
กับพวกหญิงสนม พร้อมทั้งออกยาย	ทรงตรัสสั่งให้	ออกจากนคร ฯ
ยายออกดีใจ	ที่พระภูมิ	ไม่ฆ่าชีวิต
ยอมมือบังคม	จึงกราบขอลา	ประหารชีวิต ฯ

(มรณมาตา, 2507: 57-58)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทราบว่ายายออกได้พานางมรณมาตาไปยังที่บ้านเกิดแล้วถูกหลงกลอุบายถึงแก่ความตาย ดังนั้นพระราชาก็ลงโทษโดยเนรเทศยายออกกับอมาตย์และหญิงสนมให้ออกจากพระนครไปอาศัยอยู่ยังที่อื่น

ยายครัว ผู้วิจัยพบว่ามโนทัศน์ตอนที่นางเอื้อยเป็นนกแขกเต้าและถูกนางอ้ายจับมาให้ยายครัวทำเป็นอาหาร คนครัวมีนิสัยโลภกระทำการสิ่งที่ไม่ดีคุณธรรมเพื่อตนได้รับรางวัล ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงคนครัวในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองกลอนสวดฉบับภาษาไทยภาคกลางว่า

ยายครัวถอนขนปีก	ถอนซีกปีกห่างทั้งเป็น
วางไว้คั้งต่อเย็น	วิ่งไล่ต้อนหาพริ้วเชย
ชวนขวยหาพริกเกลือ	ชำระฉายในระเบียบ
มีดพริ้วเอามาเรียง	ไว้พร้อมเพรียงทั้งพื้นไฟ
	(ปลาบู่ทอง, 2557: 53)

ไม่เห็นนกแขกเต้า	วันนั้นเล่าเฒ่าตกใจ
ถ้ารู้ถึงนางใน	ตัวกูไม่พ้นโทษทัณฑ์
เอาเบี้ยใส่ห่อผ้า	แอบออกมาตลาดพล้น
ซื้อได้นกอั้งชัน	เฒ่าผายผันกลับคืนมา
ต้มแกงแต่งคั่วเจียว	แล้วบัดเดียวทันเวลา
ยายครัวยกเข้ามา	ให้ฉายาเจ้าทราชมวย
	(ปลาบู่ทอง, 2557: 56)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นเนื้อความในตอนนี้นางอ้ายได้สั่งให้ยายครัวเอานกแขกเต้าทำเป็นอาหารให้นางอ้ายกิน ยายครัวทำตามคำสั่งของนางอ้าย แต่หลังจากที่นกแขกเต้าได้หลบหนีหายตัวไปยายครัวได้ซื้อนกอั้งชันมาทำเป็นอาหารให้แก่นางอ้ายกินแทน

ยายครัว ผู้วิจัยพบว่ามโนทัศน์ตอนที่นางมรณมาตาเป็นนกแขกเต้าและถูกนางฉันทย์จับมาให้ยายครัวทำเป็นอาหาร ยายครัวมีนิสัยโลภกระทำการสิ่งที่ไม่ดีคุณธรรมเพื่อตนได้รับรางวัล ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงคนครัวในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาไทยภาคเหนือ กล่าวว่

เอาเบี้ยใส่ห่อผ้า	แอบออกมาตลาดพล้น
ซื้อได้นกอังชัน	เฒ่าผายผันกลับคืนมา ฯ
ต้มแกงแต่งคั่วเจียว	แล้วบัดเดียวทันเวลา
ยายครวญเข้ามา	ให้ฉายาเจ้าทรมวย ฯ

(มรณมาตา, 2507: 63)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นเนื้อความในตอนที่น่างฉนเตียได้สั่งให้ยายครวญเอานกแขกเต้าทำเป็นอาหารให้นางกิน ยายครวญทำตามคำสั่งของนางฉนเตีย แต่หลังจากที่นกแขกเต้าได้หลบหนีหายตัวไปยายครวญได้ซื้อนกอังชันมาทำเป็นอาหารให้แก่นางฉนเตียกินแทน

พ่อแม่บุญธรรมของนางกุลเกสีและกุฎุมพี มีบทบาทและหน้าที่เป็นเจ้าหน้าทีหรือเป็นนายอำเภอในหมู่บ้านชนบทที่กุลเกสีและกุฎุมพีหนีไปอาศัย สามิภรรยาคนนี้เป็นคนที่มีจิตใจดีรับเลี้ยงและดูแลกุลเกสีและกุฎุมพีเหมือนลูกแท้ๆของตน เมื่อตนตายได้มอทรัพย์สินทุกอย่างให้แก่ลูกทั้งสองคน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

หมู่บ้านที่ชนบท	จึงพักหยุดพักผ่อนกาย
ครั้นเจอคนก็ได้	ทั้งสองกายได้เป็นบุตร ฯ
ครั้งนั้นนายอำเภอ	ภรรยาเธอนางดีใจ
ตนแก่ชราวัย	ได้บุตรและบุตรา ฯ

(มรณมาตา, 2507: 34)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางกุลเกสีกับนายกุฎุมพีไปถึงยังหมู่บ้านชนบท แล้วทั้งสองคนได้พบเจอกับนายอำเภอที่เรารู้จักสามิภรรยาคนนั้นรับทั้งสองคนเป็นลูกบุญธรรม สามิภรรยาคนนั้นรักทั้งสองคนดังลูกที่คลอดจากอุทรของตนแท้ๆ เมื่อเขาตายได้ทรัพย์สินทุกอย่างมอบให้ลูกบุญธรรมเขาทั้งหมด

4.4.3 ตัวละครที่เป็นสัตว์

ตัวละครที่เป็นสัตว์ หมายถึงสัตว์ที่มีกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ เช่น พุดภาษามนุษย์ได้มีความรู้สึก เป็นต้น จากการศึกษาวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่า ตัวละครที่เป็นสัตว์ในวรรณกรรมนิทานทั้งสองสำนวนมีลักษณะร่วมกัน อาทิ มีลักษณะนิสัยและบทบาทหน้าที่เหมือนกัน ซึ่งจากการศึกษาตัวละครที่เป็นสัตว์มี ดังนี้

ปลาบู่ทอง ปลาบู่เป็นปลาชนิดหนึ่งที่อาศัยอยู่ในน้ำจืดมีเกล็ดสีดำแล้วมีรอยจุดตามลำตัว ในเนื้อเรื่องผู้แต่งได้สร้างปลาบู่ทองมาเป็นตัวละครสำคัญ และผู้แต่งยังได้ใช้เป็นชื่อเรื่องของนิทานเป็นต้น ในนิทานเรื่องปลาบู่ทองตอนเริ่มเรื่อง ปลาบู่ทองมีบทบาทสำคัญ คือ ทำให้นางชนิษฐาประทับใจอยากได้แล้วเอามาฝากลูก เมื่อนางชนิษฐาตายก็ได้มาเกิดเป็นปลาบู่ทองเพราะจิตใจยังจดจ่อกับปลาบู่ตัวนั้นเสมอ ดังนั้นจึงทำให้ตัวละครปลาบู่ทองมีกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ เพราะเป็นนางชนิษฐาที่ได้กลับชาติมาเกิด ปลาบู่ทองคิดถึงลูกจึงว่ายน้ำมาหาลูกที่ทำน้าหน้าบ้าน แล้วปลาบู่มีความทุกข์เสียใจมากเมื่อเห็นนางเอื้อยได้รับความทุกข์ทรมานจากการทบตีจากนางชนิษฐ์ และลูกๆ ตัวอย่างคำประพันธ์ตอนที่นางเอื้อยเล่าความเจ็บปวดให้แม่ปลาบู่ทองฟัง แม่ปลาบู่สงสารลูกจนสลบไป ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	ลูกเจ็บในอก	เลือดรินไหลตก	ฟกบวมขึ้นมา
ย่อยยับทั้งตัว	ทูนหัวลูกอา	เลือดไหลอาบหน้า	ไอ้หนอชนนี
	ทั้งตีทั้งถอง	สุดแรงลูกร้อง	แทบม้วยเป็นผี
เพื่อนบ้านถ้วนหน้า	ท่านมาปราณี	ขอโทษบ่อยดี	จิ้งรอดเป็นคน
	ปลาบู่โศกเศร้า	ฟังคำลูกเล่า	เจ้าเพียงวายชนม์
สลบซบไป	บ่ได้ฟื้นตน	ให้รักนิมิต	เพียงจะม้วยเป็นผี
	ฟื้นตัวขึ้นได้	พิลาร่ำไร	ไม่สมประฤติ
บาปใดกำจัด	ให้พลัดชนนี	ต้องโบายต้องตี	ยับทั้งกายา
	ฤเราพรากรูกนก	ทูนหัวจากอก	พรากรพลัดมารดา
คุมเหงเจ้าได้	ใช้ต่างทาสา	ลูกรักแม่อา	เวราสิ่งไร

(ปลาบู่ทอง, 2557: 17-18)

ปลาบู่ทอง ปลาบู่เป็นปลาชนิดหนึ่งที่อาศัยอยู่ในน้ำจืดมีเกล็ดสีดำแล้วมีรอยจุดตามลำตัว ในเนื้อเรื่องผู้แต่งได้สร้างปลาบู่ทองมาเป็นตัวละครสำคัญ หลังจากทีนางกุลเกสรีได้ตายไปในนิทานเรื่องมรณมาตาตอนเริ่มเรื่อง ผู้วิจัยพบว่า ปลาบู่ทองมีบทบาทสำคัญ คือ ทำให้นางกุลเกสรีประทับใจอยากได้แล้วเอามาฝากลูก เมื่อนางกุลเกสรีตายก็ได้มาเกิดเป็นปลาบู่ทองเพราะจิตใจยังจดจ่อกับปลาบู่ตัวนั้นเสมอ ดังนั้นจึงทำให้ตัวละครปลาบู่ทองมีกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ เพราะเป็นนางกุลเกสรีที่ได้กลับชาติมาเกิด ปลาบู่ทองคิดถึงลูกจึงว่ายน้ำมาหาลูกที่ทำน้าหน้าบ้าน แล้วปลาบู่มีความทุกข์เสียใจมากเมื่อเห็นนางมรณมาตาได้รับความทุกข์ทรมานจากการทบตีจากนางกาฬี และลูกๆ ตัวอย่างคำประพันธ์ตอนที่นางมรณมาตาเล่าความเจ็บปวดให้แม่ปลาบู่ทองฟัง แม่ปลาบู่สงสารลูกจนสลบไป ดังคำประพันธ์ที่ว่า

จึงแม่ปลาปลอมใจ
 แกร่งเกิดอันตราย
 ไม่มีแม่ดูแล
 ครานี้แม่มีทุกข์
 คั่นนั้นนางแม่ปลา
 ยังเป็นภรรยากาล
 ลำบากตกยากหนัก
 บิดาตามค้นหา
 จึงบอกกุมารี่ว่า
 ได้เกิดมาเป็นปลา
 ได้สอนตามตำรา
 เป็นสาวต้องเคร่งครัด
 ส่วนนางกุมารี่
 ทั้งจุดท่องทำนอง

ลูกจะโนยาร้องไห้
 ลูกโฉมฉายตั้งสติ ฯ
 จงเจ้าอยู่อย่างสงบ
 ยังไม่ได้สั่งสอนเจ้า ฯ
 จะกล่าวถึงตำนาน
 ของกุมารกฤณภูมิ ฯ
 วังหนีพลัดจากการดา
 ครานี้หนาไม่เหลือใคร ฯ
 กุณุมพีฆ่าแม่นี้ใน
 เป็นมัจฉาปลาบู๋ทอง ฯ
 หญิงสาวหนาต้องปัดติบัตร
 ต้องปัดติบัตรตามตำรา ฯ
 ฟังชนนี้ที่สั่งสอน
 ฟังจนจบครบเรื่องราว ฯ

(มรณมาตา, 2507: 35)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่แม่ปลาบู๋ได้พบเจอกับนางกุมารี่แล้วได้บอกเล่าตั้งแต่ตนได้วิ่งหนีตามนายกุณุมพีมา ทำให้ตายายของกุมารี่โกรธถึงขั้นปล่อยให้นางกุลเกสียู่คนเดียวตามลำพัง แล้วต่อมานายกุณุมพีก็ฆ่านางสินชีวีได้เกิดเป็นปลาบู๋ ในขณะที่ตนได้กำเนิดมาเป็นปลา ปลาก็มีบทบาททางความรู้สึกรู้สีกของนางกุลเกสียุ่ทุกอย่าง คือมีนาที่สั่งสอนลูกให้ทำแต่ความดี สั่งสอนให้รู้จักขนบธรรมเนียมความเป็นหญิงสาวเป็นต้น ในจุด ๆ นี้แสดงให้เห็นว่า แม่แต่นางกุลเกสียเกิดเป็นปลาก็จริงแต่นางก็ยังห่วงใยลูกของนางเหมือนเดิม เหตุดังกล่าวจึงบ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างมารดากับบิดาของนางกุมารี่หรือจะบอกถึงนิสัยของผู้ที่เป็นแม่กับนิสัยผู้ที่เป็นพ่อในสังคมเขมร

หนู เป็นตัวละครที่มีคุณธรรม โดยหนูให้ความช่วยเหลือแก่นางเอ้อย คือหลังจากที่นางเอ้อยกลับกำเนิดมาเป็นนกแขกเต้าแล้วถูกนางอ้ายจับมาให้ยายครัวดอนชนตัวชนปีกและฆ่าเพื่อทำเป็นอาหาร โชคดีของนกแขกเต้าเพราะหนีรอดไปได้แล้วได้เจอหนู หนูก็ช่วยเหลือนกแขกเต้าไว้ให้อาศัยอยู่ด้วยกับตน จนกระทั่งนกแขกเต้าแข็งแรงจึงลาจากหนู ดังตัวอย่างในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู๋ทองกลอนสวดภาคกลางที่ว่า

หนูนั่นฟังถ้อยคำ	เพราะเหมาะล้ำค่าชานไข
เอ็นดูด้วยน้ำใจ	ความรักใคร่นางปักขา
หนูนั่นจึ่งว่าเล่า	นกแขกเต้าเจ้าพี่อา
พี่เห็นเวทนา	กรรมเวรเจ้าซื้อไร
ตัวข้าจักรักษา	แขกเต้ามาอย่าร้อนใจ
เข้าน้ำจะหาให้	รักษาไปคลายจะหาย
ส่วนหนูเอ็นดูนก	เที่ยวไปผกขำมากมาย
มาให้กินบាយ	เจ็บค่อยคลายหายทุกวัน

(ปลาบู่ทอง, 2557: 55)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือเป็นเนื้อความตอนที่นกหนีจากครีมาเจอหนู แล้วหนูได้ให้ความช่วยเหลือแก่นกแขกเต้า โดยให้อาศัยอยู่ในรูกับตนแล้วยังได้หาข้าวน้ำให้นกแขกเต้ากิน นกแขกเต้าอาศัยอยู่กับหนูจนกว่าแข็งแรงจึงลาจากหนู

หนู ผู้วิจัยพบว่า มีบทบาทเป็นตัวละที่ให้ความช่วยเหลือแก่นางเอกในตอนนี้นางเอกพบกับอันตราย และยังเป็นตัวละครที่หาความยุติธรรมแล้วรักความเสมอภาค ดังที่พญาหนูโกรธแคนนางฉันเตยแทนนางมรณมาตาโดยออกตามหานางฉันเตยถึงที่บันทมแล้วได้กักตุนนางฉันเตยจนแก่ความตาย นอกจากนี้พญาหนูก็เป็นบุคคลที่เปรียบกับพี่ชายของนางเอกคือช่วยหาอาหารนางนางมรณมาตาและให้อาศัยจนกว่าจะถึงนางเอกแข็งแรง หนูเป็นตัวละครที่มีจิตใจดี ดังคำประพันธ์ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตา ที่ว่า

หนูหาทุกที่	ทุกห้องนอนแล้วที่นั่ง
แลหาอย่างระวัง	ไม่ให้เหลือแต่แห่งใด ๆ
ทะลุเข้าข้างใน	มุ่งหน้าไปตรงที่นอน
ฉันเตยนางหลับนอน	หนูเห็นนางนอนหลับอย่างสนิท ๆ
หนูเห็นว่าแปลก	โฉมงามงามกว่าใคร ๆ
ครั้งนั้นหนูรีบไป	คิดในใจว่าฉันเตย ๆ
แน่ชัดคิดไม่ผิด	ตั้งใจคิดรีบวิ่งไป
ครั้งนั้นฉันเตยฉนัย	หนูแค้นใจกัดจุก ๆ

(มรณมาตา, 2507: 65)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่หนูได้เข้าวังไปหานางฉันทะ เพื่อที่จะทำร้ายนางฉันทะ แขนนางมรณมาตา แต่โดยหนูกับนางฉันทะไม่เคยรู้จักกันมาก่อนจึงทำให้หนูเสาะหานางฉันทะทุกทีในวัง จากห้องหนึ่งไปห้องหนึ่ง แม้ว่าหนูไม่เคยรู้จักนางฉันทะมาก่อนก็จริงแต่หนูก็ไม่ละทิ้งความพยายามในการตามหานางฉันทะแต่อย่างใด การพยายามของหนูสุดท้ายหนูก็ได้พบเจอกับนางฉันทะแล้วได้กักตมูกนางฉันทะทำให้นางฉันทะร้องความเจ็บปวดอย่างทรมาน

นกแขกเต้า ตัวละครนกแขกเต้า ผู้วิจัยพบว่า มีบทบาทสำคัญ คือหลังจากที่นางเอื้อยตกกระโหลกน้ำร้อนตายแล้วได้กลับกำเนิดมาเป็นนกแขกเต้า นกแขกเต้าจึงบินเข้ามาหาท้าวพรหมทัต และแม่ที่เป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองที่ราชวัง อีกอย่างหนึ่งนกแขกเต้ายังเป็นตัวละครที่น่าอารมณ์ความรู้สึกของนางเอื้อยมาบอกเล่าเรื่องราวของตนให้ท้าวพรหมทัตฟัง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ใครจักจุลเล่า	โอ้ท้าวพรหมทัต ให้ท้าวแจ้งใจ	ยังรู้จักอรรถ ว่าเมียตายไป	ว่าเมียบรรลัย จากบาทราชา
จะบินไปดู	นางนกแขกเต้า ให้รู้ก่อนรา	จับอยู่วงเหงา โพธิ์ทองมารดา	สร้อยเศร้าโคก ยังเป็นฤตตาย

(ปลาบู่ทอง, 2557: 46)

ในส่วนคำประพันธ์ที่ว่า นกแขกเต้าเป็นตัวละครที่แสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกของนางเอื้อย โดยการบอกเล่าเรื่องราวให้แก่ท้าวพรหมทัตฟังนั้น ผู้วิจัยพบคำประพันธ์ ดังนี้

แจ้งเรื่องให้ฟัง	นางนกแขกเต้า แต่งหลังปางเพรง	ฟังคำผัวเจ้า ข้าน้อยน้อเอง	เจ้ากล่าวมิเกรง มิใช่อื่นไกล
บุญเมียน้อยแล้ว	ข้าพระน้า จึงแคล้วจอมไทร	คือนางกำพรว้า อยู่ด้วยมิได้	บริจาท้าวไท จึงให้จากกัน
แรกท้าวสมสอง	พระคุณเมียอา ร่วมห้องด้วยกัน	ไม่คิดเมตตา พระองค์ทรงธรรม	กำพรว้าเมียขวัญ ยอมโปรดเกศา
เมียรักมอดม้วย	ครั้งนี้เมียแก้ว ด้วยเขาริชยา	เป็นเดียรฉานแล้ว เขามาแก่งฆ่า	ตลาดแคล้วราชา เมื่อนี้วอดวาย
	บัดนี้นนกแขกเต้า	บังคมก้มเกล้า	แทบบาทราชา

เล่าความแต่หลัง	ตั้งแรกเดิมมา	สมเด็จผ่านฟ้า	ทราบพระเหตุภัย
	ท้าวฟงนกล่า	ทรงตั้งไฟเผา	ร้อนเล่าคือไฟ
กรกอดนางนง	แนบอกภูวไนย	สลบซบไป	ให้รักปึกษา

(ปลาบู่ทอง, 2557: 46-48)

นกแขกเต้า ตัวละครนกแขกเต้า ผู้วิจัยพบว่า มีบทบาทสำคัญ คือหลังจากที่นางมรณมาตาตกกระโหลกน้ำร้อนตายแล้วได้กลับกำเนิดมาเป็นนกแขกเต้า นกแขกเต้าจึงบินเข้ามาหาพระบาทวิมลธรรมราชและแม่ที่เป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองที่ราชวัง อีกอย่างหนึ่งนกแขกเต้ายังเป็นตัวละครที่นำอารมณ์ความรู้สึกของนางมรณมาตามาบอกเล่าเรื่องราวของตนให้พระบาทวิมลธรรมราชฟัง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

บินเข้ามาเจอรุกคาคเป็นแม่	แล้วไม่ล้งแลบอกแม่ครบทุกข
กาฬิณภูมิพิศิตฆ่าข้าทุก	วางแผนเตรียมครบที่เป็นอุบาย ฯ
คิดถึงแต่พระราช	จะเข้าไปหาแต่ข้ายังเป็นมนุษย์
แกร่งว่ราชาไม่เชื่อ	ตอนนั้นตั้งเหนือได้แปรกายเป็นนกแขกเต้า ฯ
โบายบินไปมาในวัง	ถึงพระที่นั่งของพระราช
ครั้นนั้นพระมหากษัตรา	เห็นนกแล้วว่าหลงรักเก็บไว้เลี้ยงดู ฯ
ต้นทองหลางนั้นจึงเริ่มสดใส	นางกุมารีได้กล่าวบอกกษัตริย์ทุกเรื่อง
กาฬิณทัสนีรวมแกล้งเรื่อง	ครั้งนั้นข้าถึงตกตายในน้ำร้อน ฯ

(มรณมาตา, 2507: 57)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางมรณมาตาได้ตกน้ำร้อนตายแล้วได้แปรร่างเป็นนกแขกเต้าบินเข้าไปเจอมารดาที่เป็นต้นทองหลางกับพระราชที่เป็นสามี ในการแปรกายมาเป็นนกแขกเต้าในวรรณกรรมเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่า มีความต่างกันจากวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย เช่น เรื่องมรณมาตานางเอกตกน้ำร้อนตายมีเวทดาหยาพิชย์กับชูปชีวิตให้ได้เป็นคนที่สวยงามกว่าเดิม แล้วในการเข้าไปหาพระราชนั้นนางเอกได้แปรร่างไปเป็นนกเพื่อบอกเล่าความเป็นมาทุกอย่างแก่พระราช แต่ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย คือพระฤทธิชูปชีวิตมาเป็นนกแขกเต้าเลยทีเดียวโดยไม่มีการหาพิชย์เพื่อให้นางเอื่อยกินแม่แต่อย่างใด ในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า การแปรร่างของนางเอกนั้น ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรมีลักษณะซับซ้อนกว่าเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ความต่างกันนี้อาจเพราะมาจากจินตา

การของผู้แต่งที่แต่งขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องตามความคิดและความเชื่อของแต่ละวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

เปิด เป็นตัวละครที่มีคุณธรรมและมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่นางเอื้อย ดังที่ผู้วิจัยเห็นจากเนื้อเรื่องว่า เปิดช่วยเหลือนางเอื้อยสองครั้ง คือ ครั้งแรกเมื่อนางชนิษฐีให้ลูกจับปลาบูมาฆ่าและทำเป็นอาหาร เปิดเก็บเกล็ดปลาบูทองไว้ให้นางเอื้อย ส่วนครั้งที่สองเมื่อแม่นางเอื้อยกลับชาติมาเป็นมะเขือแล้วต้นมะเขือถูกทำร้ายโดยนำเอาผลมาทำเป็นอาหาร เปิดตัวเดิมได้เก็บเมล็ดมะเขือไว้ให้นางเอื้อย เช่น คำประพันธ์ที่กล่าวถึงการช่วยเหลือครั้งแรกของเปิดมีต่อนางเอื้อย ผู้วิจัยเห็นว่า ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบูทองกลอนสวดภาคกลาง โดยมีเนื้อหา ดังนี้

แม่ลูกร่วมใจกัน	กวาดเสียพลันมิทันช้า
สิ้นเสร็จเกล็ดนางปลา	หัวเราะร่าเล่นสบาย
ส่วนเปิดอันเลี้ยงไว้	เที่ยวชวนไข่กินดินทราย
ได้เกล็ดอันพรัดพราย	ปลาบูตายรู้เต็มใจ
มีจิตคิดเอ็นดู	นางปลาบูอันตายไป
กำพร้ากลับมาได้	จะร้องไห้หา มารดา
เกล็ดนี้ไข้ใช้ได้	จะเอาไว้ให้เถิดรา
คิดแล้วเปิดอมมา	เอาไว้ทำนางทรมวย ฯ

(ปลาบูทอง, 2557: 22-23)

ส่วนคำประพันธ์ที่กล่าวถึงการให้ความช่วยเหลือจากเปิดแก่นางเอื้อย ผู้วิจัยพบว่า เปิดตัวเดิมได้เก็บเมล็ดมะเขือเพื่อไว้ให้นางเอื้อยหลังจากนางชนิษฐีกับลูกได้หักก้านกิ่ง แล้วนำเอาผลมาทำอาหาร ดังคำประพันธ์ที่ว่า

หุงเข้าขึ้นพลัน	แล้วมันชวนกัน	กินให้บรรลีย์
ลูกหักก้านกิ่ง	ทิ้งลงน้ำไหล	กำพร้านารี
ส่วนเปิดชวนไข้	ได้เล็ดลูกใน	มะเขืออันมี
อมเอาไว้ทำ	กำพร้าเทวี	กำพร้าจอมขวัญ

(ปลาบูทอง, 2557: 26)

เปิด เป็นตัวละครที่มีคุณธรรมและมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่นางมรณมาตา ดังที่ผู้วิจัยเห็นจากเนื้อเรื่องว่า เปิดช่วยเหลือนางมรณมาตาหนึ่งครั้ง คือเมื่อนางกาฬีให้ลูกจับปลาบู่มารับและทำเป็นอาหาร เปิดเก็บเกล็ดปลาบู່ทองไว้ให้นางมรณมาตา คำประพันธ์ที่กล่าวถึงการช่วยเหลือของเปิดมีต่อนางมรณมาตา ผู้วิจัยพบว่า ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร โดยมีเนื้อหา ดังนี้

จึงเอามาให้กาฬี	เอาปลาไปที่	กาฬีนางร้องดีใจ
ถึงครานางจะพิฆาต ชนนี้ถึงแก่ความตาย	เอาเนื้อไปต้มแกงกาย	แบ่งปันให้ลูกมัยกิน ฯ
กินอย่างไม่มีร่อยรอย	กึ่งกางเศษเนื้อ	ถึงโยนให้พวกแม่วหมา
กินจนความอึดหนักหนา ไม่เหลือแก่ธิดา	ในครามีเปิดหนึ่งตัว	ตัวเมียแล้วมีใจดี ฯ
สงสารแก่นางธิดา	มรณมาตา	วิ่งมาคาบเกล็ดปลาไว้
ได้แล้วจึงเก็บไว้ให้ เกล็ดปลาบู่นัย	คายให้กุมาริกา	เอามาอธิฐานขอ ฯ

(มรณมาตา, 2507: 40)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่ตัวละครเปิดได้ให้ความช่วยเหลือแก่นางเอก ดังที่เก็บเกล็ดปลาบูให้นางมรณมาตาโดยนึกคิดสงสารนางมรณมาตาที่เป็นเด็กกำพร้า เปิดจึงเป็นตัวละครที่รักความเมตตาต่อคนอื่นโดยเฉพาะคนที่ได้รับความเดือดร้อนหรือคนที่ไม่มีทางที่จะตอบโตคนร้ายได้ เปิดจึงเป็นบุคคลสำคัญที่คอยช่วยเหลือนางเอก ดังมีนาที่คอยเก็บเกล็ดปลาบูเพื่อให้นางมรณมาตาเพื่อที่จะให้สองแม่ลูกได้กลับมาเจอกันอีกครั้ง การที่เปิดให้ความช่วยเหลือแก่นางเอก ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า การการช่วยเหลือกันโดยไม่มีแบ่งฐานะหรือชนชั้นสูงต่ำ คือเปิดเปรียบเสมือนคนชนชั้นต่ำกว่านางมรณมาตา แต่สามารถช่วยเหลือคนที่ฐานะสูงกว่าได้โดยการทำความดี

แมว และหมา เป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นบุคคลเห็นแก่ประโยชน์ส่วนบุคคล ใครที่ให้ผลประโยชน์แก่ตนก็เข้าข้างฝ่ายนั้น ในด้านบทบาทของแมวกับหมา ผู้วิจัยพบว่า แมวกับหมามีบทบาทในตอนที่น่าง่อยนำเอารำข้าวไปให้แม่ปลาบูแต่ไม่พบแม่ปลาบูทอง จึงนางเอื่อยมาถามแมวกับหมา แมวกับหมาออกตัณญ์ต่อผู้ที่มีคุณจึงโกหกนางเอื่อยว่า ไม่พบเห็นแม่ปลาบูทองของเอื่อยเลย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	วันนี้แม่หาย	ม้วยมอดวอดวาย	สูญหายตายพลัน
ตายเสียที่ไหน	มิได้สำคัญ	ฤาใครตรีน	แม่ม้วยชีวา
	ลูกคิดหลากหลาย	ท่านใช้ลูกไป	เลี้ยงโคกลางนา
กลับมาแม่หาย	ตายจากลูกยา	ฤาท่านแกล้งฆ่า	มารดาเป็นผี
	อย่าเลยจะไป	สอดตลอดถามไถ่	แยบคายร้ายดี
กลับขึ้นมาถาม	สุนัขอันมี	สุนัขกระลี	มันโกรธโกรธา
	ถามแม่อันมี	แมวไม่ไยดี	ค้อนควักชักหน้า
กูไม่รู้เห็น	แม่เอ็งเป็นปลา	กูไม่เห็นมา	มึงอย่ารำไร
	แมวหมาเจ้ากรรม	มันบอกงิมงำ	ร่วมคำร่วมใจ
ว่าไม่เห็นเหตุ	ปฏิเสธเปล่าไป	กำพร้าร้องไห้	คิดถึงมารดา

(ปลาบู่ทอง, 2557: 23-24)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางเอื้อยสนทนากับแมวและหมา คือถามหาแม่ปลาบู่ แต่เนื่องจากว่าแมวกับหมาเป็นสัตว์เห็นแก่ตัวจึงไม่ได้บอกความจริงแก่นางเอื้อย นางเอื้อยร้องไห้จึงเดินไปถามเปิด เปิดก็ได้บอกเรื่องราวทุกอย่างให้นางเอื้อยฟัง

แมว ในนิทานเรื่องมรณมาตาเป็นตัวละครที่มีคุณธรรมและมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่นางมรณมาตา ดังที่ผู้วิจัยเห็นจากเนื้อเรื่องว่า แมวช่วยเหลือนางมรณมาตาหนึ่งครั้ง คือเมื่อนางกาฬีและลูกไปถอนต้นมะเขือและนำผลมะเขือทำเป็นอาหาร แมวเก็บรากของต้นมะเขือไว้ให้นางมรณมาตา ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงการช่วยเหลือของแมวมีต่อนางมรณมาตา ผู้วิจัยพบว่าปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร โดยมีเนื้อหาเป็นคำประพันธ์ ดังนี้

นางกลับมาถึง	อารมณ์ซาบซึ้ง	ไม่เห็นต้นมะเขือ
จึงไปถามแมว	แมวเอ๋ยข้าฝาก	ให้ช่วยดูแล
นางตอบตอบกลับ	คือนางจันทา	ใครถอนมะเขือไป ๓
ถอนให้นางกาฬี	นางอับปริยมากหนัก	กุมารี่ถามซัด
นางขึ้นบนบ้าน	เอารากมะเขือ	แมวเก็บได้อะไร ๓
จึงเป็นมารดา	ชนนี้แสนดีใจ	ให้กุมารี่
	รับรากมะเขือเอาไว้	แล้วรีบเก็บห่อ ๓

(มรณมาตา, 2507: 43)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางกุมาริสนทนากับแมว คือหลังจากที่นางกุมาริไม่เห็น ต้นมะเขือ นางกุมาริได้กลับมาถามแมวเพราะนางได้ฝากให้แมวช่วยดูแลต้นมะเขือแทน แมวตอบกลับไปนางกุมาริว่าต้นมะเขือของเจ้าถูกนางจันสาทาลีนีถอนไปให้แม่มั่นแล้ว และนางกาฬิได้สับต้นมะเขือนำไปตำแล้วคลุกอย่างละเอียด แต่ข้าเก็บรากมะเขือได้สองราก แมวจึงนำรากมะเขือที่ตนเก็บได้ให้นางกุมาริ นางกุมาริได้นำรากมะเขือไปฝังดินและจึงตั้งใจอธิฐานเหมือนครั้งที่ผ่านมา

4.4.4 ตัวละครที่เป็นพืช

ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่า ตัวละครที่เป็นพืชนั้น มีสองชนิดด้วยกัน คือ ต้นมะเขือเปราะ และต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง

ต้นมะเขือเปราะ ต้นมะเขือเปราะเป็นนางขนิษฐาที่ได้กลับชาติมาอีกครั้งหลังจากที่นางขนิษฐากับลูกได้จับมาฆ่าแล้วทำเป็นอาหารกิน เมื่อปลาบู่ตายไปเปิดตัวเมียตัวหนึ่งได้เก็บเกล็ดของแม่ปลาบู่ไว้ให้นางเอื้อย นางเอื้อยได้นำเอาเกล็ดปลาไปฝังดินแล้วตั้งจิตอธิฐานของให้เกล็ดปลาได้เกิดและเติบโตมาเป็นมะเขือเปราะ ต้นมะเขือเปราะมีบทบาทไม่มากแต่ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างเป็นเหตุการณ์สอดคล้องสัมพันธ์ในการดำเนินเรื่อง คือต้นมะเขือเปราะช่วยให้นางเอื้อยได้คลายความทุกข์โศกในใจ แต่ความคลายทุกข์โศกนั้นอยู่ได้ไม่ได้นาน ก็ถูกทำร้าย โดยการหักกิ่งก้านโยนทิ้งลงแม่น้ำและนำผลมะเขือเปราะมากินเป็นอาหาร

ในการกลับชาติมาเป็นต้นมะเขื่อนั้น ผู้วิจัยพอสันนิฐานได้ว่า ผู้แต่งเรื่องอยากบ่งบอกถึงความเรียบง่ายในการดำรงชีวิตของชาวไทย ที่ผูกพันอยู่กับพืช โดยนำพืชมาเป็นผักกินเป็นอาหาร โดยเฉพาะอาหารประเภทเนื้อส้ม หรือ น้ำพริกที่ต้องรับประทานกับผัก ดังนั้น มะเขือเปราะจึงเป็นพืชชนิดหนึ่งที่คนไทยนิยมนำมารับประทานกับปลาส้ม (เนื้อส้ม) หรือน้ำพริก ตัวอย่างคำประพันธ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานปลาบู่ทองกลอนสวดภาคกลางที่ว่า

	วันนั้นเทวี	นั่งชมชนนี	มิช้าคล้าไคล
กำพร้าคนยาก	ออกจากกริมไพร	ระวังระไว	ดูคนทั้งหลาย
	ส่วนนางอิมาร	มันแก่งตามผลาญ	มันเห็นเปล่าดาย
มันเข้าถอนชัก	หักใบกระจาย	แล้วใส่กระทาย	ผ่อนผันกลับมา
	ได้แล้วคล้าไคล	เร่งรีบลัดไป	เข้าในพฤกษา
แลลอดปลอดหนาม	เดินตามมารดา	ครั้นถึงเคหา	พ่อแม่ดีใจ
	หุงเข้าขึ้นพลัน	แล้วมันชวนกัน	กินให้บรรลีย์
ลูกหักก้านกิ่ง	ทิ้งลงน้ำไหล	ให้สาแก่ใจ	กำพร้านารี

(ปลาบู่ทอง, 2557: 26)

คำประพันธ์ที่ผู้วิจัยยกมา แสดงให้เห็นถึงการนำเอาผลของมะเขือเปราะมาทำเป็นอาหารการกินของชาวไทยในสมัยนั้น ที่สามารถหาได้อย่างเรียบง่ายอยู่ในสังคมไทย

ต้นมะเขือเปราะ (มรณมาตา) ต้นมะเขือเปราะเป็นนางกุลเกสที่ได้อภิเษกกับชาตมาอีกครั้ง หลังจากทีนางกาฬีและลูกได้จับมาฆ่าแล้วทำเป็นอาหารกิน เมื่อปลาบู่ตายไปเปิดตัวเมียตัวหนึ่งได้เก็บเกล็ดของแม่ปลาบู่ไว้ให้นางมรณมาตา นางมรณมาตาได้นำเอาเกล็ดปลาไปฝังดินแล้วตั้งจิตอธิษฐานขอให้เกล็ดปลาได้เกิดและเติบโตมาเป็นมะเขือเปราะ ต้นมะเขือเปราะมีบทบาทไม่มากแต่ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างเป็นเหตุการณ์สอดคล้องสัมพันธ์ในการดำเนินเรื่อง คือต้นมะเขือเปราะช่วยให้นางมรณมาตาได้คลายความทุกข์โศกในใจ แต่ความคลายทุกข์โศกนั้นอยู่ได้ไม่นาน ก็ถูกทำร้าย โดยการหักกิ่งก้านโยนทิ้งลงแม่น้ำและนำผลมะเขือเปราะมากินเป็นอาหาร

ในการกลับชาติมาเป็นต้นมะเขือนั้น ผู้วิจัยพอสันนิษฐานได้ว่า ผู้แต่งเรื่องอยากบ่งบอกถึงความเรียบง่ายในการดำรงชีวิตของชาวเขมร ที่ผูกพันอยู่กับพืช โดยนำพืชมาเป็นผักกินเป็นอาหาร โดยเฉพาะอาหารประเภทเนื้อสัตว์ หรือน้ำพริกที่ต้องรับประทานกับผัก ดังนั้น มะเขือเปราะจึงเป็นพืชชนิดหนึ่งที่คนกัมพูชานิยมนำมารับประทานกับปลาต้ม (เนื้อสัตว์) หรือน้ำพริก ตัวอย่างคำประพันธ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	จึงนางตั้งใจอธิฐาน	เกล็ดปลาได้ตาน	ดังเช่นเป็นของแม่ข้า
ขอให้ได้เป็นรูกา	งอกต้นและผลผกา	เติบโตกับตา	ให้ข้าได้เห็นด้วยเถิด ฯ
	ครั้นอธิฐานเสร็จ	จึงฝังปลาเกล็ด	ทั้งสองลงไปในดิน
ดังทันใจนางเขมริน	เกล็ดปลาได้เป็น	ต้นมะเขือสองต้น	อย่างสวยงาม ฯ
	กุมารดีใจหนักหนา	เห็นต้นรูกา	จินตาสบายสนุก
วันนี้ข้าได้คลายทุกข์	จึงจัดอาหารครบชุด	ถวายแด่ต้นมะเขือ	ชนนีนางถึงกลับบ้าน ฯ
(มรณมาตา, 2507: 41)			

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่เปิดตัวเมียได้คาบเกล็ดของแม่ปลาบู่มาให้นางมรณมาตาแล้ว นางมรณมาตาจึงนำเอาเกล็ดปลาไปฝังดิน ส่วนในการฝังเกล็ดปลานั้นนางมรณมาตาจึงได้อธิษฐานว่า หากเกล็ดปลานี้เป็นเกล็ดปลาของแม่กุลเกสจริง ๆ ขอให้เกล็ดปลาได้ขึ้นเติบโตมาเป็นต้นมะเขือด้วยเถิด เมื่อตั้งใจอธิษฐานเสร็จแล้วก็เอาเกล็ดปลาฝังดิน โดยความสัทธาของนางมรณมาตาเกล็ดปลานั้นก็เติบโตมาเป็นต้นมะเขือดังใจนางชนนี นางชนนีดีใจจึงรับหาอาหารมาถวายแด่ต้นมะเขือที่เป็นมีของตนแล้วจึงรีบกลับบ้าน

ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง เป็นนางพนินฐาที่กลับชาติมาเกิดอีกครั้งหลังจากที่นางพนินฐากับลูกได้ถอนต้นมะเขือเปราะและหักกิ่งก้านและนำผลมาทำเป็นอาหารกิน นางเอื้อยได้นำเมล็ดของมะเขือเปราะที่เบ็ดเก็บไว้ให้ไปฝังดิน เมล็ดมะเขือเปราะก็เติบโตมาเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือนางเอื้อยให้ได้รับความสุข

ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองจึงเป็นสิ่งที่นำพาให้ท้าวพรหมทัตได้รู้จักกับนางเอื้อย นอกจากนี้แล้วต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองยังเป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ตอนที่ท้าวพรหมทัตสั่งให้ถอนต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองโดยใช้กำลังคมแต่ถอนไม่ได้ แต่เมื่อนางเอื้อยตั้งใจอธิฐานทำให้เหล่าพลเสนาถอนต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองได้ง่าย

ในการนำเอาต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองมาเป็นตัวละครนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวไทยที่นับถือพุทธศาสนา ดังนั้นผู้แต่งหรือผู้เล่านิทานจึงเลือกต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองที่เป็นต้นไม้อันที่เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาที่ผู้คนรู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยปกติแล้วต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองไม่นิยมปลูกไว้ในบ้านเรือน ส่วนมากมักจะเห็นอยู่ในวัด ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ยืนที่มีต้นขนาดใหญ่ มีใบหนาลักษณะคล้ายๆรูปหัวใจและมีกิ่งก้านสาขาให้ร่มเงาเย็นสบาย ดังนั้นการที่ปรากฏให้มีตัวละครเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองนั้น จึงเป็นการสื่อว่านางเอื้อยกำลังจะได้รับความสุขสบาย และสื่อถึงความร่ำรวย ความเจริญรุ่งเรืองเป็นต้น ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ท้าวเห็นโพธิ์ทอง	โพธิ์เงินทั้งสอง	เรื่องรอรจนา
ใครหนอปลูกไว้ งามออกขึ้นมา	สมเด็จจรรยา	คิดในพระทัย
โองการตรัสมา	แก่หมู่เสนา	อย่าช้าเร็วไป
เสาะสาธถามดู ให้รู้แจ้งใจ	โพธิ์ทองของใคร	ปลูกไว้ในสถาน

(ปลาบู่ทอง, 2557: 31)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่ท้าวพรหมทัตเสด็จประพาสป่า แล้วทรงเห็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองที่งอกงามรจนาทำให้พระองค์ทรงประทับใจจึงสั่งทุกเสนามนตรีถามหาเจ้าของต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองอันร่มเย็นนี้

เอาช้างพระที่นั่งนั้นมา	ผูกพันบ่า
ให้คร่ำด้วยแรงกำลัง	
คชสารท้าวหาญระเริ่ดระสร้าง	ดันด้วยกำลัง
พวนนั้นขาดอยู่ผุยผง	
บ่ได้หวาดไหวโดยจง	ท้าวให้พิศวง
งวยงงในพระหลุทัย	(ปลาบู่ทอง, 2557: 37)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่ท้าวพรหมหัตถ์สั่งให้บันดาลเสนาถอนต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง แต่ถอนไม่ได้ นอกจากนั้นแล้วท้าวพรหมหัตถ์ได้เอาช่างที่เป็นพระที่นั่งมาช่วยดึงถอนก็ไม่ได้เช่นกัน ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ท้าวพรหมหัตถ์ดวงยงในพระหฤทัยของพระองค์มาก

	ครั้นพิชฐานแล้ว	กำพร้านางแก้ว	กราบลงสามที
นางจิ่งเข้ายก	โพธิ์ทองโดยดี	เบาว่องผ่องศรี	ชูขึ้นปศุลา
	มือขวานางน้อง	ชูต้นโพธิ์ทอง	เรื่องรองรจนา
มือซ้ายนางชู	โพธิ์เงินโสภา	นางน้องยกมา	ถวายแก่ภูมิ
	สมเด็จพระเบศ	ท้าวทอดพระเนตร	เห็นนางเทวี
ยกต้นโพธิ์เงิน	โพธิ์ทองผ่องศรี	เบาอย่างสำลี	ภูมิหลากหลาย

(ปลาบู่ทอง, 2557: 38)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางเอื้อยอธิฐานแล้วสามารถถอนโพธิ์เงินโพธิ์ทองได้อย่างง่าย เหตุดังนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของคำอธิฐานของนางเอื้อย ซึ่งก็เป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ท้าวพรหมหัตถ์ประทับใจกับนางเอื้อยและต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองมากยิ่งขึ้น

ต้นทองกลาง เป็นนางกุลเกสรีที่กลับชาติมาเกิดอีกครั้งหลังจากที่นางกาฬิกับลูกได้ถอนต้นมะเขือเปราะและหักกิ่งก้านและนำผลมาทำเป็นอาหารกิน นางมรณมาตาได้นำรากของมะเขือเปราะที่แม่ไว้ไว้ให้ไปฝังดิน รากมะเขือเปราะก็เติบโตมาเป็นต้นทองกลางต้นทองกลางมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือนางมรณมาตาให้ได้รับความสุข

ต้นทองกลางจึงเป็นสิ่งที่นำพาให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าทรงได้รู้จักกับนางมรณมาตา นอกจากนี้แล้วต้นทองกลางยังเป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ตอนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าทรงสั่งให้ถอนต้นทองกลางโดยใช้กำลังคนแต่ถอนไม่ได้ แต่เมื่อนางมรณมาตาดำใจอธิฐานต้นทองกลางก็เหาะขึ้นมาอย่างง่ายดายโดยไม่ต้องใช้กำลังคนถอน

ในการนำเอาต้นทองกลางมาเป็นตัวละครนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวเขมรที่นับถือพุทธศาสนา ดังนั้นผู้แต่งหรือผู้เล่านิทานจึงเลือกต้นทองกลางซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีพันธุ์เดียวกันกับต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง ดังที่กล่าวว่าเป็นต้นไม้อันที่เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาที่ผู้คนรู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยปกติแล้วต้นทองกลางนิยมปลูกไว้ในบ้านเรือน แล้วจะเห็นอยู่ในวัดเช่นเดียวกัน ต้นทองกลางเป็นต้นไม้ยืนที่มีต้นขนาดใหญ่มีใบหนาลักษณะคล้ายๆ รูปหัวใจและมีกิ่งก้านสาขาให้ร่มเงาเย็นสบาย ดังนั้นการที่ปรากฏให้มีตัวละครเป็นต้นทองกลางนั้น จึงเป็นการสื่อว่านางมรณมาตากำลังจะได้รับความสุขสบาย และสื่อถึงความร่ำรวย ความเจริญรุ่งเรืองเป็นต้น

ต้นทองหลาง ในความเชื่อของชาวเขมร คือหมายถึง (ผกาประ)ที่ทำมาเป็นคู่ บ้างคนมีความคิดเห็นว่าเป็นตัวแทนให้ต้นทองหลางนั่นเอง ดังที่ Living with Heritage Project ได้ลงข้อมูลความรู้เกี่ยวกับต้นทองหลางในบัญชีเฟสบุ๊คในเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2555 ที่มีรายละเอียดและทำการสันนิษฐานว่า ต้นทองหลางน่าจะปรากฏในการทอผ้าโฮล(ผ้าไหมโฮลเขมร)และบนเพดานต่าง ๆ หลังจากที่ได้พูดคุยกันกับผู้ที่อยู่ในชุมชนนคร(อังกฤษ) หมู่บ้านปราสาทจา จึงทำให้ท่านทราบว่า ต้นทองหลางมีสรรพคุณหลายอย่าง เช่น เปลือกของต้นทองหลางเอาไปต้มกับน้ำแล้วนำน้ำที่ได้มาไปผสมกับแป้งเพื่อทำให้ขนมนั้นมีกลิ่นหอมและขนมจะไม่แตก ขนมดังกล่าวจะเรียกว่า ขนมบ้อง (เอาแป้งที่ผสมกับน้ำต้นทองหลางที่ต้มไว้แล้วเอาไปทอด) ใบของต้นทองหลางสามารถทำเป็นผักแล้วทานได้ เช่น ทานกับขนมจีน เป็นผักทานกับปลาร้า ทานกับปลาต้ม และทานกับน้ำพริก เป็นต้น บ้างคนก็นำใบต้นทองหลางไปทำกับหอมก และแกงเลียงมีใส่ข้าวข้าว ในส่วนของต้นนั้นจะเห็นผู้คนเอาไปทำเป็นเชิงชุมของรูปปั้นแม่มดเนื่องจากว่าต้นดังกล่าวมีความง่ายในการเกสละหรือเจาะรูเพื่อที่จะเอาใบพลูและใบต้นตาลมาเสียบแต่งเพื่อให้สวยงามขึ้น ดอกของต้นทองหลางจะออกดอกเป็นช่วง ๆ บ้างที่ก็มีผู้คนเอาไปแต่งกับบายศรีหรือเครื่องระดับต่าง ๆ ตอนที่มีการบุญในหมู่บ้าน หากเราไม่ได้สอบถามคนในหมู่บ้านเรารู้อย่างเดียว คือต้นทองหลางมีดอกสีแดงสวย แต่ในความจริงแล้วต้นทองหลางมีลักษณะพิเศษเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาวเขมรมาอย่างช้านาน

ข้อมูลดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า เหตุผลที่ผู้แต่งนิทานเรื่องมรณมาตานำต้นทองหลางมาเป็นตัวละครนั้น ก็เพราะต้นทองหลางมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวเขมรเป็นเวลานาน ดังที่เห็นจากเนื้อเรื่องคือนางมรณมาตาเป็นลูกดูแลรักษาต้นทองหลางโดยหาอาหารเครื่องบูชาต่าง ๆ และนำบายศรีมาถวายแด่ต้นทองหลาง ซึ่งเป็นมารดาของตน เนื้อหาดังกล่าวผู้วิจัยพบในเนื้อเรื่องของนิทานมรณมาตา ที่ว่า

ขอให้รากต้น	เดชบารมี	บังคมกรทวิ	แล้วตั้งสัจจา
	ขึ้นเป็นรุกขา	ทองหลางนั้นหนา	ออกมาสองต้น ฯ
	ครั้นคำอธิฐาน	ฝังดินไม่นาน	ก็งอกขึ้นมา
เป็นต้นทองหลาง	ดังป้อมในอุรา	มรณมาตา	นางแสนดีใจ ฯ
	มรณมาตา	ดีใจหนักหนา	ถวายผกาบูชา
จัดเครื่องทั้งหลาย	กราบถวายต้นฉะโน	แต่พระชนนัย	บังอรเคารพ ฯ

(มรณมาตา, 2507: 44)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางมรณมาตาได้นำรากของมะเขือเปราะไปฝังดิน ใน ส่วนของการนำรากมะเขือไปฝังดินนั้น นางจึงอธิษฐานว่าขอให้รากมะเขือจงเจริญเติบโตมาเป็นต้น ทองหลางด้วยบารมีของจิตใจดีงามของมรณมาตาจึงดลบันดาลให้รากของมะเขืองอกออกมาเป็นต้น ทองหลางเมื่อต้นทองหลางออกมามรณมาตาดีใจอย่างยิ่งจึงนางหาเครื่องระดับมาบูชาและดูแลรักษา ต้นทองหลางอย่างดี

สรุปในด้านการเปรียบเทียบตัวละครของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับ ภาษาไทยกับวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะเหมือนกันและ แตกต่างกัน ลักษณะเหมือนกันในดานตัวละคร ผู้วิจัยพบว่าหน้าที่และบทบาทด้วยร่วมของตัวละครใน นิทานทั้งสำนวนคือเหมือนกันมีทั้งคนดีและคนไม่ดีซึ่งเป็นความจริงของโลกมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในแต่ละ สังคมและในแต่ละวัฒนธรรม ส่วนลักษณะแตกต่างกันนั้น คือจำนวนตัวละคร ชื่อของตัวละคร และ ตัวละคร เช่น ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาจะมีตัวละครยายออก นางฉันทีย เข้ามาเพิ่มเติมใน วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยไม่มี ส่วนตัวละครที่เป็นอนุภาคนั้นคือต้นโพธิ์เงินโพธิ์ ทองกับต้นทองหลางที่ผู้วิจัยพบว่าต่างกัน การที่ผู้แต่งนำเอาพืชทั้งสองชนิดมาเป็นตัวละคร คือผู้แต่ง จะปรับไปตามความเชื่อของแต่ละวัฒนธรรมนั่นเอง

4.5 การเปรียบเทียบฉาก

ในการเปรียบเทียบฉากของวรรณกรรมนิทานปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับ ภาษาเขมรในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะเปรียบเทียบถึงฉากสมจริงที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน เนื้อเรื่อง ฉากสมจริง หมายถึง ฉากที่กล่าวถึงสถานที่ที่มีตามสภาพปกติของมนุษย์ ส่วนฉากในอุดมคติ หมายถึงฉากที่เกิดจากการจินตนาการขึ้นตามความคิดหรือจุดประสงค์ของผู้แต่งที่ไม่สามารถพบเจอ ได้ในสภาพปกติของมนุษย์ หลังจากที่ได้ศึกษาฉากในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับ ภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมรใน ผู้วิจัยเห็นว่าฉากในวรรณกรรมนิทานดังกล่าวมีลักษณะ เหมือนกัน คือเป็นฉากสมจริงที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ของเรื่อง แต่ในลักษณะสิ่งแวดล้อมภายในฉาก ของนิทานในการศึกษาข้างต้นมีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยจะเปรียบเทียบฉาก ดังต่อไปนี้

4.5.1 วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย

ฉากที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยได้พบ เช่นนี้

1) ฉากแม่น้ำ

ฉากในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ตอนที่อุทาร์กเศรษฐีกับนางชนิษฐาไปหาปลาที่แม่น้ำ

	นวลนางชนิษฐา	ว่าแก่สามี	โดยใจอาธรรม
ชวนไปทอดแห	นี่แลคมสัน	จะได้เลี้ยงกัน	คำเช่าเพร่ง่าย
	เศรษฐีขานตอบ	แก้วพี่ว่าชอบ	หามาเลี้ยงกาย
หาเรือหาแพ	ซ้อนแห่อพาย	พรั่งนี้ก่อนนาย	เราจะคลาไคล
	ครั้นรุ่งราตรี	อุทาร์กเศรษฐี	สั่งลูกทันใจ
นางเอียนนางอ้าย	นางอัสรีใส	พี่น้องทรมวย	เลี้ยงกันจงดี
	ครั้นส่งลูกแล้ว	เศรษฐีใจแก่แล้ว	ชวนนางชนิษฐา
ย่างลงนาวา	พายมารี่รี	ถึงกลางนที	ทอดแหโดยหมาย
	ทอดลงริมหาด	กุ่มก้างสังกะวาด	ปลาสดปลากราย
ปลาช่อนชะโด	เทโพสวาย	ได้ปลามากมาย	กลับมาบ้านตน

(ปลาบู่ทอง, 2557: 5-6)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางชนิษฐาสามีได้ออกไปหาปลาที่แม่น้ำ ดังแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรได้น้ำของประเทศไทยสมัยนั้น โดยผู้วิจัยเห็นถึงปลามากมายชนิดที่ผู้แต่งหรือผู้เล่าถึงปลา เช่น ปลาสด ปลากราย ปลาช่อนชะโด รวมทั้งกุ่มก้างเป็นต้น อีกอย่างหนึ่งนิทานเรื่องนี้ก็นำเสนอให้เห็นถึงอาชีพของชาวไทย ณ สมัยนั้น คือการประมงหาปลา มาค้าขายเพื่อเป็นอาชีพเลี้ยงดูครอบครัว การหาปลาของอุทาร์กเศรษฐีกับนางชนิษฐา คือหลังจากที่ครอบครัวของอุทาร์กเศรษฐีตกต่ำมาเป็นคนจน การประมงหรือการหาปลานั้นอาชีพที่เรียบง่ายแล้ว เป็นอาชีพที่ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ใคร หรือเป็นอาชีพที่ใคร ๆ ก็สามารถทำได้เพื่อหาไร้ได้มาทำนุบำรุงครอบครัว

2) ฉากในป่า

ฉากในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ตอนที่ท้าวพรหมหัตถทรงเสด็จประพาสป่า ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	ท้าวบ่ายหน้าช้าง	เข้าไปปากกว้าง	ชมไพรพฤกษา
รักโรคโคศกร้อย	ห้อยย้อยลงมา	ชมแสงแจ่มป่า	เคล็ดคล้ายว่าพลอง
	ขวิดवादดาษดง	ประคู้ปู้ปร่ง	หล่นลงเหนือนอง
สะคร้อสม้อไซ	กร่างไกรไทรทอง	เรียงรายกายกอง	ถ่องแถวแนวไพร
	ตะเคียนเลี่ยนเหลา	ตะไลไม้เขว้า	จิ้งจาวตันใหญ่
กระแบกกระบาก	ซีกซากหมากไฟ	พะยอมหอมไป	ในไพรพฤกษา
	มะค่าขานาง	ยู่ยงส้าง	ริมทางกลางป่า
ร่มรื่นพื้นต้น	สักสนคนทา	ท้าวชมพฤกษา	สำราญพระทัย
	ชมฝูงปักษี	สัตว์โนรี	อินทรีบินไป
จิบจาบคืบแค	ไซ้แหนกินโคล	กระเหว่าเขาไฟ	ไก่อเลื้อนเยื่อนชั้น
	กระลาวยางกรอก	นกพริกจิกจอก	เอี้ยงออกหยอกกัน
อีลุ้มกลุ้มเข้า	คลึงเคล้าอังชัน	กระทาจำชัน	บ้างผันผิผิน
	บ้างคู่อยู่คอน	ถลาถาร่อน	ว่าว่อนเฉี่ยวฉิน
จิกใช้ไล่กัน	พัลวันหันบิน	แถกถาหากิน	บินเข้าโพรงรัง
	ลิงค่างบ้างไล่	แผ่นโผนโจนไป	ค่าไม้ระสริดระสร้าง
ชะนีมีก้อง	ร่ำร้องเสียงดัง	วันนั้นท้าวฟัง	ไพรเพราะแก่หู
	ชมฝูงมฤคิ	ว้าวควายทรายมี	เสื่อสิ่งหมีหมู่
เหยยเห็นเม่นกวาง	แรดซ้างวางวู	ละมั่งทั้งคู่	เหลียวดูผาดผัน

(ปลาบู่ทอง, 2557: 35)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่ท้าวพรหมหัตถทรงเสด็จประพาสป่า แล้วพระองค์ทรงได้ประสบเห็นความสวยงามของไพรพริกษาทั้งหลาย ดัง มีต้นไม้ใหญ่เล็ก แล้วยังมีสัตว์ป่ามากมาย เช่น ลิง ค่าง ชะนี รวมไปถึงฝูงวัวควายเป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ก็ยังชมเห็นถึงฝูงปักษี อาทิ อินทรี จิบจาบ คืบแค เป็นต้นมา ซึ่งคำประพันธ์นี้จึงแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติบนบกของไทยได้อย่างหลากหลายชนิด

3) ฉากที่บ้านนางชนิษฐี

ฉากตอนที่นางเอื้อยเดินเหยียบกระดานยนต์ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทอง ฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยพบคำประพันธ์ที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ดังที่

นางนาฏกัลยา	จึงยatraมาอุณเณียว
โฉมตรูแต่ผู้เดียว	ขึ้นบนเรือนบัดเดียวใจ
ข้าไททั้งหลายนั้น	เขาชวนกันอยู่แต่ไกล
ต่างค้อยนางทราวม้วย	เที่ยวเดินไปทุกตำบล
ยายเฒ่าคลีสาต	เห็นนางนาฏมาบัดล
มันแต่งกระดานยนต์	ไว้ชอบกลดังใจหมาย
ส่วนนางชนิษฐี	แยบคายดีช่างผีปราย
เชิญเจ้าชำระกาย	ให้สบายก่อนเถิดรา
กำพร้าพาซื้อหลง	เปลื้องเครื่องทรงจากกายา
โฉมยงไม่สงกา	สรงคงคาเหยียบถูกยนต์
กระดานหกตกไป	ดินอยู่ในน้ำร้อนรน
โอเฒ่าคลีสาต	นางนิมลม้วยมรณา
เห็นนางแก้วกำพร้า	กับนางนาฏอันริษยา
	สิ้นชีวมันต์ใจ

(ปลาบู่ทอง, 2557: 43)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นายเฒ่าคลีสาตกับนางชนิษฐีออกอุบายฆ่านางเอื้อย โดยสร้างเรื่องว่า ให้สามีแก่เป็นป่วยหนักแล้วให้นางอ้ายกับนางอีน่าเรื่องดังกล่าวไปบอกนางเอื้อยที่วัง ด้วยการกตัญญูของนางเอื้อยที่มีต่อบิดาของตนก็เชื่อหลงกลอุบายของยายเฒ่ากับนางชนิษฐี จนแก่ความตาย จากนั้นคนร้ายก็ได้ให้นางอ้ายแต่งตัวปลอมมาเป็นนางเอื้อยเพื่อให้ได้เป็นมเหสีของท้าวพรหมหัตถ์

พจนานุกรม ปณ จก โต ชีเว

4) ฉากในวัง

ฉากในวังในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยพบคำ
ประพันธ์ที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ดังที่

มิช้ามายังพารา	ลงจากคชา
เสด็จท้องพระโรงบมินาน	
กุมกรนางยอดเยวมาลย์	ขึ้นบนสถาน
สถิตย์ยังแท่นรจนา	
จึ่งองค์ทรงไชยราชา	ตรัสสั่งให้หา
บรรดาแต่งการบายศรี	
เจ็ดชั้นทำขวัญเทวี	เครื่องทองรองที่
บายศรีอร่ามเรื่อรอง	
แต่งทั้งเครื่องเงินเครื่องทอง	เสด็จแล้วโดยปอง
เครื่องทองเรื่องแก้วซ้ายขวา	
ยกเอาบายศรีเข้ามา	ฆาตฆ่าองสามลา
เสภาดนตรีนั้น	

(ปลาบู่ทอง, 2557: 79)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่ท้าวพรหมทัตได้รับนางเอื๋อยกับบุตรกลับเข้าวัง โดยจัดทำพิธีสู่ขวัญให้นางเอื๋อยกับบุตร เช่น มีการจัดสิ่งหาเครื่องแต่งการเงินทอง ทำบายศรีเจ็ดชั้น มีการเล่นดนตรีอย่างคึกคักเพื่อต้อนรับแม่สีกับบุตรอันเป็นที่รักของพระองค์ ในส่วนของการจัดทำ บายศรีเจ็ดชั้นนั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวไทย คือทำพิธีสู่ขวัญแก่นางเอื๋อยหลังจากที่ พริตพรากจากกันเป็นเวลาช้านาน เพื่อเรียกสตินางเอื๋อยและเป็นการป้องกันอันตรายไม่ให้เกิดขึ้น แก่แม่สีของท้าวพรหมทัตอีก

คำประพันธ์ที่ผู้วิจัยนำเสนอมาข้างต้น จึงยอมทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพฉากในวังแค่ บ้างส่วน เพื่อให้เห็นถึงความหลากหลายของฉากในวัง ผู้วิจัยจะเอาคำประพันธ์อีกตอนหนึ่งมานำเสนอ เพื่อแก่ผู้อ่าน ดังที่

	นางอ้ายแต่งตัว	ร้องเรียกยายครัว	ขึ้นมาบ้าน
เจ้าข้าสองคน	สับสนลนลาน	โชนพานงคราญ	มายังภูมิ
	ครั้นถึงหน้าฉาน	ก้มเกล้ากราบกราน	บังคมดุษฎี
ท้าวเห็นนางมา	โกรธาแสนทวี	ในทรงพนปี	ดังไฟลามลน

(ปลาบู่ทอง, 2557: 80-81)

คำประพันธ์ข้างต้น คือตอนที่ท้าวพรหมหัตถ์พระองค์ทรงทราบว่านางอ้ายปลอมตัวมาเป็นนางเอื้อย ดังนั้นท้าวพรหมหัตถ์จึงได้ให้เสนาเรียกนำตัวนางอ้ายเข้ามาพบเพื่อสอบถามความจริง โดยความวาทศิลป์แต่บัดนี้มีอำนาจของพระราชนางอ้ายจึงเล่าเรื่องราวให้พระราชาฟัง จึงเป็นเหตุทำให้พระราชาลงโทษนางอ้ายถึงแก่ความตาย

4.5.2 ฉากในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร

ฉากที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรนั้น ผู้วิจัยพบว่ามีจำนวนเยอะกว่าฉากของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ดังที่

1) ฉากในวัง

ฉากในวังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอตอนี่ คือในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาจะใช้บทชมเมืองคือวังของพระบาทสมเด็จพระราชตั้งแต่ต้นเรื่อง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

พระองค์ทรงประทับอยู่บนปราสาท	แก้วมณีอันดีแสงสว่างสดใส
แก้วมณีทั้งห้าแสงงดงาม	จึงสร้างเรียงรายอย่างประณีต ๖
ยอดปราสาทงามเรียวสูง	ซึ่งสูงที่สุดยอดแหลมคม
ประดับด้วยเพชรนิลจินดา	อย่างรัตนครบแสงสี ๗
ราชวังแสงงดงาม	ดังเพชรสลักอย่างละเอียด
มีเพลงเล่นระนาด	เล่นพิณพาทย์ทุกเวลา ๘

(มรณมาตา, หน้า 7)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนแรกของเรื่องและผู้แต่งใช้บทชมบ้านชมเมืองหรือในนิทานคือชมวังว่าเป็นวังที่มีความสวยงามดังแก้วมณีโดยตัวของราชวังนั้นทำมาจากเพชรประกอบด้วยการแกะสลักอย่างประณีตและอย่างละเอียดอ่อนที่ไม่มีวังของพระราชาองค์ใดมาเทียบเท่ากับวังของพระบาทสมเด็จพระราชได้ นอกจากนี้คำประพันธ์ดังกล่าวข้างต้นย่อมแสดงถึงของความงดงามของศิลปะ

แกะสลักของชาวกำพูชาว่าเป็นงานแกะสลักที่ละเอียดและสวยงามกว่าประเทศใด ๆ และยังแสดงถึงความ
อลังการของวังของพระมหากษัตริย์กำพูชาในสมัยนั้นด้วย

2) ฉากในป่า

หลังจากที่ผู้แต่งใช้บทชมบ้านชมเมืองเป็นการเปิดเรื่องแล้ว ผู้แต่งได้นำเสนอให้เห็นถึง
ภาพต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ดังที่กล่าวถึงครอบครัวของเศรษฐีจนถึงกล่าวถึงครอบครัวของสามัญชนที่
ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฉากต่อมานั้นผู้วิจัย
จะนำเสนอฉากตอนที่นางกุลเกสีกับนายกุลภูมิปีวี่หนีครอบครัวเพื่อไปสร้างครอบครัวใหม่ในพื้นที่
อื่น แต่ในการเดินทางในสมัยนั้นทั้งสองคนได้เดินทางป่าใหญ่ แล้วก็ประสบกับสัตว์ป่าอีกมากมาย ดัง
คำประพันธ์ที่ว่า

จึงพากันหลบหนี	ทิวราตรีจึงหนีเข้าป่า
พากันเดินเร็วอย่างเหาะเหิน	แล้วเดินไม่หยุดพักผ่อน ฯ
ฝูงสัตว์ในป่ามีมากมาย	มีสัตว์ดุร้ายเดินล่าทุกที่
บ้างตัวนอนหลับบ้างตัวชนกัน	สัตว์ดุร้ายทั้งนั้นน่าหวาดกลัว ฯ
ช้างแรดกับเสือ	วิ่งไล่จับเหยื่อโดยเสียงดุดัง
บ้างตัวพ่ายแพ้วิ่งหนีหายไป	บ้างตัวสู้ก็ตกแก่ความตาย ฯ
กุฎุมพีและนางกุลเกสี	เห็นขัดดังนี้เกิดความหวาดกลัว
จึงพากันรีบเดินหนีเร็ว	เดินได้เจ็ดวันจึงถึงที่ใหม่ ฯ
	(มรณมาตา, 2507: 14)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางกุลเกสีกับนายกุลภูมิปีวี่ได้ตกลงมรักกันแล้ว จึงเกิด
ความคิดพากันวิ่งหนีออกจากบ้าน เหตุเพราะว่ากุลภูมิปีวี่เป็นลูกคนจนซึ่งคิดว่าตนไม่คู่ควรกับนางกุลเกสี
แต่ด้วยอำนาจแห่งความรักจึงทำให้ทั้งสองคนตัดสินใจพากันวิ่งหนีออกจากครอบครัวไปอยู่ที่อื่น แต่
ระหว่างการเดินทางนั้นจึงผ่านป่าไม้ใหญ่เล็กแล้วได้พบเจอกับสัตว์ป่าดุร้ายอย่างหลากหลายชนิด
ดังที่ เสือ ช้าง แรด ที่มีอยู่ในป่า เป็นเหตุทำให้ทั้งสองคนเกิดความหวาดกลัวหนัก ในการนำเสนอฉากใน
ป่าตอนที่นางกุลเกสีกับกุลภูมิปีวี่หนี ผู้วิจัยสามารถตีความได้ว่าเป็นอุปสรรคที่ทั้งสองคนเจอ เพราะทั้ง
สองคนตัดสินใจโดยการวิ่งหนีออกจากบ้านเป็นเหตุที่ทำให้คนในบ้านเกิดเป็นเรื่องเป็นราวมาต่อ ๆ กัน

3) ฉากหมู่บ้านกาชี (หมู่บ้านโจร)

ผ่านฉากในป่าที่เจออุปสรรคกับสัตว์ป่า ต่อมาทั้งสองคนก็ได้เดินทางมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในชนบท ไม่มีการพัฒนา ผู้คนในหมู่บ้านไม่มีอาชีพทำ จึงพากันทำเป็นโจรปล้นกันไปพลันกันมา ส่วนในบ้านแต่ละหลังนั้น นางกุลเกสีกับนายกุฎุมพีสังเกตเห็นว่ามีแต่กระดาษยันต์ไสยศาสตร์เต็มบ้านเรือน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

หมู่บ้าน ณ ชนบท	เหนื่อยปรากฏหยุดพักผ่อน
ตื่นเข้าค้อยจากสถาน	แล้วเดินทางเข้าอำเภอ ๖
พื้นที่นั้นกว้างใหญ่	หมู่บ้านเยอะมากมาย
งานการเงินรับแต่ขาย	หุนล่าแข็งแรง ๖
ส่วนคนในหมู่บ้าน	เรื่องทำงานไม่ขยัน
แต่ทางคาถาอาคมนั้น	ทุก ๆ คนเก่งกล้าสามารถ ๖
ท่องจำอย่างชำนาญ	ท่องเร่รังฟุ้งไม่ทัน
เรียนเก่งมีรางวัล	บ้านหนึ่งหลังเก็บไม่พอ ๖
ถ้ากล่าวถึงความบาป	มีหลายด้ายนับไม่ถ้วน
ดังขโมยทุกสิ่งของ	ตีฆาตไม่เว้นวัน ๖
คนนอกมาค้าขาย	ขายไม่ได้เพราะหวาดกลัว
จะไปถูกตีตัว	แล้วยังชั่วฆ่าไล่ออก ๖
ส่วนการทำงานไม่คิดทำ	งานทำนั้นไม่สุจริต
ขโมยของอย่างเป็นนิจ	อาชีพเป็นโจรขโมยสิ่งของ ๖
	(มรณมาตา, หน้า 14)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางกุลเกสีกับนายกุฎุมพีได้เดินทางมาถึงหมู่บ้านกาชี (หมู่บ้านที่ชนบท) ซึ่งมีพื้นที่กว้างใหญ่ ส่วนผู้คนอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าวไม่ขยันทำงานมาหากิน คือเอาแต่เรียนไสยศาสตร์และทำเป็นโจรขโมยสิ่งของของคนอื่น คำประพันธ์ดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นถึงสังคมกัมพูชาสมัยนั้น ไม่มีระบบระเบียบ ไม่มีกฎหมาย ขาดการศึกษาอบรมซึ่งเป็นพลังพิเศษที่ช่วยพัฒนาผู้คนให้มีความคิดอย่างสร้างสรรค์ แต่กลับเป็นมีแต่การเรียนรู้วิชาไสยศาสตร์ ดังที่มีการท่องคาถาอาคมอย่างชำนาญได้อย่างรวดเร็ว แล้วถ้าคนไหนมีความสามารถด้านไสยศาสตร์คนที่ชำนาญจะได้รับเงินทองอย่างมากมายเป็นต้น ส่วนอาชีพการงานอาจจะเห็นได้ว่า ผู้คนไม่ทำอะไรนอกจากการขโมยสิ่งของกันไปมาซึ่งเป็นเหตุทำให้คนอื่นหรือนางกุลเกสีกับนายกุฎุมพีหวาดกลัว จากฉากดังกล่าว คือแสดงให้เห็นถึงความไม่สงบสุขในสังคมกัมพูชานั้นเอง

4) ฉากแม่น้ำ

ในส่วนฉากตอนที่นางกาฬีและนายกุฎุมพีไปหาปลาที่แม่น้ำนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าผู้แต่งได้บรรยายถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรได้น้ำของสังคมกัมพูชาในสมัยนั้น และก็ยังแสดงให้เห็นถึงอาชีพที่ถูกต้องถูกกฎหมาย เช่น เป็นชาวประมง หรือ ค้าขายฝืนเป็นต้น ดังที่คำประพันธ์ที่ว่า

อาชีพเป็นชาวประมง

นางกาฬีบอกสามีว่า
หาซื้อแหอันใด
ได้ปลาเอามาขาย
เป็นชีพเลี้ยงชีวิtle่านั้น

เราจึงเดินไปตลาด
ออกไปหาปลาที่แม่น้ำ ฯ
เพื่อเป็นรายได้แต่ละวัน
ณ บัดนี้ไปเถิดหนา ฯ

(มรณมาตา, 2507: 25)

อาชีพเป็นค้าขาย (ขายฝืนกับพัก)

ส่วนนางกุลเกสี
อย่าคิดเลยไปฆ่า
ชาตินี้เรากล้าบาก
อย่าคิดอย่าทำชั่ว
จงเราอย่าได้ทำ
ควรคิดหางานเพื่อเลี้ยงชีวิ

ได้ยินแล้วตอบกลับว่า
จงมีศรัทธาตั้งธรรมะ ฯ
จึงหมดทรัพย์ไปทั้งตัว
กรรมถึงตัวอย่างเช่นนี้ ฯ
สิ่งเป็นกรรมอันไม่ดี
การงานนี้ คือเก็บฝืนกับพักขาย ฯ

(มรณมาตา, 2507: 25)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางกาฬีคิดกับนายกุฎุมพีว่า จะไปหาซื้อแหแล้วจะไปหาปลาที่แม่น้ำที่ตั้งอยู่ใกล้บ้านของตน แต่เนื่องจากนางกุลเกสีเป็นคนที่ดำรงในธรรมะของพระพุทธเจ้าจึงห้ามไม่ให้ไปหาปลา โดยมีข้อคิดว่าให้หาเก็บฝืนเก็บพักมาค้าขายเพื่อเลี้ยงครอบครัว แต่โดยนางกาฬีไม่เชื่อฟังนางกุลเกสีถึงทำให้มีปัญหาก่เกิดขึ้นต่อมาเป็นลำดับ

5) ฉากป่า

ในฉากตอนที่พระบาทธรรมราชทรงเสด็จประพาสป่า คือเหมือนวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ดังนั้นจึงกษัตราทรงเสด็จ	ออกเดินทางรีบหรร	เข้าชมป่าตามพระทัยองค์ ฯ
พระองค์ทรงมีอำนาจยิ่งใหญ่	ออกไปที่ไหน	ต้องมีเสนาป้องกันดูแล ฯ
มีทั้งหญิงสาวบำเรอ	ยายออกตาเข	ไปตามดูแลรักษา ฯ
เสื้อผ้าทรงผมนั้นหนา	ทำให้กษัตรา	เปรียบเสมือนพระอินทร์ ฯ
เมื่อออกเดินทางไปยัง	ตั้งกระบวนอสัง	โธ่ดังอสังการ ฯ
มีทั้งเสนาขี่ช้าง	มีทั้งเดินตาม	มีทั้งเสนาขี่ม้า ฯ
แห่หอมองค์มหากษัตรา	ตรัสย่างเข้าป่า	ยาดราจินดาสบาย ฯ
โยธาเสนาทหาร	แห่หอมอ้อมคอม	ถึงสถานทรงตรัสชอบ ฯ
ยามเข้ามีแสงสว่างสร้าง	ณ ขาภูเขา	เงียบเหงาเศร้าโศก ฯ
ดอกกะเกี๋ยสุพรรณิรักษา	กะเกาะไม้แดง	กึ่งก้านให้ความรื่นรมย์ ฯ
พระพายนากลืนบุผา	ติดกับนาสา	หอมมากติดหน้าพระองค์ ฯ
มีทั้งมะพร้าวไฟ	รุกขชาติดังใน	มีทั้งมะลิธิดา ฯ
นำให้พระทัยกษัตรา	สบายอุรา	สนุกเหลือเกิน ฯ

(มรณมาตา, 2507: 46)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่พระบาททวิมลธรรมราชทรงเสด็จประพาสป่า แล้วพระองค์ทรงได้ประสบเห็นความสวยงามของไพร่ปรีกษาทั้งหลาย ดัง มีต้นไม้ใหญ่เล็ก เช่น กะเกาะ รวมทั้งไม้แดง มีทั้งดอกกาก็ ดอกสุพรรณิ รวมไปถึงฝูงสัตว์ป่า นอกจากนี้พระองค์ก็ยังชมเห็นถึงฝูงปักซีอาทิ อินทรี จิบบาบ รวมถึงฝูงมัจฉาที่อยู่ในน้ำเป็นต้นมา ซึ่งคำประพันธ์นี้จึงแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติบนบกของไทยได้อย่างหลากหลายชนิด

พูน ปณ จิตโต ชีเว

6) ฉากที่บ้านนางกาฬี

ฉากตอนที่นางมรณมาตาเดินเหยียบกระดานยนต์ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรผู้วิจัยพบคำประพันธ์ที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ดังนี้

กระบวนมเหสีเสด็จถึง	นางกาฬีรีบลงไปรับพระองค์
ให้ขึ้นเข้าบ้าน	ท่านเดียวไร้นางบำเรอ ฯ
จึงพานำพระชายา	เสด็จไปหาพ่อ ณ ที่
บิดานอนอยู่นั้น	แล้วจึงบอกท่านเสด็จไปทรงน้ำ ฯ
นางจึงถอดเครื่องแต่งกาย	ออกจากกายองค์ราชชนนี
แล้วจึงนำพาไปที่ทรงน้ำ	จนเหยียบกระดานยนต์ ฯ
ราชนิตกใน	กระโถที่กาฬีต้มน้ำมันเดือดร้อน
จนนางกุมารสินชีวีไป	ครานี้กาฬีจึงจัดแต่งกาย ฯ
	(มรณมาตา, 2507: 55)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่นางจันสาลินีกับนางกาฬีออกอุบายฆ่านางมรณมาตา โดยสร้างเรื่องว่า ให้สามีแกล้งเป็นป่วยหนักแล้วให้นางจันตักกับนางจันทะนีนำเรื่องดังกล่าวไปบอกนางมรณมาตาที่วัง ด้วยการกตัญญูของนางมรณมาตาที่มีต่อบิดาของตนก็เชื่อหลงกลอุบายของนางจันสาลินีกับนางกาฬีจนแก่ความตาย จากนั้นคนร้ายก็ได้ให้นางจันทะนีนีแต่งตัวปลอมมาเป็นนางมรณมาตาเพื่อให้ได้เป็นมเหสีของพระบาทวิมลธรรมราช

7) ฉากในวัง

ในส่วนของฉากในวังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอตอนนี้ คือตอนที่พระบาทวิมลธรรมราชทรงตรัสให้ต้นทองกลางมาตั้งอยู่ในถึงเงินถึงทองที่วัง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ส่วนพระบาท	วิมลธรรมราช	สั่งให้เสนา
ตามต้นทองไป	ณ ราชวังข้า	ตรัสสั่งให้ลงบนดิน ฯ
ส่วนต้นทองกลาง	เหาะเหินผ่านมอง	ยังบนอากาศ
ไม่ยอมหลดลง	ไปยังถึงทอง	จึงสั่งอำมาตย์ไปตาม ฯ
นางกุมารี	มาถึงวังที่	ตั้งใจอธิฐาน
ขอให้ต้นลง	ในถึงทองตั้ง	ต้นกลิ้งทันที ฯ

เห็นเหตุดังนี้	จึงพระกษัตริย์	สั่งให้อำมาตย์
จัดเครื่องเงินทอง แล้วจัดเป็นกระบวน	ไปขอเอนางกุมารี	มาเป็นมเหสีของตนทันใด ๆ
		(มรณมาตา, 2507: 51)

คำประพันธ์ดังกล่าว คือตอนที่พระราชาทรงตรัสสั่งให้อำมาตย์วิ่งตามต้นทองหลางที่กำลังเหาะเหินบนอากาศแล้วทรงตรงสั่งให้ลงมาตั้งอยู่ในถังเงินถังทองที่วางไว้ข้างหน้าวัง แต่ด้วยอำนาจของบุญของพระองค์ทรงไม่เพียงพอจึงเป็นเหตุทำให้ต้นทองหลางไม่ยอมลงมา พระองค์ทรงเห็นเหตุการณ์เช่นใด ได้สั่งให้เสนาพานำนางมรณมาตามา เมื่อนางมรณมาตามาถึงก็ได้ตั้งใจอธิษฐานต้นทองหลางก็ตกลงมาตั้งอยู่ในถังดังกล่าวขึ้น เห็นถึงบารมีอันดั่งามของนางมรณมาตาพระองค์จึงสั่งให้เตรียมเรื่องประดับเพื่อไปขอนางมรณมาตามาเป็นมเหสีของตน

ในด้านของการเปรียบเทียบฉาก ผู้วิจัยพบว่าการกล่าวถึงฉากที่เหมือนกันและฉากที่ต่างกัน ส่วนฉากที่เหมือนกันนั้น คือฉากแม่น้ำ ฉากตอนที่พระราชาสด็จประพาสป่า ฉากตอนที่นางเอกเดินเหยียบกระดานยนต์ และฉากตอนอยู่ในวังเป็นต้น ในส่วนของฉากที่แตกต่างกัน คือฉากที่กล่าวถึงความวาทกแล้วตอนที่พ่อแม่ของนางเอกหลบหนีในป่า ฉากตอนที่อยู่ในหมู่บ้านโจรคือหมู่บ้านชนบทเป็นต้น

4.6 การเปรียบเทียบเหตุการณ์

การเปรียบเทียบเหตุการณ์ ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบเหตุการณ์ตามลำดับที่เกิดขึ้นอยู่ในนิทานทั้งสองฉบับเพื่อให้เห็นเหตุการณ์ที่เหมือนกันและต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า

4.6.1 ลำดับเหตุการณ์ของนิทานเรื่อง “ปลาปู้ทอง”

1. กล่าวถึงท้าวพรหมหัตถ์และครอบครัวของนางเอื้อย
2. หลังจากอุทาร์กเศรษฐีมีเมียน้อยพร้อมกับมีลูกอีกสองคน ตอนนั้นอุทาร์กเศรษฐีก็ตกต่ำเป็นคนจนแล้วมาประกอบอาชีพหาปลาเพื่อเลี้ยงชีวิตครอบครัว
3. อุทาร์กพานางขนิษฐาไปทอดแห แล้วทุบตีจนเมียน้อยของตนตกไปในน้ำตายไป
4. นางขนิษฐาเกิดเป็นปลาปู้ทอง
5. นางขนิษฐากับลูกจับปลาปู้ทองนำมาทำเป็นอาหารกิน แล้วเปิดเก็บเกล็ดปลาได้สองเกล็ดไว้ให้นางเอื้อย
6. นางเอื้อยเอาเกล็ดปลาไปฝังดินแล้วตั้งใจอธิษฐานขอให้เกล็ดปลาก็เติบโตเป็นต้นมะเขือ

7. นางชนิษฐีกับลูกได้ชุดต้นมะเขือโดยนำเอาผลมาทำเป็นอาหารกิน เปิดตัวเดิมก็เก็บได้ เมล็ดมะเขือไว้ให้นางเอ้อย

8. นางเอ้อยเอาเมล็ดมะเขือไปฝังดินแล้วตั้งใจอธิฐานเมล็ดมะเขือเติบโตมาเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง

9. พระมหากษัตริย์อยากได้ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง นางเอ้อยได้อภิเษกกับพระมหากษัตริย์

10. นางเอ้อยหลงกลอุบายของนางชนิษฐิ์ โดยเดินเหยียบกระดานยนต์ตกกระทบน้ำมันที่กำลังเดือดแล้วตายไป นางชนิษฐิ์ได้ให้นางอี่แต่งตัวปลอมเป็นนางเอ้อย

11. นางเอ้อยที่ตายไปแล้วได้กำเนิดเป็นนกแขกเต้า

12. นกแขกเต้าได้รับความช่วยเหลือจากหนู

13. ฤาษีชุนกแขกเต้ามาเป็นมนุษย์ คือนางเอ้อยแล้วได้ชุลบกลุมารมาเป็นเพื่อนของ นางเอ้อยอีกด้วย

14. ลกุมารขอลามารดาไปตามหาบิดา เมื่อได้เจอแล้วลกุมารได้อธิบายเรื่องราวให้ บิดาฟัง

15. พระมหากษัตริย์สั่งให้อำมารคฆ่านางอี่ แล้วเอาเนื้อมางอี่ทำเป็นเนื้อส้มส่งให้พ่อแม่ นางอี่กิน

16. พระบาทพรหมทัตทรงเสด็จไปรับนางเอ้อยและบุตรกลับพระนคร แล้วเสวยราช อย่างสงบสุขตลอดมา

4.6.2 ลำดับเหตุการณ์ของนิทานเรื่อง “มรณมาตา”

1. กล่าวถึงพระบาทวิมลธรรมราชและบิดามารดาของนางกุลเกสี (ตายายของนางมรณ มาตา)

2. นายกุฎุมพิกับนางกุลเกสีพากันหนีครอบครัวไปยังที่อื่น

3. นายกุฎุมพิกับนางกุลเกสีไปถึงยังหมู่บ้านโจร

4. หลังจากกุฎุมพีเศรษฐีมีเมียน้อยที่มีสองคน ตอนนั้นอุทารกเศรษฐีก็ตกต่ำเป็นคนจน แล้วมาประกอบอาชีพหาปลาเพื่อเลี้ยงชีวิตครอบครัว

5. กุฎุมพีเศรษฐีพานางกุลเกสีไปทอดแห แล้วทบดินเมียของตนตกไปในน้ำตายไป

6. นางกุลเกสีเกิดเป็นปลาบู๋ทอง

7. นางกาฬีกับลูกจับปลาบู๋ทองนำมาทำเป็นอาหารกิน แล้วเปิดเก็บเกล็ดปลาได้สอง เกล็ดไว้ให้นางกุมาริ (นางมรณมาตา)

8. นางมรณมาตาเอาเกล็ดปลาไปฝังดินแล้วตั้งใจอธิฐานเกล็ดปลาก็เติบโตเป็นต้นมะเขือ

9. นางกาฬิกับลูกได้ชุดต้นมะเขือโดยนำเอาผลมาทำเป็นอาหารกิน มีแมวตัวเมียตัวหนึ่ง
เก็บได้รากมะเขือไว้ให้นางมรณมาตา

10. นางมรณมาตาเอารากมะเขือไปฝังดินแล้วตั้งใจอธิษฐานรากมะเขือเติบโตมาเป็นต้น
ทองหลาง

11. พระมหากษัตริย์อยากได้ต้นทองหลาง นางมรณมาตาได้อภิเษกกับพระมหากษัตริย์

12. นางมรณมาตาหลงกลอุบายของนางกาฬิ โดยเดินเหยียบกระดานยนต์ตกกระทะ
น้ำมันที่กำลังเดือดแล้วตายไป นางกาฬิได้ให้นางทาสาลินีแต่งตัวปลอมเป็นนางมรณมาตา

13. นางมรณมาตาตายไปแล้วได้กำเนิดเป็นนกแขกเต้า

14. นกแขกเต้าได้รับความช่วยเหลือจากหนู

15. ฤๅษี ชุบนกแขกเต้ามาเป็นมนุษย์ คือนางมรณมาตาแล้วได้ชุบปทุมวงศ์มาเป็นเพื่อน
ของนางมรณมาตา

16. ปทุมวงศ์ขอลามารดาไปตามหาบิดา เมื่อได้เจอแล้วปทุมวงศ์ได้อธิบายเรื่องราวให้
บิดาฟัง

17. พระมหากษัตริย์สั่งให้อำมาตย์นางอี่ แล้วเอาเนื่อนางจันตีทำเป็นเนื้อส้มส่งให้ทาง
ครอบครัวกิน

18. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
เสวยราชอย่างสงบสุข

กล่าวโดยสรุปในด้านของการเปรียบเทียบเหตุการณ์ของวรรณกรรมนิทานทั้งสอง
สำนวน ผู้วิจัยพบว่า มีทั้งลักษณะเหมือนกันกับต่างกัน คือลักษณะเหมือนกันนั้นคือ หลังจากที่
ครอบครัวนางเอกตกฐานะมาเป็นคนยากจนทางครอบครัวมีทำอาชีพหาปลาเหมือนกัน ในขณะที่
กำลังหาปลาบิดาของนางเอกได้พบติมารดาของนางเอกและได้กำเนิดเป็นปลาพุทอง ปลาพุทองถูก
ทำลายได้กำเนิดมาเป็นต้นมะเขือเพราะเหมือนกัน เหตุการณ์ต่อมาคือตอนที่พระราชเสด็จประพาส
ป่าและได้อภิเษกกับนางเอกเหมือนกัน นางเอกหลงกลอุบายแม่เลี้ยงตายไปเป็นนกแขกเต้าแล้วได้
ความช่วยเหลือจากพระฤๅษีชุบมาเป็นมนุษย์เหมือนกัน เหตุการณ์ในตอนจบคือตัวละครเอกได้กลับมา
อยู่ด้วยกันและครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข ในส่วนของเหตุการณ์ที่แตกต่างกันนั้น ผู้วิจัยพบว่า ใน
วรรณกรรมนิทานมรณมาตาฉบับภาษาเขมร คือเริ่มด้วยเหตุการณ์ตั้งแต่นางเอกยังไม่ได้มีกำเนิด คือ
กล่าวถึงรุ่นปู่ตายของนางเอก แล้วเหตุการณ์ต่อมาคือการที่มารดาและบิดาของนางเอกพากันวิ่ง
หนีไปอยู่ที่อื่น คือหมู่บ้านโจรอยู่ที่ชนบทเป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยพบอีกว่า หลังจากที่ต้นมะเขือเพราะ
ถูกทำลายในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาพุทองคือเปิดได้คาบเมธิมะเขือเก็บไว้ให้นางเอก แต่ใน
วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาคือแมวได้คาบรากของต้นมะเขือเก็บไว้ให้นางเอก ในส่วนของการ

นำเอาสิ่งของทั้งสองมาฝังดินนั้นผลที่ได้ออกมาก็ต่างกัน คือนิทานเรื่องปลาบู่ทองออกมาเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง แต่ในนิทานเรื่องมรณมาตาออกมาเป็นต้นทองกลางเป็นต้น เหตุการณ์ต่อมาในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาคือมีการแทรกตัวละครหญิงเข้ามาคือนางฉันทียเป็นตัวละครที่ได้สั่งให้ยายครัวเอนกแขกเต้าไปทำเป็นอาหาร แต่ในเรื่องปลาบู่ทองคือนางอ้ายที่ได้จับนกแขกเต้าแล้วสั่งให้ยายครัวทำเป็นอาหารให้ตนกิน ในขณะเดียวกันนิทานเรื่องมรณมาตาตัวละครที่เป็นหนูได้ไปกัดจมูกของนางฉันทียเพื่อเป็นการแก้แค้นแทนนางมรณมาตา ส่วนในนิทานปลาบู่ทองไม่ปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าว ในส่วนเหตุการณ์สร้างตัวละครเป็นลูกของนางเอกมานั้น ผู้วิจัยพบว่าแตกต่างกัน คือนิทานเรื่องปลาบู่ทองลบกumarเกิดมาจากการชุบของพระฤๅษีจากภาพวาด แต่ในนิทานมรณมาตาคือพระฤๅษีได้ชุบปุตมกุมารมาจากดอกบัวอันที่เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุป ผลการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะเหมือนและต่างกันดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอข้างต้น ดังนั้นเพื่อให้เห็นถึงลักษณะเหมือนกันและต่างกันในด้านองค์ประกอบของนิทานทั้งสองฉบับนั้น ผู้วิจัยจะจัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบของนิทานทั้งสองฉบับดังนี้

ตาราง 2 ตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยและมรณมาตาฉบับภาษาเขมร

ลำดับ	ปลาบู่ทอง	มรณมาตา
1. ชื่อเรื่อง	ปลาบู่ทอง : การตั้งชื่อเรื่องฉบับภาษาไทย คือนำเอาองค์ประกอบของนิทานมาตั้ง คือ ปลาบู่ ดังนั้นผู้วิจัยอาจสันนิษฐานได้ว่า การตั้งชื่อนิทานปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย คือให้ความสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติที่นำเสนอผ่านสัตว์ คือ ปลาบู่	มรณมาตา : การตั้งชื่อเรื่องฉบับภาษาเขมร คือนำเอาตัวบทมาตั้ง คือ มรณมาตา หมายถึงความตายของแม่ ดังนั้นจึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า การตั้งชื่อนิทานมรณมาตาฉบับภาษาเขมร คือให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านมนุษย์ จึงเรื่องดังกล่าวสอนให้รู้เกี่ยวกับหลักศีลธรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิดของชีวิตมนุษย์

ตาราง 2 (ต่อ)

ลำดับ	ปลาบู่ทอง	มรณมاتا
2. โครงเรื่อง	จุดเริ่ม : กล่าวถึงครอบครัวของนางเอก แล้วดำรงชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข ดำเนินเรื่อง : สามมีเมียน้อย จึงทำให้ครอบครัวตกต่ำ เมียหลวงตายได้กลับชาติมาเป็นปลาบู่ นางเอกถูกแม่เลี้ยงกับลูกทำร้าย จุดจบ : นางเอกให้อภัยแก่คนที่กระทำผิดต่อตน แล้วนางเอกได้กลับมาอยู่ในวังกับพระสามีและลูก	จุดเริ่ม : กล่าวถึงครอบครัวของนางเอก ตั้งแต่ช่วงชีวิตของปู่ตายาย แล้วได้กล่าวถึงการทำพ่อแม่ของนางเอกหนีไปอยู่ที่อื่นจนกว่ามีฐานะเป็นเศรษฐี ดำเนินเรื่อง : สามมีเมียน้อย จึงทำให้ครอบครัวตกต่ำ เมียหลวงตายได้กลับชาติมาเป็นปลาบู่ นางเอกถูกแม่เลี้ยงกับลูกทำร้าย จุดจบ : นางเอกให้อภัยแก่คนที่กระทำผิดต่อตน แล้วนางเอกได้กลับมาอยู่ในวังกับพระสามีและลูก
3. แก่นเรื่อง	ความอิจฉาริษยาของแม่เลี้ยงต่อลูกเลี้ยง	หลักศีลธรรม คือสอนให้รู้ถึงการเวียนว่ายตายเกิด
4. ตัวละคร		
4.1 ตัวละครที่เป็นเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์	เทวดา	เทวดา นางมณีเมขลา
4.2 ตัวละครมนุษย์	ท้าวพรหมหัตถ์ อุทารกเศรษฐี นางขนิษฐา นางขนิษฐี นางเอื้อย นางอ้าย นางอี่ ยายเฒ่าคลีสาต ยายคร้ว พระฤๅษี ลบกุมาร	พระบาทวิมลธรรมราช กุลลียะเศรษฐี (ตานางเอก) นางแก้วเกสี (ยายนางเอก) พ่อแม่กุฎุมพี (ปู่ย่านางเอก) นายกุฎุมพี (พ่อนางเอก) นางกุลเกสี (แม่นางเอก) พ่อแม่บุญธรรม นางกุมาริกา (นางเอก) นางกาฬี (เมียน้อย) นางกาฬินิยา (พี่สาวนางเมียน้อย) นางจันตี (ลูกเมียน้อย)

ตาราง 2 (ต่อ)

ลำดับ	ปลาบู่ทอง	มรณมาตา
4.2 ตัวละครมนุษย์ (ต่อ)		นางจันทาสาลินี (ลูกเมียน้อย) ยายออก นางฉันทैया (ลูกยายออก) ยายคร้ว พระฤๅษี ปทุมวงศ์
4.3 ตัวละครที่เป็นสัตว์	ปลาบู่ เป็ด หมาแมว นกแขกเต้า หนู	ปลาบู่ เป็ด หมา นกแขกเต้า หนู
4.4 ตัวละครที่เป็นพืช	ต้นมะเขือเปราะ ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง	ต้นมะเขือเปราะ ต้นทองหลาง
1. ฉาก	แม่น้ำ ป่า บ้านนางชนิษฐี วัง	วัง ป่า หมู่บ้านกาชี (หมู่บ้านโจร) แม่น้ำ ป่า บ้านนางกาฬี วัง
2. เหตุการณ์	1.กล่าวถึงท้าวพรหมทัตและครอบครัวของนางเอื้อย 2. หลังจากอุทาร์กเศรษฐีมีเมียน้อยพร้อมกับมีลูกอีกสองคนตอนนั้นอุทาร์กเศรษฐีก็ตกต่ำเป็นคนจนแล้วมาประกอบอาชีพหาปลาเพื่อเลี้ยงชีวิตครอบครัว	1.กล่าวถึงพระบาทวิมลธรรมราชและบิดามารดาของนางกุลเกสรี (ตายายของนางมรณมาตา) 2.นายกุฎุมพีกับนางกุลเกสรีพากันหนีครอบครัวไปยังที่อื่น 3.นายกุฎุมพีกับนางกุลเกสรีไปถึงยังหมู่บ้านโจร

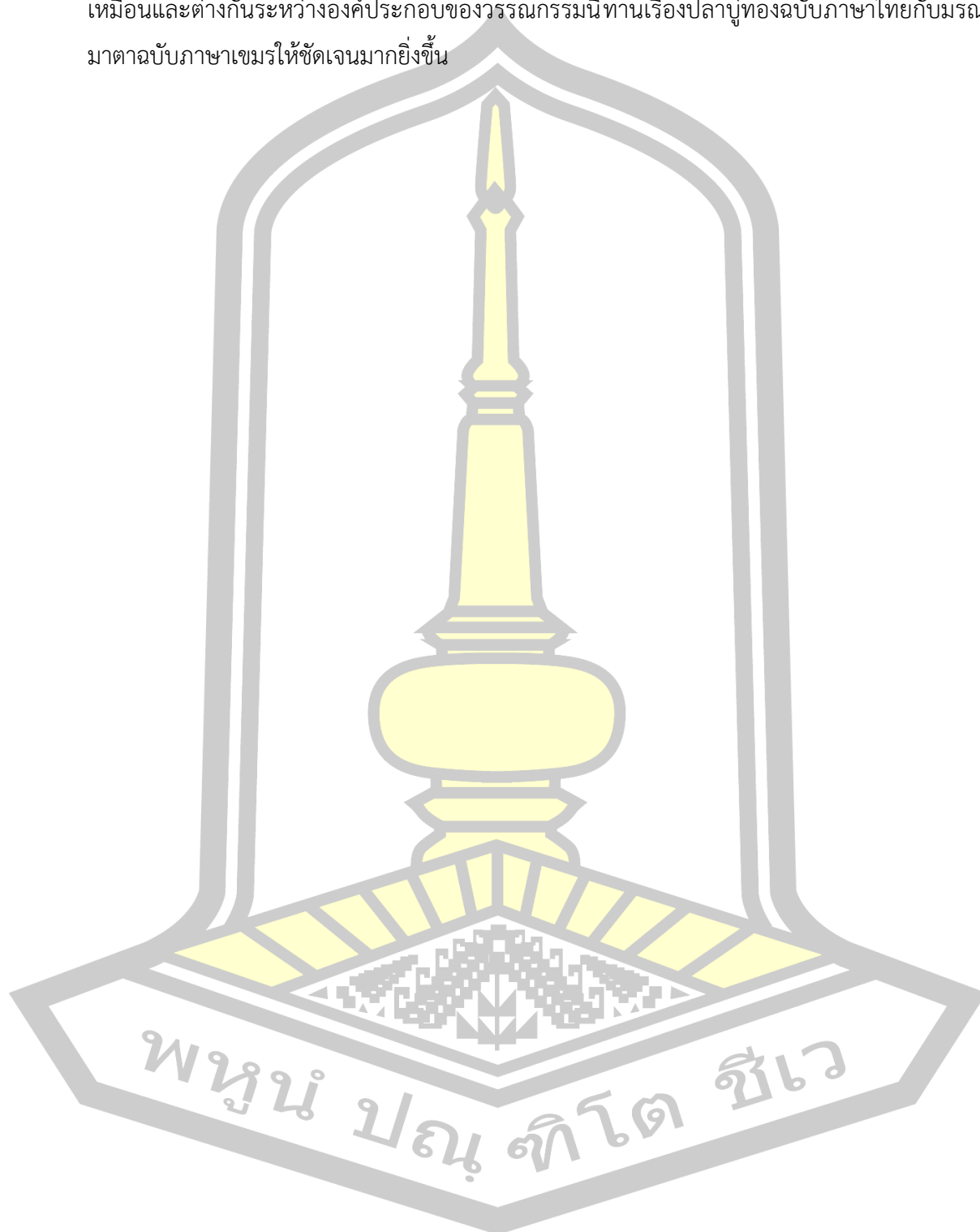
ตาราง 2 (ต่อ)

ลำดับ	ปลาบู่ทอง	มรณมาตา
2. เหตุการณ์ (ต่อ)	3.อุทารกพานางขนิษฐาไปทอดแห แล้วทุบตีจนเมียของตนตกไปในน้ำตายไป 4.นางขนิษฐาเกิดเป็นปลาบู่ทอง 5.นางขนิษฐากับลูกจับปลาบู่ทองนำมาทำเป็นอาหารกิน แล้วเปิดเก็บเกล็ดปลาได้สองเกล็ดไว้ให้นางเอื้อ 6.นางเอื้อเอาเกล็ดปลาไปฝังดิน แล้วตั้งใจอธิฐานขอให้เกล็ดปลาก็เติบโตเป็นต้นมะเขือ 7.นางขนิษฐากับลูกได้ขุดต้นมะเขือโดยนำเอาผลมาทำเป็นอาหารกิน เปิดตัวเดิมก็เก็บได้เมล็ดมะเขือไว้ให้นางเอื้อ นางเอื้อเอาเมล็ดมะเขือไปฝังดิน แล้วตั้งใจอธิฐานเมล็ดมะเขือเติบโตมาเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง 8.พระมหากษัตริย์อยากได้ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองนางเอื้อได้อภิเษกกับพระมหากษัตริย์ 9.นางเอื้อหลงกลอุบายของนางขนิษฐา โดยเดินเหยียบกระดานยนต์ตกกระทบน้ำมันที่กำลังเดือดร้อนแล้วตายไป นางขนิษฐาได้ให้นางอึ่งแตงตัวปลอมเป็นนางเอื้อ 10.นางเอื้อที่ตายไปแล้วได้กำเนิดเป็นนกแขกเต้า	4.หลังจากกฤมพีเศรษฐิมีเมียน้อยที่มีสองคน ตอนนั้นอุทารกเศรษฐิก็ตกต่ำเป็นคนจนแล้วมาประกอบอาชีพหาปลาเพื่อเลี้ยงชีวิตครอบครัว 5.กฤมพีเศรษฐิพานางกุลเกสีไปทอดแห แล้วทุบตีจนเมียของตนตกไปในน้ำตายไป 6.นางกุลเกสีเกิดเป็นปลาบู่ทอง 7.นางกาฬีกับลูกจับปลาบู่ทองนำมาทำเป็นอาหารกิน แล้วเปิดเก็บเกล็ดปลาได้สองเกล็ดไว้ให้ นางกุมารี (นางมรณมาตา) 8.นางมรณมาตาเอาเกล็ดปลาไปฝังดิน แล้วตั้งใจอธิฐานเกล็ดปลาก็เติบโตเป็นต้นมะเขือ 9.นางกาฬีกับลูกได้ขุดต้นมะเขือโดยนำเอาผลมาทำเป็นอาหารกิน มีแม่ตัวเมียตัวหนึ่งเก็บได้รากมะเขือไว้ให้นางมรณมาตา 10.นางมรณมาตาเอารากมะเขือไปฝังดิน แล้วตั้งใจอธิษฐานรากมะเขือเติบโตมาเป็นต้นทองหลาง 11.พระมหากษัตริย์อยากได้ต้นทองหลาง นางมรณมาตาได้อภิเษกกับพระมหากษัตริย์

ตาราง 2 (ต่อ)

ลำดับ	ปลาบู่ทอง	มรณมาตา
2. เหตุการณ์ (ต่อ)	11.นกแขกเต้าได้รับความช่วยเหลือจากหนู 12.ฤๅษีชูปนกแขกเต้ามาเป็นมนุษย์ คือนางเอื้อยแล้วได้ชูปลูกมารมาเป็นเพื่อนของนางเอื้อยอีกด้วย 13.ลูกมารขอลามารดาไปตามหาบิดา เมื่อได้เจอแล้วลูกมารได้อธิบายเรื่องราวให้บิดาฟัง 14.พระมหากษัตริย์สั่งให้อำมารคฆ่านางอี่ แล้วเอาเนืื่อนางอี่ทำเป็นเนื้อส้มส่งให้พ่อแม่ นางอี่กิน 15.พระบาทพรหมทัตทรงเสด็จไปรับนางเอื้อยและบุตรกลับพระนคร แล้วเสวยราชอย่างสงบสุขตลอดมา	12.นางมรณมาตาหลงกลอุบายของนางกาฬี โดยเดินเหยียบกระดานยนต์ตกกระทะน้ำมันที่ กำลังเดือดร้อนแล้วตายไป นางกาฬีได้ให้นางทาสาลินีแต่งตัวปลอมเป็นนางมรณมาตา 13.นางมรณมาตาตายไปแล้วได้กำเนิดเป็นนกแขกเต้า 14.นกแขกเต้าได้รับความช่วยเหลือจากหนู 15.ฤๅษี ชูปนกแขกเต้ามาเป็นมนุษย์ คือนางมรณมาตาแล้วได้ชูปปทุมวงศ์มาเป็นเพื่อนของนางมรณมาตา 16.ปทุมวงศ์ขอลามารดาไปตามหาบิดา เมื่อได้เจอแล้วปทุมวงศ์ได้อธิบายเรื่องราวให้บิดาฟัง 17.พระมหากษัตริย์สั่งให้อำมารคฆ่านางอี่ แล้วเอาเนืื่อนางจันตีทำเป็นเนื้อส้มส่งให้ทางครอบครัวกิน 18.พระบาทวิมลธรรมราชทรงเสด็จไปรับนางมรณมาตาและบุตรกลับพระนคร แล้วเสวยราชอย่างสงบสุข

ตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้เห็นลักษณะ
เหมือนและต่างกันระหว่างองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณ
มาตาฉบับภาษาเขมรให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตฉบับภาษาเขมร” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีความมุ่งหมายของการวิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมมุขปาฐะและลายลักษณ์นิทานปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยของชาวไทยและมรณมาตของชาวเขมร 2) เพื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ได้แก่ ชื่อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตฉบับภาษาเขมร

การศึกษางานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านข้อมูล คือ 1) วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยตีพิมพ์โดยกรมศิลปากร พ.ศ. 2557 และ 2) วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตฉบับภาษาเขมรตีพิมพ์โดยพุทธศาสนบัณฑิต พ.ศ. 2507 งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดทฤษฎีในการการเปรียบเทียบ คือจะใช้แนวคิดทฤษฎีของอิราวดี ไตลังคะ (2543) เป็นแนวคิดหลัก ดังที่กล่าวว่า องค์ประกอบทางวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าต่าง ๆ นั้น ประกอบด้วย โครงเรื่อง (Plot) ที่นำเสนอผ่านวรรณกรรมเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับเรื่องมรณมาตฉบับภาษาเขมร ตัวละคร (Character) ที่ดำรงในนิทานทั้งสองสำนวน แนวคิด (Theme) ที่อันแสดงถึงความคิดของผู้แต่ง และฉาก (Setting) ที่นำเสนอถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานทั้งสอง เพื่อศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตฉบับภาษาเขมร ตามความมุ่งหมายของการวิจัยในประเด็นหัวข้อที่สอง เพื่อให้เห็นถึงลักษณะร่วมและต่างทางวรรณกรรมเป็นสำคัญ โดยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้เป็นหลักในการศึกษาการวิเคราะห์

5.1 สรุปผล

5.1.1 การรับรู้วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุขปาฐะกับลายลักษณ์ของชาวไทยและมรณมาตในวัฒนธรรมมุขปาฐะกับลายลักษณ์ของชาวเขมร คือการรับรู้วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุขปาฐะของชาวไทย ผู้วิจัยพบว่านิทานเรื่องปลาบู่ทองเป็นนิทานที่ได้รับความนิยมจากประชาชนทุกชนชั้นของไทย จึงทำให้นิทานเรื่องปลาบู่ทองได้แพร่กระจายอย่างแพร่หลายทั่วทุกภูมิภาคของไทยการแพร่กระจายวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุข

ปาฐะของชาวไทย ผู้วิจัยพบว่า 1) ปลาบู่ทองในการบอกเล่าของไทย 2) ปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุขปาฐะของไทยนำมาเป็นความเชื่อ 3) ปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุขปาฐะนำมาทำเป็น ศิลปะการแสดง 4) ปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุขปาฐะนำมาทำเป็น เพลง ในประเด็นต่อมา คือปลาบู่ทองในวัฒนธรรมลายลักษณ์ของไทย ผู้วิจัยพบว่า มีการนำนิทานเรื่องปลาบู่ทองไปเขียนเป็นหลากหลายรูปแบบ เช่น 1) ปลาบู่ทองในวรรณคดีร้อยกรอง 2) ปลาบู่ทองในหนังสือนิทานพื้นบ้าน 3) ปลาบู่ทองในวรรณกรรมสำหรับเด็ก

ส่วนการรับรู้วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาในวัฒนธรรมมุขปาฐะ ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะเหมือนกันกับนิทานเรื่องปลาบู่ทอง ดังที่ผลของการศึกษา คือ 1) มรณมาตาในการบอกเล่าของเขมร 2) มรณมาตาในวัฒนธรรมมุขปาฐะของชาวเขมรนำมาเป็นความเชื่อ 3) มรณมาตาในวัฒนธรรมมุขปาฐะที่เป็น ศิลปะการแสดง 4) มรณมาตาในวัฒนธรรมมุขปาฐะที่เป็น เพลง ส่วนการรับรู้วรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาในวัฒนธรรมลายลักษณ์ของชาวเขมร ผู้วิจัยพบว่า มีการนำนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรไปเขียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น 1) มรณมาตาในวรรณคดีร้อยกรอง 2) มรณมาตาในหนังสือนิทานพื้นบ้าน

5.1.2 เปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ได้แก่ ชื่อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร

5.1.2.1 การเปรียบเทียบชื่อเรื่อง

สรุปโดยรวม ในด้านการเปรียบเทียบชื่อเรื่อง ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับมีชื่อเรื่องต่างกัน ดังที่ วรรณกรรมนิทานฉบับภาษาไทย คือ ปลาบู่ทอง ซึ่งจากชื่อเรื่องผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า เรื่องปลาบู่ทองเป็นเรื่องที่น่าเสนอเกี่ยวกับธรรมชาติที่น่าเสนอผ่านสัตว์ คือ ปลาบู่ แต่ในวรรณกรรมนิทานฉบับภาษาเขมร คือ มรณมาตา ซึ่งเป็นการนำเสนอถึงหลักวัฒนธรรมที่น่าเสนอผ่านตัวบุคคล เพราะเนื้อเรื่องโดยรวมคือเป็นหลักการสั่งสอนผู้คนให้รับรู้ถึงความเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์

5.1.2.2 การเปรียบเทียบโครงเรื่อง

สรุปโดยรวม ในด้านของโครงเรื่อง ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมทั้งสองฉบับมีโครงเรื่องต่างกัน เช่นในการเปิดเรื่องวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับเปิดเรื่องต่างกัน ส่วนในด้านการดำเนินเรื่องหรือการผูกปัญหาเรื่องนั้น ผู้วิจัยพบว่า คือผูกปัญหาตอนที่มารดาของนางเอกตายไปจึงทำให้เกิดเป็นปัญหามาติดๆกัน ในส่วนของรายละเอียดของการผูกปัญหานั้นในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร คือเริ่มผูกเป็นปัญหาตั้งแต่การวิ่งหนีของนางกุลเกสีกับนายกุฎุมพีทำให้เกิดครอบครัวแตกแยกกัน โดยเฉพาะครอบครัวของนางกุลเกสีก คือบิดาของนางโกรธถึงขั้นไม่รับรู้ว่านางกุลเกสีกเป็นลูกของตน ส่วนปัญหาต่อ ๆ มา คือปัญหาที่ทั้งสองคนพบปะในป่า ในหมู่บ้านชนบทที่มีแต่

โจรกับมีแต่การเล่นยันต์ไสยาศาสตร์ จึงเป็นเหตุการณ์หรือปัญหาที่ผู้วิจัยไม่เห็นปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย การปิดเรื่องของวรรณกรรมนิทานทั้งสองสำนวน ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะเหมือนกัน คือตัวละครเอกได้กลับไปเจอกันและอยู่ด้วยกันครอบครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข ส่วนตัวละครฝ่ายร้ายก็สำนึกผิดได้แล้วตั้งจิตตั้งใจดำรงอยู่ในธรรมอันเป็นที่พึ่งพาบุคคลทุกคนให้กัตจากกิเลสทั้งหลายทั้งปวงได้

5.1.2.3 การเปรียบเทียบแก่นเรื่อง

สรุปโดยรวมแก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับแก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร คือความอิจฉาริษยาของแม่เลี้ยงต่อลูกเลี้ยงที่เป็นนางเอกเป็นแก่นเรื่องหลัก กับความอิจฉาริษยาของแม่น้อยต่อเมียหลวงเป็นแก่นเรื่องรอง แล้วจึงเป็นเหตุทำให้เกิดเป็นแก่นเรื่องย่อยลงมาอีก คือการที่หญิงสาวตกยากลำบากเวทนาได้แต่งงานกับพระราชา และแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนาดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอข้างต้น

5.1.2.4 การเปรียบเทียบตัวละคร

สรุปโดยรวมในด้านการเปรียบเทียบตัวละครของวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะเหมือนกันและแตกต่างกัน ลักษณะเหมือนกันในด้านตัวละคร ผู้วิจัยพบว่าหน้าที่และบทบาทด้วยร่วมของตัวละครในนิทานทั้งสองสำนวนคือเหมือนกันมีทั้งคนดีและคนไม่ดีซึ่งเป็นความจริงของโลกมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในแต่ละสังคมและในแต่ละวัฒนธรรม ส่วนลักษณะแตกต่างกันนั้น คือจำนวนตัวละคร ชื่อของตัวละคร และตัวละคร เช่น ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตามีตัวละครยายออก นางฉันทีย เข้ามาเพิ่มแต่ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยไม่มี ส่วนตัวละครที่เป็นอนุภาคนั้นคือตันโพธิ์เงินโพธิ์ทองกับตันทองกลางที่ผู้วิจัยพบว่าต่างกัน การที่ผู้แต่งนำเอาพืชทั้งสองชนิดมาเป็นตัวละครคือผู้แต่งจะปรับไปตามความเชื่อของแต่ละวัฒนธรรมนั่นเอง

5.1.2.5 การเปรียบเทียบฉาก

สรุปโดยรวมในด้านของการเปรียบเทียบฉาก ผู้วิจัยพบว่ามีฉากกล่าวถึงฉากที่เหมือนกันและฉากที่ต่างกันส่วนฉากที่เหมือนกันนั้น คือฉากแม่น้ำ ฉากตอนที่พระราชาเสด็จประพาสป่า ฉากตอนที่นางเอกเดินเหยียบกระดานยนต์ และฉากตอนอยู่ในวังเป็นต้น ในส่วนของฉากที่แตกต่างกัน คือฉากที่กล่าวถึงความวาทกลัวตอนที่พ่อแม่นางเอกหลบหนีในป่า ฉากตอนที่อยู่ในหมู่บ้านโจรคือหมู่บ้านชนบทเป็นต้น

5.1.2.4 การเปรียบเทียบเหตุการณ์

กล่าวโดยสรุปในด้านของการเปรียบเทียบเหตุการณ์ของวรรณกรรมนิทานทั้งสองสำนวนผู้วิจัยพบว่า มีทั้งลักษณะเหมือนกันกับต่างกัน คือลักษณะเหมือนกันนั้นคือ หลังจากที่ครอบครัวนางเอกตกฐานะมาเป็นคนยากจนทางครอบครัวมีทำอาชีพหาปลาเหมือนกัน ในขณะที่กำลังหาปลาบิดาของนางเอกได้พบตีมารดาของนางเอกและได้กำเนิดเป็นปลาบู่ทอง ปลาบู่ทองถูกทำลายได้กำเนิดมาเป็นต้นมะเขือเปราะเหมือนกัน เหตุการณ์ต่อมาคือตอนที่พระราชเสด็จประพาสป่าและได้อภิเษกกับนางเอกเหมือนกัน นางเอกหลงกลอุบายแม่เลี้ยงตายไปเป็นนกแขกเต้าแล้วได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษีขุบมาเป็นมนุษย์เหมือนกัน เหตุการณ์ในตอนจบคือตัวละครเอกได้กลับมาอยู่ด้วยกันและครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข ในส่วนของเหตุการณ์ที่แตกต่างกันนั้น ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมนิทานมรณมาตฉบับภาษาเขมร คือเริ่มด้วยเหตุการณ์ตั้งแต่นางเอกยังไม่ได้มีกำเนิดคือกล่าวถึงรุ่นปู่ตายของนางเอก แล้วเหตุการณ์ต่อมาคือการที่มารดาและบิดาของนางเอกพากันวิ่งหนีไปอยู่ที่อื่น คือหมู่บ้านโจรอยู่ที่ชนบทเป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยพบอีกว่า หลังจากที่ต้นมะเขือเปราะถูกทำลายในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองคือเปิดได้คาบเมลิ็ดมะเขือเก็บไว้ให้นางเอก แต่ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตคือแม้จะได้คาบรากของต้นมะเขือเก็บไว้ให้นางเอก ในส่วนของการนำเอาสิ่งของทั้งสองมาฝังดินนั้นผลที่ได้ออกมาก็ต่างกัน คือนิทานเรื่องปลาบู่ทองออกมาเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง แต่ในนิทานเรื่องมรณมาตออกมาเป็นต้นทองกลางเป็นต้น เหตุการณ์ต่อมาในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตคือมีการแทรกตัวละครหญิงเข้ามาคือนางฉันทิยาเป็นตัวละครที่ได้สั่งให้ยายครัวเอนกแขกเต้าไปทำเป็นอาหาร แต่ในเรื่องปลาบู่ทองคือนางอ้ายที่ได้จับนกแขกเต้าแล้วสั่งให้ยายครัวทำเป็นอาหารให้ตนกิน ในขณะเดียวกันนิทานเรื่องมรณมาตตัวละครที่เป็นหนูได้ไปกัดจมูกของนางฉันทิยาเพื่อเป็นการแก้แค้นแทนนางมรณมาต ส่วนในนิทานปลาบู่ทองไม่ปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าว ในส่วนเหตุการณ์สร้างตัวละครเป็นลูกของนางเอกมานั้น ผู้วิจัยพบว่าแตกต่างกัน คือนิทานเรื่องปลาบู่ทองลูกบุตรเกิดมาจากการขุบของพระฤๅษีจากภาวาด แต่ในนิทานมรณมาตคือพระฤๅษีได้ขุบปทุมกุมารมาจากดอกบัวอันที่เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา

5.2 อภิปรายผล

ในการรับรู้วรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าการรับรู้เรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมมุขปาฐะกับลายลักษณ์ของชาวไทยและมรณมาตในวัฒนธรรมมุขปาฐะกับลายลักษณ์ของชาวเขมร คือการรับรู้วรรณกรรมนิทานในลักษณะเหมือนกัน คือ การรับรู้วรรณกรรมนิทานในรูปแบบมุขปาฐะ คือ 1) วรรณกรรมนิทานในการบอกเล่า 2) วรรณกรรมนิทานในในความเชื่อ 3) วรรณกรรมนิทานในศิลปะการแสดง 4) วรรณกรรมนิทานในเพลง ส่วนการรับรู้วรรณกรรมนิทานในรูปแบบลาย

ลักษณะ คือ 1) วรรณกรรมนิทานในวรรณคดีร้อยกรอง 2) วรรณกรรมนิทานในหนังสือนิทานพื้นบ้าน 3) วรรณกรรมนิทานในวรรณกรรมสำหรับเด็ก

การเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม พบว่ามีทั้งลักษณะเหมือนและแตกต่างในวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับ คือ ในด้านการเปรียบเทียบชื่อเรื่อง พบว่ามีชื่อเรื่องต่างกัน วรรณกรรมนิทานฉบับภาษาไทย คือ ปลาบู่ทอง ซึ่งจากชื่อเรื่องผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า เรื่องปลาบู่ทองเป็นเรื่องที่น่าเสนอเกี่ยวกับธรรมชาติที่น่าเสนอผ่านสัตว์ คือ ปลาบู่ แต่ในวรรณกรรมนิทานฉบับภาษาเขมร คือ มรณมาตา ซึ่งเป็นการนำเสนอถึงหลักวัฒนธรรมที่น่าเสนอผ่านตัวบุคคล เพราะเนื้อเรื่องโดยรวมคือเป็นหลักการสั่งสอนผู้คนให้รับรู้ถึงความเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ การเปรียบเทียบโครงเรื่องของวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับมีลักษณะต่างกันในตอนเปิดเรื่องคือ ปลาบู่ทองเปิดเรื่องในตอนที่ครอบครัวนางเอกอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข แต่ในการเปิดเรื่องของ มรณมาตา คือกล่าวถึงช่วงชีวิตของพ่อแม่ นางเอกที่ต้องเจออุปสรรคในเรื่องความรักจึงทำให้ทั้งสองคนหนีไปอยู่ที่อื่น เขมร ในด้านการเปรียบเทียบแก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับ พบว่าแก่นเรื่องหลักมีลักษณะต่างกัน คือ ปลาบู่ทองแก่นเรื่องหลักคือความอิจฉาริษยาของแม่เลี้ยงต่อลูกเลี้ยงที่เป็นนางเอกแต่แก่นเรื่องหลักในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรคือ การสั่งสอนหลักศีลธรรม คือความเวียนว่ายตายเกิดของชีวิตมนุษย์ ส่วนความอิจฉาริษยาของเมียน้อยต่อเมียหลวงเป็นแก่นเรื่องรอง แก่นเรื่องดังกล่าวจึงเป็นเหตุทำให้เกิดมีแก่นเรื่องย่อยลงมามาก คือการที่หญิงสาวตกยากลำบากเวทนาได้แต่งงานกับพระราชาและแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนาเป็นต้น ในด้านการเปรียบเทียบตัวละคร คือมีลักษณะเหมือนและแตกต่าง ลักษณะเหมือน คือหน้าที่และบทบาทของตัวละครในวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับที่เป็นตัวแทนให้เห็นถึงคนดีและคนไม่ดีที่มีอยู่ในสังคมมนุษย์ที่แท้จริง ลักษณะแตกต่างในด้านตัวละคร คือจำนวนตัวละคร ชื่อตัวละคร ตลอดจนถึงตัวละครที่เป็นพืชก็ต่างกัน เช่น ในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยจะปรากฏเห็นเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง แต่ในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษาเขมรจะปรากฏเห็นเป็นต้นทองหลาง ซึ่งการที่ผู้แต่งนำเอาพืชทั้งสองชนิดมาเป็นตัวละครที่ต่างกัน คือผู้แต่งปรับตามความเชื่อของแต่ละวัฒนธรรมนั่นเอง ในด้านการเปรียบเทียบฉาก พบว่าวรรณกรรมนิทานทั้งสองฉบับมีลักษณะเหมือนและแตกต่าง คือ ฉากที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ ฉากแม่น้ำ ฉากตอนที่พระราชาเสด็จประพาสป่า ฉากตอนที่บ้านนางเอก และฉากตอนที่อยู่ในวังเป็นต้น ส่วนฉากที่ต่างกันนั้น คือ ฉากป่าที่กล่าวถึงความหวาดกลัวของพ่อแม่ นางเอกตอนที่หลบหนีในป่า และฉากตอนที่อยู่ในหมู่บ้านโจร คือหมู่บ้านชนบทที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องมรณมาตาฉบับภาษา ในด้านการเปรียบเทียบเหตุการณ์ พบว่ามีเหตุการณ์ส่วนมากมีความเหมือนกัน แต่ในขณะเดียวกันยังพบเหตุการณ์ที่ต่างกัน คือ เหตุการณ์ในป่า เหตุการณ์ ณ หมู่บ้านโจร และเหตุการณ์ตอนที่หนูกัตจุมูกนางฉันทียเป็นการแก้แค้นแทนนางมรณมาตาเป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทอง

การศึกษาการรับรู้เรื่องมรณมาตาในวัฒนธรรมเขมรกับเรื่องปลาบู่ทองในวัฒนธรรมไทย และการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรม ในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และ เหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมร ทำให้ทราบและเข้าใจความคิด วิถีชีวิต ความเชื่อ และวิธีแก้ปัญหาของผู้แต่ง วิธีประดิษฐ์ตัวละคร ตลอดจนถึงแนวคิดของผู้แต่งที่มีลักษณะเหมาะสมไปตามความนิยมของแต่ละวัฒนธรรม การที่ วรรณกรรมสองฉบับมีลักษณะเหมือนคล้ายและแตกต่างกัน จึงเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความจริง ความเหมือนคล้ายของนิทานทั้งสองฉบับอาจเนื่องจากประเทศไทยกับกัมพูชาเป็นประเทศเพื่อนบ้าน กันจึงทำให้มีความสัมพันธ์อันดีงามต่อกันในด้านการเล่าเรื่องสู่กันฟังตลอดจนถึงทำให้มีนิทานที่ คล้ายคลึงกัน ความแตกต่างของนิทานทั้งสองฉบับนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ในการแต่งนิทาน และความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรมนั่นเอง

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. การเปรียบเทียบวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับ ภาษาเขมรในครั้งนี้ เป็นการศึกษามุ่งเน้นเฉพาะวรรณกรรมที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่เท่านั้น คือวรรณกรรม นิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทย ตีพิมพ์โดยกรมศิลปากร พ.ศ. 2557 และวรรณกรรมนิทานเรื่อง มรณมาตาฉบับภาษาเขมร ตีพิมพ์โดยพุทธศาสนบัณฑิต พ.ศ. 2507 หากมีการเปรียบเทียบกับฉบับ อื่น ๆ ก็น่าจะเข้าใจบริบทสังคมผ่านวรรณกรรมนิทานมากยิ่งขึ้น
2. การเปรียบเทียบวรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับ ภาษาเขมรในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่ปรากฏใน วรรณกรรมนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาษาไทยกับมรณมาตาฉบับภาษาเขมรเท่านั้น หากมีการใช้ แนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ ก็น่าจะเป็นข้อมูลทางวิชาการที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. (2541). **ศรีธนชัยในอุษาคเนย์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2509). **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2537). **วรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2552). **ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จันทร์เจ้า (นามแฝง). (2555). **วรรณคดีก่อนนอน เรื่อง ปลาบู่ทอง**. พิมพ์ครั้งที่ 4. ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2552). **มโนทัศน์ในนิทานสำนวนอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- _____. (2530). **คติชาวบ้าน**. มหาสารคาม: ภาควิชาภาษาไทยและภาคตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- จิรวรรณ คงจิตต์. (2528). **การศึกษาเปรียบเทียบกาพย์บั้งต่าง ๆ**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เชษฐา จักรไชย. (2535). **วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของสุรพล สมบัติเจริญ**. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ฉันทนา เย็นนาน. (2539). **การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านภาคกลาง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ณัฐกานต์ เกาศล. (2545). **การเปรียบเทียบนิทานคำสอนของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดวงเด่น บุญปก. (2541). **มรณมاتا: ปลาบู่ทองฉบับภาษาเขมร**. *วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์* 20, 17-19.
- ธนาภิต. (2539). **50 นิทานไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น.
- ธรรมนิตย์ ชำนาญ .(2552). **อมตะนิทานทรรษาก่อนนอน**. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2523). **นวนิยายสังคมไทย (2475-2500)**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- _____. (2530). **พัฒนาการการศึกษาค้นคว้าและวิจัยวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภดล ขาติประเสริฐ. (2540). **เจ้านโรดม สืบทกบนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- บัญญัติ สาลี. (2555). **เพลงกล่อมเด็กเขมรอีสานใต้ กรณีศึกษาจังหวัดสุรินทร์**. วัฒนธรรมศิลปสาร (Culture & Art Journal). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, วารสารรายปี 7 (มกราคม-ธันวาคม)
- บุญเหลือ เทพสุวรรณ. (2539). **วิเคราะห์วรรณคดี**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2547). “ตำนานและพิธีกรรมบูชาผีเมือง: การสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ของไทพวนและผู้ไท ในประเทศไทย,” **ความเป็นไทย/ความเป็นไท**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- _____. (2556). ตำนานแม่น้ำโขง: การสร้างความหมายว่าด้วยสายน้ำแห่งพระพุทธเจ้า ใน **นานมาแล้ว : มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต**. (หน้า 269-302). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2556). ปลาบึก: อาหารศักดิ์สิทธิ์กับการ ช่างความหมายในชุมชนชายแดนไทย-ลาว. ใน **นานมาแล้ว : มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต**. (หน้า 215-268). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2557). **เต็มกำม นิทานชิลเดอเรลลา: การร้อยสร้างความเป็นหญิงในโลกสังคมนิยมเวียดนาม**. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 21(2), 27-63.
- _____. (2550). **กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประคอง นิมนานเหมินท์. (2542). **นิทานพื้นบ้านศึกษา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาพร บุญพาเกิด. (2542). **การศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านหนองกุ่ม ตำบลกุดบง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคายกับนิทานพื้นบ้านบ้านโนนชัย เมืองปากงึม แขวงนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ผกา ปรีชาญาณ. (2535). **การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมล้านนา**. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไพโรวรรณ เครือวรรณ. (2541). **นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์**. กาฬสินธุ์.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย.(2542). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง**. กรุงเทพฯ: บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์.
- ริสา แก้วจินดา. (2546). **การศึกษาเปรียบเทียบนิทานเรื่องปลาบู่ทองฉบับภาคกลางและฉบับภาคอีสาน**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรปฐมา คำหมู่. (2535). **การเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่อง นางอุทธรา**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วัชรารณณ์ ดิษฐป้าน. (2545). **แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง: ความแพร่หลายและการแต่งเรื่อง.**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจิตรนาวีวัน งามสะพรั่ง. (2543). **การศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านลาว เขมรและกวย กรณี:**

บ้านศิระระเรด อำเภอพุทไธสง บ้านประโคนชัย อำเภอประโคนชัย และบ้านหนองบัวเจ้าป่า

อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิเชียร เกษประทุม. (2542). **นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.**

วิเชียร เกษประทุม. (2551). **เล่าเรื่องปลาบู่ทอง. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.**

วินัย ภู่อะหงษ์. (2520). **พระสุธน-มโนราห์ : การศึกษาเปรียบเทียบที่มาและความสัมพันธ์ระหว่าง**

ฉบับต่าง ๆ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). **พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ**

วิริยะพันธุ์.

ศานติ ภักดีคำ. (2550). **ความสัมพันธ์วรรณคดีไทย-เขมร. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.**

ศิราพร จิตฐาน ณ ถลาง. (2537). **ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททาง**

สังคมไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.

ศิราพร ณ ถลาง. (2557). **ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน.**

พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิราพร ณ ถลาง. (2557). **ไวยากรณ์ของนิทาน: การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง. พิมพ์ครั้งที่ 2**

กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์
มานุษยวิทยา.

สรวงสุตา สิงขรอาสน์. (2554). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร: การบริหารและการจัดการเพื่อการสืบทอด**

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านในเขตอีสานใต้. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สายป่าน ปุริวรรณชนะ. (2548). **ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาค**

กลางของไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร. (2557). **ปลาบู่ทองกลอนสวด. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน**

เพรส โปรดักส์.

สิทธา พินิจภูวดล และคณะ. (2515). **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วน**

ท้องถิ่น กรมการปกครอง.

สิทธา พินิจภูวดลและคณะ. (2515). **วรรณคดีเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.**

สุกัญญา สุฉายา. (2556). **วรรณกรรมมุกปาฐะ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์**

มหาวิทยาลัย.

เสาวลักษณ์ อนันตศาสตร์. (2543). **วรรณกรรมเอกไทย (ขุนช้างขุนแผน)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

_____. (2540). **จากซินเดอเรลลาถึงปลาบู่ทอง**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

_____. (2543). **ทฤษฎีคติชนและวิธีการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2548). **วัฒนธรรมในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิรวดี ไตรังคะ. (2543). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เบ็ญ บุกชี. (2540). **ลวดลายเครื่องลายคราม**. กรุงเทพฯ.

ตุลสาสน์บดินทร์ . (2507). **สมณสาธิต**. เบาะตุลลณี 3 . กรุงเทพฯ.

ประจักษ์ประทีป. (2532). **เบาะตุลลณี 3**. กรุงเทพฯ. กรุงเทพมหานคร

ประจักษ์ประทีป ภาค 7. (2545). **กรุงเทพฯ**. กรุงเทพมหานคร

อุทัยสาร. (2554). **เรื่องขบถของพระยาสุริยวงษ์**. กรุงเทพฯ. มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ-กศพ.

ธีระพร ภาณุ. (2559). **กษัตริย์สุริยวงษ์ และ ภาณุวงษ์ เสด็จมาตั้งรับ เสด็จเสวย**. กรุงเทพฯ : เสด็จเสวย.

สุริย สุริยวงษ์. (2555). **สมณสาธิต เรื่องพระยาสุริยวงษ์**. เบาะตุลลณี 2. กรุงเทพฯ.

https://www.youtu.be/Zu567wUkG_0

<https://www.youtu.be/9uZGfce4ej4>

<https://www.youtu.be/On9kEsKGqzk>

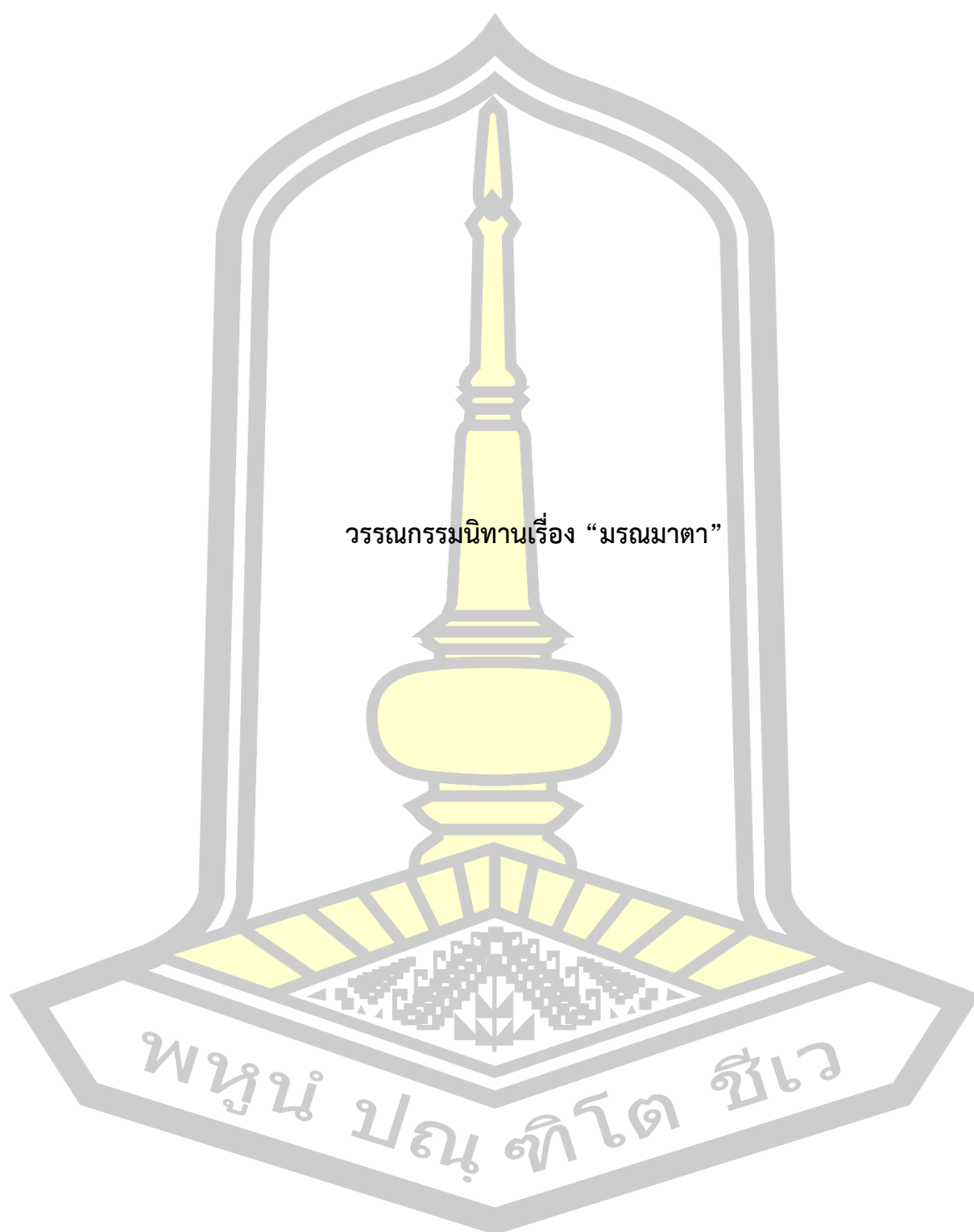
<http://www.samsearn.com/>

<http://bit.ly/firstclickpage>

<http://www.Youtube.com/user/indysong>

<https://www.facebook.com/LivingWithHeritageProject/>

<http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/folk-literature/253-tale/108-----m-s>

“เรื่องมรณมาตา”

ที่มาของ “เรื่องมรณมาตา”

เรื่องมรณมาตาเป็นเรื่องราวที่ประกอบด้วยคติโลกและคติธรรมแล้วยังเป็นคติสั่งสอนทางด้านอักษรศาสตร์อย่างดียิ่ง

ต้นฉบับเดิมของเรื่องมรณมาตาซึ่งเป็นภาษาบาลีที่มีชื่อว่า “เจตนาพุทธา” ต่อมา “ท่านภิกษุออก นามฉายาอินทปัญโญ” ได้แปลความจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาเขมรแล้วแต่งขึ้นเป็น “คำกาพย์” ในปีพุทธศักราช 2420 มหาศักราช 1799 จุลศักราช 1239 (คริสต์ราช 1877) ในรัชกาลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระนโรดมบรมรามาทเวตดา (พระสุวรมโกศ)

เรื่องมรณมาตาเป็นเรื่องโศกนาฏกรรม มีความไพเราะ มีคติสอนใจ และเป็นเรื่องที่ประทับใจจากผู้คนโดยทั่วไป พระสงฆ์ทุกวัดวาอารามในพระราชอาณาจักรกัมพูชา เหตุตั้งนี้จึงสถาบันพุทธศาสนบัณฑิต.พนมเปญ ประเทศกัมพูชาได้ตรวจชำระและคัดลอกมาจากใบลานที่มีอยู่ในหอสมุดของสถาบันพุทธศาสนบัณฑิตแล้วจัดตีพิมพ์เผยแพร่ขึ้นเพื่อให้มีการศึกษาอักษรศาสตร์อันทรงคุณค่าของชาติกันอย่างแพร่หลาย เพื่อรักษายังฝีมือของกวีนิพนธ์เขมรสมัยโบราณเป็นมรดกต่อไปและเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านผู้ฟังมี ดังนี้

1. ให้รู้อย่างชัดเจนว่า ชาติเขมรเรา มีมรดกด้านอักษรศาสตร์หลายแบบหลายอย่าง
2. ให้รู้เหตุการณ์อักษรศาสตร์เขมรสมัยโบราณ
3. ให้รู้และจำเป็นนิทานและคำศัพท์โบราณ

4. เปรียบเทียบสำนวนโวหารสมัยเก่ากับสมัยใหม่ และเพื่อเป็นตัวอย่างในการแต่งคำประพันธ์เรื่องต่าง ๆ ให้มีความไพเราะและให้มีคุณค่าทุกสมัย

การเริ่ม “เรื่องมรณมาตา”

ในการแต่งในครั้งนี้ก็เริ่มต้นโดยบทนมัสการแด่คุณทั้งสามของพระไตรรัตน์ ได้แก่คุณพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ดังเช่นนี้

นมามีทั้ง
โลกนาถ

อภิวันทั้ง
วรยาโน

สุสัมพุทธเจ้า
ญาสุตโต

ตัมปพุทธังฯ

นวกการธัมโม

คุณาภียุตโต

ยถาทิปิง

ทีโปโลก

วียนานัง

สุคัมภีรัง

วียนาวา ฯ

นมัการัง
อนุดตรี

สังฆกุนัง
เขตตังชนา
สทาโสเถถี ฯ

สันติทริยา
โลกปัญญา

กาลพระบรมศาสดาทรงจำพรรษาที่วัดเวฬุวันใกล้กรุงราชคฤห์ แล้วมีพระอนุรุธเถระหนึ่ง
รูปได้พุลถามเกี่ยวกับกำเนิดสรรพสัตว์ที่แตกต่างกันโดยอายุ รูปร่าง ทรัพย์สมบัติ ฯลฯ ดังตัวอย่างที่
แต่งเป็นกาพย์ในเรื่องมรณมาตาว่า

ข้ากราบพระคุณ	สงสัยทุกคน	ที่แตกต่างกัน
บ้าง(คน)เกิดมา	รูปร่างอันดี	มีด้วยปัญญา
	รู้ทุกเรื่องราว ฯ	
มีด้วยศักดิ์ยศ	มีบุญใหญ่หนัก	เหมือนดังสีแสง
ที่ขมาขูกา	ผู้มายาวนาน	พลังรีแรง
	เกินคนทั้งหลาย ฯ	
มีด้วยเดช	เดโชตปะ	เป็นสุขสบาย
ไม่มีโรคา	ชราติดกาย	มีทรัพย์มากมาย
	ไม่เคยหายขาด ฯ	
บ้าง(คน)เกิดมา	โรคติดกายา	กำพัวพินาถ
อยู่อย่างโดดเดียว	ทนอยู่เดียวได้	ขาดทรัพย์สมบัติกาย
	ผิวพันธุ้ไม่ดี ฯ	
		
คนสองคนนั้น	เมื่อชีวิตสิ้น	แก้ความมรณา
แล้วได้ไปเป็น	ยังเป็นมนุษย์	ตระกูลวงศ์ษา
	ดังไม่เหมือนกัน ฯ	

(มรณมาตา. หน้า 5-7)

เมื่อได้ยินคำถามดังกล่าวมาเช่นนั้นพระบรมศาสดาทรงเทศนาว่า ผู้ใดพิจารณาอาการ 32
กรรมฐาน มีเกศา โลมา นขา ทนต์ ตโจ เป็นต้น ผู้นั้นจะได้พ้นทุกข์ดุจนางมรณมาตาที่ได้ตั้งจิต
อธิษฐานขอให้เกิดเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจดีงาม ถึงแม้ว่าจะมีจิตใจโหดชั่วทำบาปกรรมกับนางอย่างไร
ก็สามารถหลุดทุกข์ได้ ดังตัวอย่างที่แต่งเป็นกาพย์ในเรื่องมรณมาตาว่า

เมื่อสิ้นชีวา	หากมีศัทร	สร้างบุญแต่ก่อน
ผลานิสงค์	ปกป้องสังเคราะห์	เสียชีวิตนั้น
	บุญจะพาไป ฯ	
		
ถ้าบุคคลไหน	ตั้งใจตั้งใจ	ตั้งอธิฐาน
ทำจิตทำใจ	ปฏิบัติติดตาม	ไม่เหนียวแก่ความ
	ด้วยใจโมโห ฯ	
ยังว่าเกศา	โลมานขา	ต้นทาตโจ
ตั้งอยู่ในใจ	เกิดตัดโมโห	จึงอาจพาเรา
	พลัดพรากจากทุกข์ ฯ	
เหมือนนางมรณ	มารดาโสกะ	นางภวานาวา
หะทะย ฯ	ตั้งในจินดา	เกิดขึ้นเป็นว่า
	มีจิตพิสัยดังม ฯ	
มีคนปราบปราม	ใจอยากดูหมิ่น	องค์นางหายาก
คุณเดชธรรม	มีคุณสูงสุด	ใจทิพย์จงจง
	ดังอภิปรายมา ฯ	

(มรณมาตา. หน้า 7-8)

เรื่องย่อ “มรณมาตา”

กาลพระบรมศาสดาทรงจำพรรษาที่วัดเวฬุวันใกล้กรุงราชคฤห์ พระอนุรุทธเถระ ได้ทูลถามเกี่ยวกับกำเนิดสรรพสัตว์ที่แตกต่างกันโดยอายุ รูปร่าง ทรัพย์สมบัติ ฯลฯ พระองค์ทรงแสดงเทศนาว่า “หากใครได้พิจารณาอาการทั้ง 32 กรรมฐาน มีเกศา โลมา นขา ทันทา ตโจ เป็นต้น คนนั้นจึงได้พลัดพรากจากทุกข์ เหมือนดังนางมรณมาตา ที่ได้ตั้งใจอธิฐานว่า ขอให้นางได้เกิดเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจทิพย์ ถึงแม้มีจิตใจโหดชั่วทำบาปกรรมกับนางอย่างไร ก็สามารถหลุดพ้นทุกข์ได้” แล้วทรงนำนิทานมาเทศนาด้วยความสรุปดังนี้

ในกาลโพ้นล่วงมานานแล้วมีพระราชานึงพระองค์พระนามว่า วิมลธรรมราช เสวยราชย์ในวิเทहनคร ครานั้นมีบุรุษผู้หนึ่งนามกุลลิยะเป็นกำนันมีภรรยาชื่อนางแก้วเกสี พระราชาทรงให้ตำแหน่งเป็นนายอำเภอ กุลลิยะบุรุษกับนางแก้วเกสีมีลูกสาวหนึ่งคนชื่อนางกุลเกสี ที่บ้านข้าง ๆ ของนายอำเภอมีบุรุษผู้ยากจนคนหนึ่งมีลูกชายหนึ่งคนชื่อภุมมปีกุมาร ได้รักกันกับนางกุลเกสีและมักจะลบลอบพบปะกันที่ทุ่งนาอยู่เสมอ ต่อมาก็ได้พากันหนีไปอยู่ที่ชนบทแห่งหนึ่งชื่อกาสิเป็นเมืองโจร พวกโจรนั้นได้จับตัวภุมมปีไว้ นางกุลเกสีได้เอาแหวนทองคำอันหนึ่งไปให้นายอำเภอขอไถ่ตัวสามี

นายอำเภอบัญชาให้พวกโจรปล่อยตัวกุมภี ทั้งสองคนขอนายอำเภอเป็นพ่อบุญธรรม นายอำเภอได้ให้ทรัพย์สมบัติและทาสรกรรมกรให้แก่ลูกบุญธรรมทั้งสอง นางกุลเกสีขอพ่อบุญธรรมไปอยู่ในหมู่บ้านใหม่แห่งหนึ่ง แล้วกลายเป็นผู้มีทรัพย์สมบัติเยอะแยะมากมาย โดยกุมภีมีทรัพย์สมบัตินับโกฏ คนในหมู่บ้านให้ชื่อว่า กุลโกฏกุมภีแล้วท่านมีลูกสาวหนึ่งคนชื่อว่า นางกุมารี หลังจากนายอำเภอเป็นพ่อบุญธรรมตายไป กุลโกฏกุมภี ได้เป็นผู้ใหญ่ในหมู่บ้านนั้น

กาลนางกุมารีอายุได้ 7 ปี มีหญิงหม้ายผู้หนึ่งชื่อกาฬี มีลูกสาว 2 คนพี่ชื่อจันตี และนางน้องชื่อจันทาสาลินี นางกาฬีมีพี่สาวหนึ่งคนชื่อกาลินียา นางกาฬีได้ใช้ขุบายแก่กุลโกฏกุมภีเพื่อให้กุลโกฏกุมภีหลงเสน่ห์นาง

กุลโกฏกุมภีได้รับนางกาฬีเป็นเมียน้อย ในไม่ช้ากุลโกฏกุมภีก็ตกอับกลายเป็นคนยากจน นางกาฬีนั่นคอยแกล้งยุแหย่กุลโกฏกุมภีให้ดูคำตินางกุลเกสีทุกวัน สุดท้ายกุมภีพานางกุลเกสีไปทอดแหแล้วทุบตีทำร้ายนางจนจมน้ำตายไป แล้วนางได้เกิดเป็นปลาบู๋ที่ทำน้ำนั้น

เมื่อกุลโกฏกุมภีกลับบ้าน นางกุมารีไม่เห็นมารดา ก็ร้องไห้วิ่งไปที่ทำน้ำ แล้วได้รู้เรื่องจากเทพธิดาบอกว่ามารดาของของตนตายไปเกิดเป็นปลาบู๋แล้ว นางได้เรียกร้องมารดา แล้วมารดาได้ว่ายน้ำมาใกล้ลูกแล้วเล่าเรื่องทั้งหมดให้ลูกสาวฟัง ตั้งแต่นั้นมาเขาจึงเรียกนางกุมารีว่า “มรณมาตา” นางรับทำงานทุกสิ่งทุกอย่าง มีเลี้ยงวัวเป็นต้น ด้วยความโศกเศร้าอย่างที่สุด ทุกวันนางคอยดูแลและเอารำไปโปรยให้ปลาบู๋กิน นางกาฬีให้ลูกเอารำไปโปรยหลอกล่อจับปลาบู๋มาฆ่ากินเสีย ตอนนั้นมีเปิดตัวเทียตัวหนึ่งคาบได้เกล็ดปลา 2 ไปให้นางมรณมาตา นางรู้ว่าเป็นเกล็ดของมารดาตนก็ได้เอามาฝังดินแล้วเกิดมาเป็นต้นมะเขือ 2 ต้นผลิดอกออกดอกดงาม แล้วนางได้แปะดูแลรดน้ำทุกวัน นางกาฬีรู้ได้เอาต้นมะเขือทั้งรากทั้งโคนไปตำในครก ตอนนั้นมีแมวตัวเมียตัวหนึ่ง ได้คาบรากมะเขือทั้งสองรากไว้ให้นางมรณมาตา นางก็เอารากมะเขือสองรากนั้นไปฝังดิน ด้วยอำนาจอาณิสสที่นางได้ทำมาแต่ชาติปางก่อนจึงดลบันดาลให้นางมีจิตใจเป็นทิพย์ นางตั้งจิตอธิษฐานถึงมารดาแล้วจึงฝังลงไป รากมะเขือนั้นก็งอกขึ้นทันทีเกิดเป็นต้นทองหลาง 2 ต้น มีใบผลสวยงามดูทอง แล้วมารดานางได้เกิดเป็นเทพธิดาเฝ้ารักษาอยู่ ณ ที่นั้น ใบทองหลางนั้นยามเมื่อลมพัดมาได้ยินเสียงคนดนตรีประโคม นางมรณมาตาเฝ้าทำนุบำรุงต้นทองหลางนั้นทุกเช้าเย็น

วันหนึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมราชาเสด็จออกประพาสป่าทรงทอดเห็นต้นทองหลางนั้น เมื่อทรงทราบว่าเป็นของนางมรณมาตาจึงมีรับสั่งให้นางมาเข้าเฝ้า พระองค์ตรัสขอต้นทองหลางนั้นแล้วโปรดให้ไพร่ชุดตัดเท่าไรก็ไม่ขึ้นจนกระทั่งนางมรณมาตามาอธิษฐานให้รับทราบต้นทองหลางก็ลอยขึ้นบนอากาศตามเสด็จไปพระราชวัง เมื่อถึงพระราชวังแล้วต้นหลวงทองก็ลอยบนอากาศไม่ลงมาสู่พื้นดินจนพระราชโอรสให้นางมรณมาตาเข้าวังเพื่ออธิษฐานบอกอีก ต้นทองหลางจึงลงมาสู่พื้นดินอยู่ในกระถางทองแล้วให้ชื่อว่า สุวรรณราชพฤกษ์ ต่อมาพระราชโอรสได้อภิเษกนางมรณมาตาเป็นอัครมเหสีแล้วทรงตรัสถามประวัตินาง นางกราบทูลความตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ

ในเวลาต่อมาพระราชเสด็จไปคลังช้าง นางกาฬิหายุบายจะฆ่านางมรณมาตา โดยมันแจงให้หาฟันแล้วชุดหลุมฝังกระทะใบใหญ่ใส่น้ำมันมะพร้าว แล้ววางไม้กระดานพาดด้านบนเพื่อให้นางมรณมาตาเดินเหยียบร่วงหล่นลงไปในกระทะตาย แล้วได้จัดให้ลูกสาว 2 คน ไปหลอกนางมรณมาตาว่าพ่อป่วยหนักก่อนจะตายอยากเห็นหน้านาง พวกผู้หญิงในวังก็แหร่งนางมรณมาตาไปยังบ้านของพ่อ แต่ก่อนที่จะพบพ่อ เขาบอกว่าให้นางถอดเครื่องทรงออกเพื่อสร้งน้ำก่อน เมื่อเข้าไปในห้องสร้งน้ำนางเหยียบกระดานพลัดตกลงไปในกระทะน้ำมันมะพร้าวที่เดือดพล่านจนแก่ความตาย แล้วนางกาฬิหิเอาเครื่องทรงของนางมรณมาตามาแต่งให้นางจันทาสาลินีสวมรอยไปแทน พวกสนมไม่ได้ทันสังเกตก็แหร่งกลับเข้าพระราชวัง ส่วนต้นสุวรรณราชพฤกษ์ทั้งคู่เหี่ยวเฉากิ่งก้านหลุดร่วงไปหมด สามวันคล้อยหลังพระราชาทรงเสด็จกลับมาพระราชวังและสังเกตเห็นความผิดปกติต่าง ๆ

หลังจากนางมรณมาตาตายไปแล้วเจ้าอัฐิได้ถูกนำไปทิ้งในป่าช้า (ป่าสมอสาน) นางเทพธิดาองค์หนึ่งชื่อ คิริเมขลาที่สถิตอยู่ที่ต้นไทรในป่านั้นได้เอาโอสถทิพย์มาชุบให้มีชีวิตฟื้นขึ้นมาใหม่มีรูปโฉมงามเลิศกว่าเดิม นางเทพธิดาบอกว่า ถ้าหากจะกลับพระนครในร่างเป็นมนุษย์คงไม่มีใครเชื่อ นางต้องบริโภคออสถเพื่อกลายร่างเป็นนางมรณมาตาก่อนจึงเข้าวังได้ ครั้นนางบริโภคออสถจนกลายร่างเป็นนกแขกเต้าแล้วจึงบินเข้าไปในวัง นางมรณมาตาทูลประวัตินางให้แก่พระราชาทรงรับทราบทุกเรื่องราวพระราชาทรงรักแล้วทรงได้นำแหวนทองคำหนึ่งสวมขานกและโปรดให้อยู่ในกรงทองภายในพระราชวัง นางมรณมาตาอธิฐานให้ต้นสุวรรณราชพฤกษ์เจริญงอกงามผลิดอกออกผลลงดงามเหมือนเดิม

พระราชาทรงให้เพชรฆาตฆ่านางจันทาสาลินี แล้งปรุ้งหมักใส่โองั่งทั้งหัวทั้งต้งส่งไปให้พ่อแม่ โดยบอกว่าลูกส่งไปให้ ฤดูมปีแล้วให้ออกมาดูจึงรู้ว่า ลูกตาย ก็รีบนำลูกและเมียหนีไปหลบซ่อนในป่าเจอกับฤๅษีองค์หนึ่ง แล้งก็อยู่กับฤๅษีในป่านั้นไป

พระราชาทรงให้อำมาตย์วินิจฉัยคดียายออกที่ได้หลอกลวงให้นางมรณมาตาไปตาย อำมาตย์ตัดสินว่า ยายออกนั้นต้องรับโทษแก่ความตาย ยายออกนั้นมีลูกสาวหนึ่งคนชื่อนางฉันทีย ซึ่งเป็นคนที่พระราชโหลออกจากพระราชวังแล้งนางโกรธแค้นว่า มาจากนางมรณมาตาที่เป็นต้นเหตุทำให้แม่ของตนตาย ก็พยายามจะฆ่านางมรณมาตา

วันหนึ่งพระบาทวิมลธรรมราชเสด็จไปปราบโจรนอกเมือง (ที่ชนบท) โดยปล่อยนกสาริกาไว้ในวัง นางฉันทียได้โอกาสจึงเข้าไปขโมยนางมรณมาตาเอาไปให้ทาสีฆ่าทำกับข้าวกิน ทาสีโยนสาริกาแล้ว นางลงไปที่พื้น นาสาริกาจึงหนีเข้าไปในรูหนูขาว พญาหนูขาวเอานางสาริกามาเลี้ยงดูจนถึงขึ้นปีกกลับคืน พญาหนูขาวโกรธแค้นมากก็ไปกัดตมูกนางฉันทียแก่ความตายไป นางมรณมาตาได้เจอพญาหนูขาวเพื่อเดินทางกลับ เวลาออกเดินทางไปเจอกับงูใหญ่ตัวหนึ่ง งูตัวนั้นจะฉกกัดนาง แต่ได้พญาเหี้ยวใหญ่ตัวหนึ่งมาจิกงูนั้นตายไป ต่อมาพระอินทร์ทรงเปิดทิพย์เนตรมาเห็นนางมรณมาตาก็เสด็จลงมาแล้งนิมิตรร่างเป็นเสื้อตัวใหญ่กระโดดขึ้นกิ่งไทรกินผลไทรกิ่งที่คปจิมกลายเป็นปักษี

กระโดดไปกินผลไทรกิ่งทิศอุดรกลายเป็นกวางทอง กินผลไทรทิศบูรพากลายเป็นลิง ลิงกินผลไทรทิศทักษิณกลายเป็นมนุษย์รูปงามพร้อมทั้งมีเครื่องทรงอลังการ นางสาวิกาเห็นทุกอย่างจึงทำตาม ก็กลายเป็นรูปต่าง ๆ ในที่สุดกลายเป็นผู้หญิง จึงเก็บผลไทรหอไวจันพบฤๅษีองค์หนึ่งชื่อ มิตตาจิน ฤๅษีถามเหตุทุกอย่างกำดันรับนางเลี้ยงไว้ในอาศรม

ต่อมาฤๅษีมิตตาจินไปยังสระโบกขรณี ได้เห็นกุมารหนึ่งคนเกิดในดอกบัวจึงนำมาให้นางเลี้ยงแล้วให้ชื่อว่า ปทุมกุมาร ปทุมกุมารเจริญวัยโตขึ้นสอบถามนาง นางจึงเล่าประวัติทุกอย่าง ปทุมกุมารได้ลามารดาและฤๅษีเพื่อไปแสวงหาบิดาที่วิเทหนคร โดยนำแหวนที่สวมไว้กับขามารดา ตอนที่มารดายังเป็นนกแขกเต้าและผลไทรไปด้วย เวลานั้นมีพญากวางทองตัวหนึ่งอาสาเป็นพาหนะให้กุมารขี่ไปหาบิดา ครั้นได้พบบิดาแล้ว ก็พาบิดามารับมารดากลับไปเสวยราชย์ในเมืองวิเทหนคร ประกอบด้วยทศปิธราชธรรม กาลนางมรณมาตาพบกับพระสวามีแล้วได้เสวยราชย์เป็นสงบสุข นางก็หวนระลึกถึงบุญคุณ เป็ด แมว และพญาหนูขาว จึงนำอาหารไปให้สัตว์เหล่านั้นพร้อมทั้งให้ทานเป็นพระราชทรัพย์แก่ผู้คนที่ยากจนเป็นนิจตมมา แล้วนางมรณมาตากับพระราชเสวยราชย์ที่ยังพระนครเป็นสุขสบายตลอดมา

“จบ”

พูน ปณ จิต ชีเว

ภาพยี่เรื่องมรณมาตาฉบับสมบูรณ์

(บทพระหมคิต)

จะกล่าวภาวนา	กาลนั้นมีกษัตริย์รูปร่างโสภา
เสด็จทรงมีพระนามว่า	พระบาทวิมลธรรมราช ฯ
เอกองค์ทรงไรม์เหสี	พระจักรีทรงมีอำนาจ
กษัตริย์ต่าง ๆ หวาดกลัวอำนาจ	จึงจะมาราบถวายบังคม ฯ
ส่วนนามพระราชนคร	ชื่อว่าวิเตหรัฐราช
เป็นเสด็จเอกราชยิ่งใหญ่	กว่าเสด็จทั้งร้อยเอก ฯ
เสด็จอยู่ยังบนปราสาท	แก้วอันดงามสว่างสดใส
ทั้งห้าสุวรรณา	จัดเป็นลำดับอย่างหรรษา ฯ
ยอดงามมีความสูง	สูงสุดสูงยังยอดคม
ประดับด้วยเพชรงาม	ดั่งรัตนมีสีแสง ฯ
สีแสงงามที่สุด	ดีที่สุดและละเอียด
แล้วมีเพลงดนตรี	ดนตรีมีทุกเวลา ฯ
มนตริจตุสดม	เข้าเฝ้าเยอะหลากหลาย
หญิงสนอมบริวาร	เยอะหนักหนาเป็นอนันต์ ฯ
กำแพงนครยาว	ก้อนหินสีขาวสูงสดใส
ถูกสร้างขึ้นมามียิ่งใหญ่	เจ็ดชั้นนอกในปิดสนิท ฯ
ส่วนโคปุระทิศทั้งสี่	สร้างขึ้นมาใหญ่จริง ๆ
ลักษณะสวยงามโด่งดังสูง	

บทภาคคิต

ยังกล่าวติดต่อ	ดำเนินเรื่องต่อ	ของเรื่องนิทาน
บทเดิมพูดถึง	กาลนั้นมี	บุรุษผู้หนึ่ง
	อยู่กับภรรยา ฯ	
นายมีนามชื่อ	กุลลียะบุรุษ	ภรรยานามว่า
นางแก้วเกสี	เป็นหญิงโสภา	สุภาพกายา
	กาโยดงาม ฯ	

ความดีของนาง	ยังทำให้สามีขึ้นตำแหน่ง	รับใช้มหากษัตริย์
เสด็จทรงปราณี	กุลิยะนั้นหนา	พระองค์ทรงตรัส
	มีบันทูลว่า ฯ	
กุลิยะบุรุษ	เราให้เกียจติยศ	เป็นข้าราชการ
ให้เป็นนายอำเภอ	แก่ทุกชนานา	ซึ่งของประชา
	นุรัฐทั้งหลาย ฯ	
กุลิยะบุรุษ	ได้รับศักดิ์ยศ	แล้วกลับที่อยู่
เป็นข้าราชการ	ประชารัฐนอก	ดังนี้ต่อไป
	ยังภรรยา ฯ	
นางมีครรภ์ครบ	สิบเดือนสมภพ	บุตรโสภา
นายอำเภอให้นาม	นั้นตามพงษา	เอานามมารดา
	บิดามาผสมกัน ฯ	
ชื่อกุลเกสี	กุมารอันดี	รูปร่างอุดม
ดีทั้งทรงทรวม	รูปโฉมศักดิ์สม	เอวเรียวยังกลม
	เหมือนเทพธิดา ฯ	
ชนกชนนี	รักนางบุตร	เป็นยอดเสน่ห์หา
ซึ่งเป็นบุตรเดียว	เป็นยอดสังขา	เกิดมาตอนไหน
	จึงเจริญยศศักดิ์ ฯ	
ทาสทาสี	ว้าว้าช่าง	สิ่งของเงินทอง
นายอำเภอเกิดมี	ทรัพย์สมบัติ	เยอะเยอะลากหลาย
	จนสุขสบายมาถึงทุกวัน ฯ	
เมื่อเข้าถึงครบ	อายุสิบหก	รูปร่างยิ่งดี
มีทุกลักษณะ	โสภอันดี	ทุกยาน้องพี่
	ยังเพียงแค่นาง ฯ	
มาชมกุมาร	มีนำทรัพย์สมบัติ	มาให้เติบโตเต็ม
ถึงทรัพย์เต็มบ้าน	จึงลากลับไป	แต่ยังรัก
	เป็นใหญ่หมิ่นมา ฯ	
พักดังครั้งนี้	จะเล่นนิทาน	อีกหนึ่งกล่าวว่า
บุรุษผู้หนึ่ง	ซึ่งมีชาติเป็น	ยังเป็นชวานา
	ซึ่งด้อยต่ำกว่า	กว่านายอำเภอ ฯ

บุรุษคนนั้น	ยังมีภรรยาด้วยคน	ซึ่งจนไม่สุข
ไม่มีสบาย	ทั้งจิตทั้งกาย	เพราะไม่มีที่อยู่
	แล้วยังไม่มีทรัพย์สมบัติอีกด้วย ฯ	
จึงทำบ้านเล็ก	ที่นอนโหลมทรา	เกือบหักหลังค้ำ
รักษานาข้าว	เก็บแค่ข้าวนา	แล้วยังภรรยา
	มีครรภ์ครบเดือน ฯ	
บุรุษเป็นผัว	เป็นคนขยัน	พยายามหาเลี้ยงชีพไม่หยุด
ทำงานทั้งวันทั้งคืน	ไม่มีเวลาหยุด	ทำงานไม่หยุด
	ขายได้กำไร ฯ	
ซื้อปลาอาหาร	รับเลี้ยงภรรยา	ไม่หยุดสักวัน
ส่วนข้าวในนา	ขึ้นดีสวยงาม	ภรรยาตนได้
	ไปเผ้าดูแล ฯ	
มีกาลวันหนึ่ง	เมียตนสับสน	ไปเผ้าข้าวนา
ไหลนกละใหญ่	ทุกวันครบเดือน	ครั้งนั้นนางฝัน
	นางเจ็บท้องหนัก ฯ	
เกิดได้บุตรชาย	รวดเร็วยังได้	เป็นคนโดดเดี่ยว
เป็นคนเอกา	แก่ความโศกา	น่าสงสารนางหนัก
	นางไม่สนุก ฯ	
เมื่อนางคลอดลูกเสร็จ	จึงคนในหมู่บ้านได้รู้	มาทั้งยังคนที่เผ้านา
ที่มาไหลนกละยังไกลไกล	พากันมาดู	ณ ที่นา
	มาช่วยอาสาและแลดู ฯ	
ทุกญาติพี่น้องที่ได้มา	มารดาบิดา	ตั้งชื่อเป็น
โดยเอาการคลอดในตอนนั้น	บุตรคนนั้นคลอดในนา	ฉะนั้นพวกเขาตั้งชื่อว่า
	กุมภ์ปีกุมาร ฯ	
เมื่อวัยเติบโต	หน้าตาก็ดี	กว่าคนในหมู่บ้าน
ยังเป็นคนที่ดี	ช่วยเหลือภาระครอบครัว	แล้วยังเป็นดวงขวัญของหญิง
	เพราะตั้งหน้าตาที่ดีเร็ด ฯ	
มีทิวาหนึ่ง	ธิดาองค์หนึ่ง	ดังนางเกสี
นีกอยากเทียวนา	จึงหาพี่เลี้ยง	ให้จัดกระบวน
	แห่ไปถึงนากุมภ์ปีกุมาร ฯ	

กุญแจปีเห็นชัด	ความงามดังท่าน	ธิดาสวยงาม
แล้วใจหลงรัก	ดังเป็นเสน่ห์หา	เต็มอกจินดา
	ยังลูกนายอำเภอ ฯ	
(กุ)ยังไม่เคย	คนดีพี่เอย	รูปร่างงามหนัก
ใจ(กุ)เป็นทุกข์	เพราะแก้วธิดา	ทำอย่างไรจึงพา
	นางมารวมฐานรวมสุขได้ ฯ	
นางกุลเกสี	ได้เห็นกุญแจปี	มีใจเสน่ห์หา
ในใจตื่นเต้น	อยากไปหากัน	แล้วกลับวิหาร
	เป็นสุขสบาย ฯ	
ส่วนกุญแจปี	เป็นทุกข์ดังที่	ได้รู้กายา
นางกุลเกสี	รูปโฉมงามสง่า	อดข้าวอดปลา
	ไม่มีความสุข ฯ	
ใจจนเป็นบ้า	ถึงเที่ยวตามหา	ใจเป็นกังวล
วัน ๆ คิดถึง	แก่ความงามสง่า	ไม่ช่วยกิจการ
	เพราะคิดถึงนาง ฯ	
มารดาบิดา	สงสัยในอุรา	แก่บุตรว้าย
ไม่เคยเป็นเช่นนี้	หรือลูกป่วยอะไร	คิดแล้วจึงทัก
	ถามเพื่อรู้ว่า ฯ	
โอ้ ! ลูกแม่เอย	ทำไมไม่กินข้าว	หรือลูกป่วยเป็นอย่างไร
กุญแจปีตอบแม่	ทุกเรื่องราว	ยังที่ตนได้เห็น
	นางกุลเกสีที่สวยงาม ฯ	
แม่ตอบกลับว่า	โอ้ลูกเจ้าเอย	ตัวเรายากจนหนัก
แต่นางเป็นลูกนายอำเภอ	พ่อนางเป็นมนตรี	ถ้าลูกจะพูดด้วย
	ต้องหาราฐเหมือนกัน ฯ	
กุญแจปีนั้น	ได้ยินแม่บอกเช่นนั้น	เลิกการเจรจา
นั่งคิดสัปดาห์	เห็นตามใบหน้า	จึงเดินไปหา
	ข้าวปลาถิ่น ฯ	
กินเสร็จไปนา	ค่อยคิดไปหา	เกสีไม่หาย
วันนั้นเกสี	งามดีดังรัตน	อาบนํ้าทรงสัตรี
	ตั้งแต่สองคน ฯ	

กับภีเลี้ยงคนหนึ่ง	กุฎมปีรีบชัก	เดินพบปะกัน
เจอนางเกสี	อยู่ที่คงคา	กุฎมปีรีบรา
	จับมืออย่างแน่น ๆ	
แล้วถามนางว่า	ด้วยคำเส่นหา	แก่เกสีสตรี
นางไม่รับฟัง	ดั่งเปลี่ยนเป็นโกรธ	ภีเลี้ยงรีบมา
	มาเอามือออก ๆ	
กุฎมปีพยายามกำ	คอมนางอย่างแน่น	แต่ภีเลี้ยงไร
เข้ามาช่วยคว้า	แล้วร้องดัง ๆ	เรียกหาคนอื่น
	ให้มาช่วยธิดา ๆ	
ส่วนกุลเกสี	ตกใจจนกลัว	กลัวอดวาจา
นางบิดนางหยิก	นางกัदनางก้าว	แต่กุฎมปี
	ยังไม่ปล่อยนาง ๆ	
ขาดยังผ้าสไบ	เมื่อได้แก้มือ	กุฎมปีที่ไร
พี่เลี้ยงจึงรู้	กลกิจบุดรา	พี่เลี้ยงจึงล่า
	หนีจากธิดา ๆ	
กุฎมปีเมื่อได้	รวมสุขรวมกาย	กับนางเกสี
เมื่อเสร็จภีเลี้ยง	ได้นำธิดา	กลับไปเฝ้าอาหาร
	เหมือนเดิมปกติ ๆ	
ภีเลี้ยงธิดา	ไม่กล้าวาจาร	คำพูดอะไร
กุฎมปีจึงไป	เข้าหาเกสี	ทุก ๆ ราตรี
	ไม่ขาดทิวา ๆ	
นานไปกุฎมปี	บอกกุลเกสี	ว่าน้องเส่นหา
เราอยู่ไม่ได้	กลัวมีโทษา	ฉะนั้นต้องพา
	กันหนีไปชนบท ๆ	
เกสีตอบว่า	คนคิดดังนั้น	จึงดีที่สุด
แล้วกุฎมปี	คิดที่กำหนด	เวลาจะหนี
	บอกยังกุลเกสี ๆ	
ให้เก็บเสบียง	การเดินทางเมื่อ	ต้องมีของกิน
นางหลอกกลับทำ	ทุกอย่างเพื่อไว้	เสร็จแล้วเกสี
	ใส่ห่อเก็บไว้อย่างดี ๆ	

แล้วเอาผ้าใส่ไป	เก่าแกสวมบัง	แกร่งทำคนจน
แล้วใส่ผ้าใส่ไป	ที่ใหม่ใส่ห่อ	เมื่อเจียบแล้วก็
	ออกจากวิหาร ฯ	
ออกเดินตอนคืน	ด้วยไม่หยุดยั้ง	ไม่พักไม่ผ่อน
เดินอย่างรวดเร็ว	รวดเร็วดังเร็น	เมื่อแสงสุริยาออก
	จึงหลบเข้าป่า ฯ	
จึงกินข้าวปลา	กินเสร็จรับพา	หลวงหลวงสนิท
ด้วยความเหนื่อยหนัก	หลับไม่รู้สีก	แม้ปลุกชะเย้า
	ไม่อยากจะตื่น ฯ	
เมื่อสุริยาอ่อน	จึงตื่นกันมา	ได้กินข้าวอิ่ม
รอลงพลบค่ำ	ไม่หยุดพักผ่อน	มีตมิตจึงได้
	ออกเดินทางต่อ ฯ	
ทุกวันปกติ	ทุก ๆ ราตรี	ไม่หยุดไม่หย่น
แม้ว่าเหนื่อยหนัก	จะอดทนไว้	จะเดินต่อไป
	ยังชนบทยากจน ฯ	
นี้จะกล่าวต่อ	นายอำเภอผู้	อยู่ยังหลวงหลับ
ที่เลี้ยงทุกคน	มาเจอเจอกัน	รู้เรื่องยังทัน
	หายตัวธิดา ฯ	
จึงขึ้นไปกราบ	ให้นายอำเภอทราบ	ดังความที่รู้
จึงชี้ให้หา	ว่านายจนทั่ว	ร้องให้เป็นทั่ว
	คนในนคร ฯ	
พ่อกุฎุมพี	และแม่ตื่นมา	กุฎุมพีหาย
รู้เรื่องชัดเจน	ถึงปิดบังกัน	กระสับต่อกัน
	ไม่ให้ใครรู้ ฯ	
ลูกเราเป็นชาย	เราจนขาดทรัพย์	ลูกท่านเป็นหญิง
มันจึงถึงทำ	ให้เราไม่รู้เรื่อง	แล้วเราจะหามันมาทำไม
	จึงทำให้เราเหนื่อยยังอาตมา ฯ	
นายอำเภอเป็นหัว	นางแก้วเกสี	คิดพิจารณา
เรียกหมดที่เลี้ยง	มาประชุมกัน	แล้วจึงถามว่า
	(มิ่ง)พูดตามความจริง ฯ	

แม่(มีง)ดูแล	ลูก(กู)ทุกคน	ไม่ให้หายขาด
ถ้าไม่เหมาะสม	(มีง)บอกให้ตรง	(กู)ถึงอยากรู้
	เหตุผลชัดเจน ๆ	
พี่เลี้ยงจิงกราบ	ขอท่านรับทราบ	เราไม่ปิดบัง
กาลท่านเข้านาย	ให้ไปหาท่าน	พวกเราจึงหา
	แสวงหาทุกที่ ๆ	
ไปหาถึงนา	ได้ถามแม่แม่	แม่กุฎุมพี
ไม่มีปากเสียง	เจียบเสียงยังที่	ที่นั่นไม่มี
	แต่ท่านเมตตา ๆ	
นายอำเภอไต่ถาม	ดังพี่เลี้ยงบอก	คิดในจินดา
แล้ววาจาออก	ถ้างั้นตัวมัน	เป็นลูกดั่งข้า
	ไม่อย่าได้ดี ๆ	
มันทำอับอาย	ตระกูลเสียหาย	เสียชื่อเสียงพ่อ
(กู)จะตัดมัน	แล้วเลิกเป็นพ่อ	ณ ตอนนี้อย่างหน้า
	(กู)จะไม่หาจะไม่คะถึง ๆ	
ส่วนแม่กุฎุมพี	คุณพ่อนั้นนี่	จึงเป็นคนจน
ไต่ถามว่านายอำเภอ	ไม่หึงไม่หา	ท่านแสนดีใจ
	ยังไม่มีอะไรอุปมาได้ ๆ	

บทพระหมคติ

ขอหยุดค้างไว้แค่นี้	แล้วจึงจะมีการเล่าต่อไป
คือการเดินทางของกุฎุมพี	และกับนางกุลเกสรีนั้น ๆ
เดินด้วยตามทางมารคา	แล้วจึงเข้าป่าทั้งน้อยและทั้งป่าใหญ่
ออกเดินตอนคืนไม่เย็นหยุด	ไม่ได้ทั้งหยุดไม่ได้ทั้งนอน ๆ
พบปะฝูงสัตว์ป่า	เดินเร่ร่อนทั้งป่านั้น
บ้างตัวนอนลำพังบ้างตัวนั้นยังชกกัน	เป็นหมื่นเป็นร้อยพันสัตว์ดังนั้นดูร้ายล้วน ๆ
มีช้างแรดดังเสือ	วิ่งไล่กันเสียงดังโอด
บ้างตัวถ้อยตัวบัง	วิ่งเข้าป่าเมื่อชลแพ้ ๆ
กุฎุมพีกับกุลเกสรี	เห็นตัวช้างเกิดความกลัว
อดสำหัดเดินมาเจ็ดวัน	ถึงสุดเขตดั่งปรารภนา ๆ

เป็นเขตที่ชนบท

ยามเช้าจึงออกจากสถาน

เขตนั้นใหญ่กว้าง

ปัญชีรับแต่ชาย

คนในเขตที่นั่น

แต่ทางอาคมคาถา

ท่องจำอย่างชำนาญ

เรียนเก่งมีรางวัล

ถ้าพูดถึงความบาป

ดังขโมยทุกสิ่งของ

คนนอกไปซื้อขาย

ได้ถึงมันจะดี

ไม่ขยันทำงาน

จึงทำแต่งงานช้า

มีนายอำเภอเป็นใหญ่

จะคิดหาทางอย่างไร

ถ้าถึงกาลเวลา

จะแอบจับผู้คน

บุชารักษ์ป่า

ดังออกเป็นโจรที่ไร

กาลนั้นนายกุฎุมพี

จึงเข้ามาที่ตำบล

กาลนั้นโจรเฝ้าดู

เห็นยังกุฎุมพีเข้ามา

ส่วนนางกุลเกสี

นางกลัวในจินดา

เอาแหวนอันหนึ่งนั้น

ไปให้นายอำเภอ

นายอำเภอเห็นน้ำใจ

จึงห้ามไปที่

จงเราอย่าจับ

เหน้อยปรากฏหยุดพักผ่อน

เข้าหมู่บ้านในอำเภอ ฯ

สุขสงบทุกหมู่บ้าน

นับเป็นแสนรูปร่างอ้วน ฯ

เรื่องหากินไปขยัน

ดังที่ว่าขยันมาก ฯ

ท้องเร้วรังฟิงไม่ทัน

บ้านหลังหนึ่งเก็บไม่พอ ฯ

ทำหลายด้านนับไม่ถ้วน

ดีฆ่าตัดไม่หวาดกลัว ฯ

ขายสิ่งของไม่ค่อยได้

แล้วยังมีการฆ่าและไหลออก ฯ

ไม่หากินงานสุจริต

เช่นเป็นโจรขโมยทรัพย์สมบัติ ฯ

เข้าทางกล้วยยังอำนาจ

ถึงจะเชื่อฟังนายอำเภอ ฯ

มันจะพากันมาที่

เอาชีวิตทำพิธีการ ฯ

ให้ว่าสนามมีชัยโชค

ขอให้ได้แต่ทรัพย์สมบัติ ฯ

และกุลเกสีเป็นผัวเมียกัน

เขตกาลที่อยู่ของพวกโจร ฯ

มองจงดูไปที่ทาง

โจรจับกายาแล้วจับมัด ฯ

เห็นสามีถูกรับโทษ

มีเวลารุ่งเข้าไป ฯ

เพชรงามดีสี่สไล

เพื่อขอร้องให้ปล่อยสามีตน ฯ

เกิดสงสารกุลเกสี

พวกโจรนั้นว่า ฯ

อย่าฆ่าโจรคนนี้นหนา

เพราะนางคนนี้เป็น
 โจรไต่ยีนคำสั่งจากนาย
 ให้ปล่อยผัวนางไป
 ส่วนเจ้ากุ่มพี
 นึกคุณบุญนายอำเภอไผ่
 ถึงนางกุลเกสี
 นายอำเภอขออนุญาต
 ว่าเราทั้งสองคน
 แม้ผิดแม่สุขทุกข์
 นายอำเภอฟังแล้วว่า
 ถึงพ่อวัยเก่าแก่
 ขอให้ทั้งสองคน
 เมื่อพ่อตายตอนไหน
 แม้จะมีคำระงำใจ
 จงลูกอย่าวิ่งหนีพ่อ
 นายอำเภอได้พาไป
 ให้จัดอาหารข้าวปลา
 ภรรยาจัดเร็วเสร็จ
 ให้เข้ามากินข้าวปลา
 กุ่มพีและภรรยา
 เมื่อถึงพากันนั่งลง
 กราบไหว้แล้วสอบถาม
 ทักถามด้วยเจรจา
 แล้วกินข้าวอาหาร
 แล้วนายอำเภอเล่าว่า
 เอาคนรับใช้ทั้งชายหญิง
 ยังให้ที่นาที่ดี
 ทั้งนี้เพราะเกสี
 ปรารถนาทรัพย์ไม่จน

ญาติพี่น้องของตนเอง ฯ
 กระโกนว่าเป็นญาติเจ้า
 จึงรีบบะแอะเชือกมัด ฯ
 รอดชีวีแล้วดีใจ
 ที่มาช่วยให้ไม่ฆ่าพิฆาต ฯ
 เป็นหญิงดีเข้ามากราบ
 ขอฝากตัวในอำเภอนี้ ฯ
 ขอท่านเป็นธรรมชนก
 ฝากชีวิตรับกับท่านด้วย ฯ
 ทั้งสองคนหาพ่อดีใจมาก
 แต่ไม่มีลูกต่อทายาท ฯ
 ทำเป็นบุตรๆ คุณธรรม
 มีคนยกศพรดน้ำใส่กระดูกพ่อ ฯ
 แม้เศร้าโศกถูกผิด
 พ่อรักลูกเท่ากับเนตรา ฯ
 ให้ภรรยาในวิหาร
 เอามาให้ลูกๆกิน ฯ
 ขอเชิญท่านพากัน
 อยากเห็นหน้าตาลูกด้วย ฯ
 เดินเข้ามาทั้งสองคน
 ยกหัตถ์กราบปฏิบัติ ฯ
 แก่กุ่มพีกับภรรยา
 เหมือนบุตรอุทรตน ฯ
 กินจนอิ่มจึงกราบลา
 จัดที่พักที่นอนแก่ลูก ฯ
 รอรับใช้เป็นบริวาร
 วัวควายม้าเยอะมากมาย ฯ
 เป็นสตรีมีจริยา
 ไม่ขาดข้าวจากนี้ไป ฯ

บทกาคติ

กุฎุมพินันหนา
เต็มอกเต็มใจ

นางกุลเกสี
ให้ช่วยทำงาน

แล้วนางขึ้นไป
ว่าจะขอหมู่บ้านใหม่

ส่วนบิดาคุณธรรม
แล้วแต่ใจรัก

นางกุลเกสี
อธิบายชัดเจน

ส่วนหมู่บ้านนั้น
อยู่ในหมู่บ้าน

นางเป็นคนดี
จะได้เป็นใหญ่

แล้วนางจึงกลับ
กุฎุมพีได้ยิน

ยินดีที่สุด
นั่งจัดอาหาร

กับนางภรรยา
ไม่คิดไม่กลัว

สงสารและรัก ๆ
ให้คนรับใช้ทั้งชายหญิง
ทำนาได้กำไร
ได้เต็ม ๆ บ้าน ๆ

หาบิดาคุณธรรม
จะสร้างบ้านอยู่
ด้วยใจหลงรักหมู่บ้านใหม่นั้น ๆ

ได้ยินแล้วตอบว่า เออไอ้บุตร
ความรักบุตร
ตรงไหนเอาเถิด ๆ

ได้ยินดังที่
กราบไหว้อำลา
จะสร้างบ้านใหม่ ๆ

ถ้ามีคณไหน
ได้เป็นเศรษฐี
นางรู้ดังชัด ๆ

ได้สร้างบารมี
อุดมสุขวัย
เป็นเอกนารี ๆ

เดินทางออกกลับ
คำบอกจากกุลเกสี
หมู่บ้านใหม่นั้น ๆ

แล้วตอบกลับว่า
ทุกอย่างกินก่อน
ให้ไปขุดดิน ๆ

สนุกสบาย
ด้วยนายอำเภอ

ให้ออกไปเดิน
เงินทองได้เต็ม

แล้วยกมือไหว้
ให้ห่างจากไกล

นางรักที่ดิน

บิดาคุณธรรมพูด
ไปดูหมู่บ้านนั้น

แม้คนรับใช้
นางกุลเกสี

เป็นหญิงมีศักดิ์
แล้วมีฐานะ

มาบอกสามี
นางบอกถึงที่

น้องเอ๋ยถ้างั้น

แล้วใช้คนรับใช้ชาย

ข้าวน้ำอาหาร	ของกินต่าง ๆ	นั้นให้คนรับใช้หญิง
จัดเก็บให้แขก	ที่มายกดิน	ส่วนนางกุลเกสี
	เป็นคนพาคิด ๆ	
จึงเสร็จจกภูมิพี	แล้วแต่งทำที่	รวดเร็วทันใจ
สร้างบ้านใหญ่ดี	ก้อนหินและอิฐ	บาย้อทาติด
	ฝาผนังรอบ ๆ ๆ	
บ้านสองหลังค้ำ	โหนงความยาว	เตี้ยงไว้ไปตามลำดับ
ดี ๆ ปรานีต	โตะตั้งสรวบ ๆ	ถึงดอกไม้วัวเต็ม
	ยังที่หัวเสา ๆ	
มีถึงดอกไม้	ข้างใต้ถุนหาร	ทำจากอิฐบาย้อ
มีดอกไม้เต็ม	ต้นไม้อีกพอ	ไม่รู้ว่ามี
	ถ้านับไม่ถ้วน ๆ	
แล้วมีสระน้ำ	สุดใสสะอาด	กลางน้ำมีเกาะ
สร้างหินเป็นพนม	ยิ่งใหญ่สูงขึ้น	ปลูกทุกสิ่งอย่าง
	ต้นไม้ต้นพืช ๆ	
ลั่นจิ้งจอนไก่	กล้วยขนุนน้อยหน้าไหน	มีทั้งพุทรา
ทุเรียนละมุด	รวมทั้งมังคุดมะพร้าว	แล้วใช้ให้ปลูก
	ดั่งยอดภูเขา ๆ	
สร้างชะตัมหลังหนึ่ง	สร้างขึ้นเก็บไว้	ไปเที่ยวสนุก
เป็นที่แก้เหงา	พักผ่อนคลายทุกข์	ดั่งสระน้ำนั้น
	อยู่ใกล้ถุนหาร ๆ	
ปลูกทั้งปิงบัว	ออกดอกบ่าบาน	เต็มในคงคา
ฝูงผึ้งนำพา	เต็ดดมบุผา	มีทั้งมัจฉา
	วันมาวันไป ๆ	
ปลาเยอะมากมาย	สมบูรณ์ทุกกาย	สบายสนุก
มากันเป็นฝูง	ไปกินรากจอก	บ้างตัวไหนไป
	ออกไข่ได้นั้น ๆ	
ทิศตะวันออกให้จัด	สร้างเป็นชะตัม	ประชุมการงาน
เป็นที่รับแขก	ที่เอาสิ่งของมาให้	ที่นั่นนั้นไหน
	ให้ไปชะตัมหลังนั้น ๆ	

บางคนฉลาดมาก
ได้เงินได้ทอง

พวกบิรवार
วัวเปิดมาข้าง

เงินทองเยอะเหลือเกิน
ทั้งหมดนั้นไหน

สวนคนที่ใช่
นางให้เสื้อผ้า

มีด้วยความรัก
ว่าท่านเจ้าหญิง

สวนบิดาธรรม
มีเต็มเปรี๊ยะคลัง

ชื่อกุลโกฏี
นางกุลเกสี

บิดามารดา
นางได้ของกิน

หนึ่งส่วนนางให้
อีกหนึ่งแก่มารดา

นางมีจินดา
บิดามารดา

การงารทุกอย่าง
เก็บไว้ไม่ใช่

เมียเก็บรักษา ฯ

มีเยอะมากมาย
ควายมีไปเต็ม
ไม่มีขาดใช้ ฯ

เยอะแยะดังเดิน
ดังคิดคณนา
เป็นสีกุฎีคลัง ฯ

ทำงานทุกอย่าง
ขมากะโปรง
ไม่ตีไม่ด่า ฯ

รักเท่าเทียมกัน
มีความปราณี
ไม่เคยจับผิด ฯ

รู้นิสัยลูกต้น
จึงตั้งชื่อว่า
มาตั้งนามให้ ฯ

กุฎมปีเศรษฐี
นารีมัลลิกขินา
นางแต่งปฏิบัติ ฯ

ธรรมมีเมตตา
ทุกอย่างนางตัด
นางหารเป็นสาม ฯ

แบ่งแจกแก่ไป
บุญธรรมทุกวันเวลา
สามีนางนั้น ฯ

มหาขยัน
ทุก ๆ ประการ
ไหลเข้าทุกวัน ฯ

ค่าขายที่ไกล
แล้วเอามาให้

มากมายหลายอย่าง
เพชรแก้วดังดำน

อนันท์มัทธมา
เก็บในคลังคา

ไม่เคยคิดหนี
ถ้าโกรธนางอด

ชมเชยว่าขยัน
โกรธท่านไม่ด่า

ทรัพย์เยอะอย่างนี้
เอาเหตุโกฏีเป็น

ตั้งวันนั้นมา
ปัสสีจินดา

สงสารนางมาก
แบ่งเก็บนางจัด

บิดาบุญธรรม
อีกส่วนนั้นหนา

เคารพปฏิบัติ
ทุกทรัพย์สมบัติ

ณ จากวันนั้น
กุ่มพีเป็นใหญ่

ที่ไกลจนใกล้
จะทำการอะไร
ดังเป็นหัวหน้า ฯ

วาดกลัวเศรษฐี
ยกย่องเศรษฐี

พรหมคติ

ส่วนกุ่มพีเศรษฐี

สำเร็จงานข้าราชการ
ส่วนนางภรรยาฉิมพลี
มีตระกูลวงศ์ชาติ
นางหวังแล้วสนางพุดว่า
โดยเหตุนางรักเสนาหา
เมื่อโตเต็มวัยนารี
เหตุด้วยสร้างบารมี
ประกอบยังจริยา
ไม่เปลี่ยนกายมารยาท
ผิวพรรณดีงาม
มีแก้มดังยังผลา
ทรงหน้านางแสนสวย
ขนแขนสวยดังเก๋ตัน
ต้นตาทั้งสอง
อยู่เคียงคางใกล้
กามาทั้งคู่ครอง
นาสาเหมาะสม
องค์กายแสนดี
เอวเรียววงกลม
คอยดูตั้งแต่บัดทา
งามดีครบทั้งห้าอย่าง
เพราะนางได้สร้างในที่
แล้วนางได้เอาดอกไม้
ผลนั้นจะมาช่วยส่ง
มีใจทิพย์เป็นที่

ได้พุดณอยู่ในสถาน
ได้เป็นหัวหน้าในราชบุรี ฯ
นางนามกุลเกสรีศรี
มีศักดิ์เร็ดในโลกา ฯ
ให้นามบุตรีกันญา
ให้ชื่อนางกุมารี ฯ
รูปร่างโฉมดี
เป็นชนนีโพธิสัตว์ ฯ
เกินกุมารทั้งหลาย
เหมือนดังนางในชนบท ฯ
เหมือนดังเพชรมีรัจนา
ลูกมะกอกทองที่ตี ฯ
วงกลมดังเหมือนดวงจันทร์
มีเนตรตาเขมาน่าเอ็นดู ฯ
สืบดังเพชรมหานล
ดังใจปรารถนา ฯ
เหมือนดังกลีบดอกบัว
อย่างอุดมสมบูรณ์ ฯ
ไม่มีใครดัง
เหมาะสมงดงาม ฯ
จนถึงเกษ
ดังเป็นกัลยาณีนิจจริง ฯ
เป็นชนองค์ภควา
มาถวายพระโพธิ ฯ
ให้ติดกายนารี
แล้วมีบาริอย่างสูง ฯ

ที่จริง ณ ในตอนนั้น
 ที่ได้ทำในอดีต
 จนได้มาเจ็ดวัน
 มีหญิงหนึ่งซึ่งใจร้าย
 มีลูกสองคนพร้อมมี
 อีกคนดังที่มีชื่อ
 ส่วนนางกาฬี
 มีชื่อนางกาฬินิยา
 กาฬีถูกผัวเลิก
 ทุกวันนางกาฬีมา
 ด้วยตนเป็นคนแม่ใหม่
 แล้วกายเต็มด้วยโสเภณี
 คิดว่าตนคนแม่ใหม่
 นึกแล้วร้อนในจินดา
 จึงนางกาฬีดังที่
 กาฬีเกรงเป็นหลงรัก
 ถ้าได้ทุกอย่างจะดี
 เอาไปให้นายกุมภพ
 ด้วยนางเป็นคนใจร้าย
 คตินึกอยากแต่ได้
 จึงหาหมดมนต์วิชา
 หาได้จึงนางกาฬี
 หาแป้งผสมขี้ผึ้ง
 เอาหวิมาหวิเษ
 ใส่ชุดอันที่ใหม่ๆ
 สวมแหวนแล้วมีตั้งเพชร
 เมื่อถึงบ้านกุมภพ
 แล้วคิดจะทำมา
 พุดหยอกตึงดอกดูใจ
 ดังกาลมารวมเสน่ห์
 เริ่มสนิทกับนางกาฬี

ด้วยกรรมนางกุมาร
 จึงเข้ามาทำพลัดพราก ฯ
 โฉมงามเสียฉาย
 เป็นหญิงใหม่ชื่อว่า กาฬี ฯ
 ชื่อนางจันนี
 จันนีใจร้าย ฯ
 ยังมีพี่สาวอีกคน
 เป็นพี่พ่อแม่เดียวกัน ฯ
 แล้วทั้งนางไม่กลับมา
 มีใจเต็มด้วยทุกขามากมาย ฯ
 ใจไม่สบาย
 แร่นร้อนอยู่ในกาย ฯ
 ถูกทำร้ายจากกานินทา
 อาตมาแสนเกลียดเป็นหนัก ฯ
 เห็นบ้านกุมภพ
 แล้วเดินไปหากุมภพ ฯ
 ผลาดังมีของกินต่าง ๆ
 ทุกวันไม่เคยขาด ฯ
 ไม่มีกุลสตรีในบราหม
 นายกุมภพมาเป็นผัว ฯ
 ทำให้เงินตามหาเศรษฐี
 ดังที่นางแต่งกาย ฯ
 แล้วเอามาพาไปหน้า
 แล้วมัดตั้งเหมือนเป็นสาว ฯ
 มีทั้งผ้าสะไบ
 แล้วเดินไปชมที่ตลาด ฯ
 นางกาฬียืนอย่างเร่า
 ทำให้เศรษฐีหลงชอบ ฯ
 เหมือนยังวัยใส
 แล้วเอาหัตถากุมภพช่วยได้ ฯ
 แล้วได้รวมเมตริกกับนาง

เริ่มชอบเริ่มได้องค์ปราณ

อยู่กับนางจนลืมนก

รูปโฉมทั้งทวี

กาฬีได้กับกุมภี

ไม่คิดว่าจะมีคนนิทา

นางกุลเกสรี

ใจเจ็บปวดหนัก

นางคิดไม่โกรธชาน

นางทำเป็นเดิมมา

นางทักทายแล้วใจดี

กุมภีเห็นก็เสนอ

จึงให้คนใช้ไปเรียก

แล้วจัดที่นอนให้

นามเป็นเมียน้อย

ให้คนใช้ทั้งชายหญิง

มีน้ำหรือว่าซาง

กาฬีออกไปไหน

เหตุแต่เป็นกรรมกุลเกสรี

กรรมตามมาติดไหน

สวนภรรยาใหม่

มีแต่หึงษา

กุมภีเป็นสามี

หลงอย่างมีลืมน

ไม่สนทไม่สนหา

รักแต่กาฬี

ตั้งแต่มีกาฬี

กุลเกสรีภพ

แล้วเกินเคราะห์

ซางรวมทั้งน้ำว่า

ทาสและทาสี

ทรัพย์มีโกฏิถ้วน

ดั่งนารวมเสนาหาด้วยกันทุกคืน ฯ

ลืมนั่งบุตร

ลืมนั่งที่นอนสุขสานต์ ฯ

แล้วมีชื่อเป็นภรรยา

เพราะว่าใจหลงมิดชิด ฯ

รู้ว่าสามีหลงรักกาฬีแล้ว

กับนางกาฬีนาวิชาดลัทธิ ฯ

จะไม่หึงไม่อิจฉา

สนิทเสนาหาไม่มีโศก ฯ

รักกาฬีเหมือนพี่น้อง

กุลเกสรีไม่น้อยใจ ฯ

กาฬีขึ้นบ้านสังก

กาฬีอยู่ยังมีความสุข ฯ

จัดแบ่งแจกยังทรัพย์

ยามที่กาฬีใช้ให้ทำงาน ฯ

ให้กาฬีตามจินดา

ให้รับจัดแจง ฯ

ได้ทำในอดีตชาติไว้

ใหม่นี้ต่อรูปตน ฯ

ชื่อกาฬีใจร้าย

อยู่ในกายา ฯ

หลงรักกาฬี

แล้วยังเกลียดกุลเกสรี ฯ

มีใจจางไม่เบต

ที่เป็นเมียน้อย ฯ

กาฬีเป็นผู้รัก

เกิดจ้งไรในกายา ฯ

แก่ทรัพย์

ว้าววายตายแทบหมด ฯ

มีบ้างที่หนีและตาย

ก็หายหมดไปด้วยไหน ฯ

กุญแจพิศเป็นจน
 คนใช้วิ่งหนีไปหมด
 จึงคิดกับภรรยา
 อันตรายการนานา
 นางกุลเกสียตอบ
 ว่าจะทำธุรกิจทุกทั่วทิศ
 นางกาฬีตอบไปว่า
 หาซื้อแห่
 ได้ปลามาเอาไปขาย
 เพื่อเอามาเลี้ยงชีวิต
 กุญแจพิศเป็นสามี
 แล้วรับปากดังพูดว่า
 ส่วนนางกุลเกสีย
 อย่าคิดเลยอย่าฆ่าขาด
 ชาตินี้เราลำบาก
 จึงเป็นกรรมจากอดีต
 เราอย่าได้ทำ
 เราควรพากันคิด
 ไปขายเพื่อเลี้ยงชีวิต
 เราจนแต่เราสู้
 กาฬีฟังแล้วโกรธ
 มองดูด้วยเนตรตรา
 ว่าเป็นพูดเป็นคนดี
 เหมือนนักปราช
 เราไปเก็บฝิ่น
 ฝิ่นเมียหนา
 ยังไม่รู้บุญกุศล
 จึงเรามีกรรม
 พูดจบพากันไป
 แห่ได้มาแล้ว
 ส่วนนางกุลเกสีย

จนแล้วเกิดโศรธา
 เหลือแต่ลูกกับภรรยา ฯ
 ว่าสมบัติกับทาสา
 เรามีอะไรมาเลี้ยงตน ฯ
 ว่าคุณเอ๋ยเราช่วยคิด
 ได้กำไรมาเลี้ยงชน ฯ
 ถ้าเราออกไปยังตลาด
 ออกไปทอดแหจับปลา ฯ
 ตามไร้ได้แต่ละวัน
 ณ ตอนนั้นะชีวา ฯ
 ฟังกาฬีแล้วถูกใจ
 ความคิดนางนั้นดีมาก น
 รังแล้วพูดว่าคุณเอ๋ย
 จงเคารพตั้งธรรมมา ฯ
 จนถึงหมดครากไปทั้งตัว
 จึงลำบากอย่างนี้ ฯ
 กรรม ณ ชาตินี้
 หาเก็บฝิ่นหรือเก็บผัก ฯ
 เพราะเราอยู่ในบ้านนอก
 อย่าทำบาปกรรมอีก ฯ
 มันจะดีอะไรหนักหนา
 ในกายาร้อนร้อนหนัก ฯ
 แล้วจะมีอะไรกิน
 มีใจบุญในกายา ฯ
 มาขายเลี้ยงชีวิต
 ดังพุทธกาล ฯ
 ที่เราเคยทำอะไร
 เราไปทอดแหเถิน ฯ
 ได้เงินมาเดินหาซื้อ
 ไปทอดแหดังจินดา ฯ
 เข้าป่าหาฝิ่น

เก็บผลาเหมือนดังนางว่า
 วันหนึ่งได้หนึ่งสลึง
 เดินหาซื้อข้าวปลา
 เอามาฝากเด็กทั้งหมด
 ด้วยใจมีไมตรี
 ป้อนข้าวป้อนปลา
 ดังลูกตนเหมือนกุมารี
 กุญมพีกักกาฬี
 ส่วนนางไม่รับเรย
 เจอหน้ากุลเกสี
 ร้อนใจแล้วเป็นทุกข์
 แกร่งดำนางไปว่า
 สอนผัวให้ดูร้าย
 ว่านางแอบมีกิ๊ก
 ถ้าได้ชนมดี
 กินอิ่มแล้วที่เหลือ
 ไปสนิทไปสนหา
 กุญมพีดำนางว่า
 จริงจังกับสามี
 ตอนนี้นั้นนอกใจ
 หายทรัพย์ขาดสมบัติ
 กุญมพีสามีนั้น
 ทบตีกุลเกสี
 ว่ามีชายคนอื่น
 มีขนมของกินหนา
 พากันกินอยู่สบาย
 อิ่มอิ่มของเหลือ
 กุญมพีด่ายิ่งหนัก
 ทะเลาะกันเมื่อไหน
 วันหนึ่งนางกาฬี
 ขำอยากอยู่บ้านได้สองสามวัน

มีลูกหว่าขายเป็นตน ฯ
 ได้เงินแล้วนางรีบรา
 ขนมนอกกิน ฯ
 ลูกของตนลูกกาฬี
 รักเหมือนลูกของตน ฯ
 ดูแลรักษาไม่ให้เศร้า
 ไม่ว่าเป็นลูกคนอื่น ฯ
 ไปทอดแหกลับมาแล้ว
 ช่วยเอาปลาพาไปขาย ฯ
 นางกาฬีไม่มีสุข
 พุดประชดตัวอย่างดู ฯ
 ไปแหมะหมาทุกเช้าเย็น
 ให้ได้เกลียดกุลเกสี ฯ
 กับชายอื่นนอกจากสามี
 หอบไปให้กิ๊กมันกิน ฯ
 เอามาให้คุณรับประทาน
 ดังที่วากับกิ๊กมัน ฯ
 แน่ก่อนหนามีไมตรี
 จึงเกิดมีทรัพย์สมบัติ ฯ
 ทั้งคนใช้วังหายผัด
 เพราะอิโระในอับปรีย ฯ
 ด่าต่อหน้านางกาฬี
 นางถูกตีโถมกายา ฯ
 แล้วไม่รักผัวที่ว่า
 เอาไปมาให้แก็กิ๊ก ฯ
 กับกิ๊กนางได้ทุก ๆ ราตรี
 จึงเอามาให้คุณกินที่หลัง ฯ
 แล้วมีดังทบตีทุกเวลา
 ด่าให้เกส้อับอายหน้า ฯ
 บอกไปสามีไอ้คุณพี่เอ๋ย
 เพราะเหตุว่าฉันปวดหัวมาก ฯ

กุญแจพิสามี
 ทอดแหเหมือนเคย
 แต่แปลไม่ได้ปลา
 เริ่มดลียงดงยังโครธ
 จึงวันนี้ไม่ได้ปลา
 มันนี้ก็อาลัย
 นางกุลเกสี
 พยายามอดใจไว้
 กุญแจพิสามี
 ดุด่าทุกคำ
 ดุว่าเกสี
 นางฟังแล้วใจจะละลาย
 จึงนางตอบกลับไปว่า
 ดุด่าเข้ามาเท่าไร
 คุณควรจะลองคิดดู
 จึงเราทั้งสองนี้นัย
 ควรนะพี่เป็นที่เสนาหา
 จึงมาดุด่า
 อนิจจาจะกล่าวต่อถึง
 แต่ก่อนนายกุญแจพิ
 ส่วนนางกุลเกสีนี้หนา
 กุญแจพิได้ไปแอบหลงรัก
 จึงพากันหนีมานัย
 ณ สุดเขตของแดนบุรี
 ส่วนคนในหมู่บ้านนั้นหนา
 ดั่งโจรชโยมทรพย์
 เมื่อถึงมีหนึ่งกาล
 พากันเข้าไป
 ถ้าเห็นจะพิฆาตหนา
 อารักษที่คอยรักษา
 กุญแจพิกับกุลเกสี

พากุลเกสีเดินทางออกไป
 แต่ครั้งก่อน ๆ ๑
 ส่วนสามีเริ่มโกรธ
 ว่านางเกสีจิงไร ๑
 เพราะนางนี้จิงไร
 แก่ไอกี้กมัน ๑
 ได้ยินสามีว่าอย่างนั้นหนา
 โดยกลัวสามีจึงนางเงิบว่า ๑
 เกลียดกุลเกสี
 ทุก ๆ เข้าเย็น ๑
 นางไปแอบมีก็เหมือนที่ว่า
 แล้วอดใจไม่ไว้ ๑
 คำพูดของคุณ ณ ตอนนี้
 ข้าทนได้ถ้ามันเป็นจริง ๑
 ว่าเข้าไปมีผู้ชายคนไหน
 แต่ก่อนเคยสนิดเสนาหา ๑
 ทำไมจึงหาโทษา
 ถ้าจริงทำได้ใจเถิน ๑
 คุณเกสินิดหนึ่ง
 มีกระกุลเป็นลูกชานา ๑
 นางเป็นที่ว่าลูกของเจ้าเมือง
 แล้วมีความสุขด้วยกัน ๑
 อาศัยอยู่นอกบุรี
 ดั่งที่เขตราชสีมา ๑
 จึงพากันทำเป็น
 เอาจมเกลี้ยงชีวิตครอบครวั ๑
 ทำเป็นโจรตุดังเข้าไป
 ฝ้าดูเส้นทางมธุชา ๑
 ไม่ว่าชนชาติไหน
 อยู่ดั่งป่าขอช่วยด้วยเถิน ๑
 พากันหนีจนมาถึง

แล้วโจรก็โจมนั่นหนึ่ง
แล้วคิดจะฆ่าแล้วหนา
เกสึนางกลัวในจินดา
ขอร้องกับเจ้าเมื่อนั้นนัย
เจ้าเมืองได้ยินดังนี้
จึงปล่อยตัวมันออกไป
เพราะดังนางนี้เป็นที่
พวกโจรทั้งหลายรับฟัง
ให้ปล่อยตัวนางดังนี้
ดังเหตุนี้จึงกุลเกสึ
ถ้าคุณโกรธอย่างไรหา
กฏุมพีได้ยินคำกุลเกสึ
ในท้องจึงร้องศึกคัก
ทบทินางกุลเกสึ
ไม่มีเลยความเมตตา
นางสิ้นชีวา
เป็นอยู่ไปตามปกติ

แล้วจับนายกฏุมพี ๖
ชนชาติอะไรก็ไม่ว่า
แล้วพานำแหวนหนึ่งอันไป ๖
ขอความปราณีช่วยเหลือชีวิตสามี
ดังกุลเกสึบ่งบอกขอร้อง ๖
อย่าได้ทำร้ายมันหนา
เป็นญาติจึงปล่อยตัวมันไป ๖
ดังที่เจ้าเมืองบอกว่า
จึงรีบปลดปล่อยเขาไป ๖
นางจึงตอบไปว่า
ขอคิดถึงคราเวลาที่เรายากจน ๖
ตอบดังนี้ยังมีความโกรธยิ่งหนัก
มือจับเอาไม้พายเรือขึ้น ๖
แล้วยืนดูนางจมน้ำ
ไม่กรุณาแก่กุลเกสึ ๖
ไปได้เป็นปลา
ณ ที่ทำนายนั้นนัย ๖

บทกาคติ

นายกฏุมพี
แล้วกระซิบบอกเมียว่า

ดีกุลเกสึตาย
ถ้าลูกมันถามหา
จะตอบไปอย่างไร ๖

แล้วจึงรับหากลับบ้าน
เราทั้งสองหา

เราต้องบอกว่าแม่ของนาง
จึงขึ้นไปยังบนบ้าน

หนีตามก๊กไป
ไปพักแล้วทำใจกราน
รอดอยมารดากลับมา ๖

จึงคิดอย่างนี้แล้วนัย
บุตรเจ้าหวน

พูน ปณ จิต ๖

พรหมคีติ

จะกล่าวถึงลูกเกส
มีอายุสิบขวบนั้นหนา
นางเห็นแต่พ่อ
เดินไปทักถามพ่อ
ไม่เห็นแม่กลับมา
อย่าเลยมาถามถึง
นางเห็นตอนเช้านี้หนา
ไปหาทอดแหที่น้ำทะเล
พ่อจงบอกหนูมาว่า
หรือแม่เดินช้าไม่ทันพ่อ
พ่อพาหนูไปหาหนน้อยเถิน
มันไหลกัดแม่
พ่อนางบอกว่า
แม่ลูกแอบไปมีผัวใหม่
นางฟังคุณพ่อบอก
แม่หนูไปที่ไหนหนา
พ่อนางยังโกหกอีกหนา
แม่ของลูกนี้หนา
นางรู้ยังคำว่า
คุณพ่อท่านได้ดี
รู้แล้วนางตัวสั่น
โศกเศร้าในจินดา
ลูกไม่มีแม่แล้ว
แล้วใครจะดูแล
แม่รีบกลับมาหนา
กลับมารับลูกไปด้วย
แม่เอ๋ยลูกเรียกร้อง
หรือยักษ์จับแม่ไป
ทำไมแม่ไม่ตอบ
อารักขจับทบบอก

ชื่อนางกุมาริกา
นางรอคอยมารดากลับบ้าน ฯ
นางเป็นทุกข์ระลึกแม่
ถามหาคุณแม่ของนาง ฯ
พ่อถามกลับว่าทำไมจึงร้องไห้
เรื่อแม่ของนางนัย ฯ
พ่อพาแม่ไปด้วยกัน
พ่อกับแม่ไปด้วยกัน ฯ
หนูร้อนร้อนในอุรา
จึงพ่อเดินทิ้งแม่ ฯ
หนูกลัวว่าแม่กลัวทุกสัตว์
แม่เป็นหญิงใจอ่อนแอ ฯ
จงลูอย่มาคิดมาก
วิ่งหนีไปตามก๊ก ฯ
นางจึงตอบไปพ่อว่า
บอกหนูตามความจริงมา ฯ
ด้วยความปิดบังแล้วบอกว่า
จมน้ำมาไปสถานนาค ฯ
บุญวาสนาของคุณแม่
แม่จมน้ำได้ตายไป ฯ
ร้องไห้จนเป็นลัมด้วย
ตอนนี้หนามากำพร้า ฯ
แล้วให้ลูกอยู่กับใคร
เท่าที่แม่ดูแลลูก ฯ
จงได้ไปไกลจากลูก
ลูกจะไปด้วยอยู่กับแม่ ฯ
แม่ไม่ตอบมาลูกเลย
มันพาไปอยู่ที่ไหน ฯ
หรือคุณแม่กลัวผีปอบ
สัตว์ทั้งหลายกัดแม่ตาย ฯ

ไม่มีข่าวศูนย์สาบ

แม่อยู่หรือแม่ตาย

ทำไมแม่ไม่ตอบ

ใจลูกยิ่งเจ็บตึง

ลูกอยู่ก็ไม่ได้

จนถึงที่มารดา

ร้องไห้เป็นอย่างหนัก

จนผอมไปทั้งตัว

คุณพ่อเห็นนั้นหนา

จงลูกคิดขึ้นลูก

ได้ยินคำของพ่อ

เพราะว่าคำบิดา

นางเปลี่ยนเป็นคนโศก

แล้วร้องเสียงแรงๆ

นับจากนี้ต่อไป

เจ็บป่วยไข้ทุกซัโศก

แม่เอ๋ยตัวลูกนี้

ทำไมแม่จึงพราด

ลูกเห็นแต่ผ้าห่ม

ไม่เห็นมีแม่เสียง

เป็นกรรมจากแต่ก่อน

จึงทำให้เราพราด

กรรมทำให้ลูกมีทุกข์

โศกเศร้าทุกนาที่

ลูกนอนกอดตัวตน

ไม่เห็นแม่อยู่ที่

ลูกหาแม่ทุกที่

โอ้คุณแม่ลูกเอ๋ย

ลูกขอกราบถึงคุณแม่

ให้แนช้ดลูกได้รู้ ฯ

ลูกเรียกร้องเสียงดังๆ

ลดเล็กลงแทบขาดใจ ฯ

ลูกผู้ตายตามมารดา

ตามมารดาไปอยู่ด้วย ฯ

เสียงสีกักขาดสติ

แล้วผิวมัวเปลี่ยนเป็นดำ ฯ

จงลูกหรอยาได้โศก

แล้วจงลูกอยู่เงียบๆ ฯ

นางหวาดกลัวอย่างหนักหนา

ว่าจะฆ่าถ้าไม่เงียบ ฯ

เดินไม่ตรงไม่มีแรง

แม่เอ๋ยแม่หนูคิดถึง ฯ

ลูกจะรู้แต่ทุกข์โศก

แต่คนเดียวเพราะมีญาติ ฯ

ยังไม่รู้การต่าง ฯ

ไปจากลูกอย่างนี้หนา ฯ

ที่แม่เก็บอยู่บนเตียง

ดังเหมือนเดิมดังที่เคย ฯ

ที่ได้สร้ามานี้หนา

ลูกกับแม่พลัดพราดกัน ฯ

ขาดความสุขที่เคยมี

นับจากนี้เป็นต้นไป ฯ

ไม่หลับหลงทุกรাত্রี

ลูกเดินหาแม่ทั้งบ้าน ฯ

แต่ยังไม่พบเจอร่องรอย

มาเข้าฝันหนูคืนนี้ ฯ

บทกาคติ

แม่ของลูกเอ๋ย
ไม่มีสักคน

หวังกับชนก
ให้ลูกไปด้วย

ทำอย่างไรจึงรู้
แม่กลัวมากหนัก

อีกอย่างหรือแม่
แล้วถึงทบท

ทำอย่างไรถึงได้
แม้องค์กายา

หรือว่าพวกยักษ์
จึงหายไปนาน

น้อยใจกับพ่อ
แต่ถ้าแม่อยู่

แต่นี้แม่ทิ้งลูก
ลูกอยู่คนเดียว

เห็นแต่เตียงนอน
แต่ ณ ตอนนี้

ลูกไม่มีเลย
ที่ช่วยอาสา
อาตมาคนเดียว ฯ

ใจร้ายทะเลาะ
ไปอยู่กับแม่
ใกล้หรือที่ไกล ฯ

หรือต้องเดินทาง
วาดกลัวน้ำด้วย
หรือแม่มรณา ฯ

พ่อซังโกรธแม่
แม่ข้ามรณา
มันกินแม่แล้ว ฯ

รู้ถึงร่างกาย
ศรีษาของท่าน
ศพท่านแม่เลย ฯ

ปัสสาวาแม่
เข้าจนเย็นค่ำ
หรือว่าคุณแม่ ฯ

ที่ท่านดุด่า
หรือไปที่ไกล
เอาหนูไปด้วย ฯ

แล้วแม่ไม่กลับ
ให้ใครดูแล

เหมือนแม่เลยหนา ฯ

ผ้าห่มสะไบหมอน

หนูรับโศกเศร้า

เมตตาเหมือนแม่ ฯ

คนที่พึ่งพา
โดดเดี่ยวชีวา

ดีลูกทุกวัน
แม่อยู่ที่ไหน

ถึงจะได้เจอเจอ
แม่ของลูกเอ๋ย

ท่านน้อยจินดา
หรือจรเข้าหธา

ศพของชนนี
ไม่ได้เห็นมี

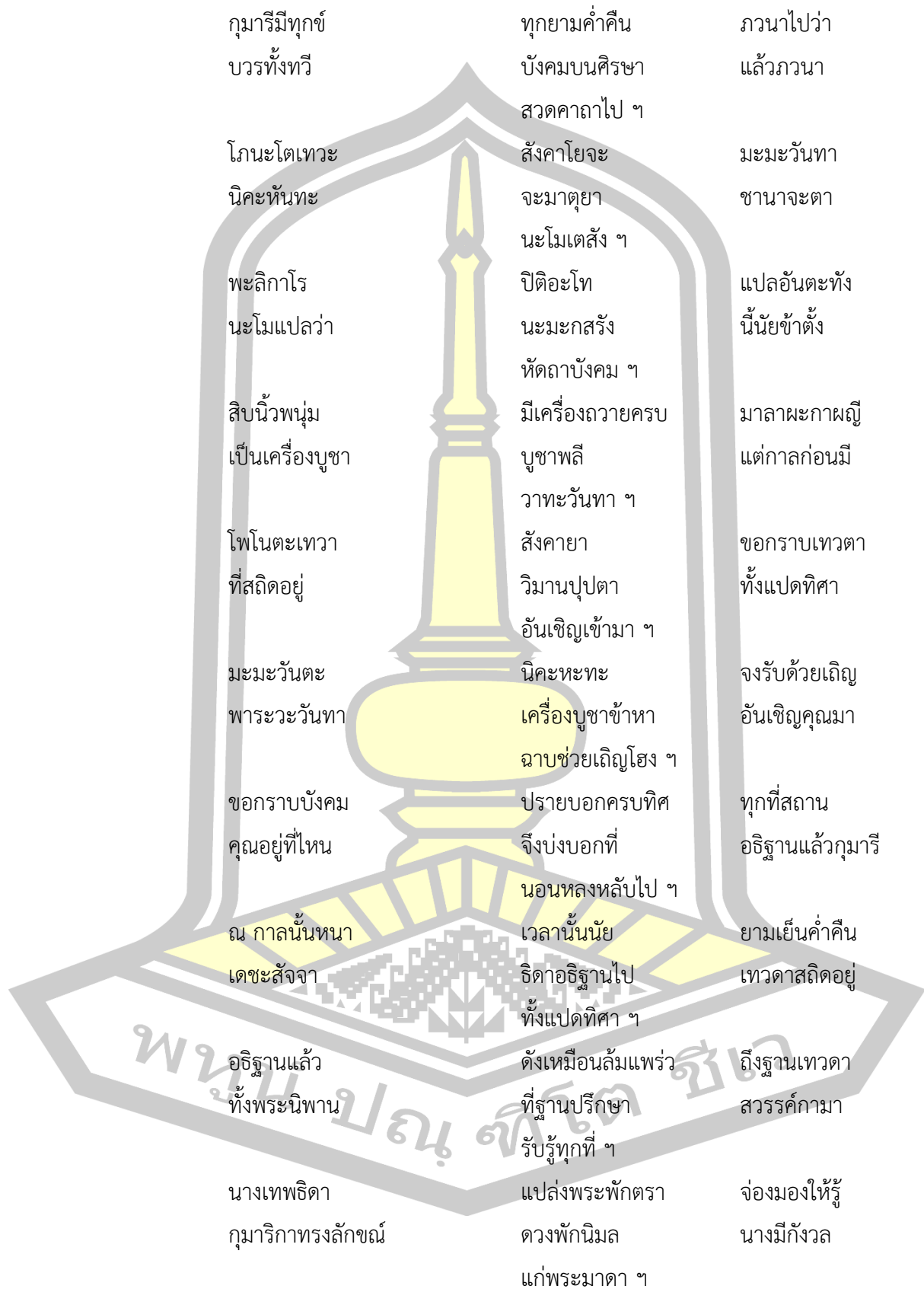
ลับลอบลึกลับ
หนูคิดครบอย่าง

จึงหนีจากไป
ก็คุณแม่ควร

ไม่คิดเลยว่า
รักษารักเสน่ห์

ที่แม่เคยใช้

ไม่มีใครเอา

เทพทิศทั้งแปด
กุมารี่ตัวน้อย

คิดแล้วจึงเหาะ
ตรงที่จะไป

มองดูทุกแห่ง
สงสารนางมาก

อายุสิบขวบ
โอรุณิจจา

แล้วจึงเทวี
พาแม่ นางไป

พ่อนางทบตี
ตั้งแม่เมื่อวาน

ว่ายม่าจ่าที่
เทพบอกเช่นนี้

นางกุมารี่
ตื่นมาแล้วไป

แล้วนางร้องว่า
ขอเชิญแม่มา

ถึงแล้วดีใจ
กุมาริกา

ได้รู้ทุกอย่าง
เป็นคนกำพร้า

อยู่นัยไม่ครบ ฯ

เห็นเดินกระโดด
ที่ฐานเทวี
ที่นอนกุมาริกา ฯ

ถอนหายใจใหญ่
เกือบแตกจินดา
สงสารเป็นหนัก ฯ

เด็กมากทำไมกรรม
กุมาริกานี้
บอกที่มารดา ฯ

นำเหตุดังนี้
ทอแหในคงขา
เสียงดังอย่างหนัก ฯ

แม่นางตกน้ำ
พ่อนางได้ฆ่า
ได้เป็นปลาบู่ ฯ

ทำน้ำเป็นทาง
แล้วรีบกลับเหาะ
วิมารอาตมา ฯ

ลุกขึ้นจากที่
ณ ที่ทำน้ำ
ลงไปในน้ำ ฯ

โอรุณิจมารดา
หาลูกของแม่เอย
รีบว่ายนน้ำมาหา ฯ

เห็นกุมารี่
รู้ว่าเป็นดล
นางรู้นี้หนาจากการอธิฐาน ฯ

ว่าน่อณิจจา
พลัดพรากมารดา

จากฐานทิพย์ที่
เข้าไปถึงที่

อุ่มอ้อมจินดา
จึงมีคำวาท

มาตามอย่างนี้
ข้าควรจะคิด

พูดถึงบิดา
แล้งด่าทะเลากัน

จมน้ำตายไป
แล้วได้เป็นปลา

ดักน้ำทุกวัน
กลับฐานทิพย์

ที่นอนของตน
ไปถึงรีบหา

ของลูกนี้เอย
มัจฉาได้ยिनแล้ว

เป็นลูกของตน
ปลาบู่เป็นมารดา

ว่าถ้ามันจ้ฉา	นี่เป็นมารดา	แน่ชัดจริงจัง
สามารถพูดได้	ดังมนุษย์ทั้งหลาย	ให้ได้ทุกข้อ
	ณ ตอนนี้นั้นนา ฯ	
อธิฐานเสร็จเรียบร้อย	เดชะกุมาริกา	มีจิตใจเป็นทิพย์
นางปลาบู่ทอง	พูดได้ดังนี้	อธิบายเรื่องใน
	อดีตให้ลูกฟัง ฯ	

พรหมคีติ

มัจฉาเป็นชนนี้	กล่าวถึงเหตุของตนว่า
ลูกเอ๋ยกลั่นมารดา	ไปทอดแหกับพ่อหนู ฯ
แม่ไม่มีโทษา	พ่อหนูด่าแม่ทั่วทุกซ์
ทบตีรอนบาดเจ็บ	ตนลงน้ำจมน้ำตาย ฯ
เกิดเป็นปลาบู่	ไม่มีอะไรเป็นของกิน
นางฟังแล้วโศกา	ร้องให้หนารับความทุกข์ ฯ
คุณแม่มีคุณมาก	ทุกวันนี้อยู่ให้สุข
หนูจะเอารำ	และข้าวปลายมาให้แม่ ฯ
นำเอามาให้แม่	เข้าเียนยามให้แม่กิน
จงเมื่อยาได้กลัวหนา	แค่อาหารและของกิน ฯ
พูดแล้วนางโศกา	ยกมือมาจับเบาๆ
จับอุ้มนางมัจฉา	ที่เป็นปลาอย่างลำบาก ฯ
ลูกอย่าร้องไห้เยอะ	อย่าอาลัยจงตั้งสติ
อย่าได้เลยร้องร่ำรวน	เกรงมันได้ไปเป็นไข่ ฯ
ไม่มีใครดูแล	จงหนูอยู่ให้เงียบๆ
แม่ตายทิ้งลูกไว้	ยังไม่ได้อบรมสั่งสอน ฯ
แล้วจึงนางปลาบู่	บอกบุตรตามตำนาน
จากกาลนั้นได้เป็น	ภรรยาภกฏณปี ฯ
ลำบากแสนลำบาก	ทั้งมาดาบิดาแม่
จึงได้เล่าเป็นตำนานมี	ที่ตอนต้นไม่มีเหลือ ฯ
แล้วบอกว่าภกฏณปี	ฆ่าชีวิตแม่แม่จนสิ้น
มาเป็นในชลผล	เป็นมัจฉานางปลาบู่ ฯ
นางได้สั่งสอนภกฏ	เป็นรับของลูกสาว

ทุกคำในภวนี
ส่วนนางกุมารี
แล้วนางจุดจำจ้อง
จบแล้วกุมารี
ชนนีให้ลูกกลับ
อีกตอนหนึ่งเริ่มที่ว่า
ตายไปได้เป็นปลา

มีอยู่ในกฎหมายของสาวงาม ฯ
ฟังชนนีมีสั่งสอน
ฟังถึงจบครบเรื่องราว ฯ
ลาชนนีกลับมาบ้าน
ตามใจจับของลูกตน ฯ
กล่าวถึงนางกุลเกสี
แล้วได้เจอลูก ฯ

บทกาคติ

ส่วนนางกุมาริกา
กลับบ้านทั้งยามมืด
นางเดินคนกลับเดียว
น่าอนิจจา

มือข้างหนึ่งเช็ดน้ำตา
ข้างหนึ่งกอดอก

แม่มีพระคุณ
เหลือลูกให้อยู่กำพร้า

แล้วทำอะไร
หรือว่ามีจระเข้

ถ้าได้เจอศพ
เสร็จแล้วลูกจะไปตาม

ถ้าคุณพ่อ
ควรถีที่บนเคหา

จะขอหลานชนนี
แต่เอากองศ์อาตมา
เจียบหราแม่เองโดดเดียว ฯ
น้ำตาเยี่ยวไหลตลอดทาง
นางกุมาริการูปรัตน์
ตอนยามกลางคืน ฯ
ที่กำลังไหลมา
เหตุแต่กลัวหุทัย
เพราะนางคิดถึงมารดา ฯ

แต่ตอนนี้น้หนู
ไม่มีคนที่พึ่งพา
น้ำตาไหลไม่หยุด ฯ
จึงลูกได้เจอศพแม่
ฝูงปลาหรือเก
ในน้ำที่ลึก ฯ

ลูกจะเก็บศพ
จะฆ่ารูปปราน
รอด้วยนะแม่เอ๋ย ฯ

ซึ่งมีใจร้าย
แต่เหตุอะไรหนา
จึงไม่มีใครช่วยคุณแม่ ฯ

จะออกเดินทาง
ส่วนมารดา
ใบหน้ากั้วลมมารดา
มีทุกข์จากแม่
ผ่านใบหน้านางกุมารี
ร้องให้อาลัย
แม่ได้พลัดพรากจากกัน
แม่เอ๋ยลูกเอย

หรืออยู่ในน้ำทะเล
จับเอาไปทำอาหาร

วางไว้ในที่ตังาม
จะตายไปตามคุณแม่

ทบตีอย่างไร
จึงพามาที่ทะเล

ดังเหตุพาแม่มา	มาทอดแหที่	ทะเลที่ไกล
แล้วทบทิมารดานัย	ทบทิจนตาย	สูญหายอันตราย
	จึงได้ไม่เห็นศพ ฯ	
นางร้องไห้ทั้งคืน	แล้วล้มลงไป	ในกลางปรีक्षा
คนเดียวเอกา	หลับสนิทเวลา	กุมาริกา
	โศกาอาลัย ฯ	
เมื่อตนพินตัวนั้นนัย	ได้ยีนปักชี	เรียกร้องอิงกองในป่า
นกฮูกรวมทั้งปักษา	มีเยอะนานา	ได้ยีนกังวลกายา
	วาดกลัวในจินตมาก ฯ	
นางยังเป็นเด็ก	ได้ยีนยังเสียง	ในป่าอย่างลึก
มีแต่ผีสัตว์	ที่ตรึง	สั่นหมดทั้งตัว
	หน้าควรวอนิจจา ฯ	
เดินตั้งแต่ตอนค่ำ	ทุกซโศกระกำ	จนถึงกลางคืน
พบเจอฝูงสัตว์	ที่อยู่ในป่า	เก่งกว่าอีกหนา
	กระต่ายกระรอก	
แรดช้างและเสือ	สิงโตกระบือ	โตใหญ่มากหนัก
เห็นแล้วเกิดกลัว	ตัวสั่นเป็นหนัก	หลบป่าบังบัด
	เพื่อบังอาตมา ฯ	
เป็นลาภเป็นโชค	ที่กุมารได้สร้าง	ทุกสัตว์ทั้งหลาย
ไม่กล้าทำนาง	วังหนีเปิดทาง	แล้วจึงรูปร่าง
	ออกเดินทางไป ฯ	
บทปุณนิล		
ตอนเช้าแสงสุริยา	กุมารียาตรา	กลับมาถึงบ้าน ฯ
ภาพิเห็นนางกัลยาน	เดินถึงจอมอง	ในใจคิดอะไรไม่รู้ ฯ
ทำไมจึงนางกุมาริ	นางนี้ลงน้ำ	แต่เช้าแล้วกลับ ฯ
คิดแล้วนางบอก	ไปสามี่ว่าอย่าให้	กุมาริไปมาแต่คนเดียว ฯ
เราควรเก็บนาง	ใกล้ตัว	อย่าให้คนอื่นว่าเราไม่ดี ฯ
ได้ยีนแล้วนายกุมุมพิ	จึงรีบหรี	เรียกลูกให้เข้ามาหา ฯ
กุมุมพิจึงทักถามว่า	ลูกไปไหนมา	ไปตั้งแต่คืนจนเช้า ฯ
กุมาริตอบว่า	คิดถึงมารดา	โศกาอาลัย ฯ

เพราะลูกอยู่แต่คนเดียว ชีเหงาโดดเดี่ยว ไม่มีคนช่วยปรึกษา ฯ
 จึงออกเดินหา มารดา แต่ไม่พบเจอ ฯ
 บิดาบอกว่า ตอนนี้ต่อไป ลูกอย่าออกไปไหนอีก ฯ
 อย่าคิดถึงมันเลยหนา จงมาอยู่กับบิดา ณ ที่เคหาเราเถิด ฯ
 ของกินมีทั้งข้าวปลา เอากินเลยหนา บิดาจะคอยดูแล ฯ
 นางก็จึงเจี๊ยบงัด ขึ้นบนบ้านหยัด จึงไปชนหมอนกับเสื่อ ฯ
 เห็นที่นอนแล้วนางคิดถึง ใจนางระลึก แต่นางมารดา ฯ
 มือข้างหนึ่งกอดหโมน อีกข้างเช็ดน้ำตา แล้วร่ำร้องไห้ไปด้วย ฯ
 กาฬีเป็นนางใจร้าย ไม่มีไม่อาย จึงนางเรียกตระโกนใช้ ฯ
 ตักน้ำดำข้าวสาละ ทำกับข้าวตอนนี้ เพื่อกินเป็นอาหาร ฯ
 ถ้าวางตอนไหน ก็ทำการบ้าน ไม่ให้นางมีเวลาหยุด ฯ
 หาฟืนแล้วไปเก็บฟัก นางทำตะตัก แต่นางคนเดียว ฯ
 แล้วยังให้นางไปเลี้ยง วัวควายที่ป่า หรือน้ำที่อยู่ไกล ๆ ฯ
 ตอนเย็นรีบกลับมาหนา กับข้าวกินอีกหย่า จึงกลับมาทำให้ภูกิน ฯ
 กรรมนี้กรรมหนัก กรรมกายเพราะพลัด พราจากมารดา ฯ
 ไศกาอาลัย ร้องให้อีกหนา สงสารอาตมาเอง ฯ
 เข้าป่าเก็บฟัก ไหลวัวควายกลับ มาบ้านบ้านของตน ฯ
 แล้วไหลเข้าเล่า นับครบถ้วนทุม วัวควายอยู่ชมไม่หาย ฯ
 ฟ่อนางถามว่า วัวควายนี้นา ครบตัวหรือไหม ฯ
 นางก็ตอบว่า ไม่มีขาดอะไร นางรีบไปทำกับข้าวกิน ฯ
 นางเอาปลายข้าว เก็บในหมิดิน แล้วไปทำน้ำ ฯ
 ไปถึงจึงเรียก มารดามาหา กินอาหารลูกเอามาให้ ฯ
 กินเสร็จนางตักน้ำ แล้วรีบกลับบ้าน ไปเอาหมอนหุงข้าว ฯ
 ลูกกาฬีไม่ช่วย งานอะไรเลยหนา แล้วมาบัญชากุมารี ฯ
 ดังเหมือนคนไข้ แล้วยังดุด่า ทุกอย่างให้นาง ฯ
 กุมารีทนไม่ไหว ตอบโต้ไปว่ามี เรื่องเกิดมาทะเลาะกัน ฯ
 กุมารีทำทุกอย่าง ทำข้าวล้างจาน กวาดบ้านคนเดียว ฯ
 ส่วนนางสองคน ไม่คิดไม่สน จะช่วยทำการเลยหนา ฯ
 มันคิดแต่กิน กับเล่นแล้วด่า แม่มันไม่ว่าอะไรเลย ฯ
 นางกุมารี ตักน้ำรับหรี ใส่อ่างเพื่อใช้ ฯ
 นางทำประจำ ไม่เหนื่อยไม่หยุด ทำงานทุกอย่าง ฯ

นางดำข้าวเสร็จ	แล้วนางรีบเก็บ	มีรำปลายข้าว ฯ
เอาไปให้แม่	ที่อยู่ในน้ำ	เพื่อให้แม่ทานได้อิ่ม ฯ
นางแต่งปฏิบัติ	กราบกราบถวายถว้	กับพ่อและมารดา ฯ
ถึงพ่อสงสาร	แล้วเปลี่ยนนามว่า	มรณมาดา บัดนี้ต่อมา ฯ
กาฬิอิจฉา	เห็นบุตรกับบิดา	เสนาหาแต่นาง ฯ
มันโกรธมันเกลียด	นางนั้นยิ่งเครียด	จึงหาโทษา ฯ
เข้ามามรณมาดาเข้าป่า	เลี้ยงวัวทุกวัน	มีเด็กมาเล่นเป็นเพื่อน ฯ
เมื่อมีฝนตก	นางหนาวเป็นทุกข์	ไม่มีที่หลบ ฯ
นางเอาใบจากร	และเปลือกหน่อไม้	มาปิดบังกาย ฯ
นางไม่ไหน	เนตราหนึ่งนัย	จ้องมองฝูงวัว ฯ
กลัววัวหายไป	นำให้อันตราย	พ่อแม่ดูร้ายไหนดาง ฯ
ตอนเย็นยามค่ำ	นางรีบไหล่ว	กลับมาเข้าเลหล่า ฯ
มรณมาดา	กลับมาถึงบ้านเรา	กาฬิใจเข้มามายืนดู ฯ
นางกาฬิมีใจดำ	เห็นนางแล้วหัน	แล้วนางดูดำ ฯ
ให้ออกจากบ้าน	นางดูนางดำ	มรณมาดาโสกาอาลัย ฯ
มรณมาดาบ่คิด	ไม่มีความผิด	ทำไมจึงเกลียดกัน ฯ
ว่าไอ้พุทธโ	นะโมเอ๋ยใจ	ข้าแสนอาลัยในตอนนี ฯ
เป็นลูกกำพร้าอดแม่	คนอื่นดูดำ	มีทั้งดบตี ฯ
ไอ้ตัวข้าเอ๋ย	มีกรรมไม่หนี	โดนตบโดนตีทุกวัน ฯ
เสื้อผ้ามีแต่หนึ่งชุด	มีขาดบ้างบพท	ไม่มีอันใหม่ให้เปลี่ยน ฯ
เลี้ยงวัวเลี้ยงควายทุกวัน	กลับมาแล้วทำ	งานการล้างจานหุงข้าว ฯ
ของกินก็กินไม่พอ	ของเหลือจากพ่อ	หรือจากนางทั้งสามคน ฯ
กาฬิเป็นคนใจร้าย	เห็นนางจึงได้	มีความเกลียดถึง ฯ
กุมารินั่งที่เสียบดิ่ง	กาฬิเห็นจึง	กระโจนเรียกนางมาใช้ ฯ
เรียกว่าแน้นางคนใช้	รีบหรือออกไป	ตักน้ำมาทำกับข้าว ฯ
นางฟังแล้วรีบหนีหรรว	เอาหมอดินดาว	จะเอาตักน้ำที่เคย ฯ
หุงข้าวทำกับข้าวเสร็จ	นางตักยกให้บิดา	จึงนางมากินข้าวที่หลัง ฯ
กาฬิเป็นหญิงจ้งไร	นางโกรธนางไก่อ	ในใจนางคิดครบด้าน ฯ
ว่าแน้อใจรสามาร	ทำไมจึงได้	ทำให้พ่อมันหลงรัก ฯ
ความรักเยอะกว่าลูกข้า	เห็นหน้านางหนา	ข้าอยากตีตบ ฯ

บทกาคติ

พูดถึงกาฬี	ดูร้ายใจไม่มี	เป็นแม่หญิงไหม้
เรียกลูกมาบอก	ทุกสิ่งทุกอย่าง	ลูกข้าน่ารัก
	ตอนนี้คุณพ่อ ฯ	
สงสารเมตตา	นางมรณมาตา	กว่าตสน่หาลูก
แม่จะหาทาง	คอยดูนางนั้น	แล้วเราจึงทำ
	อุบายให้โทษ ฯ	
ถ้าให้มันอยู่	มีผิวใหญ่โต	กลัวดีกว่าลูก
แม่จะบ่งบอก	ทุกอย่างต้องทำ	ตามคำสั่งแม่ ฯ
ต้องหาโทษใส่ร้ายนาง	ต้องหาทุกทาง	ให้นางที่กำลัง
	ทำการงานทุกอย่าง ฯ	
กาลนั้นกุมาริกา	มรณมาตา	กลับมาจากป่านะนัย
ส่วนนางจันตี	ทักถามนางไป	พื้มาจากป่า
	ได้อะไรมาบ้าง ฯ	
นางตอบไปน้องว่า	ได้พักได้ผกา	พักบึงสดใสดี ฯ
จะเอามาทำ	แล้วนางจันตี	มาเกรงเป็นช่วย
	ทำการงาน ฯ	
นางยื่นให้ไป	จันตีเอาไป	ใจนางดูร้ายดั่งแม่
นางหยิกนางกัด	มรณมาตาเจ็บหน้ก	แม้ว่าน้องเล่นไม่ได้
	นางดูใจร้ายกาฬี ฯ	
กุมาริมาถึง	บ้านแล้วนางดิ่ง	เอายังรำกับข้าวปลาย
ไปให้ยังแม่ชนนี	ณ ในที่ท่า	นางจันตีเป็นหญิงมี
	ใจร้ายฤษยา ฯ	
ไปแอบดูนางได้	นำเอาข่าวที่ได้	มาบอกแม่มัน
ส่วนนางกาฬี	จึงตอบไปว่า	นี้เหมาะเป็นลูกของแม่
	แม่มันไปเกิดเป็นปลา ฯ	
จึงมันขยันรับหระ	แม่เหน้อยอย่างไร	ก็นางไปให้ของกิน
อย่างนั้นจึงนางไป	เกล่งเรียกเอาปลา	แม่นางอัปปริย
	จับมาได้ ฯ	

ถึงตอนเข้ามา	มรณมาดา	เข้าป่าเหมือนที่นางเคย
ต่อมาลูกนางกาฬี	จึงรีบเอาปลายข้าว	แก่งทำเป็นนางกุมารี
	ไป ณ ทำนํ้านั้น ๑	
ถึงแล้วรีบเรียก	ทำดังเหมือนนาง	มรณมาดา
มัจฉาปลาบู่	รีบว่ายมาหา	จันตน์นั้นหนา
	จับได้มัจฉาชนนี ๑	
มาให้นางกาฬี	เอาปลาไปที่	นางดีใจเป็นอย่างมาก
แล้วมันฆ่าพิหาด	ชนชาติจากสถาน	เอาเนื้อไปต้ม
	แบ่งลูกมันกิน ๑	
ไม่ให้มีเหลือร่องรอย	กึ่งทางเศษเนื้อ	เอาไปให้แม่หมา
กินถึงความอึดหนักหนา	ไม่เหลือครึ่งไหน	ตอนนั้นมีเปิดหนึ่งตัว
	ตัวเมียแล้วมีใจดี ๑	
สงสารนางกันยา	มรณมาดา	วิ่งไปหาคาบ
แล้วคามได้เกล็ด	นางมัจฉา	แล้วคามเอามา
	เก็บให้นางกุมาริกา ๑	
เมื่อยามเย็นย่ำ	สุริยาลงต่ำ	มรณมาดา
ไหลว่วมาถึง	ที่อยู่อาศัย	แล้วนางหรีบริบ
	เอารำไปให้ ๑	
ถึงที่ทำน้ำ	จึงเรียกดังเคย	แต่ไม่เห็นมี
นางโคกอาลัย	ทุกข์ใหญ่เกินทวี	ลัมนอน ณ ที่
	ทำน้ำคงขา ๑	
นางฝันตัวมา	ตักน้ำจากหา	กลับมาถึงบ้าน
รีบทำกับข้าว	ของกินทุกอย่าง	ยกให้บิดา
	แล้วนางลงไป ๑	
หาที่พักผ่อน	ดั่งนางโคกเศร้า	แล้วขาดสติ
หน้านางสงสาร	กุมารีเป็นทุกข์	ทุกข์ในจินดา
	แทบขาดใจตาย ๑	
ส่วนเปิดตัวเมีย	ได้เห็นนทรี	โคกอาลัย
รีบเดินไปคาบ	พานำเกล็ดปลา	ทั้งสองเกล็ดหนา
	ต่อหน้าเทวี ๑	
มรณมาดา	ได้เห็นเกล็ดปลา	เป็นของชนนี

นางรู้ในใจ	ว่านางจันตี	ได้ฆ่าชนนี
	จริงแนนอนชัต ฯ	
นางจำได้เกล็ด	เป็นเกล็ดมาตา	เป็นทุกข้ออย่างหนัก
ร้องไห้อาลัย	แทบขาดใจหนา	แล้วนางเดินมา
	ข้างหลังบ้านตน ฯ	
จึงนางอธิฐาน	ว่าเป็นเกล็ดนี้หนา	จริงของแม่หนู
ให้ได้เป็นปรีक्षा	มีผลและผกา	แล้วให้อาตมา
	เห็นกับตาด้วยเถิด ฯ	
นางอธิฐานเสร็จ	นางได้ฝังเกล็ด	ทั้งสองในดิน
แล้วเกล็ดได้โตขึ้น	ให้เห็นกับตา	เป็นต้นมะเขือสองหนา
	ต้นกิ่งกางดี ๆ ฯ	
นางดีใจเป็นหนัก	แล้วจึงรีบจัด	ของกินมาถวาย
ไปยังต้นมะเขือ	เคารพปรนนิบัติ	เสร็จแล้วจึงกลับ
	ไปหาโภชนา ฯ	
ตอนเช้าตื่นมา	แสงสุริยา	นางมาวันทา
ณ ที่ต้นมะเขือ	มีจัดโภชนาการ	เสร็จแล้วจึงนาง
	ไปเลี้ยงวัวที่ป่า ฯ	
ยามเย็นสุริยาค	ไหลวักกลับมา	นับว่าเห็นครบ
เคารพทุกวัน	นางทำเหมือนไม่มีทุกข์	นางรีบจัดตัก
	ไปตักน้ำคงขา ฯ	
นางทำกับข้าว	มีพลายาหลาบ	ยกให้บิดา
จึงนางรีบไป	จัดของอีกครา	มีของมีผญผกา
	บูชาแก่ต้นมะเขือ ฯ	
นางคอยดูแล	รักต้นเหมือนแม่	ไม่มีวันลืม
วันละสามครั้ง	นางคิดนางแบ่ง	นางไม่ขาดแคลน
	อาหารการกิน ฯ	
นางจัดนางเก็บ	สิ่งของใหญ่เล็ก	เก็บทั้งสมบัติ
เมื่อยามค่ำมืด	ถึง ณ เวลา	กลับบ้านนินตรา
	นอนหลับสนิทไป ฯ	

อรุณขึ้นมา	แสงสุริยา	แสนสวยหน้าก้นย
นางเก็บโกชนา	ของมาตากินได้	จึงนางเอาไป
	ให้แก่ต้นมะเขือ ฯ	
จึงรีบกลับมา	ทำข้าวทำโภชนาการ	เสร็จแล้วรีบร้อย
ยกให้บิดา	ที่ว่าเหมือนเคย	แล้วรีบเก็บเกย
	จัดเก็บอย่างดี ฯ	
จึงรีบไปป่า	นางเดินเข้าไป	ฝากแม้วป่าว่า
ช่วยคอยดูแล	จงช่วยรักษา	ต้นมะเขือมาดา
	กลัวมีอันตราย ฯ	
นางฝากดังนั้น	แล้วเข้าป่านั้น	ใจไม่สบาย
ไปไหลฝูงวัว	ไหลไปที่ไกล	ใจคิดถึงแม่
	ใจยังหวนไว้ ฯ	
ส่วนนางจันสา	ลีนีใจดำ	คอยเฝ้าคอยจำ
เห็นเรื่องแบบนี้	จึงรีบไปบอก	นางแม่กาฬี
	นางแสนดีใจ ฯ	
เราจะไปถอน	ต้นนั้นนำมา	มะเขือทั้งสอง
จันสาลีนี	เป็นหญิงไม่ขาดการ	นางถอนเอามา
	ไหนดางกาฬี ฯ	
กาฬีตั้งใจ	ตั้งใจทั้งลูกนัย	ทั้งต้นมะเขือ
เอาลูกไปต้ม	แล้วเอามากิน	เอาต้นมะเขือทั้งสอง
	ใส่ในครกแล้วตำ ฯ	
นางแม้วตัวเมีย	ได้คาบรากมะเขือ	ทั้งสองมาเก็บ
ส่วนนางกาฬี	เป็นคนลามก	นางตำนางคลก
	ให้ละเอียดเล็ก ๆ ฯ	
แล้วนางเอาออก	นางได้โยนทิ้ง	ไปในคงขา
ในน้ำทะเล	ตอนเย็นนางกุมาริกา	จึงรีบกลับมา
	ไหลวักกลับบ้าน ฯ	
นางกลับมาถึง	อารมณ์ทราบทริ้ง	ไม่เห็นต้นมะเขือ
จึงไปถามแม้ว	แม้วเอ๋ยข้าฝาก	ให้ช่วยดูแล
	แล้วใครถอนเอาไป ฯ	

นางแก้วได้ตอบ	นางจันทาสา	สินีมันต์
ถอนให้นางกาฬี	นางคนอัปปริย	แล้วกุมาริยามตัด
	แล้วแก้วได้อะไร ฯ	
แก้วขึ้นบนบ้าน	เอารากเก็บได้	มาให้หมรรณ
มาดาเทวี	นางรับเอาราก	จากแก้วที่มี
	แล้วนางรีบหรีห้อมันเอาไป ฯ	
จนตอนเข้ามา	ไหลว่วนนั้นหนา	ไป ณ ป่าไม้
เมื่อถึงนางรีบ	ฝังในดินเอ๋ย	รากนี้ให้ได้
	แล้วนางอธิฐาน ฯ	
อิมังอัถิ	ถ้ารากนี้จริง	เป็นกระโถกมาดา
ของข้าแน่จริง	ขอให้ได้เป็น	ต้นไม้ใหญ่หนา
	ดังปรีักษาดังดี ฯ	
เดชคำสัจยะ	สัจจาของนาง	นางฝังดินแล้วนัย
กุศลจำช่วย	รอดด้วยน้ำใจ	ฝังดิน ณ นัย
	ได้เป็นปรีक्षा ฯ	
ขึ้นมาสองต้น	เป็นต้นไม้ทอง	ทั้งสองเท่ากัน
คือต้นทองหลาง	แล้วสวयงดาม	ทั้งกิ่งทั้งดอก
	เป็นทองทั้งหมด ฯ	
ดั่งต้นบาระณัย	เป็นเหมือนรูปสตรี	มีราศีสูงศักดิ์
มีทั้งสีแสง	มีเสียงเสมือนดัง	ดนตรีในวัง
	ไพเราะเสนาะปราณ ฯ	
มรรณมาดา	ดีใจหนักหนา	หาผกาบูชา
จัดเครื่องทั้งหลาย	ถวายได้ต้นที่	นางพระชนนี
	วันทาเคารพ ฯ	
	บทพรหมคีติ	
ยามเย็นเข้ามา	สุริยาจึงตก	
มรรณมาดา	จึงบังคมลากลับบ้าน ฯ	
ถึงบ้านนางนึกเกิดหิว	แต่นางไม่กล้าถามใคร	
ข้าวแห้งข้าวเหลือ	แล้วไปรับใช้คนอื่น ฯ	
เข้าเย็นนางรับใช้	ดูแลทรัพย์ไกร	

พูน บณฺฑิต ชเว

รับกรรมเขาดบตีต่ำ

ตั้งแต่เด็กมา

ทำงานหนักแต่เองโดดเดี่ยว

นางเหนื่อยนางทำอย่างเคย

ข้าวปลาก็กินไม่เพียงพอ

เสื้อผ้าก็ไม่ได้ใส่สวย

เพราะมันกลัวนางสวยกว่า

เมื่อถึงยามค่ำคืน

ออกมาจึงเดินทางมา

แปลร่างเมื่อนางเกสี

จึงนางมองหาลูกนาง

นางเห็นหน้าลูกโสโคร้า

ร้องไห้ร่ำรวนอาตมา

นอนกอดมือตนทั้งสอง

ไม่มีอันใหม่มาใส่

เห็นยุ่งมากัด

ดูหน้าแม่ยิ้มทรีในจินดา

นางกุลเกสี

ว่าแม่อยู่ในต้นทองหลาง

นางกุมาริ

ได้ยืนในคำแม่เล่าตอนหลับ

ทำให้นางคิดถึงแม่

มีข้าวมีปลาสาละ

นางได้นำเอาสิ่งของ

บูชายังต้นปรีक्षा

คุณแม่มีคุณมาก

ขอเชิญมารับทานหนา

มีครบทั้งเครื่องบูชา

จงข้าได้ความสบาย

ขอให้คุณแม่เมตตา

ให้ลูกได้เห็นหน้าด้วย

ไม่มีวันไหนมีสุข ฯ

นางมรณมาดา

ไม่มีใครเคยช่วยนางเลย ฯ

ไม่มีวันหยุดเลย

ทำให้ร่างกายผอมลง ฯ

นางกาฬิไม่ซื้อให้

นัยนางทั้งสองกายาลูกมัน ฯ

จึงมีรูปที่ฝังในต้นทองหลาง

นางออกจากต้นทองหลาง ฯ

แล้วนางรีบหรีขึ้นบนบ้าน

มรณมาดานั้นนอนหลับ ฯ

นางยังร้อนเราอยู่ในจินดา

สงสารมรณมาดาเป็นลูก ฯ

เสื้อและกระโปรงเด็ดขาด

เพราะแต่นางกาฬิจึงไว้ ฯ

แม่นั่งไหลไม่ให้มากัด

มรณมาดาธิดาแม่เอ๋ย ฯ

ได้บอกเทวี

ที่ลูกฝังแม่ในดิน ฯ

ฝันตัวจากการหลงหลับ

นางจับร้องไห้นั้น ฯ

เข้ามานางได้ทำข้าวมาให้

ให้พระชนนีรับทาน ฯ

เครื่องบูชาถวายมาดา

นางนึกคุณแล้วนางอธิษฐานว่า ฯ

คุณนี้คุณใหญ่ไกรโสง

มีข้าวมีปลาที่คุณแม่ชอบ ฯ

มีดอกมีผกาข้าถวาย

อย่าได้อาตมากำพร้า ฯ

แปลร่างได้มา

แล้วลูกได้กราบเคารพ ฯ

เดชนางสัจจา
 สวยงามดั่งนางเกสี
 นางมรณมาดา
 เคารพมาดาเทวี
 โอ้คุณแม่เอ๋ย
 แล้วหายความเศร้าโศก
 อันเชิญแม่มาสถิต ณ สถานที่
 ให้มีแต่ความสุขหนา
 จึงถึง ณ กาล
 จึงฝากแก่ลูกนางกุมารี
 เข้าเย็น เย็นเช้า
 บูชาต้นทองกลาง

มาดาแปลร่างมา
 จึงทำให้นางบุตรีดีใจมาก น
 ได้ยกมือขึ้นมา
 ทั้งมีใจดีตื่นเต้น ๆ
 ณ วันนี้หนาลูกมีความสุขมาก
 เพราะลูกได้เห็นหน้าแม่ ๆ
 รักษาลูกปรารถ
 ถึงข้าสบายใจมีสุข ๆ
 จึงดลบันดาลให้แม่ต้องไป
 ร้องให้อาลัยไม่อย่าพรากกัน ๆ
 นางแตงนำข้าวนำปลาไปให้
 ทุกวันไม่ได้ลืม ๆ

บทปฐมนิเทศ

ณ ตอนนี้จะอธิบาย
 องค์เดียวที่มีอำนาจ
 วันหนึ่งกษัตริย์นั้นหนา
 ทรงตรัสใช้อำมาตย์
 แล้วตรัสบ่งบอกเสนา
 บริวารมีเยอะมากมาย
 ดังนั้นยังพระกษัตริย์
 พระองค์ทรงมีอำนาจไกร
 มีทั้งหญิงสนมบำเรอ
 เสื้อผ้าทรงสวมนั้นหนา
 เมื่อออกเดินทางนั้นนิน
 มีทั้งเสนาขี่ช้าง
 แห่หอมองค์มหากษัตริย์
 โยธาเสนาทหาร
 ยามเช้ามีแสงสว่างสร้าง
 ดอกกะเกี๋ยพิริ้งเข
 พระพายนากลิ่นบุผา

ถึงกษัตริย์
 ทรงยังเสวยราช
 ทรงย่างเข้าป่า
 ให้ไปหรีบ
 ให้อยู่รักษา
 จัดเสร็จจึงได้
 ออกเดินทางหนาเข้าป่า
 ออกเดินทางนัย
 ยายออกตาเซ
 ทำให้กษัตริย์
 มีกระบวนเหย้าเย็น
 มีทั้งเดินดาง
 ตรัสย่างเข้าป่า
 แห่หอมองค์ปรารถ
 ณ ขาภูเขา
 กะเกาะสุกรม
 ติดกับนาสา

พระบาทนิมลธัมมราช ๆ
 ณ ราชบุรีรัตน ๆ
 ทศนาชมเทียว ๆ
 จัดพระที่นั่งให้ทรง ๆ
 ดั่งข้าพระมหากษัตริย์ ๆ
 เข้าไปกราบบอกกษัตริย์ ๆ
 ตามพระหฤทัยทรง ๆ
 ต้องมีเนเสนาดูแล ๆ
 ไปตามดูแลรักษา ๆ
 เปรียบเสมือนดังพระอินทร์ ๆ
 ไปเป็นแล้วอสังการ ๆ
 มีทั้งเสนาขี่ม้า ๆ
 ยাত্রาจินดาสบาย ๆ
 ถึงสถานที่ทรงซังชอบ ๆ
 เจียบเหงาเศร้าโศก ๆ
 กิ่งกวางรีนรมย์เย็นสบาย ๆ
 หอมมาดักหน้าพระองค์ ๆ

มีทั้งมะพร้าวไฟ	รุกขชาติดั่งนัย	มีทั้งมะลิธิดา ฯ
ทำให้ใจพระกษัตรา	สบายท้อ	กายาสบายเหลือเกิน ฯ
ปรึกษาผลามีเยอะ	ลูกว่าสีดา	ขนุนชะหนาทั้งกล้วย ฯ
เห็นแล้วกษัตรายิ่งช่วย	เก็บน้อยหน้าน้อย	มีทั้งฝรั่งทุเรียน ฯ
โยธาเสนาทั้งหลาย	ป็นไปเก็บได้	แล้วเอามาแบ่งกันกิน ฯ
แล้วหอบหามาให้พระอินทร์	ที่ทรงตื่นเต้น	กับผลอยู่ในปรึกษา ฯ
พวกพลบริวารเสนา	สบายด้วยหนา	กษัตราดีใจอย่างลึก ฯ
จึงเดินทางถึง	สระน้ำใสสิ่ง	มีเต็มไปด้วยมัจฉา ฯ
ดอกบัวบานเต็มสระหนา	พระองค์กษัตรา	หัดถาจงจับบัวดอก ฯ
สัตว์ป่าวิ่งหนีตกใจ	เห็นกบวณกษัตริย์	เดินทางมาถึงที่นี่ ฯ
เสียงร้องของสัตว์เล็กกลม	ไพเราะเหมาะสม	ดังกว่าเสียงวงค์ดนตรี ฯ
พระพายลัมผัด	วาโยเย็นยัง	ดังพระกษัตรา ฯ
สนุกในใจ	เมื่อเห็นบุผา	จำปีจำปาบุผาในป่า ฯ
ดอกไม้ดั่งงาม	กลิ่นหอมดังปราณ	เกสรนี้ ฯ
พระองค์ทรงชอบ	ในพระหฤทัย	มาเที่ยววันนัยสบายใจหนัก ฯ
เมื่อตกยามค่ำ	บริวารเฝ้ารำ	ณ พระกษัตรา ฯ
มีทั้งดาวดาบ	มีดีดแปลกๆ	คอยเฝ้ารักษา ฯ
จนถึงยามเช้า	จึงพระกษัตรา	อาบน้ำล้างหน้ากายาสดใส ฯ
พระองค์ทรงย่างทศนา	ณ ในปรึกษา	สัตว์ป่านับเป็นแสนลาน ฯ
วาดกลัวเมื่อเห็นทหาร	ทั้งพวกบริวาร	ในมือมีปืนยี่นึ่ง ฯ
วิ่งหนีไม่มีเสียงบึง	แรดเสือกะทั้ง	กระต่ายกระรอกออกข้าง ฯ
เสียงร้องปักษา	ทำให้จินดา	กษัตราแสนสุขสนุกทั้งวัน ฯ
เมื่อเย็นยามสนธิ์เย็น	ออกจากสุวรรณ	กษัตราแยงมาสระน้ำ ฯ
น้ำใสส่องเห็นรูปปราณ	พระมหากษัตริย์ได้	ทรงน้ำในสระคงขา ฯ

บทอุจจลิตา

ในสระน้ำหนา	มีฝูงมัจฉา	เยอะแยะมากมาย ฯ
มีทั้งปลาตุ	ปลาสะโดดปลาสวาย	ปลากลายตัวเล็ก ฯ
มีปลาสลิด	ปลานินปลาช่อน	ว่ายวนไปมา ฯ
บ้างตัวก็ใหญ่	บ้างตัวก็เล็กไหล	ไปตามแม่มา ฯ
ไปหาของกิน	ตามริบคงขา	กินต้นบัวหนาที่ยังอ่อนอยู่ ฯ

กษัตริย์ทรงน้ำล็ก
เหตุเหตุยงนั้น

ไม่อยากรล็ก
จึงมีเสนา

จะขึ้นจากสระน้ำเลยหนา ฯ
ทูลพระกษัตราขึ้นมาพักผ่อน ฯ

บทปุมโนล

เครื่องของเสวย
ถ้ายังขาดอะไร
ทรงเสวยอุมอัม
จึงมีคีนหนึ่ง
ได้เห็นต้นทองหลาง
บอกพวกอำมาตย์
จึงออกคำสั่ง

แม่เลี้ยงจัดแล้ว
จงพระกษัตรา
แล้วกษัตริย์อุมอัม
มีมิดชาบซึ่ง
ของมรณมาดา
เสนาแม่ออก
ตั้งคำกษัตริย์

เชิญเสวยเลยหนา ฯ
ตรัสบอกมาเข้ารับทราบให้ ฯ
สนุกในจินดา ฯ
พระมหากษัตรา ฯ
พระองค์คิดว่าใครมาปลูกไว้ ฯ
ไม่มีใครเห็น ฯ
คีนนี้เรานัยจะนอนที่นี่ ฯ

บทพรหมคติ

ณ ตอนนั้นมีเทพธิดา
ได้เห็นกุมารน้อย
เทพธิดาคือกุลเกลี
ที่ช่วยดูแลผ่านมา
มาเลี้ยงวัวทุกวัน
ที่นี่แม่จะช่วยให้
ให้ได้เป็นมเหสี
เสวยราชสมบัติ
จึงดลบันดาลให้พระมหา
แล้วจึงจับใจเสนาหา
คิดแล้วนางกุลเกลี
พระองค์กำลังหลงกลับ
กล่าวถึงนางมรณมาดา
ตอนนี้นางจะมาเจอพระองค์น้อง

ที่อยู่รักษาในต้นทองหลาง
ทำเสียงเนียงน้องกษัตริย์ได้ยิน ฯ
นึกถึงกุมารเป็นที่เสนาหา
ลำบากหนักหนานางไม่เคยคิด ฯ
ร่างกายผอมดังแทบขาดใจ
นางได้สบายแล้วอยู่สนุก ฯ
ของมหากษัตริย์
จงได้สำเร็จดังปรารถนา ฯ
ทรงมองดูมาต้นทองหลางนี้
จะถามหาใครหนาทที่เป็นเจ้าของ ฯ
ออกจากมาที่มีพระมหากษัตริย์
ได้ยินสำเนียงเสียงเล่านิทาน ฯ
ที่นางเกิดมาเจอแต่วิบัติ
ชาติก่อนพระองค์เป็นเนื้อคู่กัน ฯ

บทกาคติ

เมื่อตอนเข้ามา	พระมหากษัตรา	ทรงได้ย่างไป
ณ ต้นทองกลาง	ทั้งสองนี้	สวองดงามไกร
	ดังทองแสนสวย ฯ	
จึงพระกษัตรา	ทรงตรัสบอกว่า	ตามหาเจ้าของ
ใช้ทุกอำมาตย์	เสนาแม่ออกหอดอง	ต้นทองกลางสวยปลูก
	เป็นของใครเอ๋ย ฯ	
ทรงตรัสบอกว่า	ไม่รู้ใครหนา	ที่เป็นเจ้าของ
ไปถามคนที่อยู่	ในหมู่บ้านนี้	ถามทั้งมนตรี
	ให้ครบทุกคน ฯ	
ไม่มีใครรู้	อำมาตย์ออกดู	กลับมาหากษัตริย์
เจอเด็กเลี้ยงวัว	ถามดูเกรงได้	ถามไปแล้วได้
	รู้ข่าวจริง ๆ ฯ	
เด็กว่าไปว่า	ต้นทองกลางนี้หนา	เป็นของพื้รณมาตา
เขาปลูกมันไว้	แล้วไปแลรักษา	รู้แบบนี้หนา
	อำมาตย์มาทูลกษัตริย์ ฯ	
พระองค์ทรงบอก	จงไปตามหา	นางกุมารี
จึงให้เด็กพา	ไปเคหากุมารี	แล้วนางกุมารี
	อยู่ใต้เงาต้นไม้ ฯ	
สงสารนางหนัก	เป็นลูกใครพัก	ให้อยู่คนเดียว
เสื้อผ้าก็ขาด	แล้วขาดทั้งญาติ	สงสารนางนาถ
	เป็นคนกำพร้า ฯ	
คิดแล้วจึงถาม	แม่นางน้อยนาม	กุมาริกา
นางอย่าน้อยใจ	นี้พระกษัตรา	กล่าวเรื่องนางหนา
	กษัตรารอฟัง ฯ	
นางกุมารี	บอกเล่ากล่าวที่	ตั้งแต่เริ่มต้น
ว่าพ่อแม่นาง	เคยเป็นเศษสินนท์	แต่ตอนนั้น
	ตกเป็นจนอย่างหนัก ฯ	
ส่วนพ่อไปมีเมียใหม่	นางชื่อกาฬี	เป็นหญิงใจร้าย
นางตีนางตบ	นางใช้จิ้งรูป	ร่างกายขำมีแต่ร้าย
	แล้วมีแต่ทุกข์ ฯ	

ส่วนแม่ก็ไปได้สุข	ชาตินี้มีทุกข์	ตั้งแต่คุณแม่ตายไป
อำมาตย์ฟังแล้ว	ร้องให้อาลัย	แล้วบอกนางนัย
	อย่ากลัวอย่าได้ทุกข์หนา ฯ	
อำมาตย์ได้ให้เสื้อผ้า	กูไปมาริกา	เพื่อได้แต่ตัวสวยๆ
เสร็จแล้วอำมาตย์	จะนำไปด้วย	เข้าเจอกับพระกษัตรา
	กายนางแสนดีงาม ฯ	
มรณมาดา	เมื่อแต่งกายา	นางสวยดังเทพอัปสร
เป็นคนที่รูปร่าง	สวยหนักแน่นน้องพักตรา	เหมือนดวงพระจันทร์
	ใคร ๆ เห็นก็หลงรัก ฯ	
พระมหากษัตริย์เห็นแล้ว	จึงตรัสถามว่า	ใครหน่าเป็นคนปลุกไว้
จึงนางกุมารียอบ	ทองหลางทั้งสอง	ข้าพระบาทเป็นคนปลุกเอง
	แล้วดูแลมาด้วยตลอด ฯ	
นางเล่าเรื่องราวเริ่มที่	กาลพระชนนี	ตกน้ำตายไป
ได้เป็นมัจฉาอยู่ใน	ข้างหน้าบ้านไพร	ที่อยู่อาศัย
	ปลานั้นเป็นปลาบู๋ ฯ	
แต่มีกาฬีใจร้าย	กับลูกนางได้	จับปลาเอามาพิฆาต
ต้มกินไม่ให้ใครเห็น	กระโดดกางกิน	ไม่เหลือเลยหนา
	โชคดีเก็บได้เกล็ดปลา ฯ	
แล้ววันต่อมา	ข้าเอาไปฝังในดินเกล็ด	ปลาทั้งสองนั้นได้เป็น
ต้นมะเขือเต็ม	ที่มีกิ่งกาสวยดี	แล้วจึงพวงนางกาฬี
	ไปถอนออกที่เอาไปสับตำ ฯ	
แล้วเก็บได้นัย	รากรำของต้นมะเขือ	จึงข้าเอามาฝัง
ซึ่งได้เป็นต้นทองหลาง	ดังนี้จึงพระองค์ทราบ	เรื่องราวข้าบอก
	มีดังนี้ ฯ	
พระมหากษัตริย์ตรัสรู้	จึงขอนางดู	ขอชุดเอาต้นทองหลาง
แล้วให้นางไปเงินทอง	เยอะเยะดังดอง	ให้นางตามใจปรารถนา
	ให้นางเพื่อการแลกเปลี่ยน ฯ	
อำมาตย์เสนา	จับเสียมจอบดำ	ไปขุดต้นนัย
แต่ถอนไม่ได้	แล้วเกิดสงสัย	โง่เอะทำไม
	จึงยกไม่ได้ ฯ	

หากคนเยอะแยะ	ให้ช่วยชุกตอก	ไม่ได้เลยหนา
จึงเอาเรื่องนี้	ไปกราบกษัตรา	เหตุอะไรหนา
	จึงถอนไม่ได้ ฯ	
พระมหากษัตรา	ตรัสได้บียา	อำมาตย์นับแสน
จึงมารวบรวม	ถอนต้นให้ได	แม้คนเยอะมากมาย
	ไม่ได้เหมือนเดิม ฯ	
จึงให้ไปตามกุมาริกา	แล้วตรัสถามว่า	ทำไมจึงถอนไม่ได้
ถ้านางถอนออก	ฉันจึงจะรับ	นางแก้วกัลยาน
	เป็นสนมในวัง ฯ	
นางถวายบังคม	ปรออนมหัตถา	ว่างบนสิริสา
นีกคุณแม่ไกร	จงแม่สถิต	ณ ต้นนี้้นัย
	จึงถอนออกด้วยเถิด ฯ	
ด้วยคำอธิฐาน	ต้นทองหลางนั้น	จึงลอยออกมา
ไปบนอากาศ	พระมหากษัตรา	เห็นอย่างนี้หนา
	กษัตราดีใจ ฯ	
อำมาตย์ทั้งหลาย	ประชาทั้งหลาย	เห็นเหตุอย่างนั้น
จึงพากันดู	เป็นอัศจรรย์	ต้นทองหลางนั้น
	ลอยไปบนอากาศ ฯ	
ส่วนกุมาริกา	เห็นอย่างนี้หนา	นางขอลาไป
นางไปเลี้ยงวัว	ณ ที่ใกล้ๆ	พระมหากษัตริย์
	จึงตรัสบอกว่า ฯ	
นางเดินไศกเศร้า	ตอนนี้แม่ไป	ลูกอยู่คนเดียว
ไม่มีใครพึ่ง	ไม่มีใครพา	แม่ได้กษัตรา
	เอามาดูแล ฯ	
ส่วนพระบาท	วิมลธรรมราช	ได้ให้เสนา
ตามต้นหลางไป	ณ ที่วังหรา	แล้วพระกษัตรา
	ให้ลงมาบนดิน ฯ	
ส่วนต้นทองหลาง	เหาะเหินผ่านมอง	ยังบนอากาศ
ไม่ยอมหลดลง	ไปยังถึงทอง	เหตุนี้จึงได้
	ให้อำมาตย์ไปตาม ฯ	

นางกุมารี	มาถึงวังที่	ตั้งใจอธิฐาน
ขอให้ตกลง	ในถังทองมา	จึงต้นหลดลงมา
	ในถังทองนี้ ฯ	
เห็นเหตุดังนี้	จึงพระกษัตริย์	ให้พวกอำมาตย์
จัดเครื่องเงินทอง	แล้วแห่กบวกรา	ไปขอนางกุมาริกา
	เอามาทำเป็นมเหสี ฯ	
มีทั้งเพลงเขมร	มิให้หนักแน่น	มีทั้งผลา
จัดเตรียมแห่ไป	ณ ในเคหา	กุมาริกา
	กายาสวยงาม ฯ	
กุมาริกา	เมื่อแต่งกายา	พักตรายังสวย
แห่เข้าไปวัง	จินดากังวล	ใจเริ่มสับสน
	ด้วยความตื่นเต้น ฯ	
มนตรีขึ้นไป	แล้วบอกเรื่องนัย	ถึงพระกษัตรา
ทรงดีใจหนัก	เมื่อเห็นกุมาริกา	ใจหลงเสน่ห์หา
	นางสาวรกาย่างมาก ฯ	
ส่วนนางเทวี	เมื่อเข้าถึงที่	ราชวังมณฑล
กราบถวายพระองค์	ถึงพระบาท	จึงพระกษัตรา
	จับหัตถาเทวีไว้ ฯ	
พระมหากษัตริย์บอก	จงน้อมไปบอก	อันเชิญมาดา
ให้หลดลงมา	ในถังทองหนา	ขอให้รับรองว่า
	ให้ได้ตั้งใจ ฯ	
จึงนางให้จัด	เครื่องบูชาชุด	มีทูปเทียนนัย
ดอกไม้ดอกบัว	มีกล้วยมีไก่	จัดให้น้องนัย
	จึงตั้งใจอธิฐาน ฯ	
นางกุมารี	นึกคุณตั้งแต่	มาดาของตน
จงขอสติ	ใน ณ ต้นทองกลาง	แล้วจึงลงมา
	อยู่ในถังทองด้วยเถิด ฯ	
ด้วยคำอธิฐาน	จึงดลบันดาล	ให้ต้นทองกลาง
ลงมาตั้งใจ	ตามคำอธิฐาน	แล้วนางจึงได้
	อภิเสกเป็นพระมเหสี ฯ	

งานอภิเสก	จัดใหญ่ไม่แปลก	ในพระจินดา
พระองค์มีฤษี	ใหญ่โตมหา	มีทั้งกษัตรา
	แดนอื่นเข้าร่วม ฯ	
มีทั้งเจ้าเมือง	ฝรั่งเศษขึ้น	มีทั้งญวนเสียม
แสดงความยินดี	กับพระราชา	อภิเสกนี้หนา
	ยิ่งใหญ่อลังการ ฯ	
มีทั้งของกิน	ข้าวปลาบุหรี	มีทั้งผลา
เยอะแยะมากมาย	พวกสัตว์อีกหนา	จัดแจงเรียบมา
	ณ วันอภิเสก ฯ	
ณ วันต่อมา	องค์มหากษัตรา	ออกป่าจับช้าง
เอาทั้งเสนา	กับพวกบริวาร	แล้วแต่งองค์ปราณ
	ออกไปเลยหนา ฯ	
ให้นางมเหสี	เฟื่องแตงนางศรี	ขึ้นเป็นมเหสี
ให้นางโศกเศร้า	คิดถึงสามี	โอ้พระชนนี
	เทวีโศกา ฯ	
พระองค์เข้าป่า	ป่าใหญ่หนัหนา	มีทั้งสัตว์ดุ
เสือแรดเก่งกว่า	กระทั้งช้าง	ตัวใหญ่ถม
มีทั้งเต็นต์	ต้นไม้ใหญ่ๆ	มีทั้งปักชี
	บินหนีส่งเสียง ฯ	

บทปฐมนิเทศ

ส่วนนางกาฬี	นายกุฎุมพี	จะกล่าวถึงตอน ฯ
มีพลเสนา	ได้แก่กระบวนมา	รับนางมรณมาดาเข้าวัง ฯ
พวกนางยังไม่รู้เรื่อง	กลับบ้านแล้วหา สมบัติ	ยังครบแต่หายนางมรณมาดา
ฯ		
จึงถามคนในหมู่บ้านว่า	แล้วเขาตอบว่า	นางมรณมาดาวาสนาสูง ฯ
พระมหากษัตรารักนาง	รับนางเข้าวัง	ทำเป็นมเหสี ฯ
จึงนางเดินกลับมาบ้าน	บอกเรื่องนี้หนาแก่ผ้า	ให้รู้เรื่องทุกอย่าง ฯ
กุฎุมพีฟังแล้วพูดว่า	กาลนั้นคุณเคยดีมัน	แทบทุก ๆ วัน ฯ
ตอนนี้มันได้เปลี่ยนพันธ์	มเหสีกษัตรา	เป็นเจ้าของ ณ แผ่นดิน ฯ
มันจะกราบทูลกษัตรา	กษัตริย์จะโกรธา	ชีวาเราจะเดือดร้อน ฯ

กาฬิไต้ยัณผัวพูดแบบนั้น นางโกรธนางหึง แล้วนางพูดออกไปว่า ๑
 นางแค้นหญิงอ่อนนโศกา ฉันไม่กลัวทรอกหนา อันเชิญนางออกไป ๑
 กูจะใช้ในปรีชญา นางค่อยดูหนา ฉันจะใช้อุบาย ๑
 กูจะไม่ให้นางได้ ความสุขสบาย หรือมีบุญศักดิ์สูงกว่ากู ๑
 ดังนั้นฉันจะค่อยดู ฉันจะพยายาม ไม่ให้นางอยู่ได้สุข ๑
 กาฬิไต้เป็นหญิงมีกรรม นางจะเจ็บช้า เตือร่อนอยู่ในจินดา ๑
 นางจึงไปหาพี่สาว ที่เป็นหญิงใหม่ ชื่อว่ากาลินียา ๑
 จึงบอกทำอย่างไรก็ได้ ให้แต่นางได้ ทำทุกข์แก่นางกุมาริกา ๑
 แล้วจึงช่วยกันหาอุบาย คิดหาจนได้ อุบายฤษยาสามารถ ๑
 ไปบอกนางมรณมาดา โทหนางว่า บิดานางนี้ป่วยหนัก ๑
 ตัวผอมกินอะไรไม่ได้ ณ คราสสุดท้าย บิดาอยากเห็นรูปร่าง ๑
 เพราะว่าเขาคิดถึงนาง จงนางรีบหรรษา กลับมาให้พ่อเจอหน้า ๑
 จึงเขาใช้ให้ฉันมาเจอพี่ จมพระมเหสี ได้อย่างกลับบ้านด้วยเถิด ๑
 เราจะขุดดินไต่บ้าน แล้วเราบังปิด อย่าให้ใครได้รู้ ๑
 แล้วเอากระทะมาตั้ง แล้วเอาน้ำมัน มาแท้กระทะให้เต็ม ๑
 แล้วเราต้องทำไม้ยันต์ ให้มันเดินผ่าน แล้วตกไปน้ำมันตายไป ๑
 จึงเราแต่งนางจันทะณี เกรงทำเป็นเทวี เป็นนางมรณมาดา ๑
 ความคิดมันดีเลยหนา พี่น้องสองหรรษา จัดการดังเหมือนความหวัง ๑
 เมื่อนั้นนางกาฬิ ใช้ลูกทั้งสอง ให้เข้าไปในวัง ๑
 เพื่อบอกว่าพ่อป่วยหนัก ให้นางนั้นได้กลับ มาเยี่ยมบิดาบ้าง ๑
 ไปถึงมีพวกเสนา ไม่ให้นางมา เข้าใกล้ในพระราชวัง ๑
 จึงนางบอกว่านางเป็น น้องของเทวี ที่เป็นมเหสีพระราชา ๑
 อำมาตย์เสนา ไม่เชื่อเลยหนา ว่านางทั้งสองเป็นน้องจริง ๑ ๑
 จึงเอกอำมาตย์ไปหา บอกเทพธิดา ออกมาก็ได้เจอเจอ ๑
 แล้วนางทั้งสองได้บอก เรื่องราวทุกอย่าง ตามอุบายของกาฬิ ๑
 ครั้งนั้นนางกุมาริกา ไต้ยัณอย่างนั้นหนา จินดานางเศร้าหนักนัย ๑
 จึงรีบกลับมาหาพ่อ ท่านมีคุณบวร ที่ดูแลและให้กำเนิด ๑

บทกาคติ

นางกุมารีทั้งสอง	จำอย่างท่องนอง	คำพ่อฝากไป
บอกว่าพ่อป่วย	หนักนอนนั้นนัย	คิดถึงกุมารี
	อยากให้ไปเยี่ยมที่บ้าน ฯ	
นางทั้งสองไม่พลาด	ไปถึงพระราช	วังแล้วได้
เรื่องราวทุกอย่าง	กุมารีได้ยิน	ตกใจหนักหนา
	หรีบริบกลับมาห่มพระคุณพ่อ ฯ	
ตอนเข้ามาที่จะไป	ยังบ้านเรานัย	บิดามีคุณ
อย่าน้อยจินดา	อย่าคิดมากเกินไป	น้องทั้งสองคน
	จงบอกพ่อด้วย ฯ	
พระมเหสี	ปรีช่ายังมี	ยังตามไม่ทัน
อุบายกาฬี	นางคิดว่าจริง	จึงรีบกลับมา
	เป็นอุบายของพวกมัน ฯ	
กุมมพิกาฬี	กาลได้ยินแบบนี้	ยินดีอย่างหนัก
กระบวนตั้งหอมแท่น	มเหสีถึงมา	พวกสนมบริวาร
	อยู่นอกรั้วบ้าน ฯ	
นางจัดแต่งบ้าน	แล้วนางได้อา	กะมามาปู
ทับบนไม้ยันต์	แล้วเอาน้ำมันแท่น	ในกระโถที่แม่
	เตรียมไว้หล่งบ้าน ฯ	
แล้วนางกาฬี	เอายาให้นาย	กุมมพิเป็นผัว
ป้อนขนมข้าวปลา	บิดากินไม่ได้	กุมารีเห็นเลย
	สงสารพ่อมาก ฯ	

บทพรหมคีติ

กระบวนมเหสีมาถึง	นางกาฬีนั่งลงไปรับองค์
ให้ขึ้นไปบ้าน	แต่คนเดียวเอกองค์ ฯ
จึงพานำพระชยา	เสด็จไปหาที่
ที่พ่อนอนอยู่	แล้วดั่งบังคับให้ไปอาบน้ำ ฯ
นางถอนเครื่องแต่งกาย	ออกจากกายา
ยาคราไปทรงน้ำ	แล้วเหยียบบนไม้ยันต์ ฯ
จึงนางตกใน	กระโถที่กาฬีต้มน้ำมันร้อน

แล้วนางกุมารีสั้นชีวาหนอง

ส่วนนสาภาพี

ส่วนพวกอำมาตย์รอนานมาก

ส่วนราชปรีक्षा

วันที่มรณมาดาตาย

ใบก็หลดร่วง

เกิดเรื่องสงสัย

จึงพระมหากษัตริย์ตรัสถาม

วันหนึ่งพระมเสหสีไปเยี่ยมบิดา

ต้นราชปรีक्षाถึงจะเหี่ยวตามลูกเขาไป

พระองค์รู้เรื่องทุกอย่าง

จึงขึ้นไปนอนนาน ๆ

ณ คราวนี้น้องจึงเข้ามาเปลี่ยน ฯ

จึงรับแต่งตัวให้บุตรตน

จึงพากันพูดถึงนางออกมา ฯ

เหี่ยวแห้งหนักหนาตั้งแต่นั้น

จึงทำให้ต้นไม้ตายไปตามลูก ฯ

ดอกไม่มีหนองไม่ออกสักอัน

ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ฯ

โหราถึงจะตอบว่า

แต่ถูกอุบายนางกาฬิตายไป ฯ

เหตุมีแค่นี้ขอร้องทรงตรัสทราบ ฯ

แล้วพระองค์มีความคิดถึงนาง

จึงแม่ออกได้ออกเดินออกไป ฯ

บทกาศิตี

ส่วนนางจันทะนี

กษัตราขมา

บอกมาตามตรง

ก็จะไม่ทำไม่เอาโทษ

นางนั้นตอบว่า

ราชาฟังนาง

โดยนางโกหกกษัตรา

ไปทำเนื้อสัมผัส

รอฟรงนี้หนา

ทำไมจึงต้น

นางนังรับหรี

แล้วได้ถามชื่อ

สั้นตัวอย่างหนัก ฯ

ว่านางนั้นหนง

แต่นางตอบให้ถูก

จะประหารชีวิต ฯ

ชื่อมรณมาดา

บอกยิ่งโกรธในหฤทัย

นางจะกษัยชีวา ฯ

จึงทรงบัญชา

ใส่ในโอ่ง

พ่อแม่นักิน

ข้าจะถามหรา

ไม่ดีเหมือนเดิม

คำตอบให้ถูก ฯ

ทาแบ่งแต่งตัว

นางจันทะนีดี

มีชื่ออะไร

ตอบโกหกได้ถูก

ตามที่คิดไว้

ถ้านางจึงไร

ให้เสนาพิฆาต

จึงส่งให้

บอกว่านี่เป็นของฝาก ฯ

สนมทุกคน

จงหาริเริ่ม

พวกสนมทั้งหลาย วาดกลัวมากมาย จึ่งนอนไม่หลับ
 กระซิบคุยกัน ยายมูจว่าเอะ อีพวกทั้งนี้
 เมื่อไหร่จะนอน ๖
 ออกยายเป็นใหญ่ ว่าเอื่อนินไหน จงนอนให้หลับ
 พรุ่งนี้จะรู้ ทุกข์หรือสนุก แต่วันนี้เรา
 จงนอนด้วยเถิด ๖
 กาลที่พระนางตกที่ กระทะน้ำมันในที่ บ้านนางกาฬี
 จึ่งมีเทวีมีชื่อ คิริเมขลาเทวี ที่อยู่ดูแลรักษา
 ไม่เคยไปไหน ๖
 วันนั้นนางได้รับใช้ ได้ไปเก็บยามาให้กุมาริ มณีเมฆลำนัย
 เป็นคนที่มีปัญญา ช่วยนางกุมาริเป็นต้น ดูแลรักษา
 หาด้วยยาทิพย์ ๖
 นางเทพเทวี ลงจากที่ นิโครธบรร
 ยางลงมาด้วยบาทา มายืนเรรา จึ่งมองเห็นกองกระดูก
 พุทโธนิจา ๖
 บทพระหมคติ
 มีเมขลาได้เสบคาถา ยาทิพย์ทั้งหลาย
 จึ่งกระดูกนั้นมีเนื้อขึ้นมา บาทาขึ้นมาถึงหัวนารี ๖
 นางอุบเรื่องใช้ตอนนั้นนัย ที่มีชื่อว่าโกสะยะ
 เพื่อให้นางสวมสวยกว่าที่ว่า พระมหากษัตราแทบจำไม่ได้ ๖
 จึ่งนางเข้าเจอรักษาเป็นแม่ แล้วบอกทุกครบ
 ว่านางกาฬีกับพ่อกุมมพิ มีอุบายฆ่าลูกอย่างนี้ ๖
 นางคิดถึงพระมหา แต่คิดว่าถ้าเข้าไปเป็นมนุษย์
 ทรงคงไม่เชื่อข้าหน้า จึ่งได้กาลาเป็นนกแขกเต้า
 โบายบินไปมา ณ ยัง พระบรมราชวัง
 กษัตราเห็นแล้วหลงรัก จึ่งจับมาเลี้ยงในที่ ๖
 พระมหากษัตรา เอานกแขกเต้ามา
 เลี้ยงดูรักษา ส่วนต้นทองหลางก็เริ่มสดใส ๖
 นางนกแขกเต้า ได้บอกเรื่องเล่าแก่พระราชา
 ว่านางกาฬีมีใจอิจฉา จึ่งมีอุบายหนาจะฆ่าดิฉัน ๖

ตกไปในกระทะน้ำมันร้อน

ดั่งนางมเหสี ณ ปัจจุบัน

ราชารับรู้ราชาได้ถาม

ข้าไปแล้วแต่ข้ายังอยู่

จึงพระองค์ทรงให้ช่างทำกรงทอง

แล้วใส่แหวนในขาทั้งสอง

ส่วนนางจันทะนีหนา

พระราชโอรสไม่คอยดูแล

แล้วให้ลูกเขามาเป็นรูปปั้น

ไม่ใช่เป็นฉันทแต่เป็นน้องนี้ ฯ

ทำไมจึงได้เป็นนกแขกเต้า

กลัวพระองค์ไม่เชื่อว่ายังมีชีวิต ฯ

เลี้ยงนกแขกเต้าน้อง

เป็นที่จำจองในความเสนาหา ฯ

เริ่มกลัวอาตมา

จึงนางเริ่มคิดลี้ลับ ฯ

บทกาคติ

พระราช

เพชรฆาต

แล้วพระมหา

กับพวกหญิงสนม

ยายออกดีใจ

ยกมือบังคม

เหตุเรื่องนี้หนา

นางคิดแล้วโกรธ

ส่วนนางกาฬี

เมื่อได้ข่าวมา

โทษนี้โทษหนัก

เพชรฆาตตามหา

แล้ว ณ ตอนนั้น

ไม่มีสันติสุข

ทรงมีปัญญา

จงหานางจันทะนี

ฆ่ามรณมาดาฆ่า ฯ

ให้ไปตามหา

มีทั้งออกยาย

ลงจากที่สถาน น

ที่พระภูมิ

แล้วกราบขอลา

ประหารชีวิต ฯ

ได้ยินถึงนา

กับนางกุมารี

โอกาสเอาคืน ฯ

กับกุมภี

จะจับประหาร

บ้านเจียบหายคน ฯ

เพราะถึงจะฆ่า

ไม่มีใครอยู่

ไปอยู่ที่อื่น ฯ

มีเมืองหนึ่งนัย

จึงพระมหากษัตริย์

แล้วเก็บนางน้อยในกรุงทองไกร ฯ

ทรงได้ใช้ว่า

เพราะนางนี้รวมความคิด

อำมาตย์ทั้งหลาย

ไหลไปอยู่ที่ไกล

ไม่ฆ่าชีวา

ความกลัวกษัตรา

ฉันเดียวเทวี

ฉันเดียวจะมี

กาลินิจันตี

จึงหนีจากสถาน

ทั้งเจ็ดตระกูล

พวกนี้ได้หนี

มีเหตุโจรขโมย

ออกไปช่วย

บทพระหมคติ

พระวิมลธรรโมราช	จึงออกรบปราบพวกโจรจิ้งไร
โดยมีอำนาจโจรวาดกลัวไกร	พระองค์มีชัยเหนือโจรนั้นหนา ๆ
พระองค์ออกไป	มีความอาลัยแต่นางกุมาร
ที่อยู่ในกรงทองในห้องนอน	คิดถึงอ่อนวอนทุก ๆ เวลา ๆ
ได้ชัยแล้วกลับ	พระองค์อย่างอยาก
ประพาสในป่า	หาของไปฝากนางนงก ๆ

บทกาคคติ

จะกล่าวต่อไป	อธิบายตามนัย	แต่เดิมด้วยด่าน
ต่อจากตั้งตอน	ห้ำในนิทาน	เริ่มตรมมหากษัตรา
	วิมลเจสเสดา ๆ	
พระองค์ประพาส	ณ ป่ารุกขชาติ	เลิกการจรจาร
จะกล่าวถึงแก่	ทานของสาริกา	หลังจากกษัตรา
	ทรงยกทัพไป ๆ	
นางอยู่เป็นสุข	ในวังสนุก	ไม่มีโศกเศร้า
ทุกสนมเสนาหา	บริวารนอกใน	อันเชิญนางไป
	หลวงโถมจรจาร ๆ	
แล้วถวายอาหาร	กล้วยสุกขนม	ผลาทุกอย่าง
ทุเรียนมังคุด	ละมุดเสดา	น้ำผึ้งผลา
	ทุกอย่างเตรียมไว้ ๆ	
เตรียมให้สาริกา	ให้รับประทานว่า	ทุกวันเข้าเย็น
ส่วนนางสาริกา	โหวหารพูดเป็น	ทุกสนมवादเกรง
	หลงรักทุกคน ๆ	
ไม่ให้มีทุกข์	มีแต่สนุก	แก่ใจนางเลย
ถ้านางคิดถึง	แก่พระกษัตรา	บ้างคนพูดจา
	ให้นางหัวเราะ ๆ	
ว่าโอเจ้าหญิงเอ๋ย	อันเชิญดูหา	รบกับสังเก็จ
หาเร่งรับหนี	หันกลับมาหัวเราะ	กระโดดกัดสังเก็จ
	ล้มเงื่อน่ากลัว ๆ	

บางคนดั่งว่า	โอ้พระธิดา	ดูยุงตัวใหญ่
ตัวเท่าแมงมุม	มันจะตกใจ	ฉันไหลมันหนา
	ยุงบินหนีไป	
สาริกาเซดโถม	ฟังคำหลวงโถม	ดีใจขึ้นมา
แก้งทำสบาย	ต่อหน้าบริวาร	บริวารก็ดีใจหนัก
	หัวเราะกันทุกคน ฯ	
พี่เลี้ยงออกยาย	หัวเราะบาย	ทุก ๆ เวลา
เมื่อถึงยามเย็น	มีดยามดึกหนา	พานางสาริกา
	เข้าในกรุงทอง ฯ	
ทุกกาลเวลา	เหตุนี้หนักหนา	สาริกานี้ নয়
ในกาลช้านาน	กรรมหนักในใจ	ทำให้นางได้
	มีทุกขในจินดา ฯ	

พรหมคีติ

หนึ่งกาลทิวา	เหตุมีแต่ช้านานมาแล้ว
มีสนมคนอื่น	ชื่อนางฉันทเดียวเทวี ฯ
เป็นลูกแม่ออก	ที่พระราชาให้ล้อออกจาก
พระบรมราชวัง	ไปหากินที่อื่น ฯ
เคยแต่ตัมบุหรี	แต่ที่นี้งานยิ่งหนัก
ไม่เคยทำแบบนี้	ทำให้มีร่างกายอ่อนแอลง ฯ
ฉันทเดียวได้เห็นแม่	มีสุขภาพไม่แข็งแรง
มีอาชีพไม่เหมาะสม	เป็นแม่ค้าตามตลาด ฯ
ฉันทเดียวเอาอาฆาต	คิดเอาคือนางสาริกา
คิดว่ารุมดา	ในแต่ก่อนมีศักดิ์ใหญ่ ฯ
ตอนนี้แปลเป็นจน	อย่างทุรชนอดเงินทอง
หากินเหนียวหนักหนา	แก่ชรามาลำบาก ฯ
เพราะนางสาริกา	จึงมารดาถูกล่าบาก
ฉันทเดียวต้องแ่	ด้วยฝีมือกูเอาคืน ฯ
ฉันทเดียวคิดดั่งนั้น	แล้วลุกขึ้นเดินไปสถาน
ขึ้นไปราชมาร	เข้าห้องนอนพระกษัตรา ฯ
พอดีพวกบริวาร	หลงลืมปราณนางสาริกา

ไม่ได้ไปรักษา
 จึงมันเป็นกรรมนาง
 เอาใจพวกบริวาร
 ฉันทึยเข้าถึงข้างใน
 ฉันทึยมองด้วยเนตรา
 เปิดประตูสุวรรณ
 นางสาริกาเอาออกมา
 ห่มผ้าฟ่มมีหลาย
 แล้วออกเดินยาตรา
 ส่วนนางสาริกา
 กลับไปยัง ร สถาน
 ดั่งนั้นนางสาริกา
 ไม่ร้องไม่เรียกกบอก
 อยู่นิ่งๆให้ฉันทึย
 ฉันทึยเดินเบาๆ
 ด้วยนางคิดในจินดา
 ปัญหานางทาสี
 ถอดปีกมันให้หมด
 แล้วเสร็จเอาไปทำ
 สับให้ละเอียดเอาไปต้ม
 เอาคั้นแก้ตัวมัน
 ทาสีฟังคำสั่ง
 จึงรีบทำตามนั้น
 ส่วนนางสาริกา
 นางเกิดกลัวขาดสติ
 คิดว่าตัวกูเอ๋ย
 ครั้งนี้ตายอาตมา
 หาผัวๆไม่อยู่
 จะเรียกพวกบริวาร
 ทาสีถอนปีกช้า
 เนื้อหนังดังเจ็บปวด

เหมือนปกติแต่ดั้งเดิม ฯ
 มีแต่ช้านานมานัย
 ให้หลงลืมทุก ๆ คน ฯ
 รีบไปกรุงนางสาริกา
 หันซ้ายขวาเห็นเงียบดี ฯ
 เอามือจับอย่างเบา ๆ
 เก็บติดอกผ้าในมือนาง ฯ
 ข้างนอกห่มทั้งสาริกา
 รีบกลับมาอยู่ที่สถานตน ฯ
 กาลฉันทึยนางจับได้
 ให้นางพูดมันจะฟัง ฯ
 ไม่เจรจาออกสารศัพท์
 แก่คนอื่นให้เดี๋ย ฯ
 ดูแล้วจับทุกกายา
 แล้วส่งสาริกาไปนางทาสี ฯ
 นางวาทาไม่ไ้ตรี
 ว่าจะให้เอาสาริกาไป ฯ
 ไม่ให้ลดเหลือสักอัน
 หันและสับทุกกระดูกเนื้อ ฯ
 แล้วยกมาให้ภูกิน
 ณ ตอนนีให้รวดเร็ว ฯ
 ที่ฉันทึยได้บัญชา
 จับสาริกาไม่อาลัย ฯ
 ได้รู้ว่าฉันทึยโกรธ
 ไม่มีแรงในจินดา ฯ
 ทุกข์อีกแล้วน่าสงสาร
 แล้วจึงหาคนช่วยก็ไม่มี ฯ
 ยกทัพไปยังที่ไกล
 ซึ่งอยู่ไกลก็ไม่ได้ยิน ฯ
 นางสาริกาเจ็บยิ่งหนัก
 เกือบสลบในตอนนั้น ฯ

ถอนขนนางสาริกา
 ดวงตานางสาริกานัย
 เจ็บปวดอย่างทรมาน
 ทั้งนอกและข้างใน
 เป็นกรรมอยู่ติดกาย
 มาช่วยนางสาริกา
 ถอนแล้วเก็บไม่ระวัง
 หาได้ใจใบซึ่งหอม
 สาริกาแก้วปสี
 ดั่งไถลอ่างน้ำนั้น
 สาริกาพยายามขยับตัว
 ซ้ายขวาเจ็บไม่มี
 นางพยายามลุกขึ้น
 แล้วนางรีบเร่
 ก้าวเดินทั้งตัวสั่น
 ผิวหนังนางเจ็บซ้ำ
 ก้าวเดินอย่างช้า ๆ
 ที่เปิดเหมือนเชิญชู
 ถึงดินแล้วนางเดิน
 ได้เห็นรูลึกหนา
 นางเข้าไปในรู
 เสรีแล้วนางนั่งไป
 ตะมูสิกะ
 พอตีในคราวนั้นหนา
 ตื่นจากการหลงหลับ
 พาวลที่รวมรัก
 บริวารทั้งตัวภูเมีย
 หนุมองดูไกล
 นางสาริกานอนกับดิน
 มีตัวเปล่าดังกายา
 จึงหนูขาว

เจ็บหนักหนาแทบทั้งกาย
 น้ำตาไหลไม่มีหยุด ฯ
 จึงรูปนางทนไม่ไว้
 สาริกานัยสลบกายแล้ว ฯ
 ตามหลังมาด้วยวาสนา
 ทำให้ใจนางทาสี ฯ
 เดินไปโน้นไปนี้ที่
 ทำเป็นดัมย่ำพลาถิ่น ฯ
 กาลทาสีมันวางที่นั้น
 นางซำเย็นผืนดินตัว ฯ
 เปิดเนตราดูทุกสถาน
 คนไม่มี ณ ที่นั้น ฯ
 ได้กึ่งไม่ได้ยอดดี
 ก้าวเดินไปจากที่นั้น ฯ
 ณ ตอนนั้นยังเจ็บปวด
 ในกายอย่างใหญ่หนัก ฯ
 เห็นแล้วหาว่าเห็นรู้
 นางก็ตกลงไปในนั้น ฯ
 กว้าวขาเดินไปช้า ๆ
 จึงเป็นรูของหญ้าหนูขาว ฯ
 แล้วพึงพาที่อาศัย
 พักผ่อนได้พักกายา ฯ
 ราชจัดตั้งติสวา
 มีหนูขาว ฯ
 ลูกขึ้นมาเดินออกไป
 แห่เดินเล่นที่ในรู ฯ
 เดินแหม่เยอะมามาก
 เห็นปักขิสาริกา ฯ
 ส่วนชนปักไม่มีสักอัน
 อาศัยในรูของตนนัย ฯ
 ยืนโซ่เช้อยู่ตรงนั้น

แล้วจึงทักถามแก่ชื่อ

สาริกาได้ยินแล้ว

ขอกราบถึงสิริศรี

ข้ามีนามชื่อว่า

หนูพึ่งอาจารย์

ทำไมจึงมีคนมาถอนชนปีก

เหลือแค่ตัวเปล่าว่า

นางบอกว่าตัวฉัน

เลี้ยงดูฉันนี้หนา

ตอนนี้รูปพระองค์

ไปรบกับศัตรูหนา

นางสนมหนึ่งคนใจร้าย

นามนางชื่อฉันทีย

แล้วใช้นางทาสี

แล้วให้สับหันด้วยพร้อม

ถอนเสร็จนางทาสี

ส่วนฉันรีบหนีนี้

ตัวข้ากำพร้าหนัก

ข้าขอคุณเป็นพี่

จนถึงปีกขึ้นครบ

จะออกไปไม่ช้า

หนูขาวพึ่งสาริกา

แล้วขอตนเป็นพี่

คิดแล้วเกิดสงสาร

แล้วหลวงโสมนางว่า

ณ วันนี้เป็นต้นไป

ไม่มีทุกข์อยู่กับพี่

พี่จะใช้ทุกบิรवार

แล้วหาทุกโภชนา

ส่วนอินางฉันทีย

ทำโทษแก่น้องนั้น

ว่านางมีอะไร ๖

จึงอธิบายเรียงเหตุการณ์

หนูขาวมีเขสดา ๖

ที่เรียกว่านางสาริกา

แล้วจึงถามต่ออีกว่า ๖

จนไม่เหลืออย่างนี้หนา

จึงอาจารย์บอกข้าที่ ๖

กษัตริย์อุทุมพรเมตา

ให้รักษา ณ ที่นอน ๖

ยกกองทัพกับเสนา

ยังไม่กลับมาหาข้าเลย ๖

ผิดจากกายที่ส่งงาม

มันจับฉันแล้วจะฆ่า ๖

ถอนชนปีกฉันดังนี้

กระตุกเนื้อฉันมันจะกิน ๖

เดินรีบรีไปที่ไกล

เข้ามาอาศัยในที่นี้ ๖

อดที่อยู่ที่อาศัย

ขออยู่ด้วยขอเมตตา ๖

ถ้ามันครบขั้บริบรา

ข้าจะล่าไปที่ใหม่ ๖

อ่อนวอนว่าขอที่อยู่

ใจเกิดเป็นมีเมตตา ๖

อึ้งตึงแน่นในจินดา

โอ้ คุณน้องของพี่เอ๋ย ๖

จงน้องอยู่ได้สนุก

ไม่มีอันตราย ๖

คอยดูแลทุกทิศทาง

ทั้งข้าวปลามาให้กิน ๖

นางใจร้ายแสนอัปปริย

พี่จะฆ่ามันให้ตาย ๖

นางฟังแล้วโตตอบ
 เพราะน้องกลัวจะมีกรรม
 อีกหนึ่งเราเป็นคน
 ส่วนเราเป็นสัตว์ดิรัจฉาน
 จะมารับกับเขา
 ตัวเรามีแรงน้อย
 หนูขาไต่ยีนซัด
 ตอบว่าน้องคุณดี
 ถ้านางฉันเดียวมี
 เราเป็นสัตว์ดิรัจฉาน
 จึงหนูขา
 ให้ออกไปทำงาน
 เอามาเก็บเป็นทับ
 จัดให้นางปักซี
 ที่หนึ่งให้นางนอน
 ที่สองให้เดินชม
 เส็จแล้วจัดพวกพล
 ให้ชุดร่ายสัก
 แล้วใช้หมดบริวาร
 หาข้าวปลาทุกโภชนา
 ข้าวถั่วอันดี ๆ
 จงคาบนำมาให้
 อยู่กินเป็นปกติ
 ณ วันนี้ต่อมา
 ด้วยพี่หนูขา
 มีใจแล้วปราณี
 ส่วนนางสาริกา
 ในใจคิดมากอยู่
 ทุกวันเมื่อเช้าเย็น
 นึกว่าพระจักรี
 เสด็จกลับยังไม่ถึง

คุณพี่เอ๋ยอย่าได้ทำ
 น้องกับมันไปวันหน้า ๆ
 ตัวสูงใหญ่มีพลัง
 มีตัวเตี้ยน้อยเล็กพลังน้อย ๆ
 พลังเราสู้เขาอย่างไร
 ขอให้พี่อยู่เยียบดีกว่า ๆ
 นางอธิบายอย่างนั้นหนา
 พี่ไม่กลัวแก่ตัวปราณ ๆ
 พลังมันมีเท่าไร
 ไม่อ่อนแอหนาน้องเอ๋ย ๆ
 ใช้ทุกบริวาร
 คาบสำลามาให้ตน ๆ
 แล้วจะจับวางติดดิน
 เป็นที่นอนของนางสาริกา ๆ
 เป็นที่พักแก่นางหนา
 เดินท่องเที่ยวทุก ๆ วัน ๆ
 ให้พากันมาเยอะ ๆ
 ให้นั้นกว้างใหญ่กว่านี้ ๆ
 ให้ดูแลเป็นอย่างดี
 กลัวเหนื่อยหน้าปลาขนม ๆ
 พักท้องงาหรือข้าวโพด
 นางสาริกานี้เป็นน้องข้า ๆ
 อิ่มแล้วน้องไม่ต้องกลัว
 น้องมีสุขพ้นจากทุกข์ ๆ
 มีบุญมากแก่นางนี้
 เหมือนดังมีพ่อแม่เดียวกัน ๆ
 มีความสุขไม่มีกลัว
 ถึงพระรามพระสามี ๆ
 จึงคิดถึงทุกเวลา
 น่าจะกลับมาวิมาร ๆ
 ราชมณฑลกรุงกฤชหาร

หรือไม่ได้เสด็จกลับมา
 พระองค์ไม่ได้ตรัสรู้ว่าข้า
 จากปราสาทที่ตั้งอยู่
 หากว่าพระองค์ทราบ
 เสนามหาจักรี
 แต่นี้มันเจ็บหาย
 เหตุนี้หรือพระกษัตรา
 นางคิดถึงแก่พระมหา
 เป็นทุกข์ในหฤทัย
 ไม่มีวันไหนหายคิดถึง
 เป็นทุกข์ไม่ร้างโร
 น้อยอยู่ในรูสถาน
 แต่ยังไม่ยอมยังไม่ใช้
 เอกะติวะสัง
 มีมาวันหนึ่ง
 ไกรธกับนางฉันทะ
 มั่นถอนชนปีก
 หนูขาวจะเอาคืน
 เมื่อถึงยามยมนมิด
 ขึ้นไปที่อยู่ของฉันทะ
 หนูมองเห็น
 เห็นแต่นางทาสี
 ไม่รู้จักนางฉันทะ
 หนูดูครบที่
 หาดูอย่างละเอียด
 แล้วเดินไปข้างใน
 นางฉันทะหลับอย่างสนิท
 หนูเห็นว่าแปลก
 หน้าตางามดูดี
 ที่แนบชิดไม่ได้ผิด
 บนเตียงนอนนาง

หรือมีเรื่องอะไรจึงหาย ฯ
 มีทุกข์ใหญ่ได้พลัดพราก
 มาอยู่ยากในรูดิน ฯ
 จึงพระองค์ให้เรพล
 ให้ตามหาทุกปรีक्षा ฯ
 ทั้งมหากษัตริย์ทั้งเสนา
 ยังเที่ยวป่าแสนสบาย ฯ
 น้ำเนตตรานองยิ่งไหล
 ใจอาลัยแก่พระราม ฯ
 ยังคิดถึงพี่เสมอ
 เพราะพรากจากพี่เสนาหา ฯ
 ชนปีกขึ้นเหมือนเดิม
 เหตุนี้ยับยั้งไม่ได้ ฯ
 มูสิกังจินเตหะวา
 หนูขาว ฯ
 จับนางสาริกาที่เป็นสัตว์ดี
 แทบขาดชีวา ฯ
 กับนางฉันทะ
 หนูขาวออกจากรู ฯ
 ผู้หญิงเยอะแยะ
 หาดูนางฉันทะ ฯ
 นอนเต็มกฤหาร
 มีรูปร่างอย่างไร ฯ
 ทุกที่นอนทุกที่นั่ง
 ไม่เหลือแห่งใด ฯ
 เดินไปถึงห้องนอน
 ไม่รู้สึกหลงกลับไป ฯ
 รูปโฉมงามกว่าใคร ฯ
 คิดว่านี่คือนางฉันทะ ฯ
 คิดแล้วรีบขึ้นไป
 กระโดดไปกอดจุมก ฯ

กัศครัดเดียวจุมกนางชาด

ลงถึงดินแล้ว

เจ็บปวดเลือดไหลออก

ร้องเรียกนางทาสี

จุมกนางชาด

พวงนางทาสี

บ้างนางเข้าไปข้างใน

จำหน้านางฉันทย์ไม่ได้

จุมกชาดเสียงไม่ชัด

ตัวสั้นเหมือนเป็นไข้

อีกคนถามมีเป็นอะไร

อีกคนเข้าไปดูแล้วถามว่า

ส่วนอีกคนตอบว่า

เอายาเอาขี้ผึ้งมาแปะแก้

บางคนด่าว่ายี่อีนี่

ไม่รู้จักคำว่าเวทนา

บางคนตอบว่า

ไปหาโหร

เปิดกบวณเปิดตำรา

จุมกจนชาด

นางหนึ่งตอบไปอีก

ท่องคำเสี่ยงแจๆ

แค่นี้อย่ามาพูด

อธิบยาหาสาร

ส่วนอินวงฉันทย์

เจ็บปวดทั้งตัว

พวงบวิวาร

หาหมอได้ยามาบ้าง

เลือดไหลไม่หายลด

ถึงการใช้คาถา

เลือดไหลออกมาเต็ม

คาบเนื้อชาดวิ่งหนีไป

ฉันทย์ตื่นอาตมา ฯ

เต็มทีนอนของนาง

ด้วยความเจ็บปวด ฯ

เสียงแปลกๆเมื่อออกไป

ยังนอนหลับฟังไม่ได้ ฯ

เห็นเลือดเต็มกาย

พร้อมกับเสียงไม่เหมือนเดิม ฯ

ทาสีเห็นเกิดกลัวหนัก

วิ่งไปข้างนอกแล้วร้อง ญี่ๆ ฯ

ถามไม่ตอบย่ะอีนี่

ธิดาเกิดอะไร ฯ

เรานี้หนาหาทางแก้

ให้แต่ได้ดูดีขึ้น ฯ

พูดมาเสียงไม่เพราะ

สงสารคนป่วยเลยนะ ฯ

มึงมีคิดใหม่ว่า

ดูกลัวจะเป็นผีเป็นคนทำ ฯ

ดูชดาให้หมดสิ้น

แปะขี้ผึ้งหายหรือไหม ฯ

ว่ากูขี้เกียจดูหน้าหมา

ไม่ช่วยคิดจะช่วยหายา ฯ

นางอัปปริยอย่าพูดซ้ำ

เดินออกให้รีบชะอึอัปปริย ฯ

รับความเจ็บปวด

จนตัวสั้นแรง ฯ

แบ่งกันหาวิธีทาง

ผสมยาแปะไม่ได้ผล ฯ

หมอทุกคนรักษาไม่ได้

ผสมยากี่ไม่หาย ฯ

เลือดไขมันมาสดๆ

ฉันเดียวเจ็บตั้งนั้น
 มีทั้งพวกขุนนาง
 แล้วว่าเหมือนดั่งนัย
 นางหนึ่งคิดแล้วโง่ง
 เป็นหนูทำไมตัวใหญ่จัง
 นางหนึ่งก็หัวเราะ
 บ้างคนว่าต้องแสร้งใจ
 ฉันเดียวเจ็บเหลือเกิน
 เจ็บปวดเต็มกายา
 ยาก็ใช้ไม่มีผล
 เลือดไหล ไหลไม่หยุด
 หมดทางยาอาคม
 นั่งกินแต่หมากพลู
 เป็นกรรมเพราะใช้ทาสี
 จึงมันรับกรรมดั่งฉันกัดจุมูก
 มันเจ็บมาจึงเรียกร้อง
 มันเจ็บเลือดกินอยู่ในรู
 สาริกาฟั่งสั้นทั้งตัว
 ปานีนางเจ็บทั้งตัวปราณ
 แยกเต้าคืดอย่างนี้
 พี่หนูมีคุณใหญ่มหา
 ตอนนี้นั้นปีกของรูปข้า
 ตอนนี้ดิฉันขอกราบลาไปก่อน
 หนูฟังแยกเต้า
 ในใจเกิดทุกข์เต็มหทัย
 จึงแยกเต้าออกเดินทาง
 มีทั้งบริวารเยอะเยอะโน้น
 เวลานั้นแยกเต้านางหิวข้าว
 ข้าวปลาอาหารมีเสร็จแล้ว
 ผูกหนูปานางผ่านบ้านคน
 ออกบ้านเข้าป่าใหญ่หิมา

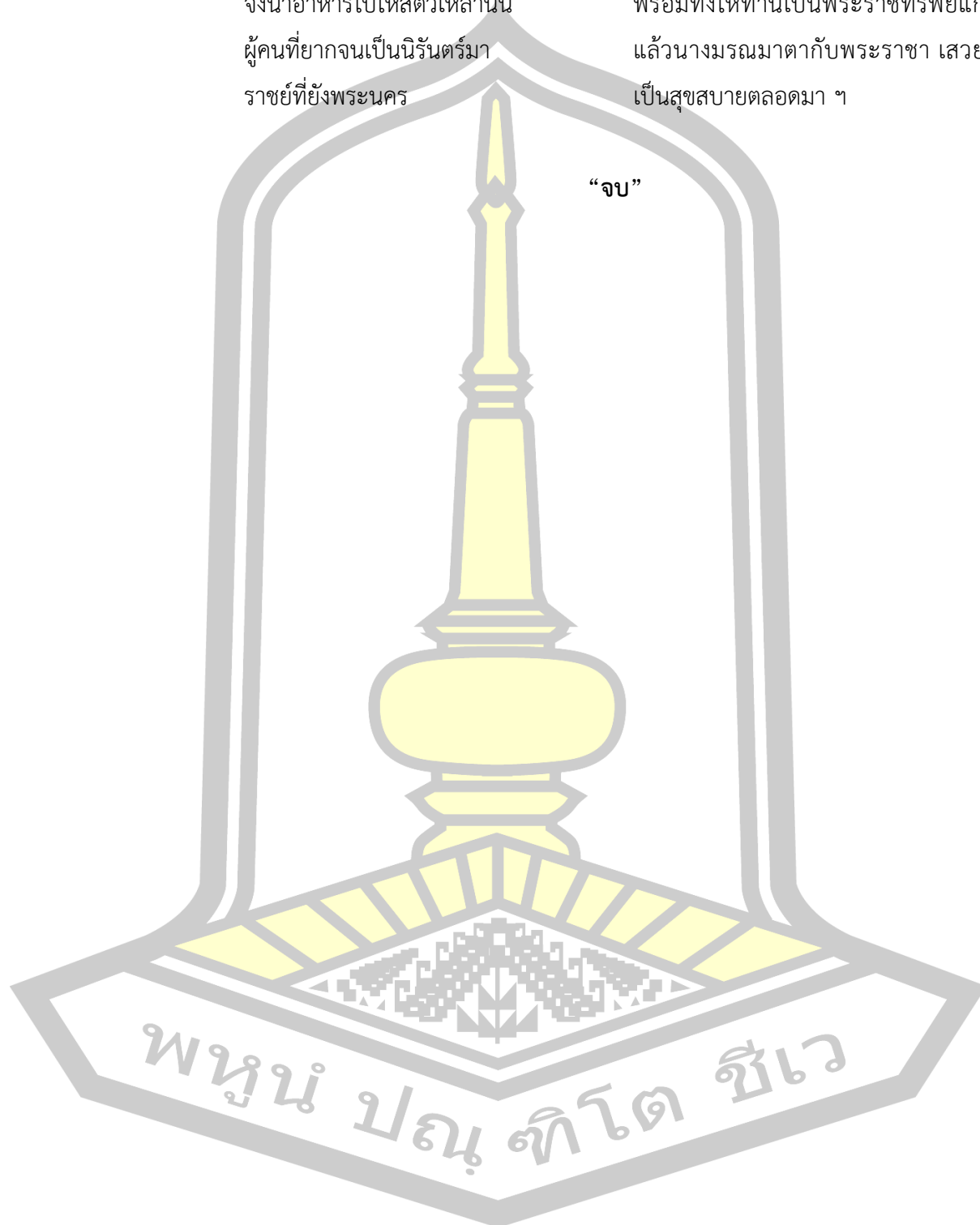
หน้าไม่สดลดราสี ฯ
 มารักษาแต่ไม่ได้ผล
 แผลนี้นั้นดังหนูกัด ฯ
 ไม่คิดว่าเป็นหนูกัด
 กัดครั้งเดียวมันขาดออก ฯ
 เอามือปิดยังปากนาง
 ยังหัวเราะไม่สงสาร ฯ
 เดินไปโน้นไปนี่หนา
 แพทย์หมอไหนก็ช่วยไม่ได้ ฯ
 เจ็บจนสั้นทั้งตับไต
 เลือดรวมทั้งไขมันด้วย ฯ
 ที่ผสมก็ไม่หาย
 นั่งหลวลงถอนหายใจ ฯ
 ให้ถอนขนปีกปีกขึ้นน้องกู
 ให้มันโศกเศร้านี้นัย ฯ
 ใช้พลเสนาเดินทางจับหนู
 หนูไม่คิดอยู่ให้มันเห็น ฯ
 พี่หนูไม่ควรไปทำนาง
 ว่าไฉนนางมารฉันเดียวเอ๋ย ฯ
 จึงลุกขึ้นแล้วออกไปหนา
 เปรียบดังมาดาบิดาฉัน ฯ
 มีเต็มแล้วหนาข้าขอบคุณ
 ขอพื่อนญาติให้น้องไป ฯ
 คราลากายาตั้งนี้นัย
 จงน้องระวังแก่ตัวตน ฯ
 หนูขาวได้เดินแห่หอม
 หน้าหลังนกแยกเต้าเป็นหมื่นแสน
 บริวารหนูจัดแจงมาเรียบร้อย
 จึงเดินต่อไปยังปรีक्षा ฯ
 ที่ปรีक्षाชมชนในปรีक्षा
 นางมรณมาดาเดินต่อไป ฯ

นางลาหนุขาวแต่ตรงนี้
 ไปอยู่ยังรูเราเจียบซัด
 ฉันทตายไปไม่มีสงสัย
 ส่วนนกแขกเต้าบินเหาะเหินได้
 แต่อินจา ณ กาลนั้นหนา
 แต่เหตุบังเอิญมีสัตว์ปีกขา
 สาริการู้ซัดว่าตาดกนั้น
 นางแสนดีใจสบายเหลือหลน
 นางนึกถึงครบเหตุการณ์
 พรากจากมาดาบิดา
 ได้เป็นสัตว์ดิรฉานนี้
 จึงแปลงร่างเป็นเสือดัวเมีย
 ต่อมาพระอินทร์ทรงเปิด
 ก็เสด็จลงมาแล้วนิมิตร่างเป็นเสือดัวใหญ่
 ทิศปัจฉิมกลายเป็นปักชี
 กลายเป็นกวางทอง
 ลิงกินผลไพรทศทัชฌิน
 ทรงอลังการ
 ก็กลายเป็นรูปต่าง ๆ
 จึงเก็บผลไพรห่อไว้จนพบฤๅษี
 ฤๅษีถามเหตุทุกอย่าง
 ฤๅษีมีตาดจินไปยังสระโบกขรณี
 จึงนำมาให้นางเลี้ยงแล้วให้ชื่อ
 ปทุมกุมารเจริญวัยโตขึ้น
 นางจึงเล่าประวัติทุกอย่าง
 แสวงหาบิดาที่วิเทหนคร
 ตอนที่มารดายังเป็นนกแขกเต้า
 เวลานั้นมีพญากวางทองตัวหนึ่ง
 ได้พบบิดาแล้ว
 ในเมืองวิเทหนคร
 กาลนางมรณมาตาพบกับพระสวามี

จงพี่พาพวกบริวารกลับ
 ขอบคุณพี่มาที่มาสง ๆ
 นางตายเพราะเจ็บปวด
 ไปดอมตันไม่ได้ยังสนุก ๆ
 มีงูตัวใหญ่มาจับนกแขกเต้า
 ตาดกนั้นหนามาช่วยนางได้ ๆ
 เข้ามาช่วยตน
 นางได้ขอบคุณไปยังโสภี ๆ
 พลัดพรากจากฐาน
 แล้วจึงมาพรากอีกหนาคือสามี่ ๆ
 พระอินทร์ทอดเนตรเห็นเหตุดังนี้
 แล้วลงไปยังปรีกษาใหญ่ ๆ
 ทิพย์เนตรมาเห็นนางสาริกา
 กระโดดขึ้นถึงไทรกินผลไทรกิ่ง ๆ
 กระโดดไป กินผลไทรกิ่งทิศอุดร
 กินผลไทรทิศบูรพากลายเป็นลิง ๆ
 กลายเป็นมนุษย์รูปงามพร้อมทั้งมีเครื่อง
 นางสาริกาเห็นทุกอย่างทำตาม ๆ
 ในที่สุดกลายเป็นผู้หญิง
 องค์หนึ่งชื่อ มิตตาดจิน ๆ
 จึงได้รับนางเลี้ยงไว้ในอาศรม
 เห็นกุมารหนึ่งคนเกิดในดอกบัว ๆ
 ว่า ปทุมกุมาร
 แล้วสอบถามนาง ๆ
 ปทุมกุมารได้ลามาสดาและฤๅษีเพื่อไป
 นำแหวนที่สวมไว้กับขามารดา ๆ
 และผลไพรไปด้วย
 เป็นพาหนะให้กุมารขึ้นไปหาบิดา ๆ ครั้น
 ก็พาบิดามารับมารดากลับไปเสวยราชย์
 ประกอบด้วยทศปิตราธรรม ๆ
 แล้วได้เสวยราชย์เป็นสงบสุข

นางก็หวนระลึกถึงบุญคุณ
จึงนำอาหารไปให้สัตว์เหล่านั้น
ผู้คนที่ยากจนเป็นนิรันดร์มา
ราชย์ที่ยังพระนคร

เปิด แหมว และพญาหนูขาว ฯ
พร้อมทั้งให้ท่านเป็นพระราชทรัพย์แก่
แล้วนางมรณมาตากับพระราชา เสวย
เป็นสุขสบายตลอดมา ฯ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	Mr. Peng Phat
วันเกิด	วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ 2533
สถานที่เกิด	อำเภอบ้านัน จังหวัดพระตะบอง ประเทศกัมพูชา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 65 หมู่ 4 ตำบลพนมสำเภา อำเภอบ้านัน จังหวัดพระตะบอง ประเทศกัมพูชา +855
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์สอนภาษาไทย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	Royal University of Phnom Penh Institute of foreign language Department of Thai
ประวัติการศึกษา	พ.ศ 2549 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพนมกะโดง อำเภอบ้านัน จังหวัดพระตะบอง ประเทศกัมพูชา พ.ศ 2552 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนหุน แสน พนมสำเภา อำเภอบ้านัน จังหวัดพระตะบอง ประเทศกัมพูชา พ.ศ 2556 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเขมร คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยภูมินท์พนมเปญ ประเทศ กัมพูชา พ.ศ 2562 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทุนวิจัย
ทุนวิจัย	ทุนสำหรับพัฒนาบุคลากรภายใต้โครงการพัฒนาภาควิชาภาษาไทย ณ มหาวิทยาลัยภูมินท์พนมเปญ

พูน ปณ ทัต ชีเว